

13—14 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 maj

Sid.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m. 6

Torsdagen den 14 maj

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m. (Forts.)	112
Lärarytbildningen på det husliga området	124
Ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar	127
Redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår	131
Alternativa anslagsäskanden från myndigheterna	134
Planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster	137
Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.	141
Ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.	156
Personalvårdsorganisationen inom försvaret	188
Anslag till anskaffning av luftförsvarsrobotar	192
Utredning rörande ett neutralitetsförsvar	193
Om anslag till Riksförbundet mot tobaken	194
Utredning angående en central för paraplegivård	203
Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	205
Tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna	210
Domareedens lydelse	218

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Onsdagen den 13 maj	
Gemensamma omröstningar:	
ang. anslag till Allmänna läroverken: Avlöningar	5
ang. överförande av fiskerilånefonden från räntetyp III c till räntetyp I	6
 Torsdagen den 14 maj	
Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. förslag till lag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.	112
Statsutskottets utlåtande nr 88, ang. anslag under åttonde huvudtiteln till seminarier för huslig utbildning	124
— nr 89, ang. efterskänkande av staten tilldömd ersättning för släckningskostnad vid skogsbrand	127
— nr 90, ang. vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	127
— nr 91, ang. ändrade övergångsbestämmelser rörande statsbidragen till driftkostnader för det allmänna skolväsendet	127
— nr 93, om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar	127
— nr 94, om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår	131
— nr 95, ang. alternativa anslagsäskanden från myndigheterna	134
— nr 96, ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster	137
Bevillningsutskottets betänkande nr 40, ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.	141
Statsutskottets utlåtande nr 92, ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.	141
Bankoutskottets utlåtande nr 31, ang. fullföljande av påbörjad ombyggnad av värmesystemet i riksbankshuset i Stockholm	156
Andra lagutskottets utlåtande nr 29, om utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer	156
Jordbruksutskottets utlåtande nr 26, ang. den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation, m. m.	156
— nr 27, ang. statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät, m. m.	156
Utrikesutskottets utlåtande nr 5, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut	156
Statsutskottets utlåtande nr 97, ang. anslag till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet, m. m.	156
— nr 98, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under rikstatsens fjärde huvudtitel m. m.	188
— nr 99, ang. vissa organisationsförändringar inom försvaret	193
— nr 100, om utredning rörande ett neutralitetsförsvar	193
— nr 101, ang. rikshemvärnschefens tjänstegrad	194

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 102, ang. forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus	194
— nr 103, ang. ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.	194
— nr 104, om vissa tilläggsdirektiv för socialpolitiska kommittén ..	194
— nr 105, om anslag till Svenska livräddningssällskapet	194
— nr 106, om anslag till Riksförbundet mot tobaken	194
— nr 107, om utredning angående en central för paraplegivård ..	203
— nr 108, ang. stat för riksgäldsfonden	205
Bevillningsutskottets betänkande nr 39, ang. villkoren för postbefordran av tidningar (tidningsförordning)	205
— nr 48, ang. ändrad lydelse av punkt 14 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen	205
Bankoutskottets utlåtande nr 30, ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	205
Första lagutskottets utlåtande nr 25, ang. ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.	210
— nr 26, ang. ändrad lydelse av 72 § lagen om aktiebolag	218
— nr 27, ang. ändring i rättegångsbalken m. m.	218
Andra lagutskottets utlåtande nr 30, om lagfäst rätt till arbete, m. m.	227

Onsdagen den 13 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 71 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	129 184 900
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	4 028 700
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	42 355 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	27 000 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, förslagsvis	1 207 000
Summa kronor	203 775 600

Särskilda uppbördsmedel

Avkastning av donationer från kronan m. m.	37 600
Nettoutgift kronor	203 738 000

b) till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 203 738 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beslutat att

a) godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	129 184 900
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	4 028 700
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	42 355 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	27 000 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, förslagsvis	1 207 000
Summa kronor	204 675 600

Särskilda uppbördsmedel

Avkastning av donationer från kronan m. m.	37 600
Nettoutgift kronor	204 638 000

b) till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 204 638 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 71.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 413, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 43 ja och 177 nej samt att båda kamrarnas sammanräkna-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

de röster befunnits utgöra 116 ja och 248 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 32 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, såvitt nu är i fråga,

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 173 och II: 441 godkänna att fiskerilånefonden överföres från räntetyp III c till räntetyp I,

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, såvitt nu är i fråga, beslutat att

3) med bifall till motionerna I: 173 och II: 441 avslå Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag, att fiskerilånefonden skall överföras från räntetyp III c till räntetyp I.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 66.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr Nilsson, *Ferdinand*, anmälde, att han av misstag röstat för ja-propositionen.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 414, som upplästes

och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 94 ja och 128 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 174 ja och 194 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 224, i anledning av väckta motioner angående generell hyreshöjning i saneringsmogna eller utdömda fastigheter;

nr 225, i anledning av väckta motioner om utredning angående näringsforskningen; samt

nr 226, i anledning av väckta motioner angående riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 97—108, bevillningsutskottets betänkanden nr 39 och 48, bankoutskottets utlåtande nr 30, första lagutskottets utlåtanden nr 25—27 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 30, 31 och 33—35.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

1) lag om försäkring för allmän tilläggspension,

2) lag angående procentsatsen för avgiftsuttaget under åren 1960—1964 enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension samt

3) reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

I propositionen hade föreslagits lagstiftning om allmän tilläggspensionering, som skulle träda i kraft den 1 januari 1960. Tilläggspensioner skulle börja utgivas år 1963.

Tillsammans med folkpensioneringen skulle tilläggspensioneringen tillförsäkra alla förvärvsarbetande rätt till ålders-, invalid- och familjeskydd avvägt i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten.

Rätt till tilläggspension skulle kunna förvärfvas av svensk medborgare och av här mantalsskriven utlänning. Tilläggspension skulle grundas på arbetsinkomst, som förvärvades i åldern 16—65 år, i vad den årliga arbetsinkomsten låge mellan 4 000 och 30 000 kronor. Beträffande inkomst av annat förvärvsarbete än anställning skulle regeln vara, att det belopp, som överskote 8 000 kronor, räknades som pensionsgrundande till två tredjedelar. Den pensionsgrundande inkomsten skulle beräknas på grundval av taxeringen till statlig inkomstskatt.

I likhet med folkpensionen skulle tilläggspensionen vara värdebeständig. Även de nämnda inkomstgränserna skulle följa ändringar i prisnivån.

Ålderspension, som skulle börja utgå vid 67 års ålder, hade föreslagits utgöra 60 procent av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten under de 15 bästa åren. För full ålderspension fordrades i inledningsskedet 20 pensionsgrundande år, vilket krav successivt skulle höjas till att avse 30 år. Jämte folkpensionen komme full ålderspension från tilläggspensioneringen att i stort sett motsvara två tredjedelar av hela arbetsinkomsten. Tilläggspensionering-

ens ålderspension skulle kunna uttagas från 63 års ålder, varvid pensionen minskades på visst sätt. Den som väntade med att taga ut pensionen till efter 67 år finge å andra sidan en viss höjning av pensionen.

Förtidspension skulle lämnas till den som åtnjöte invalidförmån från folkpensioneringen. Vid förlust av arbetsförmågan utginge hel förtidspension med samma belopp som vederbörande skulle erhålla i ålderspension från 67 års ålder. Vid höggradig nedsättning av arbetsförmågan utginge 60 procent av hel förtidspension.

Familjepension skulle utgöras av änkepension och barnpension. Änkepension skulle utgå förutsatt att äktenskapet ingåtts senast då mannen fyllde 60 år och att det varat i minst fem år. Hade makarna gemensamma barn, utginge dock änkepension, oavsett om dessa förutsättningar föreläge eller ej. Barnpension skulle utgå, då den avlidne efterlämnade barn under 19 år. Tilläggspensioneringens familjepension skulle motsvara en viss del av den tilläggspension, som den avlidne uppbure eller skulle ha erhållit om han blivit invalid, nämligen för en efterlevande (änka eller barn) 40 procent, för två efterlevande (änka och ett barn eller två barn) 50 procent o. s. v. För fem eller flera efterlevande utginge 80 procent av den avlidnes tilläggspension.

Det hade förutsatts, att den nu utarbetade lagstiftningen skulle komma att kompletteras på en del punkter, främst beträffande förtids- och familjepensionerna, vilket torde kunna ske innan förmaner började utgivas från tilläggspensioneringen.

I likhet med folkpensioneringen skulle tilläggspensioneringen finansieras enligt ett fördelningssystem, dock endast med avgifter och således utan tillskott av skattemedel; inom tilläggspensioneringen skulle vidare uppbyggas en betydande fond, allmänna pensionsfonden. På inkomst av anställning skulle erläggas kollektiv arbetsgivaravgift. På in-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

komst av annat förvärvsarbete skulle erläggas egenavgift. Samma uttagsprocent skulle tillämpas för arbetsgivaravgift och egenavgift.

Rätt till tilläggspension skulle börja intjänas och avgifter skulle erläggas fr. o. m. år 1960. Avgiftsuttaget skulle fastställas till en början för fem år och hade föreslagits utgöra 3 procent 1960 för att sedan stiga med en procent om året till 7 procent 1964. Räknat på den totala lönesumman bleve arbetsgivaravgiften vid konstant penningvärde och oförändrad inkomstnivå 1,9 procent 1960 och 4,5 procent 1964. Det förut-sattes, att arbetsgivaravgiften framdeles icke komme att överstiga 10 procent av den totala lönesumman.

Möjligheter funnes till undantagande från den allmänna tilläggspensionering-en, kollektivt för inkomst av anställning och individuellt för inkomst av annat förvärvsarbete.

Allmänna pensionsfonden beräknades vid konstant penningvärde och oföränd-rad inkomstnivå uppgå till 4 700 miljoner kronor vid 1964 års utgång. För-valtningen av fonden hade föreslagits anförtrödd åt tre styrelser. Första fond-styrelsen skulle förvalta de arbetsgivar-avgifter som erlades av det allmänna, andra fondstyrelsen arbetsgivaravgifter från enskilda större arbetsgivare samt tredje fondstyrelsen övriga arbetsgivar-avgifter och egenavgifter. I styrelserna skulle företrädare finnas för närmast be-rörda parter utan att någon parts repre-sentanter ensamma hade majoritet.

En betydande del av fondmedlen skul-le i form av återlån genom banker och andra kreditinstitut kunna gå tillbaka till dem som erlagt avgifter. Övriga fond-medel skulle placeras i obligationer och andra skuldförbindelser, som utfärdades av staten, kommuner och kreditinrätt-ningar m. fl.

I det av Kungl. Maj:t framlagda för-slaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension voro 8 och 12 §§ så ly-dande:

8 §.

Pensionsgrundande inkomst utgöres av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger det i 10 § om-förmälda, vid årets ingång gällande bas-beloppet. I den mån summan är högre än dubbla basbeloppet skall den dock såvitt den utgöres av inkomst av annat förvärvsarbete tagas i beräkning endast till två tredjedelar. Basbeloppet och i förekommande fall dubbla basbeloppet avräknas i första hand mot inkomsten av anställning.

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst bortses från inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i vad summan därav överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Belopp, från vilket sålunda skall bortses, avräknas i första hand å inkomst av annat förvärvsarbete.

Inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete, som skall ingå i den pensionsgrundande inkomsten, av-rundas till närmast lägre hundratal kro-nor.

12 §.

Ålderspension utgör, där ej annat föl-jer av andra och tredje styckena eller 13 §, för år räknat sextio procent av produkten av basbeloppet för den må-nad, för vilken pension skall utgivas, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än femton år, medeltalet av de femton högsta poängtalerna. Har pensions-poäng tillgodoräknats den försäkrade för mindre än trettio år, skall hänsyn tagas endast till så stor del av nämnda pro-dukt som svarar mot förhållandet mellan det antal år, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats honom, och talet trettio.

Har undantagande som i 36 eller 37 § sägs ägt giltighet för den försäkrade, skall honom tillkommande ålderspension utgöra sextio procent av så stor del av den i första stycket angivna produkten, som svarar mot förhållandet mellan det antal år, dock högst trettio, för vilka

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade, och talet trettio ökat med ett för varje år, för vilket den försäkrade till följd av undantagandet icke tillgodoräknats pensionspoäng eller gått förlustig mer än en poäng. Ej må med tillämpning av vad nu sagts talet trettio ökas till mer än femtio.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fall då pensionspoäng jämlikt 9 § första stycket på grund av underlåten avgiftsbetalning icke tillgodoräknats den försäkrade.

I förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning hade 4 och 6 §§ samt ikraftträdandebestämmelserna erhållit följande lydelse:

4 §.

Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av Konungen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräda kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare;

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare; samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar, som företräda personer vilka erlägga avgifter enligt 34 § lagen om försäkring för allmän tilläggspension.

Avgives icke förslag som i första stycket sägs, förordnar Konungen ändå ledamöter som skolat utses efter sådant förslag.

För varje ledamot utses i enahanda ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skola vara myndiga, här i riket bosatta svenska medborgare.

6 §.

Av de utan förslag utsedda ledamöterna i fondstyrelse förordnar Konungen

en till ordförande. Fondstyrelse väljer inom sig vice ordförande.

Ikraftträdandebestämmelserna:

Detta reglemente träder i kraft den 1 januari 1960.

För åren 1960—1962 skall den i 3 § avsedda fördelningen ske sålunda att första fondstyrelsen tillskjuter tjugu, andra fondstyrelsen femtio och tredje fondstyrelsen trettio procent av de medel som erfordras.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tjuguen i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 411, av herr *Söderberg m. fl.*, och II: 501, av herr *Hagnell m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 426, av herr *Anderson, Carl Albert*, och II: 516, av herr *Lundqvist i Trollhättan m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 428, av herr *Grym m. fl.*, och II: 524, av herr *Fredriksson m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 429, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 519 av herr *Hedlund m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 430, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt II: 525, av herr *Senander m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 431, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och II: 520, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 432, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och II: 521, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 433, av herr *Aastrup m. fl.*, och II: 523, av herr *Ohlin m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 434, av herr *Ringaby*, och II: 526, av herr *Gansmoe m. fl.*,

motionen II: 518, av fröken *Sandell*, motionen II: 522, av herr *Kellgren m. fl.*, samt

motionen II: 527, av herr *Christenson* i Malmö.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

I de likalydande *motionerna I: 411* och *II: 501* hade föreslagits en i förhållande till propositionens förslag ändrad sammansättning av andra och tredje fondstyrelserna. Motionärerna hade nämligen föreslagit, att av styrelseledamöterna i andra fondstyrelsen *en* skulle tillsättas efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och *sju* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare samt att av styrelseledamöterna i tredje fondstyrelsen *en* skulle utses efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, *fem* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och *två* efter förslag av sammanslutningar, som företrädde personer, vilka erlade avgifter enligt 34 § lagen om försäkring för allmän tilläggspension. Förslaget innebar, att av styrelseledamöterna i vardera andra och tredje fondstyrelsen allenast *en* skulle utses utan att Konungen därvid vore bunden av förslag från organisation som ovan angivits.

I de likalydande *motionerna I: 426* och *II: 516* hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte besluta, att konsumentkooperationen skulle betraktas som sådan rikssammanslutning, vilken jämlikt reglementets 4 § gäves rätt föreslå ordinarie ledamot och suppleant för denne till andra fondstyrelsen jämte suppleant till tredje fondstyrelsen.

I de likalydande *motionerna I: 428* och *II: 524* hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lag om sänkt pensionsålder för gruvarbetare måtte föreläggas riksdagen snarast möjligt samt att pensionsåldern därvid måtte fastställas till 63 år vid 30 års arbete under jord eller i dagbrott norr om polcirkeln.

I de likalydande *motionerna I: 429* och *II: 519* hade hemställts,

A. att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100,

B. att riksdagen måtte uttala, att förmånerna inom folkpensioneringen även efter förverkligande av den av 1958 års A-riksdag godtagna målsättningen fram

till år 1968 borde förbättras, så att folkpensionärerna finge skälig andel av framtida standardhöjning,

C. att riksdagen för främjande av frivillig tilläggspensionering och annat sparande för ökad trygghet vid ålderdom, vid invaliditet och för familjer i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsam prövning

dels av möjligheterna att genom skattelindring stimulera långsiktigt sparande i egen fastighet, i egen rörelse och på särskilt pensionskonto i bank eller annan kreditinrättning i enlighet med vad i *motionerna* anförts,

dels av frågan om värdesäkring av sparande i form av frivillig tilläggspensionsförsäkring och annat frivilligt sparande i enlighet med vad i *motionerna* anförts samt av möjligheterna för enskilda försäkringsinrättningar att erhålla värdefasta placeringar av premiemedel, samt

D. att riksdagen måtte beakta vad i *motionerna* i övrigt anförts.

I de likalydande *motionerna I: 430* och *II: 525* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta godkänna Kungl. Maj:ts proposition nr 100 med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension m. m. med nedanstående ändringar:

1) att ordet »*dubbla*» i § 8 i förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension utbyttes mot ordet »*tredubbla*»;

2) att i § 4 »Förslag till reglemente...» efter ordet »*utses*» fastställdes:

»i första fondstyrelsen *två* efter förslag av sammanslutningar som företrädde kommunerna och landstingskommunerna, och *fem* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare;

i andra fondstyrelsen *en* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och *fem* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare; samt

i andra fondstyrelsen *en* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, *fyra* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och *två* efter förslag av sammanslutningar, som företrä-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

der personer, vilka erlägger avgifter enligt 34 § i lagen om försäkring för allmän tilläggspension . . . »; ävensom

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att den ifrågasatta utredningen i syfte att klarlägga frågan om en ytterligare sänkning av pensionsåldern i vissa fall borde arbeta så skyndsamt, att förslag kunde framläggas redan 1960 till sänkt pensionsålder för gruvarbetare och andra i tungt och hälsofarligt arbete samt därefter jämväl utreda frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern från nuvarande 67 år till 65 år och när det gällde kvinnliga folkpensionärer till 60 år.

I de likalydande *motionerna I: 431* och *II: 520* hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100.

I de likalydande *motionerna I: 432* och *II: 521* hade hemställts,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 måtte

a) uttala, att enligt dess mening framför allt den ekonomiska politiken och skattepolitiken borde så utformas, att de många medborgarnas möjligheter att i former, som de själva ägde bestämma, lägga upp personliga resurser och reserver främjades;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka angelägenheten av snara förslag med konkret planering av den fortsatta folkpensionsreformen särskilt med avseende på 1) takten i den grundläggande ålderstrygghetens utbyggnad fram till 1968 års målsättning, 2) utbyggnaden av invalid- och familjeskyddet inom folkpensioneringen, 3) avstämningen mellan förmåner och avgifter, 4) avvecklingen av inkomstprövningen i folkpensionssystemet samt 5) övergångs- och samordningsproblemen;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas innevarande års riksdag vid dess höstsession om konkreta sparfrämjande åtgärder i synnerhet gällande 1) egna hemssparande, 2) andra former av bostadssparande, 3)

olika former av försäkringssparande, 4) banksparende, 5) aktiesparande samt 6) jordbrukares och andra företagares rätt att skattefritt avsätta medel för äldre dagar utan att dessa behövde undandragas den egna rörelsen;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till innevarande års riksdag vid dess höstsession om sådana ändringar i och förtydliganden av lagstiftningen, att möjligheterna avsevärt vidgades att teckna värdefasta försäkringar samt att också i övrigt värdesäkra sparmedel, även pensionsmedel; samt

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning samt förslag snarast om skattefrihet för inkomst — förslagsvis upp till ett årligt belopp av 1 500 kronor — i den mån denna förvärvats genom deltidsarbete för vård och tillsyn av äldre människor i deras hem.

I de likalydande *motionerna I: 433* och *II: 523* hade hemställts,

A. att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100;

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t efter utredning i de hänseenden som angivits i *motionerna* måtte för 1960 års riksdag framlägga förslag till tilläggs-pensioneringens ordnande i enlighet med i motiveringen angivna riktlinjer;

C. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag om åtgärder för att främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar som kunde vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen, varvid särskilt intresse måtte ägnas åt att bereda ökade möjligheter för jordbrukare och företagare att ordna pensionering inom den egna rörelsen;

D. att riksdagen i övrigt måtte beakta vad som i *motionerna* anförts.

I de likalydande *motionerna I: 434* och *II: 526* hade *motionärerna* hemställt — under betoning av att de bestämt motsatte sig ett genomförande av förslaget rörande en obligatorisk tilläggs-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

pensionering — att för den händelse förslaget dock genomfördes, riksdagen måtte besluta sådan ändring av 12 § i förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension, som framginge av följande lydelse:

12 §.

Ålderspension utgör, där ej annat följer av andra, tredje och fjärde styckena eller 13 §, för år räknat sextio procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pension skall utgivas, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats för den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än femton år, medeltalet av de femton högsta poängtalerna. Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för mindre än trettio år, skall hänsyn tagas endast till så stor del av nämnda produkt som svarar mot förhållandet mellan det antal år, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats honom, och talet trettio.

Har undantagande — — — än femtio.

Vad i — — — den försäkrade.

För försäkrad, som då denna lag antogs av riksdagen var ledamot av densamma, utgår ålderspension med den procent av enligt första, andra och tredje styckena uträknat belopp, som framgår av nedanstående tabell.

Födelseår	Procent	Födelseår	Procent
1896	20	1914	49
1897	21	1915	53
1898	22	1916	56
1899	23	1917	59
1900	25	1918	63
1901	27	1919	66
1902	29	1920	69
1903	31	1921	73
1904	33	1922	76
1905	36	1923	79
1906	38	1924	83
1907	40	1925	86
1908	42	1926	89
1909	44	1927	93
1910	45	1928	96
1911	46	1929	99
1912	47	1930 och	
1913	48	senare	100

I *motionen II: 522* hade hemställts om sådana ändringar i 5 § i förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension att den föreslagna begränsningen när det gällde att till inkomst av anställning hänföra ersättning för arbete i fall, då ersättningen från en och samma arbetsgivare under ett år icke uppgått till 300 kronor, utginge.

I *motionen II: 527* hade hemställts, att — för den händelse propositionen i princip skulle bifallas — riksdagen måtte besluta att vid tillämpningen av lagen om försäkring för allmän tilläggspension den skulle anses som arbetstagare som, utan att anställningsförhållande föreläge, utförde arbete för annans räkning och därvid till denne intoge en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagares till arbetsgivaren.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte avslå det genom propositionen framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension;

B) att riksdagen måtte avslå det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående procentsatsen för avgiftsuttaget under åren 1960—1964 enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension;

C) att riksdagen måtte avslå det genom propositionen framlagda förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning;

D) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 433 och II: 523, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till tilläggspensioneringens ordnande i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer;

E) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 429 och II: 519, såvitt de avsåge uttalande rörande folkpensionsförmånerna efter år 1968;

F) att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

- 1) I: 429 och II: 519,
- 2) I: 432 och II: 521 samt
- 3) I: 433 och II: 523,

i vad motionerna avsåge sparfrämjande åtgärder, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning rörande åtgärder för att främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar, som kunde vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen;

G) att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) I: 429 och II: 519,
- 2) I: 432 och II: 521 samt
- 3) I: 433 och II: 523,

i vad motionerna avsåge åtgärder för viss värdesäkring, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning rörande åtgärder för att värdesäkra olika former av långsiktigt sparande och försäkringar, som kunde vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen;

H) att riksdagen i anledning av motionerna I: 432 och II: 521, i vad de avsåge skattefrihet för inkomst av visst deltidsarbete, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande de av utskottet förut berörda skat-
tespörsmålen;

I) att följande motioner, nämligen

- 1) I: 428 och II: 524,
- 2) I: 430 och II: 525,
- 3) II: 522 samt
- 4) II: 527,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

J) att följande motioner, nämligen

- 1) I: 411 och II: 501,
- 2) I: 426 och II: 516,
- 3) I: 429 och II: 519,
- 4) I: 431 och II: 520,
- 5) I: 432 och II: 521,
- 6) I: 433 och II: 523,
- 7) I: 434 och II: 526 samt
- 8) II: 518,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid utskottets hemställan under A

1) av herrar *Strand, Geijer* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson, Mossberger* och *Kellgren*, fru *Eriksson* i Stockholm, herrar *Almgren* och *Kristenson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herr *Gustafsson* i Uddevalla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension;

Vid utskottets hemställan under B

2) av herrar *Strand, Geijer* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson, Mossberger* och *Kellgren*, fru *Eriksson* i Stockholm, herrar *Almgren* och *Kristenson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herr *Gustafsson* i Uddevalla, vilka, under åberopande av vad de anfört i sin reservation vid utskottets hemställan under A, ansett, att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående procentsatsen för avgiftsuttaget under åren 1960—1964 enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension;

Vid utskottets hemställan under C

3) av herrar *Strand, Geijer* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson, Mossberger* och *Kellgren*, fru *Eriksson* i Stockholm, herrar *Almgren* och *Kristenson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herr *Gustafsson* i Uddevalla, vilka, under åberopande av vad de anfört i sin reservation vid utskottets hemställan under A, ansett, att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till reglemente angående allmänna pen-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

sionsfondens förvaltning måtte för sin del antaga förslaget med de ändringar i 4 och 6 §§ samt ikraftträdandebestämmelserna som framginge av följande lydelse:

4 §.

Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av Konungen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräda kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare;

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, *en efter förslag av sammanslutning, som företräder konsumentkooperationen,* och *fyra* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare; samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, *fyra* efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar, som företräda personer vilka erlägga avgifter enligt 34 § lagen om försäkring för allmän tilläggspension.

Avgives icke — — — — — sådant förslag.

För varje — — — — — en suppleant.

Ledamöter och — — — — — svenska medborgare.

6 §.

Av de utan förslag utsedda ledamöterna i *första fondstyrelsen* förordnar Konungen en till ordförande. *I andra och tredje fondstyrelserna skall den utan förslag utsedde ledamöten vara ordförande.* Fondstyrelse väljer — — — vice ordförande.

Detta reglemente — — — — — 1 januari 1960.

För åren — — — — — som erfordras.

Utses ledamöter och suppleanter i fondstyrelse under år 1959, skola förordnandena avse tiden intill dess balansräkning fastställts under år 1963;

Vid utskottets hemställan under D

4) av herrar *Aastrup, Nils Hansson, Söderquist, Wedén och Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen med bifall i motsvarande del till motionerna I: 433 och II: 523 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter utredning i de hänseenden förut i reservationen angivits måtte för 1960 års riksdag framlägga förslag till tilläggspensioneringens ordnande i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer;

Vid utskottets hemställan under E

5) av herrar *Bengtson* och *Nils Hansson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Georg Carlsson, Per-Olof Hanson, Wedén, Gustafsson* i Skellefteå, *Wahlund* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 429 och II: 519, såvitt avsåge uttalande rörande folkpensionsförmånerna efter år 1968, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttala, att förmånerna inom folkpensioneringen även efter förverkligande av den av 1958 års A-riksdag godtagna målsättningen fram till år 1968 borde förbättras, så att folkpensionärerna erhöles skälig andel av framtida standardstegring;

Vid utskottets hemställan under F

6) av herrar *Strand* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson, Hjalmar Nilsson* och *Ståhle*, fru *Eriksson* i Stockholm samt herrar *Almgren, Kristenson* i Göteborg, *Adamsson, Gustafsson* i Uddevalla och *Andersson* i Ronneby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 429 och II: 519,

2) I: 432 och II: 521 samt

3) I: 433 och II: 523,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

i vad motionerna avsåge sparfrämjande åtgärder;

Vid utskottets hemställan under G

7) av herrar *Strand* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson*, *Hjalmar Nilsson* och *Stähle*, fru *Eriksson* i Stockholm samt herrar *Almgren*, *Kristenson* i Göteborg, *Adamsson*, *Gustafsson* i Uddevalla och *Andersson* i Ronneby, vilka under åberopande av vad de anfört i sin reservation vid utskottets hemställan under F ansett, att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

- 1) I: 429 och II: 519,
- 2) I: 432 och II: 521 samt
- 3) I: 433 och II: 523,

i vad motionerna avsåge åtgärder för viss värdesäkring;

Vid utskottets hemställan under H

8) av herrar *Strand* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson*, *Hjalmar Nilsson* och *Stähle*, fru *Eriksson* i Stockholm samt herrar *Almgren*, *Kristenson* i Göteborg, *Adamsson*, *Gustafsson* i Uddevalla och *Andersson* i Ronneby, vilka ansett, att utskottets uttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under H hemställa, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 432 och II: 521, i vad de avsåge skattefrihet för inkomst av visst deltidsarbete; samt

Vid utskottets hemställan under I

9) av herrar *Strand*, *Geijer* och *Knut Johansson*, fröken *Ranmark*, herrar *Einar Persson*, *Mossberger* och *Kellgren*, fru *Eriksson* i Stockholm, herrar *Almgren* och *Kristenson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herr *Gustafsson* i Uddevalla, vilka under åberopande av vad de anfört i sin reservation vid utskottets hemställan under A ansett, att utskottet bort under I hemställa, att utskottet i anledning av propositionen samt följande motioner, nämligen

- 1) I: 428 och II: 524,
- 2) I: 430 och II: 525,
- 3) II: 522 samt
- 4) II: 527,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande vissa frågor avseende tilläggspensioneringen i enlighet med vad reservanterna anfört.

Vid utlåtandet funnos därjämte fogade särskilda yttranden, dels av herrar *Bengtson*, *Georg Carlsson*, *Hedlund* och *Wahlund* vid utskottets hemställan under D, dels ock av herrar *Mannerskantz*, *Eliasson* i Moholm och *Magnusson* i Borås.

Herr förste vice talmannen **STRAND (s):**

Herr talman! Förevarande proposition, nr 100, med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension avstyrkes av det särskilda utskott som behandlat förslaget. Omröstningen i utskottet resulterade i oavgjort, 12 röster mot 12, och lotten gynnade det samfälliga borgerliga avslagsyrkandet. Den i utskottsutlåtandet anförda motiveringen för avslaget är osedvanligt kort och återspeglar härigenom på ett uttrycksfullt sätt att enigheten inom oppositionen begränsats till själva beslutet om avslag. Den som vill veta mera om motiven till detta negativa ställningstagande till tilläggspensioneringen än vad som kan utläsas av utskottsmajoritetens intetsägnade motivering hänvisas till de i ärendet avgivna motionerna.

De i motionerna anförda motiven för avslagsyrkandena är varierande. Högern har en i sex punkter kursiverad motivering för sitt yrkande om avslag. Centerpartiet understryker att det icke vill medverka till något slag av lagfäst tilläggspension. Folkpartiet slutligen vill ha ett bättre förslag till lösning av pensionsfrågan än det i propositionen framlagda och rekommenderar i detta syfte sitt motionsvis framförda förslag till välvillig åtanke till ett kommande år.

Högern representerar till det väsentliga samhällsgrupper som inte har något behov av lagfäst tilläggspension. De har sin trygghetsfråga ordnad den förutan. Högern vill eller kan inte förstå att för andra grupper är tryggheten på ålderdomen, vid inträffad invaliditet

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

och för familjen, om försörjaren skulle gå bort, en stor och betydelsefull men hittills olöst fråga.

Detta senare motiv ingår icke i sexpunktsprogrammet men kunde förmodligen utan att något i sak ändrades ersätta de sex övriga i motiveringen ingående punkterna såsom en sammanfattning av varför högern röstar mot det föreliggande pensionsförslaget.

De anförda motiven för avslagsyrkandet är följande:

1. att förslaget icke stöds av ett flertal bland medborgarna och att det inte är god demokrati att i riksdagen genomdriva en åtgärd av denna räckvidd med någon rösts majoritet eller med lottens hjälp;

2. att förslagets genomförande leder till minskad takt i den personliga välståndsutvecklingen, ökad osäkerhet i sysselsättningen, pressande krav på ökade skatter och avgifter samt risker för den folkpensionsreform om vilken alla meningsriktningar varit ense;

3. att för hela frågans bedömande avgörande utredningsarbete antingen icke är igångsatt eller ej avslutat, därför att de väsentliga praktiska frågorna om folkpensionsreformens genomförande och omfattning ej klarlagts och därför att systemet skapar rättsosäkerhet;

4. därför att förslaget förutsätter en fördelning av avgiftsskyldigheten mellan generationerna som i realiteten innebär en ungdomsskatt, en hård ungdomsskatt;

5. därför att förslaget skulle hindra en rationell och rimlig lösning av pensionsfrågan för stora grupper medborgare på det sätt och i den utsträckning som dessa själva önskar och innefattar godtyckliga straffbestämmelser med orimliga konsekvenser för den enskilde;

6. därför att förslaget bygger ej blott på ett överförande till det allmänna av så stora arbetsförtjänster som behövs för systemet utan även på ett omfattande tvångssparande, som förvandlar människornas resurser till anonymt ägda jättefonder, vilka väl säges skola men aldrig kan ersätta ett minskat frivilligt spa-

rande och vilka leder till en icke godtagbar finansiell maktkoncentration.

Ett sjufalt nej lär vara det högsta som kan nås för att ge uttryck för sin absolut negativa och opåverkbara inställning. Det saknas alltså en punkt i avslagsyrkandet för att detta skall kunna betraktas såsom helt övertygande. Är det någon som saknar den eller undrar, hur den skulle se ut, om den fanns med, så går det att läsa mellan raderna. Högern vill över huvud taget inte ha någon lagfäst tilläggspension.

Är man från början påverkad av en sådan inställning, kommer man lätt i en sinnesstämning som leder till vad högern gjort sig skyldig till i de anförda motiven för avslagsyrkandet, nämligen orimliga överdrifter vid beskrivningen av de förmodade negativa verkningarna av förslaget och ett fullständigt utelämnande av de positiva inslagen. Huvudsyftet med pensionsförslaget är ju inte att pressa ut avgifter, att samla obehövliga, anonymt ägda fonder eller att tvinga medborgarna till något som de måste fara illa av i framtiden. Det kan väl ändå inte ha förbigått högern, att avsikten är att skapa ökad trygghet för medborgarna genom att efter vissa i förslaget angivna grunder utge ålders-, fortids- och familjepension, i regel såsom tillägg till folkpensionen.

Reservanterna delar inte den uppfattning högern ger till känna i motive-ringens första punkt, nämligen att god demokrati fordrar att stora och betydelsefulla frågor uppskjuts till dess i varje fall mer än en rösts majoritet kan uppnås för genomförandet. Vårt parlamentariska system bygger med få undantag på enkel majoritet vid omröstning utan hänsyn till frågans vikt och betydelse. Vid lika röstetal avgör lotten. För närvarande lottas det friskt i såväl utskott som kammare i både stora och små frågor. Pensionsfrågan är enligt vår uppfattning nu mogen för ett avgörande, och då det inte har varit möjligt att ernå den betryggande majoritet som varit önskvärd, återstår ingenting annat än att ändock söka ett avgörande i enlig-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

het med de regler riksdagen arbetar efter.

Vi reservanter kan heller inte dela den mening högern ger till känna efter sitt konstaterande, att förslaget till lagfäst tilläggspension enligt fördelningsmetoden icke har stöd hos flertalet medborgare, nämligen att därmed följer att majoriteten är emot lagfäst tilläggspension. Folkpartiet säger i sin reservation, att endast en tredjedel av de röstande uttalat sig mot en sådan lösning av pensionsfrågan. Detta senare stämmer väl bättre överens med vad som kan utläsas ur folkomröstningens siffror. De rent negativa representerar en tredjedel, de som uttalat sig för en positiv lösning två tredjedelar av de röstande.

Det är också svårt att förstå vad högern menar med att förslaget leder till minskad takt i den personliga välståndsutvecklingen. Högern menar väl ändå inte att till denna utveckling endast skall räknas vad som kan ställas till förfogande för omedelbar konsumtion. Jag är övertygad om att en ordnad pension kommer att betraktas såsom ett värdefullt tillskott till välståndsutvecklingen av alla dem som för närvarande saknar denna förmån.

Oförklarligt är också uttalandet om risker för den folkpensionsreform, om vilken alla meningsriktningar varit ense. Det förhåller sig nämligen så, att det är under utredningarna om tilläggspensioneringen som förslaget om de väsentliga förbättringarna av folkpensionerna aktualiserats och utformats. Ett av de främsta motiven härför har varit, att de som redan var folkpensionärer eller inom en näraliggande tid skulle inträda i denna krets och icke kunde beredas några förmåner i en blivande tilläggspensionering, skulle få en kraftig höjning via folkpensionen. Det är alltså inte rent spel att misskreditera tilläggspensioneringen hos folkpensionärerna genom att söka ge sken utav att den äventyrar deras rätt. Det finns ingen grund för ett sådant påstående eller sådana uttalade farhågor. Folkpensionärernas rätt kommer icke att skjutas åt sidan av dem som nu företräder rege-

ringsförslaget i fråga om tilläggspensioneringen.

Det sägs också att förslaget skulle hindra en rationell och rimlig lösning av pensionsfrågan för stora grupper medborgare på ett sätt och i den utsträckning som dessa själva önskar och innefatta godtyckliga straffbestämmelser med orimliga konsekvenser för den enskilde. Detta påstående kan knappast avse löntagarna utan vänder sig väl närmast till de s. k. egenförsäkrade, men eftersom dessa har valfrihet i fråga om tillhörigheten är de oförhindrade att själva avgöra, i vilken form tryggheten skall ordnas. Några orimliga konsekvenser för deras del kan alltså icke föreligga, såvida inte högern förmenar att dessa personer borde äga njuta övergångstidens i och för sig mycket förmånliga bestämmelser och fördelar utan att behöva ta de konsekvenser som följer av att systemet bygger på principen om tillhörighet under hela den aktiva tiden.

Centerpartiet har visat sig vara den mest ståndaktiga motståndaren till en ordnad tilläggspensionering. Högern har ju ändå en gång i tiden varit med om den gamla trean, som byggde på kollektiva överenskommelser, men centern fruktade också för konsekvenserna av dylika uppgörelser och tänkte väl därvid närmast på eventuella anspråk från sina lantarbetare. För centerpartiet är det i första hand fråga om en förbättrad folkpensionering, och partiet förmenar i anslutning härtill att lagstiftningen bör begränsas till detta område. Den ytterligare trygghet som därutöver erfordras eller önskas får var och en efter vilja och förmåga sörja för genom frivillig försäkring, sparande i egen rörelse, i eget hem eller i bank.

Dessa synpunkter förefaller förmodligen realistiska för den som har gård och grund att lita till, litet skog att sälja då och då, med andra ord har bottentryggheten ordnad för ålderns dagar och till denna kan lägga folkpensionen såsom ett extra tillskott. Men frågan om en ordnad tilläggspension ställer sig helt annorlunda för alla dem som inte har

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

annat än folkpensionen att falla tillbaka på. Det är inte så väl ställt i samhället, att man vid diskussion av dessa ting kan utgå från att alla, eller ens det stora flertalet, har eller kan väntas få en så välordnad ekonomi, att de har möjlighet att enbart med stöd av folkpensionen själva svara för det väsentliga av de risker i en människas liv, som är aktuella i förevarande sammanhang. De pensionsanordningar, som redan finns för anställda inom stat och kommun och för tjänstemännen på den enskilda arbetsmarknaden, är också ett uttryck för att den av centerpartiet rekommenderade begränsningen i pensionssystemet är verklighetsfrämmande utanför den krets, som representeras av de självägande.

Vi vill emellertid också ha en förbättrad folkpension i den takt resurserna medger. Beslut härom har redan fattats. Men därmed är inte sagt att vi tror på möjligheten att via folkpensioneringen nå en pensionsnivå som motsvarar den, vilken på betydelsefulla områden av arbetsmarknaden godtagits såsom skälig och erforderlig för att trygga en god standard också på ålderns dagar. Folkpensionen måste kompletteras med en tilläggspension, om det skall bli möjligt att förverkliga en sådan målsättning. Det blir nämligen allt svårare för de gamla att på ett tillfredsställande sätt ordna det för sig till ett pris, som de har möjlighet att betala.

Folkpartiet har, nu som tidigare, besvärigare än de båda andra borgerliga partierna att klargöra sin verkliga ståndpunkt i fråga om tilläggspensioneringen. Även folkpartiet röstar emot regeringsförslaget men vill samtidigt utåt tillkännage sitt positiva intresse för en tillfredsställande lösning av pensionsfrågan genom att framlägga ett eget förslag, i huvudsak överensstämmande med det som motionsvis framfördes föregående år. Förslaget vann då inget gehör hos högern och centerpartiet, som båda motsatte sig även den formen lagfäst tilläggspension; och förslaget blev som bekant heller ingen succé i junivalet föregående år.

Det finns ingenting som tyder på att folkpartiförslaget blivit populärare sedan dess. Högerns och centerpartiets negativa inställning till frågan om lagfäst tilläggspension har icke påverkats. Det är sålunda ett förslag som inte ens efter en eventuell regimförändring har någon utsikt att bilda underlag för en framtida lösning av tilläggspensioneringen. Förslaget är ingenting annat än ett grått och trist omslag till avslagsyrkandet på den enda lösning av tilläggspensioneringen, som inom överskådlig tid står till buds, nämligen det föreliggande regeringsförslaget.

Det är inte någon mening i att polemisera mot detaljer i ett pensionsförslag som saknar förutsättningar att passera förslagsstadiet, men jag vill ändå erinra om att det inte är detaljutformningen som varit avgörande för vårt ställningstagande. Enligt vår uppfattning är det inte möjligt att med tillämpning av premiereservmetodiken i en allmän pensionsförsäkring garantera värdebeständiga pensioner, ernå snabb effekt i systemet och enkelhet i administrationen. Vi kan inte för vår del acceptera ett system för tilläggspensioneringen, som brister i dessa väsentliga avseenden.

Folkpartiets roll i pensionsdramat är svårfattlig, för att inte säga obegriplig. Den påminner i mångt och mycket om cirkusclownens, som ofta ger en uppvisning i virtuosmässig skicklighet men lika ofta synes ha till uppgift att sörja för att ingenting blir utträttat.

Våra överväganden har föranlett en av undertecknad m. fl. till utskottsutlåtandet fogad reservation med yrkande om bifall till propositionen och dess förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension, förslag till lag angående procentsatsen för avgiftsuttaget under åren 1960—1964 enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension samt, med viss ändring, förslag till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

Den föreslagna tilläggspensioneringen är en reform på lång sikt. Först om tjuugo år när den full effekt. Det dröjer alltså en avsevärd tid innan den successiva

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

uppbyggnaden av förmånerna i tilläggspensioneringen tillsammans med folkpensionen ger den eftersträlvade pensionsnivån. Det är inte fråga om några äventyrligheter i ekonomiskt avseende. De av högern och centerpartiet uttalade farhågorna beträffande de samhällsekonomiska verkningarna av reformen kan reservanterna därför inte betrakta såsom realistiska. Icke heller för näringslivet kan påfrestningarna på grund av skyldigheten att betala pensionsavgift för de anställda enligt vår mening bli av mer avgörande betydelse. En avgift av 1,9 procent av lönesumman under år 1960 och därefter en årlig höjning med 0,6 procent i första hand fram till 1964 kan inte äventyra det svenska näringslivets konkurrenskraft på världsmarknaden, såvida inte förhållandena i övrigt utvecklas på ett onormalt sätt.

Visserligen har det vid många tillfällen och i skilda sammanhang, även i debatten kring tilläggspensioneringen, talats om uppskov intill dess man kunde anses ha råd med de kostnader, som följer med de aktuella reformerna. En sådan politik att »vänta och se» har alltid sina förespråkare och utgör ett argument som frikostigt utnyttjas av den som inte vill någonting eller inte vet vad han vill. Om vi mer allmänt hade följt en sådan betänksamhetens politik, skulle förmodligen mycket av vad som nu är förverkligat, och av alla uppskattat, varit ogjort och Sverige ett underutvecklat och efterblivet land.

Det är inte den sorts människor, vilka alltid har ett behov av att vänta och se, som drivit utvecklingen framåt inom näringsliv och samhälle. Det är djärvheten till friska tag och klokheten att planera och fullfölja ett realistiskt handlingsprogram, som har äran av de stora framsteg som gjorts. I den hittillsvarande utvecklingen är det ingenting som vederlägger uppfattningen, att det är klokt att satsa på dessa egenskaper också i fortsettningen.

Och det gör vi med friskt mod. I alla icke kontroversiella frågor råder en tävlan också mellan oppositionspartierna om äran att ligga främst i fråga om

förslag till åtgärder. Det gäller exempelvis uppbyggnaden av vattenfall och atomkraft, vägar och andra kommunikationsmedel, undervisning och forskning m. m. Alla beklagar våra begränsade resurser, vilka icke medger den takt i uppbyggnaden som vore önskvärd. Det finns i dessa sammanhang ingen gräns för tron på framtiden och dess möjligheter. Jag delar denna optimism. Det finns förmodligen ingen annan gräns för den framtida utvecklingen än den som drages upp av vår förmåga och våra resurser i övrigt att tillvarata och utnyttja vad den har att bjuda.

Men livet är som bekant fyllt av både dagrar och skuggor. Så snart tilläggspensioneringen kommer in i bilden verkar det som om total solförmörkelse inträdde, med utbredning från centern och ända längst ut på högerkanten.

Det har brustit väsentligt i objektiviteten vid utformningen av högerns motivering för avslagsyrkandet, eftersom endast de svarta färgerna kommit till användning. Det är väl ingen som har tänkt sig att högern skulle se på det föreliggande förslaget genom färgade glasögon, men så som kritiken lagts upp och konsekvenserna av förslaget utmålats, skjuter man så högt över målet, att det är svårt att ta det hela på allvar. En viss måttfullhet i det anförda hade under alla förhållanden stärkt möjligheterna till en saklig diskussion.

Jag tänker inte ta upp tiden med ytterligare polemik mot allt vad som har anförts i de sex punkterna. Den som är intresserad av ett närmare studium av dessa hänvisas till motion nr 520 i andra kammaren. Det är emellertid åtskilliga påpekanden i motionen, som enligt mitt förmenande strider mot varandra. Det skulle vara intressant att höra, om någon av högerns talesmän i kammaren kan ge en närmare förklaring till hur det förhåller sig med logiken i berörda avseenden.

I motiv 4) exempelvis anges att förslaget förutsätter en fördelning av avgiftsskyldigheten mellan generationerna som i realiteten innebär en ungdomsskatt, till och med en hård ung-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

domsskatt. I motiv 6) sägs det, att förslaget bygger ej blott på ett överförande till det allmänna av så stora arbetsförtjänster som behövs för systemet utan även på ett omfattande tvångssparande, som förvandlar människornas resurser till anonymt ägda jättefonder, vilka väl säges skola men aldrig kan ersätta ett minskat frivilligt sparande och vilka leder till en icke godtagbar maktkoncentration.

Båda dessa påståenden är visserligen felaktiga, men även av två felaktiga slutsatser bör man kunna fordra att de någorlunda korresponderar med varandra, om de har ett inbördes samband, och det har dessa två punkter.

Om högern tror att förslaget verkar så som det påstås i motiv 4), ökas denna effekt, om fondbildningen minskas eller helt slopas. Fonden skall nämligen vara tilläggspensioneringens egendom. Såväl kapital som räntor kan sålunda tagas i anspråk för utbetalning av pensioner när så befinner sig erforderligt eller lämpligt.

Under övergångstiden är avgifterna för låga för samtliga försäkrade, men ändock växer fonden starkt. De tre första åren fonderas nämligen avgifterna i sin helhet, ty pensioner skall utgivas först från och med år 1963. Under åren närmast därefter är utbetalningarna små, dels på grund av ett ringa antal pensionsberättigade och dels på grund av att pensionerna i begynnelsen är blygsamma. Fonden behövs bland annat för utjämning av kostnaderna — inte mellan unga och gamla som högern förmenar — utan mellan nutiden med 6 å 7 aktiva på varje pensionär och framtiden, då relationstalet sjunker till 4 å 5 aktiva på varje pensionär. Under den tid fondavsättningar göres, fullgör fonden automatiskt uppgiften att täcka bortfall av annat sparande, i första hand självfallet försäkringssparande.

Över huvud taget är högerförslaget och dess motivering utanför diskussionsplanen. Den anförda kritiken mot regeringsförslaget är rent negativ, inga positiva uppslag till förbättringar eller antydningar om hur det borde se ut för att kunna accepteras. Jag förstår så inner-

ligt väl varför. Högern vill inte ha någon positiv lösning av frågan, och då är det inte så lätt att komma med några positiva synpunkter.

Som framgår av reservationen, har reservanterna inte heller tagit något intryck av högerns överdrifter eller dystra profetior. Inte heller centerpartiets ståndaktighet beträffande förslaget att begränsa lagstiftningen till folkpensioneringen har påverkat reservanternas tillstyrkan av regeringsförslaget. Folkpartiets omslagsrevers till sitt avslagsyrkande har inte beaktats, eftersom högern och centerpartiet inte varit villiga att teckna borgen för infriandet av förbindelsen.

Vi tillstyrker propositionen, men beklagar givetvis, att förslaget icke undergått sedvanlig utskottsbehandling, vilket kunnat ge en mera allsidig belysning av dess innebörd. Som kammarens ledamöter väl känner till, är det inte så enkelt att reservationsvis utforma ett utlåtande, fullt jämförbart med ett utskottsutlåtande, vilket som underlag har en omsorgsfull behandling av ärendet i utskottet. I ett lagförslag som det nu förvarande tillstötter särskilda besvärligheter vid behandlingen av lagtexten.

Reservanterna har, utom beträffande fondstyrelsernas sammansättning, nöjt sig med att, i anledning av i ärendet väckta motioner eller till utskottet inkomna skrivelser, tillstyrka ytterligare utredning. Utredning tillstyrkes sålunda beträffande yrkandet i motion II: 522, av herrar Kellgren och Sköld, att jämväl inkomst av tjänst understigande 300 kronor årligen från en och samma arbetsgivare skall vara pensionsgrundande. Propositionens förslag undantar denna inkomst, främst av administrativa skäl, förmodar jag, men det kan också vara möjligt, att man räknar med att inkomster av denna storlek hos en och samma arbetsgivare inte har så värst mycket med reguljär anställning att göra. Vi förmenar emellertid, att en utredning i frågan bör kunna komma till stånd. Till grund för en sådan utredning kan alldeles säkert läggas taxeringen för år 1960 — det första år, då folkpensionsavgifter

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

skall erläggas. Denna taxering torde kunna utgöra underlag för en bedömning av i vilken omfattning inkomster av sådant slag förekommer och om de i stor utsträckning är att hänföra till sådana arbetare, som i allmänhet har ordnad anställning, eller om de mera är att hänföra till sådana arbetare, som huvudsakligen försörjer sig på tillfälliga uppdrag.

Vi tillstyrker vidare en utredning i fråga om ett yrkande, som framställts i motion nr 527 i andra kammaren av herr Christenson och som går ut på att s. k. beroende arbetstagare i pensionshänseende skall likställas med anställda. Ett liknande yrkande förelåg redan under föregående år, och utskottet uttalade jämväl då, att frågan borde bli föremål för ytterligare utredning.

De båda yrkandena i dessa båda motioner avser 5 § i förslaget.

Vi tillstyrker vidare en utredning beträffande yrkanden, framställda i motion nr 428 i denna kammare av herr Grym m. fl. och 524 i andra kammaren av herr Fredriksson m. fl., beträffande möjligheterna till sänkt pensionsålder för i första hand gruvarbetare — av reservanterna utsträckt att avse arbetare över huvud taget med tungt och pressande arbete.

Vi har vidare i motiveringen till förslaget understrukt från TCO i skrivelse angiven ståndpunkt beträffande önskvärdheten av att man finner en möjlighet att tillgodoräkna pensionspoäng vid sjukdom och arbetslöshet — en sak som har särskild betydelse under övergångstiden, då intjänandeåren är lika med de år, som fordras för full pension, medan däremot, sedan systemet kommit i full funktion, det ändå finns en marginal mellan de då angivna 30 åren för rätt till full pension och den möjlighet som föreligger att intjäna ett större antal år. Dessa pensionspoäng har, som sagt, en särskild betydelse under övergångstiden, och vi förmenar att frågan bör bli föremål för utredning.

Vidare understryker reservanterna i sin motivering departementschefens uttalande till bestämmelsen i 43 §, där det står att endast en pensionsförmån kan

utgå samtidigt. Departementschefen betonar att frågan bör ytterligare utredas, och vi inom reservanternas krets finner, att skäl till en sådan utredning föreligger. Utan att ange något särskilt skäl kan jag ändå erinra om att det inom nuvarande pensionssystem är ganska vanligt, att exempelvis änkepension och intjänad egenpension kan utgå samtidigt. Om den obligatoriska tilläggspensioneringen skulle tillämpa en annan ordning, kommer detta förvisso att innebära ett avsteg från hittills tillämpad praxis och utgöra skäl till kompletterande försäkringar på denna punkt för dem, som gärna vill bevara en förmån som de redan har.

Vi understryker vidare — i anledning av TCO:s skrivelse men också på grund av den skrivelse, som har inkommit från SPP — nödvändigheten av att man närmare tittar på det som anges i propositionen beträffande beräkning av pensionsgrundande inkomst i sådana fall, då kompletterande försäkring uppehålls och avgifter för sådan försäkring betalas av den anställde. I sådant fall skulle nämligen enligt propositionen pensionsunderlaget minskas med pensionsavgiften. Vi är inte riktigt säkra på att det är nödvändigt att tillämpa en sådan restriktivitet.

SPP har vidare påpekat vissa praktiska frågor, som blir aktuella i samband med möjligheterna att ordna kompletterande försäkringar. Det gäller framför allt de bestämmelser i skattelagarna, som lägger hinder i vägen för den mera generösa avdragsrätt, som föreligger vid inbetalning av pensionsavgifter. Den rätten finns nämligen inte, om pensionen utbetalas under kortare tid än fem år. Vi förmenar att detta är praktiska spörsmål, som man under det fortsatta arbetet med pensionsreformens ikraftsättande bör ägna uppmärksamhet.

Slutligen föreslår reservanterna, i anledning av yrkande i motionerna nr 411 i första kammaren av herr Söderberg m. fl. och nr 501 i andra kammaren av herr Hagnell m. fl., nr 426 i denna kammare av herr Anderson, Carl Albert, och 516 i andra kammaren av herr Lund-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

qvist i Trollhättan m. fl., nr 430 i denna kammare av herrar Öhman och Persson, Helmer, samt 525 i andra kammaren av herr Senander m. fl., en viss ändring i fondreglementets 4 och 6 §§, avseende dels fondstyrelsens sammansättning och dels en av den föreslagna ändringen följande ändring i 6 § beträffande utseende av ordförande i styrelsen.

Den borgerliga enigheten har inte begränsats till ett gemensamt avslagsyrkande på det framlagda förslaget om tilläggs pensioneringen. Motionsvis har från samtliga borgerliga partier framförts yrkande om sparfrämjande åtgärder av skilda slag, bl. a. om skattefrihet för sparande i andra former än försäkring, i syfte att därigenom skapa trygghet för ålderdomen, exempelvis i egen rörelse, i eget hem eller genom insättning i bank. Vidare begäres utredning om värdesäkring av långsiktigt sparande, oavsett i vilken form detta sparande sker. Högern har framställt yrkande om skattefrihet för inkomst upp till 1 500 kronor för den som åtager sig vården av äldre.

Det sistnämnda är en nyhet för året. Yrkandet om sparfrämjande åtgärder och om värdesäkring framfördes jämväl under föregående år i samband med pensionsfrågan men avlogs då av riksdagen. Även i andra sammanhang har förslagen varit föremål för riksdagens prövning och är också i begränsad utsträckning under utredning. Att dessa förslag nu i samband med ett avslagsyrkande på pensionsförslaget skulle ha att emotse en välvilligare behandling från vår sida är inte att vänta. Ser man avslagsyrkandet på förslaget om tilläggs pensioneringen och dessa särskilda yrkanden i ett sammanhang, så är det uppenbart att fördelarna av ett genomförande av de framlagda förslagen i huvudsak skulle komma dem till godo, som redan har det väl bestämt, i varje fall så väl bestämt att de anser sig kunna avstå från den föreslagna tilläggs pensioneringen. Egentligen är samtliga dessa förslag av den beskaffenheten, att de har mycket litet att göra med frågan om tilläggs pension eller ej, i all synnerhet för-

slaget om viss skattefrihet för den som vårdar äldre, vilket är något som rätteligen hör samman med åldringsvården. Emellertid har kamrarna varit generösa och remitterat förslagen till utskottet, även sådana motioner, i vilka det är svårt att finna något samband med den fråga utskottet skulle behandla som huvudfråga, men eftersom utskottet har fått dessa förslag till behandling, har vi betraktat det som en skyldighet att behandla dem. Reservanterna har för sin del funnit att de behandlas riktigtast om man avslår dem. I den mån det genomförs ett förslag om tilläggs pension och det sedermera i praktiken visar sig att vissa behövande grupper, av skäl som man i dag inte kan överblicka, inte har möjlighet att ansluta sig till en tilläggs pensionering i någon form, kan det finnas skäl att titta ytterligare på de förslag som här har framkommit, nämligen om de kan ha någon nytta av ett på annat sätt understött sparande, som syftar till att framför allt underlätta möjligheten att klara försörjningen på ålderdomen. De förslag som går ut på skattefrihet finns det ju möjlighet att ta upp i andra sammanhang eller som fristående yrkanden under den fria motionstid som alltid finns i början av varje riksdag. Framför allt motionen om skatteavdrag för den som vårdar äldre anser jag bestämt böra behandlas i sammanhang med frågan om åldringsvården.

Trots att vi från reservanternas sida avstyrker samtliga dessa yrkanden, kan jag inte bespara mig något att konstatera, att intresset från motionärernas sida för ett skattefritt egna hemssparande förefaller mer än märkligt, när man erinrar sig hur tappert oppositionen kämpade för reducerade kapital- och räntesubventioner åt egna hembygget vid behandlingen av bostadspropositionen. Man får en känsla av att det här är fråga om någonting som skulle kunna jämföras med gungorna och karusellen. Om oppositionen hade fått det som den ville, när bostadspropositionen behandlades, så hade det stora flertalet egna hemägare fått en årlig kostnadshöjning på några hundra kronor, och jag är inte

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

säker på att oppositionens frikostighet i fråga om frihet från skatt i detta sammanhang skulle sträcka sig så långt att egnahemsägarna skulle få en ränteinkomst på motsvarande belopp skattefri.

Även i andra sammanhang är det många felaktigheter i dessa yrkanden, som det vore skäl i att ta upp till debatt, men eftersom vi inte vill vara med om någonting i det här sammanhanget, vore det kanske bara att spilla tid. Jag vill emellertid erinra om att skattefrihet för ett sådant sparande, av samma slag som det nu är fråga om för pensionsavgifter, näppeligen kan vara motiverad. Det är ju ändå så att ett sparande för en pensionsförsäkring är ett sparande med tanke på en risk. Ersättningen utgår ju endast under förutsättning att vederbörande kommer i en sådan situation att han kan utnyttja försäkringen, d. v. s. själv upplever pensionsåldern och kan utkvittera pensionen eller förtidspension eller eventuellt överlevandepension träder till. Inträffar ingenting av detta, har vederbörande eller hans efterlevande, som inte är i den ställningen att de har rätt till efterlevandepension, ingen rätt till de avgifter som inbetalats, medan ett sparande i de former som här nämnts ju ändå kvarstår till sitt kapital. Det är ändå förenat med vissa besvärligheter, om i en sådan situation vederbörande skulle betala skatt på hela kapitalet i ett sammanhang. Rätteligen skulle han ju avstå kapitalet, men jag förmodar att han inte är beredd till det. En fullt likartad behandling av sådant sparande som det här är fråga om och sparande i försäkringsform är inte motiverad.

Förslaget om skattefrihet intill ett visst belopp för dem som åtar sig vården om gamla, om denna fråga nu skall behandlas i detta sammanhang, är — jag kan gärna ge detta erkännande — en vacker tanke, men det blir faktiskt bara skräp, om man inte söker för att de gamla får pension av sådan storlek, att de kan kosta på sig den vård de behöver på ålderns dagar och som de skulle kunna få av dem som fick skattefrihet för att de ställt sin arbetskraft till

förfogande. Folkpensionerna måste, även om man ser dem ur dessa synpunkter, kompletteras med en rejäl tilläggspension för att det skall öppnas möjlighet för folk i gemen att utnyttja den välvilja som till äventyrs kan ligga bakom förslaget. Utan en sådan förstärkning av de gamlas resurser blir det positiva i samtliga de framförda förslagen utan betydelse för dem. Som alternativ till tilläggspensioneringen är de helt meningslösa, men det är så de framlagts.

Jag vill gärna erkänna att folkpartiet i denna angelägenhet har något bättre förspänt än de båda övriga borgerliga partierna, eftersom folkpartiet i varje fall tänkt sig ifrågavarande åtgärder som komplement till en tilläggspensionering, vilken visserligen skulle komma först senare men som nu ändå finns i bilden. Högern och centerpartiet förmenar, att åtgärderna skulle träda i stället för den föreslagna tilläggspensioneringen. Det måste vara bra nära gränsen till något som skulle kunna kallas kvacksalveri, om man skulle försöka inbilla folk, att de trygghetsproblem som är aktuella i detta sammanhang kan finna sin lösning genom ett bifall till utskottets utlåtande i denna del.

Herr talman! Vi reserverar, som är positivt inställda till den föreliggande propositionen, yrkar i reservationerna 1—3 bifall till huvudlagförslaget, till förslaget om lag om avgiftsuttag och, med viss ändring, till förslaget om reglemente angående fondförvaltningen. I reservationerna 6—8 yrkar vi avslag på de här nu senast av mig behandlade motionerna, och i reservation 9 yrkar vi skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av de ärenden som jag här särskilt berört. Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga sju reservationer. Beträffande yrkandena i punkterna D och E i utskottsutlåtandet är reservationerna eniga med utskottet.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! I denna proposition finns det mycket som man kan undra över och som inte är riktigt klarlagt,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

bland annat en sak som jag skall börja med. Det är varför man här går ifrån svensk parlamentarisk praxis, som alltid tillämpats med stor noggrannhet så länge jag har varit i tillfälle att följa riksdagsverksamheten. Man har sagt, att den här frågan varit utredd så mycket och så länge, att den borde vara mogen för ett avgörande. Detta har även utskottets mycket ärade ordförande här i dag framhållit. Det är visserligen sant att det suttit två stora pensionsutredningar, men de har på ett eller annat sätt utrett blott en del av det som måste påverka en, när det gäller att ta ställning till hela frågans principiella uppläggning. Dessutom är det en mängd saker som är outklarade och som jag tycker att riksdagens ledamöter nästan har en berättigad fordran att få belysta. Det finns ju faktiskt en mängd sådana frågor som är under utredning av redan tillsatta kommittéer, och jag kan inte erinra mig att någon fråga brukar läggas fram av Kungl. Maj:t innan de kommittéer, som sysslar med den, avslutat sitt arbete. När en stackars motionär motionerar om någonting som på minsta sätt kan anses vara föremål för en utredning, är det ju alldeles säkert att utskottet skriver att eftersom frågan är under utredning, kan man inte nu göra någonting och att framställningen därför inte skall föranleda någon åtgärd. Men i detta speciella fall har man gjort ett storartat undantag. Här sitter nu en kommitté, 1958 års socialförsäkringskommitté, där ordföranden i utskottet är ordförande, och utreder en mängd saker som sammanhänger med folkpensioneringen, såsom efterlevandepensionering och invalidpensionering och detaljer i samordningen mellan den blivande tilläggs pensioneringen och folkpensionen. Ordföranden har i utskottet upplyst, att en stor del av dessa frågor kommer att bli utredda redan till hösten och några andra eventuellt nästa år. Då hade det enligt all gammal praxis varit naturligt, att man först fått se resultatet av utredningarna. Nu säger departementschefen i stället, att det kommer att ske en samordning under de närmaste åren, så att

vi kanske omkring år 1963 kan få ett nytt förslag med de ändringar som behövs för att göra samordningen mellan folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen så elegant som möjligt. Jag påpekar endast, att detta är emot den praxis vi är vana vid.

Vidare finns 1957 års pensionskommitté. Kommittén har viktiga ärenden, som direkt sammanhänger med detta problem, på sitt program, och kommitténs direktiv är givna av samma regering som lagt fram denna proposition. Det rör sparandebortfallet, pensionernas finansiering, värdebeständigheten och möjligheterna att bedriva en för penningvärdets bevarande erforderlig penning- och kreditpolitik, som inte störs av denna stora reform.

Kommittén har endast uttalat sig i en av de många frågor som den skulle utreda. Resten är under utredning, men utan energi. Sedan januari 1958 har kommittén nämligen inte haft ett enda sammanträde, vilket tyder på att regeringen inte varit intresserad av att utredningen skulle göra någonting ytterligare och från början inte alls avsett att utredningen skulle prestera någonting, som skulle belysa de frågor som kommittén är tillsatt för att utreda. Kommittén säger emellertid, att det är givet att »en så väsentlig höjning av pensionärernas levnadsstandard, som det här är fråga om, endast kan beredas utrymme inom samhällsekonomin, om andra reformer, andra privata och offentliga behov makas åt sidan i tillräcklig mån». Beträffande pensionsförsäkringens fondbildning uttalade kommittén, att man inte borde vara blind för möjligheten, »att ett stort budgetöverskott och stark fondbildning under statlig eller statligt kontrollerad förvaltning lockar till en i och för sig alltid väl-motiverad expansion i statsutgifterna». Det är så sant som det är sagt, herr talman, och det förvånar mig, att inte utskottets ordförande i någon mån har berört denna del av reformens verkningar.

Jag har inte kunnat undgå att märka, att utskottets ordförande — som jag sät-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ter mycket stort värde på och som jag haft mycket gott samarbete med — på ett underligt sätt, jag förmodar av gammal vana, vände sig huvudsakligen mot högerens inställning till denna fråga, fastän han väl knappast kunnat undgå att observera, att centerpartiet åtminstone anser sig vara den främste motståndaren till propositionen. Men det beror väl därpå att det är så brukligt att vända sig mot högern — om det nu inte finns några andra motiv. Det kan man ju tänka sig, men det vill jag nu inte beröra.

I propositionen står, att en betydande folkmening skulle stå bakom kravet att man gör någonting åt pensionsfrågan. Jag har också hört — det är herr Geijer som sagt det inom utskottet, och han kanske kommer att säga det även här — att det bland löntagarna finns en dominerande majoritet för förslaget. Även om så skulle vara fallet — vilket man omöjligen kan konstatera — är pensionsfrågan inte enbart löntagarnas sak. Det är ju en fråga, där alla som bor i detta land skall få bedöma, hur förslaget kommer att påverka det allmänna framåtskridandet i landet och människornas status i framtiden. För övrigt är det ju så, att 1958 års val, som väl ändå ansågs vara ett pensionsval, inte ger något stöd åt uppfattningen att flertalet av medborgarna står bakom förslaget. Då fick de partier, som uttalade sig mot obligatoriet, 31 000 flera röster än de partier som ville ha obligatoriet.

Jag sade nyss att det för närvarande pågår flera utredningar, t. ex. stabiliseringsutredningen och kreditmarknadsutredningen. Man har inte avvaktat resultatet av dessa utredningar, vilket gör att man uppenbarligen kan konstatera, att propositionen framlagts med en viss brådska. Jag frågar då: Varför denna brådska? Det måste finnas speciella skäl till det. Det är en fråga. En annan fråga är följande: Varför denna stora fondbildning? Fonderna är ju avsedda att så småningom växa till omkring 60–80 miljarder kronor. Det måste ges en annan och bättre förklaring än den herr ordföranden i utskottet presterade. Han yttrade nämligen att denna stora fond

var avsedd att jämna ut kostnaderna, när de stora åldersgrupperna kommer in i systemet. Under utskottsbehandlingen hade han en annan formulering, som inte kommit fram i dag — han kanske delar båda meningarna, men det vore bra att få den senare meningen bekräftad. Under utskottsbehandlingen uttalade herr ordföranden sålunda att det behövdes en mycket stor fond för att riksdagen — om den funne klokast — i ett läge med dåliga konjunktioner skulle kunna underlåta att ta ut några avgifter alls. Systemet skulle i ett sådant läge alltså kunna fungera enbart med hjälp av fonderna. Jag tycker att detta knappast är någon hållbar motivering när det gäller ett fördelningssystem. Vid ett sådant system erfordras väl inte större fond än den pensionsfond som finns inom folkpensioneringen.

Just på grund av ofullkomligheten i förklaringarna har man rättighet att dra egna slutsatser. Jag har svårt att fria mig från följande slutsats, som jag tycker inte har så mycket med frågan om pensioneringen av invånarna här i landet att göra.

Man har ju märkt ett större och större behov för statsmakterna att låna så mycket pengar som möjligt, antingen mot obligationer eller mot de under senare år mycket guterade skattkamarväxlarna eller på annat sätt. Det är klart att om det är tillgodoseendet av ett sådant behov som avsetts, så föreligger här en väl genomtänkt uträkning. Utvecklingen kommer nog också att bli sådan.

En annan tanke, som ju kan ligga bakom förslaget — man kommer fram därtill när man a priori är en smula misstänksam; jag måste ge herr ordföranden rätt i att högerpartiet är misstänksamt mot detta system i dess helhet — är att man får en möjlighet att via de mycket stora penningbelopp, som här kommer i fråga, få till stånd en dirigering av kapitalmarknaden. Man har blivit på det klara med att det kommer att uppstå ett sparandebortfall. Men tack vare de anordningar, som nu föreslås, blir det — som vi vet — ett tvångssparande. Regeringen hade ju helst velat

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

få till stånd ett tvångssparande och låde ju också fram ett förslag härom, ehuru förslaget genom LO:s försorg den gången — liksom hittills blivit fallet med varuskatten — inte blev förverkligat. Jag vill erkänna att det här föreligger en ganska fullgod ersättning för ett tvångssparande.

Naturligtvis har man också ansett att man här haft tillgång till en bra fråga, när väljarunderlaget börjat vackla, vilken kunde utgöra en återställare av väljarunderlaget, och frågan har ju delvis också kunnat tjäna som sådan.

Utskottsordföranden yttrade vidare i sitt anförande i dag att högern har ett väljarunderlag som knappast kan ha något intresse av en tilläggspensionering. Om herr Strand emellertid tittade i våra medlemsmatriklar, så skulle han finna, att vårt väljarunderlag skär genom alla befolkningslager. Det alldeles övervägande flertalet medlemmar i högerpartiet — vilket säkerligen i ännu högre grad gäller dem som röstar med högern utan att vara medlemmar — är i samma status som alla de som herr Strand vill representera. Det kan inte råda någon tvekan därom. Vi har inte något intresse för den föreslagna tilläggspensioneringen, ty den innebär ett tvångsförfarande, ett statsingripande, en maktkoncentration o. s. v. Vår ståndpunkt innebär å andra sidan inte att vi saknar intresse för att människorna skall få det sjöjt för sig på ålderdomen. Men det är alltså riktigt att vi faktiskt inte vill ha en lagfäst tilläggspensionering. Det är en riktigt uttalad beskyllning — av herr Strand betraktas yttrandet som en beskyllning, men av mig betraktas det som ett riktigt konstaterande.

I anslutning härtil vill jag ställa följande fråga: Varför har den tilläggspensionering, som kan vara behövlig ovan folkpensionen, hittills inte fått någon större omfattning? Ja, först och främst har vi haft en starkt pensionsfientlig lagstiftning här i landet. Däri ingår bland annat de inkomstprövade folkpensionsförmåner, som ännu finns kvar i form av kommunala bostadstillägg. Detta jämte en mängd andra ogynnsam-

ma bestämmelser i vår lagstiftning har faktiskt gjort att det så att säga har varit en rätt dålig affär med ålderdomsförsäkringar. Det har funnits bestämmelser som har hindrat penningplacementer, vilka kunnat ge en bättre avkastning och därigenom en bättre valuta för de satsade premierna. Det har varit en mängd snäva begränsningar som faktiskt har avskräckt människorna från att ta sådana försäkringar. Alltsedan socialdemokratien kom till makten här i landet har det varit alltför stora risker för penningvärdeförstöring, som också ganska mycket avskräckt människorna att betala in premier, som de sedan får tillbaka till ett lägre värde. Det har naturligtvis också varit en stark önskan hos ett stort antal löntagare att få ut sina löner kontant och på andra sätt sköta sina inkomster.

Vidare får vi tänka på ytterligare en sak. Det är de väntans tider, som har rått under alla dessa pensionsutredningar. Om detta inte hade varit fallet är jag tämligen förvissad om att man här i landet hade kommit in i ett skede, då allt fler människor hade ordnat det för sin ålderdom — även försäkringsmässigt. Jag är ganska förvissad om att pensionsfrågan hade blivit löst avtalsvägen för många stora grupper. Vi har inte tänkt att man skulle stifta en lag som skulle hindra människorna att träffa avtal, som innefattar även pensionsförsäkring — och efter vad jag kan förstå har inte heller centerpartiet haft någon sådan tankegång.

Nu har jag anfört mera allmänna synpunkter på denna fråga. Jag har sagt att jag i någon mån misstror de reella syftemålen med hela detta förslag. Detta kan naturligtvis motsägas, men jag anser att det finns alltför många motiv för sådana misstankar. Jag har påtalat den brådska, som är emot all annan riksdagspraxis, och andra sådana saker. Jag tänkte nu, herr talman, nämna några större principiella oriktigheter i detta förslag, som gör att vi för vår del inte anser oss kunna reflektera på detsamma.

Först och främst vill jag säga att detta

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

fördelningssystem lägger grunden till orättvisor. Utskottets ordförande sade nyss att vi hade gått till våldsamma överdrifter för att kunna avvisa detta förslag. Men går det att motsäga mitt påstående? När det inte finns något samband alls mellan avgifter och pensioner, mellan priser och prestationer, uppkommer det ojämnheter i systemet. Bl. a. verkar det på det sättet, att den, som vid tjugoaårsåldern har 10 000 kronor om året i inkomst, enligt detta system får betala alldeles för höga premier. Enligt vanliga försäkringstekniska grunder betalar han 45 procent för höga premier, vilket betyder att man antingen borde kunna sänka premien för honom med så mycket eller att man finge ge honom 45 procents högre pension. Detta är ett av de stora felen med fördelningssystemet, som man är fri från vid ett premiereservsystem — om vi nu skall välja mellan två sådana här system.

Sedan är det en annan sak. Vem är det egentligen som har ansvaret för att pensionerna kan utbetalas så att alla de avgifter som är inbetalade verkligen kommer att resultera i dessa pensioner? Det kan ju bli så att riksdagen beslutar så låga avgifter, att dessa blir otillräckliga. Det finns nämligen ingen försäkringsgivare här, och man kan inte heller säga vem som äger fonden. När det gäller en pensionsanstalt vet vi vem det är som äger fonden och vem det är som är försäkringsgivare, men den konstruktion som här har presterats är av den karaktär att det inte finns vare sig försäkringsgivare eller ägare till fonden.

I fråga om dessa större principiella oriktigheter är det vidare på det sättet, att människorna även i vårt land är olika i alla möjliga avseenden, i fråga om både sina inre egenskaper och sina olika miljöer och placeringar i tillvaron. De blir nu intvingade i samma mall, även om den inte alls passar dem, och de blir därigenom berövade de möjligheter de annars skulle ha haft att efter egen smak ordna sin ålderdomsförsörjning.

Sedan är det en annan ganska besvärlig sak, och det är att man bryter sön-

der redan existerande pensionsanordningar. Även mycket goda sådana göres om intet. Jag tror att svåra komplikationer blir en alldeles säker följd.

Denna proposition har, i motsats till vad som är vanligt, inte varit på remiss annat än hos lagrådet. Det är också en uppseendeväckande sak, att lagrådet bara fick fjorton dagar eller så på sig. Lagrådet har därför avstått från att granska lagförslagets detaljer och alla paragrafer, vilket annars hade varit väl behövligt, ty detta är en lagtekniskt tämligen undermålig produkt.

I fråga om samordningen har lagrådet emellertid yttrat att det borde ha införts ytterligare bestämmelser för att underlätta alla de besvärliga samordningsproblemen och för att hindra att arbetsgivarna måste betala både till juridiskt bundna försäkringsöverenskomelser och till det nya systemet.

Det kommer också att inträffa, att människor får pension från bägge hållen och att de får en pension som är mycket större än inkomsten under deras aktiva tid. Det är väl fråga om vårt samhälle har råd med sådana extravaganser.

Det kollektiva arbetsgivarbidraget fanns med i den första pensionsutredningens betänkande, som var ute på remiss. Just beträffande den detaljen var remissyttrandena i det närmaste mörkande, alldeles förkrossande. Den andra pensionsutredningens betänkande var också ute på remiss, men remissyttrandena lades aldrig fram förrän förslaget förra året lades på riksdagens bord, och nu har de fallit i glömska. Annars är också de starkt kritiska mot det kollektiva arbetsgivarbidraget. Följden var att detta bidrag aldrig kom med i direktiven för den Eckerbergska pensionsutredningen. Trots allt detta kommer förslaget igen i den nya propositionen utan att man bemött den kritik som förekommit.

Att över huvud taget släppa premiereservtanken medför alldeles logiskt och ofrånkomligt konsekvenser, som blir så pass orimliga, att jag skall be att i någon mån få beskriva dem med siffror.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Om vi antar att var och en av de 50 aktiva åldersklasserna här i landet innehåller 100 000 personer och att antalet ålderspensionärer utgör en miljon, kan vi göra följande beräkningar. Gruppindelningen är schabloniserad enbart för att lätt kunna uppfattas, men den är icke desto mindre direkt verklighetsbetonad. Vi väljer ett fall där alla under hela sin aktiva tid har en årsinkomst på 10 000 kronor, en där alla under hela tiden har 20 000 kronor i årsinkomst, vidare en, kanske mera verklighetsbetonad, där medelinkomsten är 10 000 kronor per år men där man under den första tredjedelen av den aktiva tiden har 6 000 kronor, under den andra tredjedelen 10 000 kronor och under den sista tredjedelen 14 000 kronor, och slutligen väljer vi en grupp med 20 000 kronors årsinkomst i genomsnitt, men med 12 000 kronor under första tredjedelen, 20 000 kronor under andra tredjedelen och 28 000 kronor under sista tredjedelen. På denna gruppindelning har en försäkringsmatematiker räknat ut pensionsavgifterna efter vanliga metoder. I relation till den pensionsgrundande inkomsten är den erforderliga avgiftsprocenten för första gruppen 12 procent och för den andra gruppen också 12 procent, medan den för tredje gruppen är 20 procent och för fjärde gruppen 18 procent. Räknar man i relation till den totala inkomsten blir procenttalen för första gruppen 7,2 procent och för den andra gruppen 9,6 procent. För dem som haft 10 000 kronor under hela tiden blir alltså avgiften 7,2 procent, men om det är en stegrad inkomst, som ger 10 000 kronor i medeltal, behövs nästan dubbelt så mycket, nämligen 12 procent. För sista gruppen är siffran 14,4 procent.

Om den avgift, som föreslås i propositionen och som föreslogs i förra årets proposition, uttas med samma procent av den pensionsgrundande inkomsten måste det betyda att de som har låga procentsiffror i den här tablan blir missgynnade under det att de som har de höga procentsiffrorna blir gynnade. Det är egentligen inte konstigare än så att för-

stå varför fördelningssystemet måste bli orättvist.

Det föreslagna systemet medför också att en oproportionerligt stor procent av människornas inkomster måste avstås till det allmänna utan att de själva har något val. Till våra förutvarande kommunala och statliga skatter, sjukkasseavgift, folkpensionsavgift och sedan denna avgift till tilläggspensioneringen, kommer en vanlig löntagare att få avstå mer än 50 procent av sin inkomst och endast behålla knappt 50 procent, som han får disponera över själv. Då vi ändå har folkpensionen som en grundpension i botten är det inte riktigt att komma upp till sådana uttag för skatter och socialavgifter, att människorna skall behöva avstå en så stor del av sina pengar som här föreslås skall tas ut utan återvändo.

Företagen kommer vidare att belastas på ett sätt som gör deras konkurrenskraft mindre. Man kan ju säga som utskottets ordförande att de kommer att klara detta och att de har klarat så mycket annat förut. Ja, det sista vet vi ingenting om. Vi vet inte hur det hade varit om vi haft en del saker ogjorda, ty vi har inte prövat det. Det är ostridigt att konkurrenskraften minskas i motsvarande mån som man tar bort pengar från företagen. Vi har nu en hårdnande marknad, och vi kan faktiskt inte i dag bedöma hur den kommer att utveckla sig.

Det är också på det sättet att man koncentrerar dessa stora medel i för staten åtkomliga fonder. Det sparandebortfall som uppstår på andra håll får inte någon ersättning genom att staten tillföres dessa medel. Staten kommer att se till att dessa pengar ges ut, inte för att förbättra produktionsapparaten för näringslivet utan till allt detta andra som vi vet att staten använder sina pengar till. Det är dock inte enbart för kraftstationer och vägbyggen. Till vägbyggen kommer det förresten in pengar genom bilskatten och det mycket mer än som används för detta ändamål. Pengarna används även för att finansiera löpande underskott i budgeten. Det är fråga om inte detta kommer att få en så stor sam-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

hällsekonomisk betydelse att redan det borde vara skäl att vara betänksam mot att biträda förslaget.

Herr talman! Detta var några av de större principiella betänkligheterna mot förslaget. Att vi som ordföranden i utskottet här säger inte har kommit med annat än kritik och inte med några positiva förslag till förbättringar tycker jag är rätt naturligt eftersom vi anser att vi över huvud taget inte vill ha detta system. Det hade nästan varit för mycket begärt att vi skulle vilja förbättra förslaget så att vi hade kunnat anta det. Så mycket har vi aldrig trott att det skulle kunna bättras.

Emellertid finns det i de olika paragraferna en mängd oformligheter. Somliga är underliga, somliga är skadliga, andra åter ger intryck av att det är ett ganska omoget förslag.

Gentemot påståendet att stat och kommun inte skulle komma att belastas på något sätt vill jag hävda att man kan räkna ut att stat och kommun kommer att få ungefär 10 miljarder kronor övervälrade på sig på olika sätt i tidernas fullbordan.

Förslaget kännetecknas vidare av att där finns någonting som jag efter känd förebild skulle vilja kalla för en massa käppar och även en hel del morötter. Man kan säga att överkompensationen måhända är den största moroten. Den är av den arten att man har anledning tro att det faktiskt kan ligga något i tanken att den är skapad som en morot.

Man kan illustrera det på följande sätt. Man kan dela upp medborgarna i oförsäkrade och försäkrade, om man nu skall kalla det så. Jag skulle inom parentes vilja säga att uttrycket »lag om försäkring» i rubriken är fel. Det borde med större fog kallas »lag om fördelning av tilläggspension» eller »lag om löfte om tilläggspension». Om vi nu ändå har ordet försäkring med använder jag det här för att det skall vara lättare.

Försäkrade, som är födda något av åren 1896—1909 — till dem hör jag — kan förvärva poäng under högst 15 år. Täljaren i reduktionsfaktorn utgör det antal år under vilka poäng förvärvats.

Nämnamnaren är 20. Klass B omfattar personer födda under åren 1910—1914. De kan förvärva poäng under mer än 15 men högst 20 år. Täljaren beräknas på samma sätt som för den förra gruppen. Nämnamnaren är likaledes 20. Klass C utgöres av personer födda åren 1915—1923. De kan förvärva poäng under mer än 15 men högst 29 år. Täljaren är här det antal år under vilka poäng förvärvats, och nämnamnaren överensstämmer med det högsta antal år för vilka poäng kan förvärvas. Klass D — strykklassen — utgöres av försäkrade födda år 1924 eller senare. De kan förvärva poäng under 30 år eller mer. Täljaren i reduktionsfaktorn utgöres av det antal år under vilka poäng förvärvats, dock högst 30, och nämnamnaren är 30.

Klasserna A, B och C får en betydande överkompensation. Genom att avgiftsuttaget i början föreslås vara lägre kan även vissa försäkrade i klass D eventuellt få en viss överkompensation. För inkomst av anställning tillämpas även för klasserna A, B och C mycket rigorösa bestämmelser då det gäller undantagande av inkomst, varför det på denna punkt faktiskt är fråga om en tvångsbestämelse. Storleken av överkompensationen framgår av en motion av herr Ringaby i denna kammare. I denna motion har man räknat ut hur stor överkompensationen skulle bli för riksdagsledamöternas del. Det skulle, har det visat sig, bli fråga om kolossala belopp, om man kapitaliserade pengarna. Jag skall dock, herr talman, inte närmare fördjupa mig i denna sak.

Ett beklagligt fel i propositionens förslag är att sidoinkomsterna desavueras ganska mycket. Låt oss ta två anställda som har mindre än 24 000 kronor i årsinkomst av anställning. De har under hela sitt liv samma inkomst av anställning. Deras arbetsgivare får alltså betala lika stora avgifter. Då skulle man väl tycka det vara rättvist och naturligt att de båda anställda också skulle få samma pension på grund av sin anställning. Men så är det faktiskt inte. Den ene kanske är en slöflock som inte bryr sig om att arbeta något extra för att skaffa

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

sig sidoinkomster. Den andre har vissa år sidoinkomster, som kanske överstiger 6 000 kronor. Han begär undantagande beträffande sidoinkomsterna. Ingen av dessa båda försäkrade kommer då att erlægga någon egenavgift för inkomst av annat förvärsarbete än anställning. Det kan väl då inte rimligtvis vara motivet att deras pension på grund av anställning skall bli olika, men lagens utformning resulterar faktiskt däri. Den som inte har någon sidoinkomst får en pension av 4 800 kronor om året. Den andre har förvärvat pensionspoäng på sådant sätt att han inte får mer än 640 kronor om året på grund av undantagandet av sidoinkomsterna. Detta tycker jag absolut är för grova felaktigheter i förslaget.

Ett liknande straff för den driftige tillämpas om båda de försäkrade avlider och efterlämnar exakt likadana familjer. Den »värlartade», om vi skall kalla honom så, utan några sidoinkomster, får full familjeinkomst. Den andre, den fule figuren som skaffat sig sidoinkomster och låtit dem stå utanför pensionssystemet, får mindre än 12 procent av full pension. Kammarens ledamöter tror kanske inte att detta är möjligt, men det är faktiskt så, ty detta göms i bestämmelserna. Det finns många andra liknande ting. Det verkar nästan som om man ville använda sådana här saker för att så få människor som möjligt skall falla offer för frestelsen att begära undantagande och därmed ställa sig utanför det nya pensionssystemet.

En annan märklig sak som kommer att inträffa är att det kommer att bli nödvändigt med taxeringskontroll. Denna kontroll måste emellertid, hur underligt det än låter, inriktas åt precis motsatt håll mot vad vi är vana vid. Det kommer nämligen att finnas anledning att se till att inte vissa grupper försäkringstagare under några år kommer att deklarerat för högt för att därigenom tillförsäkra sig en god tilläggspension. Det kommer alltså att bli ganska underliga konsekvenser av det nu framlagda förslaget.

Återläningsförfarandet tillmättes vid utskottsbehandlingen av vissa av utskot-

tets ledamöter en ganska stor betydelse. Jag undrar om man verkligen kan räkna med att en så stor del av de inbetalda avgifterna kommer att slussas tillbaka till näringslivet. Det är ju så att bankinstituten från fonderna skall få låna pengar för att sedan i sin tur låna ut dessa till sina kunder inom näringslivet; det gäller viss del av de inbetalda medlen. Men i reglementet för fondförvaltningen står det att bankinstituten till fondförvaltningen skall betala en ränta som med en halv procent överstiger den högsta inläningsräntan, alltså på kapital-samlingsräkning. Eftersom bankinstituten knappast kan ta högre ränta för de pengar som lånas ut med anlitan- de av dessa fondmedel kommer de väl att vara ganska måttligt intresserade av att ta emot sådana lån ur fonderna. Där finns det alltså ett moment som direkt avskräcker från utnyttjande av återläningsmöjligheten, och samma avskräckande verkan finns även om bankerna skulle ta ut en högre ränta på lån som finansieras ur dessa fonder, ty då skulle ju låntagarna inte bli särskilt pigga på att ta sådana lån.

Förslaget innehåller alltså en hel del oformligheter, och jag håller med herr ordföranden om att det skulle ha behövt undergå en verklig realbehandling, men inte bara inom utskottet utan också genom en ordentlig remissbehandling under lång tid, varigenom många av oformligheterna hade kunnat rättas till. Jag skall emellertid inte nu fördjupa mig mera i dessa detaljer.

Om folkpartiets förslag som grundas på premiereserv vill jag säga att detta går fritt för de flesta av de detaljmärkningar som man kan rikta mot propositionsförslaget. Folkpartiets förslag innefattar ett aktningvärt arbete och förtjänar enligt min uppfattning inte en så hård dom som utskottets ärade ordförande ville fälla om det.

Eftersom statsministern är inne i kammaren vill jag passa på att säga att den omständigheten, att man så enständigt har vägrat att undersöka om man inte kunde acceptera det mesta i folkpartiets förslag, knappast kan anses tyda

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

på att man verkligen har haft som primärt syfte att få igenom en lagstiftning om tilläggspension för alla medborgare här i landet. Om man hade samarbetat med folkpartiet hade man ju fått en bredare bas och sluppit använda denna smala bräda, som en lott eller en enstaka röst dock utgör. Som jag sade i remissdebatten, är det inte någon riktigt idealisk statsmannakonst när en stor fråga som denna skall lösas på detta sätt, när här faktiskt på sätt och vis fanns en utsträckt hand från folkpartiet. Jag hade för min del inte gillat om den hade tagits, utan jag säger dessa ord bara för att motivera att jag tycker detta hade varit en klokare åtgärd från regeringens sida — såvida man verkligen som förstahandssyfte hade haft att ordna människornas pensionering, inte att komma åt pengarna och komma åt att dirigera ekonomin. När jag sade detta i vintras yttrade statsministern att det var mycket stimulerande att höra, men icke desto mindre framlades propositionen några månader senare i den form som vi nu har sett.

Men även om folkpartiförslaget har rätt stora förtjänster så har det dock från vår synpunkt den avgörande nackdelen, att det utmynnar i ett tvångsförfarande: »Willst du nicht mein Freunde sein, so schlag' ich dir den Schädel ein.» Denna tanke framskymtar åtminstone på slutet. Men ändå är folkpartiets förslag hyggligare än regeringens av stark tvångsmentalitet dikterade.

Vad vill vi då sätta i stället? Jag anser mig skyldig att besvara utskottsförandens frågor därvidlag.

För det första är det väl ett primärt önskemål att hela statens ekonomi och finanser sköts på ett sådant sätt att man kan vara säker på att inte penningvärdeförsämringen går fram i snabbare takt än den gjorde förr i världen. Därigenom tar man bort det avskräckande moment som finns när det gäller för människorna att själva ordna sina angelägenheter för ålderns dagar.

För det andra bör det vara möjligt att vidta en hel del åtgärder som medför att det blir obehövt med både kol-

lektiva och privata försäkringsanordningar. Därför menar vi att det är rätt onödigt att införa ett tvång, som ju hindrar människorna från att ordna det så som de själva önskar.

Om nu denna proposition skulle falla — vilket den väl visserligen inte gör i denna kammare — och om man därigenom, sedan nu dessa väntans tider har gått förbi, finge en möjlighet att undanröja en mängd hinder i våra lagar och kunde hinna förhandla med varandra och se över frågekomplexet i lugn och ro, så skulle man, så akut som frågan har varit i många år, säkerligen kunna få så många åtgärder vidtagna för ålderstryggheten utöver folkpensioneringen, att det efter kanske 10 år inte vore mycket kvar att göra på detta område. Och det betraktar vi som en bättre utveckling än denna tvångslagstiftning. Vi har nämligen ingenting emot att människorna ordnar sin åldersförsörjning; och de kommer att få möjligheter i den vägen — det största hindret har varit just regeringsförslaget, som legat på lut under så lång tid.

Jag har kanske tagit alltför lång tid i anspråk, men jag skulle till slut vilja säga några ord också med anledning av det anförande, som hållits av utskottets ordförande. Han var smått ironisk och mot sin fina natur en smula sarkastisk, när han gycklade med vår bristande logik i fråga om egnahemssparandet visavi subventionspolitiken, som vi går emot. Men det är just detta, herr Strand, som gör skillnaden så stor. Att uppmuntra sparande i egnahem eller andra liknande anordningar ger en gynnsammare effekt, det har effekt på människornas enskilda sparande, något som ju inte statens subventionering av egnahemsbyggandet har. Här är det fråga om en stor skillnad, och jag tycker på sätt och vis att det är litet förmåtet av herr Strand, som tillhör ett parti som regerat fram landet till hopplösa finanser, att ge råd åt oss, som bättre förstår oss på ekonomi!

Nu är jag, herr talman, ganska säkert den ende av utskottets ledamöter här i kammaren som är i tillfälle att yrka bi-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

fall till alla punkter i utskottets förslag; och det är ju rätt ovanligt. Jag kommer, herr talman, att ställa detta yrkande, men beträffande punkten J skulle jag möjligen vilja nämna, att utskottet har tagit med även herr Ringabys motion under J 7 från den utgångspunkten att punkten A skulle vinna bifall i kammaren. Denna motion föreslår den ändringen i 12 § förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension, att de ledamöter av riksdagen som deltagit i beslutet om lagen skulle få en efter viss skala procentuellt nedsatt tilläggspension. För den händelse utskottets hemställan under A inte bifalles, ber jag att få yrka bifall till denna motion, nr 434 i första kammaren och nr 526 i andra kammaren, som alltså är anford i utskottets hemställan under punkt J. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter från A till J.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen möjlighet att nu taga upp till bemötande allt vad herr Mannerskantz fört på tal — jag får väl återkomma till hans yttrande vid ett senare tillfälle under debatten — men det var ett par frågor som jag gärna ville behandla omedelbart.

Herr Mannerskantz var litet förvånad över att jag i mitt anförande hade i så stor utsträckning vänt mig mot högern och dess motivering för avslagsyrkandet, medan jag hade så att säga mera skonat centerpartiet; hans ord skulle väl tolkas på det sättet. Men detta är väl alldeles självklart — högern har ju en sexfaldig motivering för sitt avslagsyrkande, medan centerpartiets motivering är, jag höll på att säga, enfaldig, i varje fall bara omfattar en punkt. Centerpartiet har en fix idé att ålderspensioneringen skall begränsas till folkpensionen, medan högern har sträckt sig litet längre och anser sig företräda något slags positiv uppfattning, vilket högern i verkligheten inte gör; det är alldeles felaktigt att hysa den uppfattningen.

Sedan håller jag med herr Mannerskantz om att vi naturligtvis inte skall ge råd till dem som bättre begriper hur saker och ting skall skötas. Jag vill bara erinra om att vi väl har möjlighet att krypta bakom det som herr Mannerskantz själv sade, när han talade om de reformer som tidigare genomförts; vi vet ju inte hur det skulle ha sett ut, om vi hade underlåtit att genomföra dem. Och det är ingen som vet hur detta samhälle skulle ha sett ut om det förstod, som högern besitter, hade fått råda i större utsträckning under åren sedan 1932. Vi minns ju hur samhället såg ut då, med stor arbetslöshet och urusla förhållanden på jordbrukets område. Allt detta har vi kommit ifrån, och finanserna är faktiskt inte så urusla som herr Mannerskantz tror.

När herr Mannerskantz för på tal att denna fråga har lagts fram utan någon fullständig utredning, skulle jag vilja understryka, att det väl också är en överdrift. Frågan har nämligen utretts ända sedan år 1947. Två stora utredningar har lagt fram sina betänkanden, och även en beredning har sysslat med frågan. Vissa ting har emellertid inte kunnat föras fram till ett slutligt utlåtande, och det är sådana frågor som man aldrig blir färdig med. Jag sade just i utskottet, att om man har läst Parkinsons lag förstår man mycket väl att om man sätter i gång en utredning i en så vittfamnande fråga som pensionsfrågan, i synnerhet om man vill ha klart för sig hur det verkar rent samhällsekoniskt på längre sikt, kommer man i den situationen, att när man är färdig med en utredning så är den redan inaktuell, och det är dags att sätta i gång nästa; man kan följaktligen på det sättet få full selsättning.

Vad som beträffande denna fråga inte är klart i utredningshänseende är sådant som vi har god tid att klara upp, särskilt om det gäller frågor som den kommitté, i vilken jag är ordförande, sysslar med och som huvudsakligen berör folkpensionsanordningarna men som får ett visst inflytande också beträffande tilläggspensioneringen. Eftersom inte till-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

läggspensionerna skall börja utbetalas förrän om tre år har vi god tid på oss att ordna de detaljer, som i detta avseende inte är klara. På den punkten behöver därför herr Mannerskantz inte vara orolig.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! I den komplicerade fråga, som vi skall behandla här i dag, finns åtskilligt att säga, vilket kanske bäst framgår av att vi hittills haft endast två anföranden i frågan. Efter tre års intensiv allmän debatt måste dock denna fråga kunna anses vara tillräckligt genomtröskad. Det finns väl inte en enda torva, inte ett enda argument, som inte har vänts upp och ned ett flertal gånger. Själv har jag i föregående års principdebatt utförligt redovisat folkpartiets ståndpunkt i pensionsfrågan, och det är därför som jag hoppas, herr talman, att kammaren skall ha ett välvilligt överseende med mig, om jag i dagens debatt blir rätt kortfattad.

Jag har tacksamt noterat herr Mannerskantz' lovord i fråga om folkpartiets förslag. Det erinrar mig osökt om den stora förtjusning som högerens pensionsexpert herr Ahlberg — vars minne jag gärna vill hylla i detta sammanhang — visade för vårt förslag, både privat till mig och i förra årets särskilda utskott. Jag förstår herr Mannerskantz' yttrande på det sättet att om inte förhållandena vore som de nu är skulle högern ha givit sitt förord till folkpartiets förslag.

Herr Strand var i sitt mycket intressanta och skickligt upplagda anförande inne även på folkpartiets förslag och framhöll att det inte finns någonting som tyder på att detta förslag vunnit större popularitet sedan junivalet. Om jag nu inte har tolkat den senaste SIFO-undersökningen alldeles fel, har det dock skett en viss vandring från det socialdemokratiska förslaget till vårt eget i den allmänna opinionen. Det tycks som om en del socialdemokrater har gått ifrån sitt eget partis pensionsalternativ till förmån i första hand för folkpartiförslaget.

På något sätt passar inte herr Strands klyscha om clownen i dramat i herr Strands mun. Den stämmer inte överens med den bild av herr Strand som vi här i kammaren har fått; herr Mannerskantz talade om herr Strands fina natur, som vi mycket högt uppskattar. Herr Strands styrka ligger i en saklig framställningskonst och inte i smålustiga invektiv mot den motpart, som velat *något* och utförligt och sakligt motiverat sin ståndpunkt. Herr Strands uttalande visar, menar jag, en beklämande brist på insikt om värdet av ärliga försök att skapa ett medlande förslag mellan de extrema ytterståndpunkterna, med högern och centerpartiet på den ena sidan och socialdemokraterna och kommunisterna på den andra.

Herr Strands uttalande kastar också ljus över frågan varför socialdemokraterna inte har varit beredda till någon väsentlig eftergift på sitt förslag i pensionsfrågan för att ge det en bred och betryggande demokratisk förankring. Vi i folkpartiet kan inte se det som en demokratisk vinst, att de olika partierna vart och ett på sitt håll har stått som förstenade utan vare sig vilja eller förmåga att gå varandra till mötes.

Herr Strand var också inne på behandlingen i utskottet av Kungl. Maj:ts förslag och de olika motionerna, och han beklagade att handläggningen blivit ovanligt rapsodisk. Jag vill med anledning av detta göra en helt personlig reflexion.

Det föreliggande förslaget berör i mycket hög grad löntagarnas intressen. Det är visserligen sant att det är särskilt LO-grupperna som drivit frågan, men med den utformning som regeringens förslag har fått kommer även andra löntagargrupper med i bilden, vare sig de har sin pensionsfråga löst eller inte.

LO:s synpunkter kunde framläggas i särskilda utskottet av bl. a. herr Strand, som väl tillsammans med herr Kellgren — även han ledamot av utskottet — kan betraktas som regeringsförslagets andliga fader, men dessutom — och inte minst — av LO:s nuvarande ordförande herr Geijer. Just med tanke på det be-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

klagande som framfördes av herr Strand skulle jag vilja säga att det finns många som undrat varför det socialdemokratiska partiet eller den socialdemokratiska partiledningen undanhållit utskottet den eminenta sakkunskap på dessa områden som utan tvivel TCO:s direktör herr Åman företräder. TCO representerar cirka 400 000 löntagare i det här landet och har som bekant nog så viktiga intressen att bevaka i pensionsfrågan. Om herr Åman varit ledamot av särskilda utskottet hade TCO inte behövt skriva till utskottet, utan herr Åman hade i utskottet kunnat lägga fram TCO:s synpunkter på frågan.

Herr talman! Herr Mannerskantz har nyss yrkat avslag på regeringsförslaget. Jag kommer för folkpartiets del att ställa samma yrkande, och jag förmodar att herr Bengtson gör detsamma på centerpartiets vägnar. Men det är väl vid det här laget bekant, och det har kanske också framgått av den förda debatten i dag, att folkpartiets bevekelsegrunder för ett avslagsyrkande inte sammanfaller med högerens och centerpartiets. Vi yrkar inom folkpartiet avslag på regeringsförslaget för att bana väg för en sundare lösning kring vilken en större del av riksdagen och därmed svenska folket kan samlas. Vi har lagt fram ett detaljerat förslag som ger löntagarna rätt till pension utan att detta behöver medföra tvånget att tillhöra ett i fråga om förmåner, pensionsålder, avgifter m. m. uniformerat system. Vårt förslag representerar i sin försäkringsmässiga utformning en äkta försäkring, och vi tar bestämt avstånd från tanken på att tilläggspensionen skall betraktas som en i samhällets regi ordnad social förmån.

Att högern, centerpartiet och folkpartiet skrivit en gemensam motivering, över vilket herr Strand gjorde sig något lustig, när det gäller utskottets avslagsyrkande, har skett av vöteringstekniska skäl och får inte tolkas som så att vi uppgett våra ståndpunkter i frågan. Vi är eniga om att regeringsförslaget är oantagbart men däremot inte överens om den fortsatta behandlingen av frågan. Om regeringsförslaget fälls av riks-

dagen är det, som folkpartiet ser det, nödvändigt att komma ut ur det politiska dödläge som då uppstår. Det måste anses vara ett icke realistiskt betraktelsesätt att förutsätta att frågan skulle kunna i en dylik situation läggas på is några år framåt. En sådan långhalning av pensionsfrågan skulle medföra en förgiftning av den politiska atmosfären med uppenbara risker att andra nationella vitala intressen får sitta emellan.

Folkpartiet har ingen majoritet i svenska riksdagen, och nu menar man på åtskilliga håll att folkpartiet av det skälet skulle låta bli att lägga fram ett eget förslag som inte just nu har chansen att vinna anslutning från andra håll. Man vill hävda: antingen skall folkpartiet acceptera det extrema socialistiska förslaget eller fylka sig till nej-sägnas lika extrema falang.

Herr talman! Den liberala rörelsen har många gånger förut tagit ur renodlat partitaktiska synpunkter oönskade positioner och fått obehag av dessa ställningstaganden. Tag rösträttsfrågan, lagen om åtta timmars arbetsdag, lagen om arbetsdomstol o. s. v. Vi håller på att viktiga och för alla medborgare betydelsefulla frågor av dessa slag bör lösas med hänsynstagande till sociala rättvisekrav och för att utjämna klass- och gruppmissättningar. Vi har alltid försökt att göra detta inom liberalismen, och vi har också kunnat glädja oss åt att medborgarna senare insett vilket värde våra förslag har haft.

Om avslagsyrkandet på regeringsförslaget vinner majoritet i riksdagen, vill vi inom folkpartiet medverka till att förhandlingar omedelbart upptas mellan de fyra demokratiska partierna om ett nytt förslag, som har större möjligheter än det nu föreliggande att samla den övervägande delen av medborgarna. Men man måste vara på det klara med att om dessa förhandlingar skall föra till resultat, finns det inte utrymme för några extrema uppfattningar. Det måste föreligga en ärlig vilja att verkligen lösa den kompletterande ålderstrygghetens problem, som inte bara är frågan om utformningen av ett tilläggspensionssy-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

stem utan också i lika hög grad frågan om sparandets storlek, kapitalbildningens problematik, penningvärdets fasthet, näringslivets konkurrenskraft, de små företagens kapitalförsörjning o. s. v.

När det då gäller tilläggspensioneringens utformning, där vi inom folkpartiet bestämt hävdar att de pensionslösa löntagargrupperna måste tillförsäkras ett rimligt avvägt kompletterande skydd utöver folkpensionen, bör tilläggspensionen, av skäl som vi många gånger tidigare framfört, i princip baseras på ett verkligt sparande som så snabbt som möjligt utan statlig maktkoncentration genom verkligt decentraliserad kapitalförvaltning kanaliseras tillbaka till näringslivet för att främja dess utveckling.

Härtill kommer att endast genom ett försäkringsmässigt sparande de försäkrades rättssäkerhet kan garanteras.

Jag kan därför inte acceptera den uppfattning, för vilken herr Strand tidigare gjort sig till tolk, nämligen att det skulle vara en fiktion, om man föreställde sig att någon absolut rättssäkerhet för pensionerna skapas genom en på visst sätt ordnad pensionering. I själva verket rycks grunden undan för den känsla av trygghet inför gjorda utfästelser, som varje medborgare i ett västerländskt samhälle bör kunna hysa, om man såsom herr Strand sagt anser att frågan om hur mycket som skall avdelas till den inaktiva befolkningen, d. v. s. åldringarna, beror på överväganden beträffande hur folkhushållets resurser kommer att utvecklas och hur man vill fördela dessa på olika grupper. Sådana överväganden kan enligt denna uppfattning bestämmas av det rådande samhällsekonomiska läget, av sysselsättningsläget, av valutabalansen, av behovet av sparande o. s. v. Jag tillåter mig bestämt bestrida den uppfattning som herr Strand uppenbarligen företräder, nämligen att rättsreglerna i ett pensionssystem endast har psykologisk och praktisk betydelse. Godtar man den synen på frågan kan man lätt hamna i ett tillstånd som för den enskilde medborgaren känns som rättslöshet.

Jag hävdar lika bestämt att det i princip bör föreligga ett direkt samband mellan individens prestation för tilläggspensioneringen i form av avgifter och pensionsanstaltarnas prestationer i form av utbetalda pensioner. Det försäkringsmässiga sambandet mellan avgifter och förmån innebär att man tillämpar premierreservmetoden. Med tillämpning av denna metod kan man variera pensionsålder och pensionsförmåner efter gruppernas och individernas behov och önskemål. Och hur mycket lättare är det inte att lösa samordningsproblemen i ett sådant system!

I den allmänna pensionsberedningen lades bl. a. fram förslag till ett pensionsystem från botten, det vill säga att även grundskyddet skulle utgå inom systemets ram. Detta förslag innebar i sak att den nuvarande folkpensioneringen skulle slopas. Man skulle övergå till ett på avgifter uppbyggt pensionssystem, omfattande alla inkomsttagare i landet. Detta förslag förkastades inom beredningen av olika skäl. I stället föreslog allmänna pensionsberedningen enhälligt en utbyggnad av folkpensioneringen, och i stort sett följde riksdagen förra året beredningens förslag i fråga om folkpensioneringen. Det obligatoriska tilläggssystem för löntagare, som utarbetades inom beredningen, hade som ett löst påhäng en frivillig tilläggspensionering för andra förvärvsarbetande än löntagare. Det antydde av dem, som ställde sig bakom detta förslag, att därest den frivilliga påbyggnaden av bottenpensioneringen inte skulle komma att utnyttjas i behövlig omfattning, skulle frågan om införande av samtliga företagare eller vissa grupper företagare i den obligatoriska pensionsförsäkringen framdeles få upptagas till förnyat övervägande.

Jag ber nu, herr talman, att få konstatera att om det lagförslag, som här föreligger, går igenom i riksdagen, kommer i fortsättningen såväl löntagare som företagare och andra medborgare, som har inkomst av förvärvsarbete, att vara obligatoriskt tilläggsförsäkrade. Vi står alltså i dag inför ett principiellt mycket viktigt avgörande.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

I och med att alla förvärvsarbetande i landet omfattas av tilläggspensions-systemet är förutsättningarna för en framtida omläggning av detta system till en pensionering från botten med eliminering av folkpensioneringen givna. Årets regeringsförslag sträcker sig alltså väsentligt längre i sina förutsättningar än det principförslag vi diskuterade förra året och ännu längre än det förslag till obligatorisk försäkring som framlades i allmänna pensionsberedningen. Det råder ingen tvekan om att regeringens pensionsförslag, såsom det i dag presenteras, är det mest vittgående i pensionsfrågans historia. Den Åkessonska kommittén stannade för en allmän obligatorisk försäkring vid sidan av folkpensioneringen med en relativt måttlig pensionsnivå och en betalningstid på 48 år. Allmänna pensionsberedningens socialdemokratiska ledamöter och representanter för LO och TCO föreslog en obligatorisk försäkring för löntagare, med en total pensionsnivå på cirka 65 procent. Regeringen vill nu att riksdagen skall antaga en allmän obligatorisk pensionsförsäkring som så småningom kan utvecklas till en försäkring från botten med en pensionsnivå på cirka 65 procent och en 20-årig inbetalningstid för övergångsgenerationerna.

Ärade kammarkamrater, det finns inget västerländskt samhälle och säkerligen icke heller något österländskt som vågat sig på något liknande. Innebär ändå inte detta en överskattning av våra nationella resurser? Det begärs att detta beslut skall fattas i en tid med förhållandevis osäkra ekonomiska framtidsutsikter. Vi har trassliga statsfinanser, tendenser till stagnation i utvecklingen av den svenska produktiviteten och produktionen, ekonomiska blockbildningar i Europa som högst sannolikt kommer att oförmånligt påverka våra exportnäringars lönsamhet, utrikespolitisk oro, som tvingar oss till stora uppoffringar när det gäller försvaret, och svåra och stora problem när det gäller Asiens och Afrikas länder som måste influera även på de europeiska ländernas förhållanden.

Det minsta man borde kunna begära vore väl, att det skulle föreligga en öppen redovisning från regeringens sida rörande de ekonomiska konsekvenserna för såväl enskilda som för samhället av de beslut, som regeringen nu begär att riksdagen skall fatta. Är svenska folket verkligen medvetet om att de totala pensionskostnaderna i vårt land om 20 år, alltså 1980, kommer att stiga från nuvarande cirka 3,5 miljarder kronor till cirka 10 miljarder kronor? Detta representerar ungefär 25 procent av de förvärvsarbetandes inkomster.

10 miljarder kronor är en ofattbart stor siffra. För att få någon jämförelse kan jag nämna att svenska folkets bostadskostnad enligt tillgänglig statistik beräknas till omkring 3 miljarder. Folkpartiet vill medverka till en lösning av pensionsfrågan, men det måste vara en stabil lösning, det måste vara en verklighetsbetonad lösning. Den måste baseras på ett sansat bedömande av den ekonomiska verkligheten.

Grunden för en varaktig och tillfredsställande förbättring av pensionsförhållandena måste vara en snabbt stigande produktion och en därmed följande allmän standardhöjning. Sparandet måste stimuleras och kapitalbildningen vara tillräcklig för ett expanderande och framgångsrikt näringslivs behov.

I problemställningen ingår också den fråga, som jag snuddade vid nyss: Hur skall man i ett ekonomiskt skede av den typ som nu föreligger, utan att åstadkomma inflation eller sysselsättningssvårigheter, kunna ta ut en pensionsavgift på ungefär 2 procent första året, samtidigt som arbetstidsförkortningen kräver cirka 2 procent och finansministern begär en omsättningsskatt på 3 procent?

Vi står i dag inför ett avgörande, som kan både i nuläget och i framtiden komma att påverka de enskilda medborgarnas ekonomi, statsfinanserna, kommunernas finanser, näringslivets kostnads-läge och likviditet, våra försäkringsbologs status, kapital- och penningmarknadernas förhållanden, den ekonomiska maktbalansen inte minst mellan stat och enskilda o. s. v. Folkpartiet har deltagit

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

i och understött arbetet på att utveckla Sverige till ett land, där medborgaren kan räkna med ett gott socialt skydd vid oförskylda inkomstbortfall. Den inställningen har vi fortfarande. Vår grundsyn på de sociala problemen är oförändrad. Men folkpartiet vill inte vara med om en social reform, vars utformning är sådan att denna med viss-
het kommer att utgöra det allvarligaste hindret för förverkligandet av reformens syfte.

I boken »Socialism i det tjugonde seklet», som utgivits på Tidens förlag kan man läsa följande:

»Den djupaste orsaken till den förvirring och splittring, som i våra dagar har drabbat socialismen är att man börjat glömma dess egentliga mål. Doktrinärerna har gjort de medel som man en gång trodde vara en säker väg till frälsning, till självändamål. För dem betyder socialismen flera offentliga företag, mera planering, större utgifter för sociala hjälpåtgärder — oavsett vad resultatet blir.»

Författaren tillägger:

»Det är människans jämlikhet, människans frihet, människans kamratskap — och inte bara hennes ekonomiska välgång — som har utgjort de socialistiska strävandenas mål.»

Tillåt mig, herr talman, att med de möjligheter jag har haft under de senaste åren att på nära håll följa pensionsfrågans utveckling säga, att läget inte skulle ha varit sådant det nu är i dag, om inte några av dem, som agerat på socialdemokratiskt håll, varit så doktrinära i fråga om medlen. Ansvaret för den nationella splittringen i pensionsfrågan måste läggas på deras axlar.

Herr talman! Jag skall be att i likhet med de föregående talarna få ställa några yrkanden. Beträffande punkterna A, B och C yrkar utskottet avslag på Kungl. Maj:ts proposition och i dessa punkter ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. I fråga om punkten D ber jag få yrka bifall till reservationen nr 4. I denna begär vi, att riksdagen med bifall i motsvarande del till motionerna I: 433 och II: 523 måtte i skrivelse till

Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t efter utredning i de hänseenden ovan i utlåtandet angivits måtte för 1960 års riksdag framlägga förslag till tilläggspensioneringens ordnande i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer.

Vidare ber jag att få tillstyrka bifall till reservationen nr 5. Däremot yrkar jag bifall till utskottets hemställan i fråga om punkterna F, G och H. Reservationen nr 5 avser folkpensionsförmånerna efter 1968. Där skulle jag vilja anföra följande: om vi förutsätter, och det gör vi väl allihop, att vårt folks levnadsstandard skall successivt höjas, anser vi att folkpensionärerna bör få del av denna standardhöjning. Eljest förryckes ju proportionen mellan de aktiva och åldringarna till de senares nackdel. Vid bedömning av den standardhöjning, som förra året beslutades av riksdagen, utgick vi från den nuvarande medelinkomsten i det svenska samhället. Ökas denna under en viss period reellt — för den nominella höjningen kompenseras ju folkpensionärerna genom indextillägg — med t. ex. 50 eller 100 procent, måste det väl anses rimligt att folkpensionärerna får en skälig andel i denna allmänna standardstegring. Vill man inte acceptera detta resonemang — och det tycks inte högern och socialdemokraterna vilja göra — då är det uppenbart att man siktar på en reell försämring av folkpensionärernas levnadsförhållanden i jämförelse med de aktivas. Det vill vi i folkpartiet inte vara med om.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Pensioner är motiverade för att skapa den trygghet, som vi alltid önskar inför en oviss framtid. Frågan är, till vilket belopp i förhållande till inkomsten under de aktiva arbetsåren som man skall fastställa pensionen. I det fallet har vi enligt min uppfattning just nu två gränser, som vi kan diskutera. Den ena är folkpensionsbeloppen, varom hela svenska folket är enigt, den andra kan sättas lika med den slutlön, som vederbörande inkomsttagare har, när han inträder i pensionsåldern. Där-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

emellan kan man ta olika belopp och procentsatser, vilka alla är godtyckligt valda.

Den proposition, som nu behandlas i utskottsutlåtandet, berör ju tilläggspensionen, men jag skulle till att börja med vilja framföra några synpunkter beträffande vår uppfattning om folkpensioner och tilläggspensioner.

Det har rätt mer eller mindre delade meningar om olika socialpolitiska åtgärder som har genomförts i vårt land, men då det gäller folkpensionen har praktiskt taget hela svenska folket slutit upp kring det beslut som riksdagen fattade förra året. Folkpensionen är lika för alla, den utgår utan avseende på vilka inkomster eller andra omständigheter som gällt för vederbörande under hans levnad, den har en stark social motive-ring och den överensstämmer helt med den humanitära och kristna livsuppfattningen. Därför slår vi inom centerpartiet vakt om folkpensionen. Med de pensionsbelopp, som kommer att bli genomförda år 1968 — 3 600 kronor till ensamstående folkpensionär och 5 400 kronor till äkta makar — kommer varje människa att känna trygghet för ålderdomen, och det skapas en jämlikhet som är av mycket stort värde. Folkpensionen är också värdebeständig, och genom sin enkla konstruktion — med ett fördelningssystem utan större fondbildning — skapar den ingen risk med därav följande irritation för maktblock på kapitalmarknaden. Alla skäl talar för att vi bygger ut pensionssystemet på folkpensionens grund. Vi tror på folkpensionen, och vår uppfattning är så grundmurad, att vi också är beredda att redan nu säga ifrån att folkpensionärerna skall få del av den standardhöjning som inträder efter 1968, då de nu beslutade åtgärderna genomförts.

Det nu framlagda förslaget om tilläggspensioner förefaller vara ett hot mot hela folkpensionssystemet. Om man genomför de graderade tilläggspensionerna, kommer inte möjligheterna att förbättra folkpensionen att vara desamma som nu. Det kan befaras, att socialdemokraterna och kommunisterna inte

har något större intresse för folkpensionerna, när systemet med graderade tilläggspensioner har genomförts. Vi ser därför i detta system ett hot mot den nuvarande folkpensionen, och det är ett av skälen till att vi motsätter oss regeringens förslag. Folkpensionen är en av de fundamentala betingelserna för att alla människor i vårt land skall få den trygghet som är förenlig med den grunduppfattning vi företräder.

Vi har därför hävdad, att folkpensionärerna skall även efter 1968 bli delaktiga av förekommande standardhöjning. Detta är kanske mera ett principuttalande än något som vi nödgas ta ställning till nu. Vi har dock den uppfattningen, att om man tack vare ökad produktion skapar betingelser för högre standard åt människorna i vårt land, bör man också göra folkpensionärerna delaktiga av denna standardförbättring. Det ligger något annorlunda till när det gäller en anställning, där man i avtal fastslagit, att den och den pensionen skall utges. Folkpensionen utgår lika till alla, och därför är det fullt befogat att man också efter 1968 fortsätter att ge folkpensionärerna del av en ökad standard för de aktiva.

Det är förvånande, att regeringspartiet tydligen inte har intresse att stödja våra strävanden i det fallet. Inte heller högern har gått med på den saken, utan det är vi och folkpartiet som yrkat på detta, ett yrkande som också framförts i en reservation.

Man kan fråga sig: Tänker det socialdemokratiska partiet ta bort folkpensionerna så småningom? Det är nämligen så, att man inom tilläggspensioneringen nu laborerar med den beräkningsregeln, att ett bottenbelopp av 4 000 kronor skall undantas, emedan häremot svarande pension anses bli täckt av folkpensionen. Men den dag då vi har fått tilläggspensioneringen fullt genomförd — vad skall man då ha för skäl att göra några konstiga beräkningar med 4 000 kronor i botten? Vad skulle det vara för människor, som inte skulle bli delaktiga av folkpensioneringen?

Ja, det finns en grupp, som inte kan

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

få någon del av tilläggspensionerna, och det är de som helt lever på kapital, ty det är inte en pensionsgrundande inkomst. Det finns möjligen några andra smågrupper, som också skulle kunna tänkas komma härutöver. Men i övrigt kan jag inte riktigt förstå, hur dessa båda system kan vara förenliga.

I dag, när vi diskuterar pensioner och förmodligen menar att vi skall göra det grundligt, är det också anledning att se framåt i tiden, på samma sätt som vi gör då vi diskuterar andra förslag. Vi kanske då kan få ett besked om vad som är avsikten, när vi fått igenom hela tilläggspensionssystemet, som naturligtvis regeringen å sin sida hoppas nu skall bli genomfört.

Man förefaller inte längre att vara så intresserad av folkpensionerna, och det är vi de första att beklaga. Jag har tidigare i år fört fram tanken på att vi i framtiden, när resurserna så medger, skulle sänka pensionsåldern, men detta vantolkades, ty jag sade i mitt anförande uttryckligen, att jag är medveten att detta kommer att medföra stora kostnader. Jag sade också att denna tanke kunde tänkas bli genomförd, då möjligheterna det medgav. Emellertid fanns det ett mycket litet intresse för detta, och statsministern förde i sitt anförande vid det tillfället väl fram svårigheterna, men han ville inte diskutera, huruvida förslaget kunde vara befogat i framtiden.

Som herr förste vice talmannen också betonade, håller vi fast vid vår åsikt om folkpensionen. Herr förste vice talmanen tillät sig att säga, att vi har en »fix idé» om att folkpensionen skall klara alltsammans. Ja, det kan hända att så är fallet. Men det är i så fall samma fixa idé, som herr förste vice talmannens eget parti har haft under långa tider — ända fram till dess att man nu släppt tanken på den jämlikhet, som vi anser finnas i folkpensionerna.

När herr Strand började tala om tilläggspensioner, var han så övertygad om detta förslags förträfflighet i alla delar, att man misstänkte att det nästan var mera en tro än någonting som egent-

ligen var grundat på sakliga förutsättningar. Vi hade ju till och med åstadkommit en solförmörkelse; i den här frågan är det alltså bara en enda sol som existerar. Skenet från den artificiella sol, som sken från talarstolen vid det tillfälle då herr förste vice talmannen talade och som väl skulle lysa mycket långt, räckte emellertid inte fram till bänk nr 47, ty jag är fortfarande inte alls övertygad om förslagets förträfflighet och kommer givetvis att rikta en del anmärkningar mot det.

Det är väl ur en synpunkt bra, som herr Strand gjorde, att måla bara i svart och vitt, ty då blir det hela klarare i diskussionen. Jag skulle kanske redan i detta sammanhang kunna ange vår motivering mot tilläggspensionerna. Herr Strand sade i en senare replik, att vi inte — som högern — hade en hel mängd skäl, utan att vår motivering var »enfaldig» — som han uttryckte sig. Ja, om den är »enfaldig» så består »enfaldigheten» i folkpension; det blir konsekvensen av det hela, att vår argumentering är »enfaldig» och att det är folkpensionen.

Vidare skulle jag vilja tala något om vad som här sagts beträffande tilläggspensionerna. Vår princip är att skapa trygghet genom folkpensionen och att därutöver låta människorna själva bestämma hur de skall disponera sina inkomster. Detta har betecknats såsom en negativ inställning till tilläggspensionerna, och det är riktigt. Men är man negativ på en punkt, kan man vara positiv på en annan, och vi anser att om vi är negativa till tilläggspensioner, så är vi positiva till friheten. Och då skulle konsekvensen också bli, när det gäller att bedöma i vilken utsträckning vi vill ta i anspråk pengar till tilläggspensioner, att vi anser att anhängarna till tilläggspensioneringen är negativa till friheten. Det finns alltså drag av negativism i båda betraktelsesätten.

Herr Strand sade vidare, att huvudsyftet med förslaget inte är att bilda några stora fonder utan att skapa trygghet. Det är mycket möjligt, men jag vill dock kon-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

statera att fondbildningen är ett mycket starkt vägande skäl för framläggandet av detta förslag.

Herr Strand sade vidare att det bara var en tredjedel av svenska folket som var emot förslaget om tilläggspensionering och att de övriga två tredjedelarna skulle kunna i viss mån räknas som anhängare för förslaget, eftersom också folkpartiet på sitt sätt hade en positiv inställning. Ja, här har gjorts vissa jämförelser med frågor i andra sammanhang, och jag måste då säga, att när man vid andra tillfällen med regeringen diskuterat till exempel olika sparandeförslag, så har det inte funnits någon möjlighet att räkna de tre partierna sammantagna, inte ens om det från deras sida förelåg tre förslag som i stort sett sammanföll och endast i vissa delar inte var fullt överensstämmande. Här var det emellertid mycket enkelt för herr Strand att utan vidare säga, att en stor del av svenska folket var positivt inställt till ett förslag om lagfäst tjänstepension.

Ett av skälen för att vi skulle vara ståndaktiga när vi går emot tilläggspensionerna skulle vara, att vi skulle kunna befara, att lantarbetarna skulle omfattas av förslaget så att jordbruket skulle få större kostnader. Jag får säga att herr Strands ordval var sådant, att man fick det intrycket, att gruppen jordbrukare hade helt andra möjligheter att spara än andra grupper. Men möjligheterna att spara är givetvis beroende i första hand på inkomsternas storlek, och i fråga om jordbrukarnas inkomster har vi bara för någon vecka sedan i en proposition fått bekräftat, att dessa inkomster ligger avsevärt under industriarbetarnas; målsättningen är nu att föra upp dem i nivå med industriarbetarlönerna på de två lägsta ortsgrupperna. Därmed skulle möjligheterna att spara bli lika stora för denna grupp som för industriarbetarna, men så skulle alltså inte vara fallet just för närvarande.

Sedan får jag ställa ytterligare en fråga till herr förste vice talmannen. Det är ju klart att sedan åtskilliga år inkluderar beräkningsgrunderna för de priser, som jordbruket erhållit, även

lantarbetarnas anställningsförmåner. Följaktligen kan jag för min del inte förstå, varför vi skulle behöva vara ängsliga för den saken. Om man vill vara konsekvent från det socialdemokratiska partiets sida, så skall väl, om lantarbetarna skulle få tilläggspensioner, kostnaderna härför räknas in i jordbrukets kostnadskalkyl. Det måste väl vara fullt logiskt. I annat fall måste jag konstatera, att herr Strand är inne på att i förväg ändra de beräkningsgrunder, som gällt under mycket lång tid och som fortfarande gäller, enligt vilka lantarbetarnas löner ingår i jordbrukskalkylen.

Herr Strand yttrade, att det är lättare för dem som har gård och grund att få en viss trygghet. Det är möjligt. Men jag måste genmäla, att de egnahemsvillor, som många andra grupper har, representerar ett lika stort värde som en stor mängd av de svenska jordbruket. Dessa grupper har alltså ett lika stort sparat kapital i sina villor.

Det har använts uttryck sådana som att vi på vår sida skulle vara »verklighetsfrämmande» o. d. Det gjordes vidare gällande, att det bara var de som hade en egen gård som verkligen skulle kunna klara sig. Det har i andra sammanhang också talats om fördelningen av de grupper, som stöder de olika förslagen. Jag har här en statistisk undersökning, som gjorts av Gallupinstitutet för några år sedan. Enligt den undersökningen har godsägarna i vårt land, vilka alltså skulle ha större möjligheter än andra att klara sig, röstat till 64 procent på högern, 18 procent på folkpartiet, 9 procent på socialdemokraterna och till 9 procent på centerpartiet — eller bondeförbundet, som det då hette. Jag tror alltså inte, att det är enbart egoistiska skäl som dikterat att vi gått emot tilläggspensionerna.

Herr Strand påpekade, att vi — d. v. s. det socialdemokratiska partiet — vill ha bättre folkpensioner. Jag tycker att det är glädjande att han använde det uttrycket. Men samtidigt kan jag inte undgå att göra den reflexionen, att vi i centerpartiet dock har lagt fram ett förslag, som avsåg att höja folkpensionerna till

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

en högre nivå än för närvarande. Vi fick tyvärr inte stöd för det förslaget, i så fall hade folkpensionen varit högre än den är nu. Jag vill i detta sammanhang också fråga herr Strand: Var skall folkpensionsnivån ligga? Eftersom den nu inte är tillfredsställande, bör man ha en uppgift om hur stor den anses böra vara.

Herr Strand talade om negativism och yttrade att man inte alltid bör vänta och se. Samhället hade inte gått framåt, om människorna inte tagit djärva steg. Jag vill med anledning härav säga, att det förhållandet att samhället gått framåt så mycket i ekonomiskt avseende, som faktiskt skett, ingalunda beror på statsingripanden utan på andra faktorer. I avslutning härtil kan man konstatera, att tilläggspensionerna ju inte utgör något direkt produktionsfrämjande — bortsett från att man genom fonderna skulle få möjlighet att låna ut kapital till produktiva ändamål — utan gäller en fördelningsfråga. Det är ju här bara fråga om att ta in en viss mängd pengar som skall fördelas till pensionsändamål.

Förutsättningarna för att genomföra tilläggspensioneringsförslaget är inte heller särskilt väl utredda, utan det finns, som herr Mannerskantz påvisade, mycket som är oklart. Men jag vill utan vidare erkänna, att visst kan man dekrettera, att man kan ta ännu mer pengar till pensioner åt människorna. Jag tror inte att folk skulle komma att få sådana svårigheter att de kommer att avlida för den sakens skull. Men om det är klokt, det är en annan sak.

Premierna för pensionerna måste betalas på något sätt. Kostnaden måste täckas hur man än gör. Här föreligger ytterligare en av de oklara punkterna i detta förslag. Vem kommer att betala tilläggspensioneringen? Den kommer att betalas av produktionen, det är vi alla eniga om. Men det finns mer närliggande frågor, som vi måste fundera över.

I propagandan före folkomröstningen var saken hur klar som helst — det var arbetsgivarna, som skulle betala pensionerna. Här om rådde ingen som helst tvekan. I den till utskottets utlåtande fo-

gade reservationen står också något som skulle kunna tyda på att det är detta som avses. Det står nämligen, att enighet råder om att en sådan lagstiftning bör innebära åliggande för arbetsgivarna att erlagga avgifter för de anställdas pensionering. Huruvida detta skall tolkas så, att det bara gäller en form för uppbörd av avgifterna eller om avgifterna i realiteten skall erläggas av arbetsgivarna, det framgår inte klart av vad som skrivits.

Skulle det nu vara så, att arbetsgivarna verkligen avses skola betala premierna, är det väl att befara att kostnaderna härför kommer att läggas på varupriserna. Det kanske finns vissa företag, som har förutsättningar att betala avgifterna av vinstmedel eller på annat sätt, men i annat fall blir det varupriserna, som får vidkännas en höjning. I så fall har vi övergivit försäkringstanken och är ute på ett system att ta in premierna efter helt andra grunder. Följden blir att t. ex. barnfamiljerna får betala mer av dessa premier än andra; i varje fall fall är, som sagt, försäkringstanken helt och hållet borta. Jag skulle kanske tillägga, att i så fall alla får betala lika till graderade pensioner i stället för att anpassa betalningen till de pensioner som skall utgå.

Å andra sidan har man också sagt, att det inte blir på det sättet, utan det blir de anställda, som får avstå en del av sin lön. I så fall vore det hela på sitt sätt mera sunt. Men då kunde man ta steget fullt ut och införa en bruttolön, varifrån man drar av pensionskostnaden. Om så skedde, då vore man — det skall jag erkänna — inne på försäkringsmässiga grunder, och då skulle man kanske inte ha att säga så mycket om genomförandet av dessa tilläggspensioner. Om man sedan likställde avgifterna i beskattningshänseende med andra försäkringsavgifter, hade man fått försäkringstanken fullt genomförd.

Emellertid råder det här oklarhet om vilken form av finansiering som kommer att användas. Det blir kanske båda, d. v. s. både genom höjda priser och genom avdrag av viss del av arbetarnas lön.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Jag har tagit upp detta som en bakgrund till vad jag vill anföra i fortsättningen. Det gäller här en inkomstfördelning. Jag trodde att regeringspartiet fortfarande var anhängare av den inkomstutjämnande politik, som vi har fört under åtskilliga år. Vi har en progressiv beskattning, som i varje fall största delen av svenska folket anser riktig. Vi har genomfört en socialpolitik, som verkar i samma utjämnande syfte. Vi har en stark fackföreningsrörelse, som också har främjat denna utveckling. Vi har tidigare diskuterat en solidarisk lönepolitik, ehuru dess framgångar kanske är svåra att bedöma. De kanske inte är så stora. Allt detta har syftat till att få större jämlikhet mellan olika grupper.

Nu vet man, att betalningen till stor del inte direkt sker vare sig efter arbetsprestationer eller efter kvalifikationer. När tidigare folkpensionen utgjorde den pension, som människorna fick, utgick den till alla med samma belopp. Där tog man alltså inte hänsyn till vad som förekommit tidigare. En låglönegrupp som t. ex. 1930-talets lantarbetare, skogsarbetare, textilarbetare och andra sådana grupper fick samma folkpension som de som haft förmånen att ha högre lön. Nu vill man sträcka ut den olikhet, som finns och som man tidigare har beklagat, därhän att den inte bara skall gälla fram till pensionsåldern, utan nu skall den i stället gälla till livets slut.

Man kan inte underlåta att undra var jämlikheten i det fallet finns. När det talas om jämlikhet, så undrar man vad som här egentligen sker. Här föreslås att den ojämnheten som finns under den aktiva tiden skall konserveras långt in i ålderdomen, och genom olika regler — 20-, 30- och 15-årsreglerna — förstärkes ojämnheten.

I det fallet existerar verklig jämlikhet i folkpensionen. Den står vi fast vid, och vi anser att den bör förbättras ytterligare.

Jag skall ställa en fråga. Om man i ett visst tidsläge har en viss summa pengar till förfogande för pensioner och skall fördela dem till sådana som behöver dem

till följd av ålderdom, invaliditet eller familjeförsörjarens bortgång eller någon sådant, är det då rättvisast att fördela pengarna någorlunda lika eller att fördela dem olika mellan olika grupper? Oavsett hur man nu resonerar kan man i varje fall inte trola bort det faktum, att folkpensionen, även om den benämnes »enfaldig», dock ger den jämlikhet och därmed den rättvisa, som vi så länge har strävat efter.

Förslaget om tilläggspensionering har ibland motiverats med kravet på social trygghet. Har detta förslag en social motivering? Det är ännu inte riktigt definierat vad som menas med socialpolitik. Många tycker kanske att det vore rätt enkelt att göra en sådan definition, men skulle vi försöka göra den visar det sig, att det inte är så lätt. Beträffande bostadspolitiken, som har nämnts tidigare, kan vi nog urskilja sociala motiveringar, men ser vi på de generella subventionerna, där det enda avgörande är i vilket hus man råkar bo, är det inte lätt att finna någon social motivering, ty även de som har stora inkomster och stor förmögenhet kan ju bli delaktiga i dessa subventioner. Detta bara sagt som ett exempel på svårigheten att definiera vad som menas med social motivering.

Enligt min uppfattning har inte tilläggspensionerna någon social motivering. Folkpensionerna har en social motivering, men det har inte tilläggspensionerna. Detta är en lagstiftning om anställningsförmåner. Det är inte något modernt betraktelsesätt att räkna anställningsförmåner endast i kontantlön. Det är självfallet att den som har andra förmåner mycket väl kan avstå en del av sin kontanta lön för att i stället få dessa förmåner. Vi har tidigare från riksdagens sida avvisat olika försök att ingripa med åtgärder på arbetsmarknadens område. Alla de motioner, som jag har varit med om att avslå när jag satt i andra lagutskottet, påminner mig om hur vi då sade om dylika förslag, att vad som föreslogs visserligen kunde vara väl motiverat, men att vi med hänsyn till att vi inte ville ingripa på arbetsmarknaden dock inte kunde biträda det.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Jag vet att det invänds, att vi dock har antagit vissa lagar. Det är sant. Vi har skyddslagstiftning, arbetstidslagar, semesterlagstiftning o. s. v. Jag är fullständig anhängare av sådana lagar. På dessa områden gäller det att skydda människornas hälsa, men det har inte gällt själva betalningen för arbetet.

En motivering som ofta har framförts är att det är orättvist att ha det ordnat på det sättet, att endast vissa människor har pension. Det är kanske framför allt på detta som hela förslaget bygger. Frågar man varför tilläggspensionering skall genomföras om den inte är motiverad för den sociala tryggheten — det är folkpensionen som svarar för denna — så sägs det, att då vissa grupper har pension — tjänstemän och andra — är det orättvist att andra grupper inte har det. Detta vill jag instämma i. Det är inte rättvist att vissa grupper i vårt land skall ha pensioner och inte andra. Men skall man rätta till det förhållandet, så bör man göra det på annat sätt.

Det kan vara intressant att se på vilken väg tjänstemännen har fått sina pensioner. Jag skulle tro att om vi frågar tjänstemännen, så kommer de absolut att säga att de har fått sina pensionsförmåner mot att de fått vidkännas en lägre lön. Detta är motiveringen för pensionen. Jag undrar just vad man härnäst kommer att säga på den punkten. Kommer inte detta förslags genomförande att resultera i starka kompensationskrav ifrån dem som redan nu har pension?

Man kan fråga sig hur det blir i framtiden; om dessa grupper skall inordnas i tilläggspensionssystemet eller inte. De lugnas nu med påståendet, att det inte är meningen att de skall få några försämrade förmåner — i varje fall skall de få behålla de förmåner som de redan har. Skall man då förstärka ojämnheterna ännu mer genom att låta statstjänstemännen behålla sitt pensionssystem, men låta svenska folket i övrigt ha något annat och sämre slags pensionssystem?

Skall regeringens förslag genomföras konsekvent och är förslaget rättvist, måste det genomföras inom alla grupper utan att ta hänsyn till vad som finns be-

stämt tidigare. Jag har ingen anledning att bedöma den frågan men jag skulle tro att tjänstemännen skulle ha intresse av att veta vad regeringen avser.

Nästa fråga som jag skulle vilja ta upp i detta sammanhang gäller sparande och fondbildning. I den frågan har vi föredrätt en annan uppfattning än regeringspartiet. För investeringarnas skull vore det mycket önskvärt med ett större sparande, och vi har i en motion framfört en rad andra former av sparande än de som framförts i samband med tilläggspensionerna.

Jag tycker att socialdemokraterna hävdar en uppfattning om sparande, som är ganska omodern — man kan nära nog säga primitiv. Det är alls inte så att man endast kan spara genom att avsätta en viss mängd pengar. Som vi har påvisat kan man spara också på helt andra sätt. Det är mycket vanligt för jordbrukare och andra företagare att förbättra sin gård eller sitt företag i stället för att reservera pengar. Därigenom åstadkommer de ett sparande, som kan ge en viss pensionering när de kommer fram till den åldern. Det är säkerligen det mest naturliga och riktiga för en företagare att spara på det sättet. Andra föredrar att spara i bank, medan ytterligare andra har amorteringssparande, i det man betalar av skulder på till exempel gården eller företaget. Också dessa sparformer är lika väl motiverade som att spara i form av en pensionsförsäkring. Jag anser det inte riktigt att ej acceptera även dessa former av sparande som likvärdiga. Detta har också herr förste vice talmannen tidigare talat om.

Det orätta i detta sammanhang är, att man faktiskt kommer att favorisera sparandet genom pensioner, trots att detta sparande bör vara likställt med annat sparande. Det är därför vi hävdar att man borde utreda frågan. Riksdagen har också begärt utredning, och det finns en utredning tillsatt som skall undersöka möjligheterna att gynna sparandet även i andra former.

Det förslag till tilläggspensioner, som nu är framlagt, innebär ett fördelnings-system. Man skulle egentligen inte behö-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

va ha några fonder, utan kunde nöja sig med att ta in premier och dela ut pensioner. Man kanske skulle behöva en buffertfond, men det skulle inte fordras något stort fondbelopp för systemets genomförande. Likväl har man i förslaget en avsevärd fondbildning. Man motive- rar detta genom att förutsätta, att det personliga sparandet kommer att minska i och med att man genomför detta system, och den saken kan vi nog instämma i. Man har alltså en stor fondbildning som compensation, och man har även anvisat vissa andra fördelar med denna stora fond, vilka jag dock inte skall gå in på här.

Men om man nu inte kan få ett frivilligt sparande, utan skall ersätta detta bortfallna sparande på sätt som här föreslagits, har man väl, för att använda ett polerat och vackert uttryck om det hela, gått in för ett »obligatoriskt sparande». För några år sedan var ett förslag om ett obligatoriskt sparande uppe till behandling, men inte på det sätt som herr Mannerskantz nyss framhöll. Det hade utarbetats en promemoria i finansdepartementet och skickats ut på remiss. Emellertid lade regeringen aldrig fram förslaget för riksdagen. Den regering, som fanns då och i vilken också mitt parti deltog, var inte anhängare av detta tvångssparande. Vi anser att ett tvångssparande inte är en lämplig form för sparande, och vi vill i stället främja det frivilliga sparandet.

Man kan använda vilka omskrivningar och förklaringar som helst, men man måste konstatera, att denna fondbildning inte behövs för systemet. Då måste den ha andra syftemål än de som nu anförts. Med dessa stora fonder kommer man onekligen att få ett mycket starkt inflytande på kapitalmarknaden.

När det gäller förvaltningen av fonderna kan man fråga efter logiken. Det har tidigare i många fall — även från regeringens sida — sagts att pension är uppskjuten lön. Men vad har då arbetsgivarna med dessa pengar att göra? Om pensionsfonderna är arbetarnas uppskjutna lön, borde också arbetarna få bestäm- ma om dem, och det finns ingen

anledning att andra skulle ha någonting att säga till om. Men nu har man gjort en annan konstruktion, där även andra än arbetarna sitter i fondstyrelserna. Jag måste dock säga, att som förslaget är utformat i propositionen, vilket är något annorlunda än vad reservationen anger, förefaller det som om en viss riktning inom svenska folket nog kommer att ha ett mycket starkt inflytande över fondernas förvaltning i fortsättningen. I varje fall kan man inte påstå, att förslaget till fondbildning uppvisar någon särskild logik.

Det har påvisats tidigare att förslaget missgynnar ungdomen. Den saken har inte bemötts än här, kanske någon senare tar upp den. Det finns emellertid inga försäkringsmässiga grunder för att ungdomarna skulle behöva betala premier långt innan de kan få de fördelar som följer med systemet. Inte i någon av alla debatterna om tilläggspensionerna har jag hört någon förklaring rörande den saken. Förslaget är utarbetat på ett sätt som gör att ungdomen inte kan känna sig nöjd med behandlingen.

Förslaget om tilläggspensionerna har diskuterats så mycket, att jag inte har någon anledning att ytterligare gå in på det. Vi har från vår sida hela tiden gått på avslagslinjen, till vilken högern så småningom anslutit sig. Jag har därför ingen anledning att diskutera detaljer i förslaget.

Beträffande folkpartiets förslag till tilläggspensioner vill jag slutligen, herr talman, säga, att i många avseenden är likheten med regeringsförslaget så stort, att vi inte anser oss kunna acceptera det. Därför har vi yrkat avslag inte bara på regeringsförslaget, utan också på folkpartiförslaget.

Därmed har jag framfört några av de åsikter, som vi hävdar i denna fråga, och anført varför vi anser att man skall bygga vidare på folkpensioneringens grund, som vi anser representerar jämlikhet och rättvisa, och varför man därutöver skall tillåta människorna att spara fritt och på det sätt de själva önskar.

Jag skall sluta med att framställa de yrkanden, som vi vill göra från vår si-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

da och som delvis överensstämmer med yrkanden, som gjorts redan tidigare. Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i alla punkter med undantag av punkten E, där jag yrkar bifall till den reservation, som har betecknats med 5.

Herr GEIJER (s):

Herr talman! När riksdagen föregående år avvisade regeringens förslag i tjänstepensionsfrågan var säkert alla medvetna om att det skulle innebära en fortsatt strid. Så har också blivit fallet. Jag framhöll i föregående års pensionsdebatt den uttryckliga önskan, som finns hos löntagarna i detta land, att få sin ålderdomsförsörjning tillfredsställande ordnad, och jag kan med ännu större eftertryck säga det i dag. Ty sedan föregående års pensionsdebatt har vi haft två politiska val: junivalet 1958 och septembervalet. Båda dessa val gav ett starkt uttryck för den önskan, som finns hos löntagargrupperna, både arbetare och tjänstemän, att få pensionsfrågan ordnad på ett tillfredsställande sätt. Jag upprepar nu att vi har ungefär 1,7 miljoner löntagare, som är pensionslösa eller som har bristfälligt ordnade pensioner, under det att något mer än 300 000 har sin ålderdomsförsörjning ordnad på ett tillfredsställande sätt. De senare är i huvudsak att finna i offentlig tjänst, hos stat och kommun.

I det läge, som råder på ålderdomsförsörjningens område, är det förvånansvärt att de borgerliga partierna så ensträket går emot frågans ordnande, trots att man bör vara medveten om att pensionsfrågan måste lösas inom en inte alltför avlägsen framtid. Framför allt måste det förvåna löntagarna, att folkpartiet allierat sig med högern och centerpartiet på sätt som skett, ty folkpartiet har under de senaste tio åren stötts av stora löntagargrupper, främst på tjänstemannasidan. Folkpartiets uppträdande kan inte av löntagarna betecknas på annat sätt än som ett svek mot de intressen, som folkpartiet har förklarat sig förfäktat, när det gått ut till val för att få stöd hos väljarna.

De argument, mot lagfäst tjänstepension som föres fram från de borgerliga partierna, har inte förankring hos de stora löntagargrupperna. Det sätt, på vilket de borgerliga argumenterat, ger i stället belägg för att man föga känner till de önskemål och de behov, som finns hos löntagarna och de breda folklagen över huvud taget. Jag är övertygad om att därest högerledaren herr Hjalmarson i verkligheten kände de »vardagsmän-niskor», som han ofta talar om, skulle kanske högerns attityd i en sådan fråga som pensionsfrågan vara en annan än vad den nu är.

Det är inte min avsikt att gå in på alla de argument, som förts fram under debatten. Men man har bl. a. talat om ungdomens bristande intresse för pensionsfrågan — senast herr Bengtson var inne på detta. Ja, självklart kan de yngsta åldersgrupperna sägas ha ringa intresse för den tid, som ligger 40—50 år framåt i tiden. Men av erfarenhet vet vi, att även de yngre ganska snart får bekymmer för sin ålderdomsförsörjning. Man behöver inte gå längre fram i tiden än till den dag, då ungdomarna bildar familj. Då kommer bekymren för ålderdom, sjukdom och familjens framtid, därest familjeförsörjaren skulle falla bort. Då saknas inte längre intresset för ordnandet av tjänstepensioneringen. Vad man säger om ungdomen i detta avseende är en betydande överdrift, och är inte ett vägande argument för att man skulle avböja att ordna ålderdomsförsörjningen. Det argumentet strider för övrigt mot vad man säger från de borgerliga partierna i övrigt, då de — särskilt folkpartiet — förfäktat att pensionsfrågan bör ordnas. Ty skulle argumentet beträffande ungdomen vara riktigt beträffande regeringsförslaget borde konsekvensen bjuda, att man avvisade varje ordnande av pensionsfrågan.

Jag kommer så till allt det tal, som föres fram inte minst från folkpartiet, om att regeringsförslaget till tjänstepensionering är en tvångspensionering. Vad är detta uttryck? Jag vill betrakta det som en vrågbild, inget annat. Man kan för övrigt i en församling som denna

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ställa frågan, huruvida vissa framstående politiker, som samtidigt är höga statstjänstemän, skulle vilja avstå sina pensioner. Vi har ännu inte mött någon sådan och får inte heller göra det. Verkligheten är den, att man betraktar pensionen inte som ett tvång utan som en betydande förmån. I den mån man i detta avseende kan tala om ett tvång, är det ett tvång för arbetsgivarnas vidkommande men visst inte ett tvång för dem, som har att så småningom ta emot den förmån som pensionen innebär.

Centerpartiet intar en klart negativ hållning när det gäller tjänstepensioneringen, men jag erkänner, att centerpartiets ställning är konsekvent då det deklarerar, att samhället inte skall vidta några åtgärder för pensionsfrågans lösning utan att ordnandet av pensioneringen bör vara en privat angelägenhet i den mån den ligger utanför folkpensioneringens ram. Den inställning är självfallet dikterad av klart gruppegoistiska intressen — jag framhöll detta redan föregående år men vill upprepa det nu.

När det från centerpartiets sida säges, att människorna kan spara på annat sätt, till exempel spara i sin rörelse eller spara till ett eget hem, är detta för löntagarna en klen tröst. En person som under årtionden sparat och amorterat till ett eget hem kan ju inte vid 67 års ålder sätta sig ned och »äta upp» det egna hemmet. Det egna hemmet kostar faktiskt pengar även när man har amorterat ned skulderna till ett lågt belopp, och dessa kostnader måste betalas. Därför har detta argument att man för sin åldersförsörjning kan spara till ett eget hem i realiteten föga värde. Jag är övertygad om att flertalet egnehemsägare i detta land är villiga att understryka detta.

Men i en rörelse finns det naturligtvis möjligheter att spara på ett helt annat sätt. Jordbrukarna kan säkerligen också spara så att de den vägen får en bättre åldersförsörjning än vad löntagarna kan åstadkomma. För egna företagare inom näringslivet finns naturligtvis också denna möjlighet att spara.

I detta sammanhang vill jag emellertid

referera några siffror som publicerats och som just gäller sparformågan inom olika grupper. De siffrorna strider klart mot det påstående som herr Bengtson gjorde här för en stund sedan, då han sade, att han hoppades att också jordbrukarna skulle komma i den belägenheten att de finge möjlighet att spara såsom industriarbetarna kan göra.

Hur är det då i verkligheten när det gäller sparformågan? Enligt de av konjunkturinstitutet redovisade siffrorna har industriarbetarna en genomsnittlig årsinkomst av 9 964 kronor och en sparformåga av 6,1 procent, eller 610 kronor. Inom jordbruket är årsinkomsten icke 9 964 kronor, utan den redovisas vara 7 828 kronor, medan sparformågan är över 25 procent av den redovisade inkomsten. För egna företagare och näringsidkare i övrigt är sparformågan enligt konjunkturinstitutets redovisning ännu högre. Man kan verkligen ställa sig den frågan: Hur kan sparformågan vid en årsinkomst av under 8 000 kronor vara så stor som en fjärdedel av den redovisade inkomsten?

Med dessa siffror framför ögonen kan det kanske vara naturligt att centerpartiet förfäktar den uppfattningen, att man kan spara i en egen rörelse för ålderdomen. Men, herr Bengtson och herrar centerpartister, detta är tyvärr inte möjligt när det gäller industriarbetarna. Därför kvarstår behovet så starkt att pensionsfrågan skall ordnas på ett tillfredsställande sätt genom lagstiftning som nu föreslås i Kungl. Maj:ts proposition.

Jag skall, herr talman, vara ytterst försiktig i mina uttalanden på denna punkt liksom jag var det även i fjol, men jag måste ändå åtminstone antyda en annan fråga: Hur kan man när det gäller sparformågan åstadkomma en så hög sparkvot med de deklarerade inkomster som nu presteras från jordbrukarnas och de fria företagarnas sida? Jag tror att jag bara med dessa ord har klart antytt det läge som vi har på taxeringsområdet här i landet. I realiteten torde det väl inte vare sig för jordbrukarna eller industriarbetarna vara möj-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ligt att spara 25 procent av en inkomst som understiger 8 000 kronor.

I den debatt som pågått har naturligtvis argumenten mot tjänstepensioneringens ordnande pendlat över ett stort område. Låt mig bara ytterligare beröra något eller några av dessa argument.

Vi har då först frågan om den s. k. överkompensationen. Man gör gällande att det blir en överkompensation därför att regeringsförslaget innebär att vi skall växa in i det nya systemet under en tid av 20 år och att de som under denna peirod får rätt till pension inte har presterat avgifter som svarar mot pensionen. Detta anses orättfärdigt, vilket det naturligtvis inte är. De löntagare som nu är i åldern 50—55 år och även under denna ålder i en del fall, kan naturligtvis inte under den tid som det är fråga om få avgifter inbetalda av sina arbetsgivare som svarar mot den pension som de sedan skall uppbära. Men är det inte på det sättet att dessa nu pensionslösa har varit med om att inte minst under efterkrigstiden bygga upp det svenska näringslivet och skapa den höga takt i den ekonomiska utvecklingen som vi alla har glädje av och som vi hoppas skall fortsätta i framtiden. De har alltså gjort sin insats. Det är bara rimligt att de när de kommer upp i 67-årsåldern får tillgodogöra sig en ålderdomsförsörjning som något överstiger värdet av de avgifter som för deras vidkommande har inbetalts. Jag vill därför bestämt säga att talet om överkompensation är felaktigt.

Och för övrigt: Hur går det till i folkpensioneringen? Vem har själv inom den nuvarande folkpensioneringen betalat en avgift, som svarar mot de förmåner vederbörande uppbär? Säkerligen ingen. Men vi betraktar ändå detta system såsom fullt riktigt, med hänsyn till att pensionärerna har gjort sina insatser i svenskt samhällsliv och varit med om att bygga upp den svenska ekonomin till förmån för alla invånare. Och är det riktigt i folkpensioneringen, så bör det också vara riktigt i en tjänstepensionering.

Utskottet har i sin avslagsmotivering åstadkommit en skrivning, som jag vill

betrakta såsom ett mycket fattigt dokument. Man har faktiskt från de borgerliga partiernas sida lyckats prestera en skrivning, där man icke en gång nämner ordet tjänstepensionering. Men där talas i vaga ordalag om att det säkerligen finns många medborgare som skulle önska en bättre försörjning på ålderdomen än vad folkpensioneringen ensam kan ge. Ja, man får ett starkt intryck av att utskottets skrivning har dikterats av centerpartiet. Ty det är centerpartiets idéer och inställning som helt genomsyrar denna skrivning, och om centerpartisterna i kammaren ler, så tycker jag att de också har rätt att ta åt sig äran för denna motivering; de har inom gruppen av borgerliga partier åstadkommit ett för deras vidkommande utomordentligt gott resultat.

Men vad skall folkpartiet tycka om sin belägenhet i detta sammanhang? Folkpartiet har senast i dag förklarat att vi måste ha en lagstiftning om tjänstepensionering. Herr Aastrup har med kraft framfört att det måste lagstiftas, men det måste lagstiftas enligt de linjer folkpartiet företräder. Ja, det är lätt att säga, herr Aastrup, men att göra det är en annan sak, när ingen är beredd att stödja folkpartiets uppfattning. Jag skulle vilja betrakta folkpartiets resonemang om lagstiftning på tjänstepensionsområdet mera som en läpparnas bekännelse än som någonting reellt. Verkligheten förefaller mig i stället vara, att folkpartiet i grund och botten står kvar på den gamla 3:ans ståndpunkt, som man förfäktade i folkomröstningen hösten 1957 men förfäktade föga framgångsrikt.

Det förefaller som om folkpartiet är sammansatt av flera mot varandra stridande intressegrupper, där den högerorienterade flygeln har kommit att dominera medan de liberala elementen råkat i ett underläge. Jag tror att vi ur politisk synpunkt har anledning att beklaga detta. Folkpartiet — som under många år i valrörelserna och även i riksdagen framstått som ett radikalt parti — har plötsligt kantrat över till att stödja högerpartiet, medan de progressiva liberala elementen står isolerade inom

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

partiet även i en sådan fråga som tjänstepensioneringen. Jag är övertygad om att många av folkpartiets ledamöter i denna riksdag skulle vilja stödja regeringsförslaget; men partidisciplinen förbjuder det. Vi skall komma ihåg att folkpartiet ursprungligen, även om det är många år sedan, var inne på ett pensionssystem enligt fördelningsmetoden. Men slutligen har man kommit fram till den nuvarande ståndpunkten, som man själv vet att det är omöjligt att realisera; och vad man då kan göra är att stödja högern för att över huvud taget hindra genomförandet av ett pensionssystem av den art, som löntagarna själva önskar och kräver att få genomfört.

Vi kan inte i det svenska samhället hur länge som helst dela upp löntagargrupperna i olika kategorier. Vem kan säga att metallarbetaren eller fabriksarbetaren den och den gör en mindre viktig insats i svenskt samhällsliv än statstjänstemannen i det eller det departementet och därför skall ha en sämre ålderdomsförsörjning än statstjänstemannen har? Andra liknande exempel kan tas. Vi sitter fast i ett tänkande, som har blivit föråldrat i ett progressivt samhälle, statt i en stark utveckling både ekonomiskt och i andra avseenden. Jag beklagar att de borgerliga partierna inte har gjort klart för sig den utveckling som äger rum i vårt land. I längden kan vi omöjligt upprätthålla den splittring när det gäller ålderdomsförsörjning och i socialt avseende för övrigt, som ännu existerar trots att vi har kunnat åstadkomma en utjämning på många områden. Jag vill säga kammaren, att det bland fackföreningsfolket i vårt land inte råder någon tvekan om riktigheten av innebörden i regeringens förslag. Man stödjer det och kräver, att ett obligatorium skall genomföras på fördelningsystemets grundval. Och man vill få ett beslut utan längre tidsutdräkt, så att vi skall kunna börja växa in i systemet och därmed så småningom få en ålderdomsförsörjning mer tillfredsställande än vi för närvarande har.

Fondfrågan har varit föremål för mycken diskussion. Jag vill erinra om att vi

från socialdemokratiens sida — och även från fackföreningsrörelsens sida — vid olika tillfällen föregående år offentligent förklarade: Låt oss förhandla om fonderna. Vi betraktar inte fondfrågorna såsom några principer, som skall hindra ett genomförande av pensioneringen under enhetliga former. Vad har resultatet av detta blivit? Jo, man har icke kunnat åstadkomma några kompromisser, och den dag som i dag är har inget av de borgerliga partierna, icke heller näringslivet som sådant, sagt var man står i fråga om fondförvaltningen. Man har i vaga ordalag kritiserat fondfrågan men icke preciserat sin ståndpunkt. Det har icke varit möjligt att åstadkomma en uppgörelse om hur fondförvaltningen skall ske, om hur de kommande fondmedlen skall disponeras.

När det gäller fondfrågorna skulle jag, om jag gör mig till talesman för svensk fackföreningsrörelse, vill jag säga att fondmedlen bör användas i första hand för en fortsatt utbyggnad av det svenska näringslivet. Alla är vi beroende av om näringslivet kan fortsätta sin utbyggnad. Alla vet vi också att en av de stora frågorna för framtiden i svenskt näringsliv är kapitalförsörjningen. Detta är ett sätt, ett av de bästa, att kunna klara kapitalförsörjningen för framtiden. Vi vill med de fonder, som här bygges upp, skapa de resurser som svenskt näringsliv behöver för den fortsatta utbyggnaden, och vi hoppas att näringslivet också skall kunna utbyggas. Vi utgår från att vilja och intresse i det avseendet finns hos näringslivets män själva, ty trots allt är ändå optimismen hos näringslivet, framtidstron, så stark att man vill expandera och investera. Det tal, som ständigt förs fram i denna riksdag, att regeringen har bedrivit en näringsfientlig politik, har inte något reellt underlag, ty om det funnes ett underlag för ett sådant resonemang, skulle optimismen och framtidstron hos näringslivet vara mindre utpräglade än vad nu är fallet. Vi är glada för denna framtidstro, och vi räknar med att vi med de resurser, som kan ställas till näringslivets förfogande för framtiden genom de

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

fonder som här kommer att byggas upp, skall kunna gå en tryggare framtid till mötes, ekonomiskt sett, i detta land än vi annars skulle kunna göra.

Vi vet mycket väl inom svensk arbetarrörelse, att vår ekonomiska utveckling är avhängig av den takt, i vilken denna utveckling sker. Om vi kan stimulera utvecklingstakten, är det självklart att vi även kan skapa större resurser för att tillgodose olika krav från skilda medborgargrupper.

Herr Bengtson ställde frågan: Vem skall betala vad det kostar att genomföra en tjänstepensionering? Ja, den frågan har väl varit föremål för så mycket diskussion, att jag trodde att den inte ens behövde ställas. Samtidigt säger herr Bengtson att de som nu har sin pension ordnad, exempelvis statstjänstemännen, har en lägre lön. Jag skulle vilja fråga: Lägre lön än vilka? Är det någon som vill påstå, att statstjänstemännen i detta land skulle vara sämre betalda än det privata näringslivets anställda? Det är ingalunda fallet, såvida man inte letar fram några speciella tekniker i de statliga verken. Jag är övertygad om att den som gör sig mödan att undersöka lönerna för den stora massan av statligt och kommunalt anställda omedelbart skall konstatera, att de är bättre behandlade än vad man är inom det privata näringslivet, vilket de även bör vara.

När det gäller betalningen av pensionskostnaden är det klart, att den i grunden skall bestridas av produktionen. Det är företagen som har att betala denna kostnad, vid sidan om den lön som betalas ut. Men oavsett om man går till väga på det sättet eller på ett annat sätt, är det givetvis det samlade produktionsresultatet som belastas för alltsammans. Det är klart att ju mer löntagarna föredrar att ta ut i form av sociala förmåner, desto mer begränsas möjligheten att i motsvarande mån höja lönerna. Vi har dock haft en betydande tillväxt i produktionslivet under hela efterkrigstiden, och om vi ser på produktionsstegringen från år 1945 och fram till

våra dagar, är den betydligt större än de kostnader som denna pensionsreform kommer att föra med sig. Den utvecklingen kommer att fortsätta i framtiden. Vi kommer att få utrymme för de kostnader som pensioneringen för med sig. Men jag utgår också ifrån att vi kommer att få utrymme även för en förbättring av löntagarnas inkomster och deras reallöner. För de borgerliga partierna är det naturligtvis taktiskt att i en debatt som denna berätta för löntagarna, att det är de själva som måste betala kostnaden för pensioneringen och att de icke kan få någon höjd reallön. Löntagarna har emellertid börjat få klart för sig den rätta innebörden i detta tal, och därför stöder de regeringsförslaget och kommer att göra det även framdeles.

Jag kommer därmed fram till vad jag vill avsluta mitt anförande med. Därest riksdagen även nu skulle fälla pensionsförslaget, bör ingen i denna kammare räkna med att löntagarna kommer att finna sig i den situationen. Ingalunda! Ett avslag kommer att stärka löntagarnas aktivitet och befästa dem i deras krav att riksdagen skall realisera tjänstepensioneringen. Då ett nytt riksdagsmannaval äger rum, kommer de berörda löntagarnas aktivitet att bli större än riksdagens ledamöter någonsin upplevat i en valrörelse. Jag vill försäkra de borgerliga partierna, att fackföreningsrörelsen i den valrörelsen inte skulle underlåta någonting då det gäller att skapa en sådan sammansättning av riksdagen, att pensionsfrågans lösning därigenom blev garanterad. Sådan är stämningen inom löntagarkåren, icke blott bland kroppsarbetarna utan även inom stora delar av tjänstemannakåren på den privata arbetsmarknaden i detta land.

Vi kan icke i längden motstå kraven på att trygghet i dessa avseenden skall skapas. Man kan göra det till en tid, men så småningom tvingas riksdagen — såsom skett många gånger tidigare i svensk riksdagshistoria — att tvingas att ta hänsyn till folkopinionen, i detta fall en folkopinion som undan för undan växer i styrka.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Jag tror därför att riksdagen bör ta hänsyn till de stämningar som råder i de breda folklagren, framför allt då det gäller en fråga av så livsviktig natur som problemet med ålderdomsförsörjningen. Det gäller ju för övrigt inte bara själva försörjningen, utan det är också fråga om att skapa rättvisa och likställighet. Alla bör få samma utgångsläge, oavsett vilka uppgifter var och en av olika anledningar har tilldelats i samhället. Jag är övertygad om att många enskilda borgerliga riksdagsmän ger mig rätt i det resonemang jag här för. Men deras partitillhörighet och partidisciplinen omöjliggör ett fritt ställningstagande, vilket vi har anledning att beklaga.

Jag medger till sist, herr talman, att vad jag här har sagt i stor utsträckning är en upprekning av vad som anfördes i debatten förra året. Vi har kommit därhän att alla argument från de olika partiernas sida är uttömda. Vi har ventilerat alla sidor av problemet, vi har gjort alla utredningar som kan företas. Det finns därför ingen anledning att ytterligare uppskjuta avgörandet, utan det bör ske snarast möjligt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i punkterna D, E och J samt i övriga punkter till de reservationer som avgivits under dessa punkter.

I detta yttrande instämde herrar *Eriksson* (s), *Jansson* (s), *Thun* (s), *Bertil Andersson* (s), *Söderberg* (s), *Ståhle* (s), *Tage Johansson* (s), *Mossberger* (s), *Georg Pettersson* (s), *Hellebladh* (s), *Bertil Petersson* (s), *Kristiansson* (s) och *Palme* (s), fru *Carlqvist* (s), herrar *Holmqvist* (s), *Gunnar Berg* (s), *Anderberg* (s), *Mårtensson* (s), *Aspling* (s) och *Magnusson* (s), fröken *Ranmark* (s), herrar *Oscar Carlsson* (s), *Birger Andersson* (s), *Herbert Larsson* (s), *Wirmark* (s), *Åke Larsson* (s), *Einar Persson* (s), *Gillström* (s), *Erik Olsson* (s) och *Näsström* (s), fru *Nilsson* (s) samt herrar *Damström* (s), *Snygg* (s), *Lage Svedberg* (s), *Olsén* (s), *Grym* (s), *Per Olofsson* (s), *Hedström* (s) och *Sörlin* (s).

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var många instämmanden i herr Geijers anförande, och i ett avseende skulle också jag kunna instämma med honom. Det var när han yttrade några ord om likhet för alla. Men jag tyckte att han tillämpade den tanken på ett ganska egendomligt sätt, eftersom han talade för graderade tilläggspensioner, som ju i vissa extrema fall tillsammans med folkpensionen kan uppgå till 36 000 kronor om året för makar. Om det är den sortens lika rätt för alla som skall genomföras, kan jag inte acceptera hans resonemang.

Herr Geijer sade, att centerpartiets ståndpunktstagande är klart dikterat av gruppegoistiska skäl, och kom i det sammanhanget in på frågan om sparförmåga. Han anförde vissa siffror som skulle bevisa att jordbrukarna har större sparförmåga. Om två personer har t. ex. 10 000 kronor i årsinkomst, har de emellertid samma sparförmåga, oavsett om den ena är jordbrukare och den andra är sysselsatt i annat arbete. Jag vill fråga herr Geijer, om han menar att vi utan vidare skall nonchalera det som har sagts från regeringens sida i och med att den framlagt en proposition som berör frågan om jordbrukarnas inkomster och vilken visar att jordbrukarna har betydligt lägre inkomster än industriarbetarna i ortsgrupp 2 och 3. Herr Geijer tar fullkomligt fel i det här fallet. Detta är inte en fråga om sparförmåga, utan man kan säga att jordbrukarna på grund av näringens natur tvingas att spara. De måste spara för att kunna amortera på de lån de har tagit för att förvärva sina gårdar, och de får leva på ett sådant sätt att de får det hela att gå ihop. De kan inte göra på annat sätt, och därför tar herr Geijer fullkomligt fel, när han jämför jordbrukarnas sparförmåga med andra gruppers, så som han gör. Jag frågar därför omigen: Har regeringen framlagt felaktiga siffror om jordbrukets inkomster, eller är de siffrorna riktiga?

Sedan sade herr Geijer några ord om jordbrukarnas deklarationer. Jag hoppas att jag missförstod honom. Har det gjorts

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

någon speciell anmärkning mot dem, så att det på något sätt skulle insinueras att de inte varit korrekta? Om herr Geijer menade något sådant, ber jag att få diskutera den saken ytterligare.

Pensionsfrågan måste genomföras, sa herr Geijer. Javisst, det kan tänkas att den måste genomföras på ett eller annat sätt, men varför inte på jämlikhetens grund? Varför inte höja folkpensionerna ytterligare? Det är ju det vi arbetar för från centerpartiets sida, detta är det positiva i vårt förslag. Vi vill arbeta för jämlikhet i pensionsfrågan — herr Geijer vill arbeta för graderade tilläggspensioner i stället.

Herr Geijer kom in på frågan om vem som vunnit och inte vunnit i det senaste valet. Ja, inte kan vi klaga på den senaste valutgången! Centerpartiet erövarde 13 nya riksdagsmandat, 32 landstingsmandat, 132 stadsfullmäktigemandat och över 1 000 kommunalfullmäktigemandat! Kan vi räkna med samma framgång i nästa val, skall vi gärna fortsätta att föra den politik vi hittills fört, vilket vi naturligtvis också kommer att göra.

När herr Geijer talade om ungdomen, talade han kanske inte om samma sak som jag. Herr Geijer talade om ett bristande intresse hos ungdomen, men det var inte precis det jag talade om, utan jag talade om de orättvisor mot ungdomen som regeringsförslaget innebär. Men naturligtvis kan man säga att ungdomen blir mindre intresserad, när den ser hur den kommer att bli behandlad, om regeringens förslag genomföres.

Beträffande tjänstemännen säger herr Geijer att dessa inte vill avstå från tilläggspension. Har ni frågat dem, herr Geijer? Fråga dem om de vill ta emot de pengar som premierna går till, så skall ni i många fall få det svaret att de vill ha dessa pengar och spara på ett annat sätt, vilket de nu på grund av systemets utformning är förhindrade att göra. Detta spörsmål har påtalats motionsvis från vårt håll. Vi vill också i detta fall ge frihet.

Sedan är det väl att konstatera beträffande vem som skall betala, att herr

Geijer visserligen svävade på målet en hel del fortfarande, men jag tror att man kan tolka hans yttrande på det sättet, att han medgav att det blir arbetstagarerna som i form av pensionsavgifter får avstå från en del av de berättigade inkomster de annars skulle ha haft. Jag kan också säga till herr Geijer: Tala om den saken klart för alla Sveriges arbetare! Jag är inte alldeles säker på att ställningstagandet för tilläggspensionen då skulle bli så helhjärtat från deras sida. Det vore emellertid sunt och riktigt att tala om detta, ty då ser man saken från rent försäkringsmässiga grunder och säger: Ni får den lönen, men man drar av 10 procent när systemet är genomfört för att betala tilläggspensionen efter graderade grunder, såsom nu är föreslaget. Det vore att ge klart besked.

Ja, herr talman, jag kan instämma med herr Geijer också i att vi har diskuterat denna fråga så mycket, att det inte kan anföras några nya argument längre. I varje fall blir man inte mera övertygad om att man bör rösta för tilläggspensioner av att höra mera från herr Geijer, ty på de centrala punkterna viker han undan. Han vill inte ge klart besked om vem som skall betala, och jämlikhet vill han helst inte tala om i dag, när pensionsfrågan diskuteras.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer tar starka ord i munnen, när han talar om folkpartiets ståndpunkt i pensionsfrågan. Han använde uttrycket »folkpartiets svek». Jag betraktar detta demagogiska uttalande som helt ovärdigt LO:s ordförande. Är inte tiden mogen även för herr Geijer att medverka till en avspänning i frågan? Det gör man ju inte med en sådan framställning som herr Geijers här i dag.

Herr Geijer talar om löntagarnas intressen. Kan vi vara så absolut säkra på att löntagarna hundraprocentigt sluter upp bakom regeringsförslaget? Dölj inte för oss, herr Geijer, att det finns olika uppfattningar i denna fråga även på löntagarhåll och att intressena inte alltid

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

sammanfaller. Det ligger något ytterst oroväckande i det förhållandet, att herr Geijer och hans meningsfränder till 110 procent är övertygade om att regeringens förslag, som det nu ligger på bordet, är det enda möjliga. Man skymtar aldrig en glimt av tveksamhet eller bekymmer inför konsekvenserna. Även den ringaste eftertanke borde eljest säga, att en något mindre självsäker hållning vore lämplig. Nog finns det många skäl, många berättigade skäl, som talar för den dispositiva lösning som folkpartiet föreslagit, men de doktrinära har tyvärr, såsom jag antydde i mitt första anförande, fortfarande överhand inom det socialdemokratiska partiet och tydligen även inom LO:s ledning. Herr Geijer bör läsa Tidens nummer 4 i år, där en annan stjärna på den lysande LO-himlen, herr Gösta Rehn, förordar variationsrik jämlikhet — vilket är detsamma som dispositiv lagstiftning — på olika områden. Herr Rehn skulle tydligen stödja folkpartiets dispositiva lagstiftning, om han nu slutte i denna kammare.

Herr Geijer talar om partidisciplin. Är det inte, herr Geijer, att tala om rep i hängd mans hus? Är inte partidisciplinen hårdare i det socialdemokratiska partiet än den någonsin varit eller kommer att bli inom det liberala folkpartiet? Men kanske är det herr Geijer, som i den här frågan svänger partipiskan.

Herr Geijers sätt att lägga upp diskussionen här i dag med alla överdrifter gör ett högst otrevligt intryck. Det verkar nästan som om herr Geijer skulle vilja diktatoriskt dirigera även andra partiers ställningstaganden. Jag tror att det vore bättre ur nationell synpunkt med hänsyn till herr Geijers prominenta position i det svenska samhället och med det ansvar denna innebär, om herr Geijer ville bemöda sig om en mera objektiv diskussionsmetod.

Herr GEIJER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fått tillrättavisning av folkpartiets gruppleddare. Det var väl inte så oväntat, ty självklart måste fackföreningsrörelsens inställning fram-

stå för folkpartiet såsom ganska otillfredsställande. Jag medger, att jag ibland tar i hårt i pensionsfrågan, men jag anser att det finns underlag för detta. Jag upprepar vad jag har sagt: Vi kan inte hålla på och behandla löntagarna på det sätt som vi gör när det gäller åldersförsörjningen. Men det är detta som herr Aastrup inte har klart för sig, utan han förfäktar alltjämt, jag skule vilja säga doktrinärt, att man skall spalta upp löntagarna i det här landet. Kroppsbetarna skall vara en grupp för sig, man skall sedan ha en mellangrupp av lägre tjänstemän, som skall ha något bättre pensionsförhållanden, och så skall det finnas en grupp däröver. Det är den gamla klassindelningen som går igen här liksom på skolområdet och på andra områden men som har överlevt sig själv. Herr Aastrup borde ha klart för sig, att vi är inne i en samhällsutveckling, som ingen kan förbise.

Regeringens förslag, säger herr Aastrup, är inte det enda möjliga. Jag har inte påstått detta. Säkert skulle regeringens förslag ha kunnat få en annan utformning på olika punkter, och så kanske också skulle ha blivit fallet, om folkpartiet velat förhandla. Verkligheten är, herr Aastrup, att folkpartiet varit förhindrat att förhandla. Ärade kammarledamöter! Herr Aastrup och jag har haft flera meningsutbyten om möjligheterna, och vi har därvid icke varit så långt från varandra som det framstår i denna riksdagsdebatt. Men folkpartiet som sådant har varit oförmöget att förhandla.

Jag är övertygad om att regeringen skulle ha välkomnat ett tillmötesgående från folkpartiet och en kompromiss. Vi i fackföreningsrörelsen skulle ha gjort det. Vi skulle ha betraktat det som en framgång i svenskt politiskt liv, om vi kunnat åstadkomma en lösning, grundad på så stort underlag som möjligt i riksdagen, och därmed få till stånd den avspänning i det politiska livet som vi behöver — däri ger jag herr Aastrup fullständigt rätt — och som jag hoppas skall komma, om pensionsfrågan löses. Vi har mer att samarbeta om än herr Aastrup kanske själv föreställer sig. För

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

framtiden kan vi samarbeta om betydande saker, därest folkpartiet även i fortsättningen vill framstå som ett parti med ett väsentligt inslag av löntagarintressen.

Herr Bengtson talar om att löntagarna kanske föredrar höjda kontantlöner framför pensioner. Man får avstå från berättigade inkomster, säger herr Bengtson. Men vad är »berättigade inkomster»? Jag skulle kunna berättiga för herr Bengtson om stora löntagargrupper i detta land, som icke på långt när nått upp till inkomster som de är berättigade till i förhållande till sin arbetsinsats. Trots allt vi säger om en hög levnadsstandard, trots allt vi säger om att inkomsterna stiger, finns det stora grupper som alltjämt lever under knapphetens kalla stjärna — och det kommer att så förbli — och dessutom saknar ålderdomsförörjning.

Låt mig, herr talman, allra sist säga, att när jag talade om sparförmågan, var det kanske fel ord. Låt mig använda uttrycket sparkvoten. Men sparkvoten och sparförmågan har väl ett visst samband, och det förvånar mig att det förhåller sig på det sätt som konjunkturinstitutet har gjort gällande.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! För att nu först gjuta litet olja på vågorna skulle jag vilja ge särskilda utskottets ordförande, kammarens värderade fungerande talman, en eloge för det klara, kloka och koncilianta sätt, varpå han ledde utskottets arbete. Jag vill också säga, att det glädde mig att finna, att han bedömde regeringens förslag till tilläggspensioner på ett såvitt jag kan finna mera realistiskt sätt än herr Geijer gör. Det var för mig mycket glädjande att höra herr Strand säga, att om den framtida produktionsstegringen inte blir den man förväntat och ansett sig våga räkna med, får löntagarna bereda sig på att pensionsavgifterna tar i anspråk kanske icke endast de utrymmen som finns för löneökningar utan också kan komma att nagga nuvarande löner i kanten, kort sagt att man under vissa förhållanden måste räkna med en

standardsänkning. Denna deklaration var för mig i viss mån en överraskning. Nog har jag träffat många socialdemokrater utanför riksdagen, vilka har förstått läget och räknar med en sådan utveckling, men här i riksdagen har en sådan uppfattning tidigare inte kommit till uttryck.

Vem skall betala tilläggspensionerna, frågade herr Geijer. Ja, i viss mån har utskottets ordförande besvarat denna fråga. Jag skall inte irritera mina vänner inom regeringspartiet genom att erinra om vad som sagts från deras håll under de senaste årens valdebatter. Jag vill endast helt stillsamt med anledning av vad herr Geijer sade konstatera, att det tidigaste lockropet »Arbetsgivarna betalar» förbytts först mot »Produktionen betalar», det uttryck som herr Geijer nu använder, för att så småningom övergå i ett konstaterande av att fördelningen av arbetsersättning på löner och pensionsavgifter blir en förhandlingsfråga. Ja, där står vi i dag. Ekvationen är hyfsad, och vi konstaterar att den ser ut på det sätt som de flesta förnuftiga bedömare förutsagt. Jag vågar inte avgöra hur allvarliga herr Strands och hans meningsfränders farhågor för en allmän standardsänkning som en följd av regeringens pensionsförslag är.

Den korta principdebatten i utskottet innebar endast ett konstaterande, att partierna låg nedgrävda i sina omsorgsfullt utbyggda ställningar och att tanken på en samförståndslösning i sista omgången sorgligt nog betraktades som helt utesluten. Herr ordföranden betecknade oss i oppositionen som pessimister och sig själv och sina meningsfränder som optimister. Vilka som bedömde läget och pensionsfrågan förnuftigt, skulle framtiden få utvisa. Detta var ett ställningstagande, som utskottets ordförande har upprepat i dag, när han förklarade att djärvhet och friska tag är egenskaper att bygga på. Det vill jag hålla med om, men frågan är, hur mycket djärvhet och friska tag man har rätt att tillåta sig.

Jag blev också under utskottets behandling å mitt partis vägnar litet rörd av de välvilliga ord som herr Kellgren —

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

och jag tror t. o. m. herr ordföranden — yttrade om vårt pensionsförslag. Det måste ändå — även enligt herr Mannerskantz' yttrande här i dag — ha sina goda sidor. Detta vårt nedgjorda förslag är ju också ett ärligt menat försök till en samförståndslösning, och många, även på regeringssidan, är i dag av den uppfattningen, att om det hade kommit tidigare och kunnat diskuteras förutsättningslöst, så hade det gjort den uppblåsta pensionsstriden onödig.

Jag vill mycket bestämt reagera mot vad herr Geijer här tillåtit sig säga om vårt förslag och om disciplinen inom vårt parti. Jag tar det faktiskt som en personlig förolämpning att man ifrågasätter, att vi inom folkpartigruppen är disciplinbundna till den grad, att vi inte självständigt skulle kunna ta ställning till de föreliggande problemen. I varje fall har jag aldrig känt något sådant partitryck, och kammarens ledamöter vet kanske också att jag i många frågor intagit en självständig hållning. Jag är själv också av den bestämda övertygelsen, att det med den tillnyktring som skett i takt med den ekonomiska utvecklingen under senare år låg och fortfarande ligger en samförståndslösning inom möjligheternas gräns. Nu använde herr Geijer mycket starka ord, och jag kan ju inte säga annat än att om man säger att centerpartiet bedömer pensionsfrågan ensidigt och egoistiskt, måste någonting liknande sägas om regeringen och i första hand om LO. Pensionsfrågan kan aldrig bli LO:s ensak; den berör hela svenska folket, och jag ber herr Geijer och alla hans partikamrater vara övertygade om att vi inom folkpartiet är lika intresserade som de av att pensionsfrågan får sin lösning. Men lösningen får inte bli ensidig, den får inte innebära ett oberättigat tvång för dem som vill ha sin frihet, den får inte innebära allt övrigt som vi angett i vår partimotion och herr Aastrup redan angett här i dag, då det i så fall enligt vår mening kan bli olyckliga konsekvenser. Jag vill nog i första hand understryka att en sådan lösning inte får innebära nya äventyrliga diskonteringar

av framtida, högst osäkra produktionsstegringar — alltså nya växlar på framtiden. Den får med andra ord och kort sagt inte innebära ett hasarderande med vår samhällsekonomi.

Tillåt mig också försäkra mina vänner bland socialdemokraterna att vore jag övertygad om att ert förslag till tilläggspensionering bleve till gagn för alla medborgare och till gagn för era egna väljare, skulle jag inte tveka att lägga min röst för detta förslag. Jag har ärligt försökt att bedöma förslaget från helt objektiva grunder — jag berörs inte på något sätt själv av det — men jag har inte blivit övertygad om att så kan bli fallet. Förslagets negativa verkningar kommer, såvitt jag förstår, att bli allvarliga. Dessutom kan förslaget leda till stor splittring och stridigheter inom samhället, som vi inte medvetet får uppmå. Tvärtom bör vi väl gemensamt med förutseende och kraft gå in för att undanröja alla incitament till sådana konsekvenser av vårt handlande. Vår hittillsvarande splittring i pensionsfrågan är redan en allvarlig belastning för oss alla här i riksdagen.

Herr Strand betecknade dem som var i opposition som pessimister och regeringsanhängarna som optimister. Tyvärr fick jag det intrycket — även av herr Geijers yttrande — att det för regeringspartiet mera är en fråga om tro, hopp och kärlek när det gäller det pensionsförslag som de framlägger än ett realistiskt bedömande av förslagets konsekvenser. För egen del är jag visst optimist, och naturligtvis tror jag — liksom väl alla inom oppositionen — att trenden i utvecklingen på längre sikt med en förnuftig hushållning av våra tillgångar blir gynnsam för landet och dess medborgare. Men borde ändå inte utvecklingen ha lärt oss, att man inte kortsynt kan hasardera, utan måste nog överväga och planlägga sitt ekonomiska handlande på lång sikt, inte minst med hänsyn till det revolutionerande utvecklingsskede som vi nu trätt in i. Det är denna brist på ekonomisk planläggning och överblick, som jag med anledning av de anföranden, som här

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

hållits, skulle i första hand vilja stanna vid. Det finns naturligtvis mycket att välja på, även vid en begränsning på detta sätt. Men innan jag går in på den frågan, skulle jag, herr talman, vilja upprepa en fråga som jag ställde i utskottet och som herr Mannerskantz tangerade, nämligen frågan: Har det någonsin tidigare hänt att ett lagförslag av så stor betydelse för landet och landets medborgare som regeringens nu föreliggande förslag till lag om tilläggs pensionering inte blivit föremål för annan remissbehandling än lagrådets strikt formella?

Kammarens ledamöter vet, hur gången brukar vara, när det är fråga om stora reformer. En kommitté framlägger ett lagförslag med en utförlig motive-ring. Så skedde t. ex. i fråga om sjukförsäkringsreformen. Detta förslag remitterades till ett stort antal organisationer och myndigheter, vilkas yttranden föranleder överarbetning inom departementet, innan förslag framlägges i proposition till riksdagen, i samband varmed remissinstansernas yttranden redovisas. Jag frågar: Kan riksdagen verkligen ta på sitt ansvar att anta en lag, som inte blivit granskad i denna ordning av sakkunskapen i olika läger, helst som det här gäller den största inrikespolitiska frågan under åtminstone en mans-ålder. Man kan naturligtvis lämna det svar som jag fick i utskottet, nämligen att regeringen anlitat expertis. Ja, vi har väl alla anlitat expertis vid övervägande av våra pensionsförslag och motioner. Det är just arbetsresultatet från regeringens speciella och i viss mån dirigerade expertis, remissmyndigheterna har att nagelfara. Man kan också svara, att pensionsfrågan har utretts så länge och att det Åkessonska förslaget varit föremål för remiss. Men detta är enligt min mening ett klenkt försvar, ty det föreliggande regeringsförslaget har knappast ens någon avlägsen likhet med det Åkessonska förslaget, och det samhällsekonomiska läget är nu ett helt annat än det var i början av 1950-talet.

Jag kommer då in på dagens ekonomiska läge. Låg mig när det gäller pen-

sionsfrågans ekonomiska aspekter beröra ett par påpekanden, som 1957 års pensionskommitté gjorde! Den skriver bl. a. om förslaget till pensionsreform: »Det har i huvudsak varit allmän politisk enighet om hög prioritet för denna socialreform och att den bör genomföras i snabbt tempo. Denna allmänna enighet synes emellertid icke bygga på någon klar bild eller gemensam uppfattning om hur de uppbyggda pensions-systemen skall passas in i samhällsekonomin.» Särskilt det sista ledet i uttalandet bör kammaren uppmärksamma. Utredningen använder för all del relativt oförargliga ord, men i sak är ju påpekan-det en skarp tillrättavisning. Vi har inte brytt oss om att skaffa oss ens den enklaste uppfattning om hur pensions-systemet skall passas in i samhällsekonomin. I appendix A till samma kommittés betänkande framhålles, att man har att vänta, att ett väsentligt offentligt budgetunderskott blir en primär huvudeffekt av pensionsreformen. I fråga om folkpensionerna är detta ju klart. Vi har redan en kännning härav, och en inledande reträtt i fråga om folkpensionslöftena är nu tyvärr nödvändig och som bekant redan påbörjad. Men även tilläggs pensioneringen, säger kommittén, måste förorsaka ett betydande skattebortfall samt direkta utgiftsökningar för stat och kommun. Härtill kommer så de indirekta verkningar, som väl ingen ännu har någon överblick över och som kan bli ännu betänkligare enligt expertisen.

Ser vi först ett ögonblick tillbaka i tiden, har vi under 12 år utrett pensionsfrågan. Vi har alltså under en avsevärd tid haft pensionsperspektivet i sikte. Man ställer då frågan: Vad har vi egentligen gjort under denna tid för att skapa en angelägen beredskap för reformen? Jag måste för min del säga, att vi inte har gjort någonting. Tvärtom, vårt läge är mycket sämre i alla avseenden än tidigare. I början av detta årtionde var ännu det statsfinansiella läget relativt gott, trots att skattetrycket nått en höjd, som omöjliggjorde en önskvärd flexibilitet i finanspolitiken. Sedan dess

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

— det måste väl vi alla medge — har läget efterhand blivit allt sämre. Hur det är i dag, har finansministern nyligen gett besked om. Den enda skattepolitiska reserv vi har kvar, en omsättnings-skatt, är finansministern synbarligen beredd att ta till inom kort. Vad har regeringen sedan i bakfickan för att möta den ytterligare försämring i budgetläget, som pensionsreformen med till visshet gränsande sannolikhet måste medföra, när alla besparingsförslag avvisas? Regeringen går enligt min mening inte fri från anklagelsen att själv ha underminerat den grund, på vilken pensionsfrågan skulle vila. Inte heller riksdagen går helt fri, och kanske inte heller vi inom oppositionen kan helt slingra oss undan ansvar. För regeringens del tillkommer, att ju sämre läget har blivit, desto ivrigare har den drivit fram sitt överambitiösa förslag.

Även i ett annat avseende kräver pensionsreformen god beredskap, nämligen i fråga om ett gott och hållbart recept mot inflation. Har vi inte penningvärdet åtminstone något så när under kontroll, kommer regeringens förslag att bidra till att stärka det redan nu väl uppbyggda kompensationsstänkandet. Det måste väl betecknas som mera tur än skicklighet, att pris- och löneskraven inte redan överskridit den punkt, som sätter betalningsbalansen i fara. Ätminstone har jag svårt att bortse från den risk, som regeringens pensionsförslag måste innebära för ett fortsatt och stärkt kompensationsstänkande. Finansministern har själv av sakkunskapen fått understruket, att kompensationsstänkandet innefattar ett inflationsdrivande moment av ödesdiger art. Man har från flera håll vågat tala om en »accelererande inflation» och en »planerad inflation» som pensionsreformens innebörd. Jag tror inte, att vi kan låta bli att lyssna på dessa varningar.

Vad jag här har velat understryka är, att regeringen med sin nuvarande penning- och prispolitik inte har lyckats skapa den enligt min mening oundgängliga förutsättningen för sin pensionsreform. Det är dystert. Vi kunde ha haft

det annorlunda och skulle då med större tillförsikt ha kunnat gripa oss an med denna angelägna reform, som vi väl ändå alla önskar skall kunna realiseras i någon form.

Det vore här naturligtvis åtskilligt att säga om folkpensionen, om befolkningsutvecklingen, taktiken i utfästelsernas förverkligande efter år 1968 etc. Men detta hör kanske inte direkt till dagens ämne. Jag vill endast framhålla, att socialministern redan förra året underströk, att vi då inte hade några förutsättningar att ange, vilka finansiella resurser som komme att stå till buds för att möta den ökade belastningen på statskassan. På grund av den förda politiken vet vi väl det ännu mindre i dag. Lika litet vet vi hur vi skall möta den belastning, som tilläggspensioneringen kommer att utöva på statskassan.

I debatten i dag har, herr talman, fondbildningen vid upprepade tillfällen förts på tal, och också jag skall något beröra densamma. Jag vill då först säga, att jag aldrig förstätt den kritik, som regeringen och andra riktat mot den fondbildning som sker i ett premiereservsystem. Inte har väl SPP-fonderna i och för sig medfört några samhälls-ekonomiska skadeverkningar, utan tvärtom har de alla de fördelar, som vi redovisar i vår motion. Jag utgår alltså ifrån att man inte har rätt att kritisera fondbildningen inom premiereservsystemet. Naturligtvis har den av regeringen drivna inflationspolitiken fått den allvarliga konsekvensen, att fondernas värdebeständighet undergrävs, men för detta har regeringen ansvaret och vi måste väl någon gång komma till rätta med den även i andra avseenden ödesdiga inflationen.

Trots kritiken mot premiereservmetodens fonder och trots att regeringen går in för ett fördelningssystem, föreslår den själv en mycket omfattande fondbildning. Denna sägs ha samhällsekonomisk syftning. För ett fördelningssystem behövs som bekant inte någon fondbildning alls, annat än i den mån det är nödvändigt för systemets fortlöpande funktion. Skälen till fondbildning är ju

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

också, enligt statsrådet, att i möjligaste mån kompensera det betydande bortfall av pensionssparande, som följer av regeringens förslag till tilläggspension. Vad gör man då? Jo, man river ned ett frivilligt, mycket betydande målsparande genom att beröva detta sparande dess mål. Därefter inför man ett obligatoriskt sparande för att kompensera bortfallet av det utslagna frivilliga sparandet!

Hur stort detta obligatoriska sparande skall vara sägs inte. Det skall vara *erforderligt*, står det i propositionen. Här kan man synbarligen komma med vilka krav som helst på kommande generationer, allt efter vad man bedömer vara »erforderligt». Jag måste säga, att jag inte på något sätt känner mig lugnad av herr Geijers och andras löften i dag i fråga om vad som är och kommer att betraktas som erforderligt. Vi kan faktiskt tänka oss vilka bördor som helst vid sidan av tilläggspensionen för att klara de samhällsekonomiskt negativa verkningar, som regeringens förslag medför.

Det hela avslöjar, att fondbildningen är ett tvångssparande — vi kommer inte ifrån det — helt vid sidan av pensionsystemet. Fonderna har inte till uppgift att säkerställa den försäkrades rätt. Det är inte fråga om någon partiell premiereserv, som garanterar en del av de intjänade pensionsmedlen enligt bestämda civilrättsliga regler.

Vem skall nu göra inbetalningar till denna fond? Den saken har kommit på tal här i dag. Vi är överens om att det blir i första hand ungdomen, som får betala in dessa premier. Vi säger, att detta skall ske därför att vi äldre har gjort så mycket för ungdomen. Vi har byggt upp ett storartat samhälle, som den får ta i arv. Jag vet inte hur man har mage att säga detta. Har vi gjort så mycket för ungdomen egentligen? Jag menar att vårt samhälle i dag inte är alltför mycket att yvas över. Vi har försummat mycket. Vi har dragit växlarna på framtiden av sådan storlek, att ungdomen kan få svårt nog att lösa in dem och dessutom betala den höga standard, flertalet av oss står i begrepp att tillerkänna

oss själva utan några större uppoffringar. Jag måste reagera mot detta tal, och jag undrar hur ungdomen själv kommer att reagera, när den märker, att den kanske bara får — som herr Manner-skantz sade — två tredjedelar av den pension, som den egentligen borde vara berättigad till med hänsyn till de inbetalningar den gjort. Jag vill även understryka, att en kommande generation kan vilken dag som helst i riksdagen säga, att det där beslutet herrarna en gång utan att höra oss; vi vill inte bära dessa bördor, de är för tunga för oss. Och då står vi där och kan inte göra någonting.

Socialministern tycks rent av tro, att man genom fonden får möjligheter till en snabbare utbyggnad av produktionsapparaten och därmed en produktionsökning i framtiden, som kommer alla till godo. Det påståendet är bemött i olika sammanhang. Systemet med fonden måste enligt min mening betecknas som i hög grad riskabelt. Såvitt jag kan se måste det innebära en mycket hård stöt åt det riskvilliga sparandet. 1957 års pensionskommitté påpekar, att man inte får vara blind för möjligheterna att en stark fondbildning under statlig eller statligt kontrollerad förvaltning lockar till en i och för sig alltid välmotiverad expansion av statsutgifterna. Härtill kommer, att staten och kommunerna har möjligheter att driva en överlägsen konkurrens om medlen. Jag kan nöja mig med att citera detta och behöver inte utveckla tankegången ytterligare. Givetvis bör räntabilitetssynpunkterna sättas främst vid utlåningen från fonden, men någon garanti härför lämnas ju inte, och i propositionen sägs ingenting om hur fonden skall placeras för att bibehålla sin värdebeständighet.

Jag vill här inskjuta, att man kritiserar oss för att vi inte kan klara värdebeständigheten. Men hur klarar regeringen den? Den tar ut ökade avgifter för att kunna betala värdebeständiga pensioner. Den garanterar värdebeständiga pensioner, men det finns ingen garanti för värdebeständiga löner i framtiden. Sedan bildar regeringen en fond, men den säger ingenting om värdebeständigheten

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

av den fonden. Den kan stiga till flera tiotals miljarder kronor, den kan under vissa betingelser stiga till hundratals miljarder, och det kommer att bli icke värdebeständiga medel. I det sammanhanget bör framhållas, att om fondens realvärde sjunker i takt med den ökade inflationen, kommer pensionsavgifterna inte att stanna vid bortåt 15 procent av den pensionsgrundande inkomsten, utan kommer att bli avsevärt högre.

»Det förutsättes», säger socialministern i propositionen, »att arbetsgivaravgiften inte kommer att överstiga 10 procent av den totala lönesumman». Hur vågar statsrådet förutsätta det? Såvitt jag förstår är fackmännen ense om att vi kan hålla det löftet endast om vi får en hög årlig standardstegring. Jag skall inte närmare gå in på det, utan jag hänvisar till vad herrar som Faxén, Wärn och Tage Larsson sagt i detta fall, nämligen att det inte alls är omöjligt att uttagningen vida kommer att överstiga de tio procenten. Om utvecklingen inte blir gynnsam, måste vi för att fylla pensionslöftena räkna med en kraftig standardsänkning för oss alla.

Regeringen blir kanske förnärmad om man påstår att dess pensionssystem genom fonden är ett steg i statskapitalistisk riktning. Jag vill innerligt tro att regeringen och socialdemokraterna i övrigt inte avser det. Möjligen vill jag också säga, att det är tråkigt att de inte inser risken.

Mina farhågor står kvar. Det gäller visst inte bara den nuvarande regeringen. Risken att fondbildningen blir en lockelse till ett steg i statskapitalistisk riktning kvarstår oavsett vilken regering vi än kommer att få i det här landet. Det är ju så att fonden, om den nu stiger som man beräknar till kanske 100 miljarder, ger staten möjligheter att ta ledningen över landets ekonomiska liv. Det går inte att förneka detta, och då har vi tagit ett steg mot statskapitalism. Min inställning härvidlag kan kammararens ledamöter kanske ana, och jag kan nämna att den sammanfaller helt med vad ett numera framlidet socialdemokratiskt statsråd har sagt, nämligen

»att statskapitalismen är den sämsta av alla samhällsordningar».

Jag skulle också i detta sammanhang vilja peka på det recept, som sju professorer i nationalekonomi vid senaste årsskiftet angav som botemedel i dagens ekonomiska läge. Intervjun var införd dels i Dagens Nyheter och dels i Stockholms-Tidningen, vill jag minnas. Det märkliga med dessa sju var som bekant att de i stor utsträckning var eniga, vilket ju nationalekonomer sällan brukar vara. De var, som sagt, eniga och detta framför allt beträffande tre huvudkrav, som jag här vill nämna. Det första, var kravet på en långsiktig planering av statsfinanserna. Har regeringen i vad avser pensionsreformen presterat någonting sådant? Nej, inte alls. Den ger sig med berätt mod ut i det stora okända.

Det andra kravet var en stabilisering eller helst nedpressning av den svenska industriens pris- och kostnadsläge. Kommer pensionsreformen att medverka till en sådan? Säkerligen inte. Tvärtom måste riskerna för en motsatt verkan anses överhängande.

Det tredje kravet gällde en omläggning av beskattningen i produktivitetsfrämjande syfte. Jag skulle gärna vilja veta hur finansministern menar att en sådan omläggning kan ske med de aspekter på framtiden som dagens läge och pensionsreformen ger.

Vad jag, herr talman, med dessa stickprov av kritik har velat understryka är, som någon sagt, att regeringen — säg gärna statsmakterna för resten — självt blivit den första fienden till den reform som vi så ivrigt önskar se förverkligad. I dagens läge med en, jag vågar säga, fransk touche före de Gaulle över vår samhällsekonomi innebär regeringens förslag till tilläggspensioner en hasard med samhällsekonomin, som enligt min uppfattning är ytterst betänklig.

Vad som än kan sägas om folkpartiets förslag innebär det inte i något avseende ett sådant risktagande. Jag bedömer läget så, att chansen för ett lyckligt genomförande av regeringens tilläggspension är — låt oss säga — en på tio. Naturligtvis kan det bli en utveckling av icke

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

väntat slag, som kan leda reformen något så när i hamn, men riskerna för ett bakslag är överhängande. Har vi rätt att hasardera på detta sätt, vi här i riksdagen som har tagit enskilda och bolag i örat för att de tagit otillbörliga chanser och därmed skapat risker för fallissemang och arbetslöshet etc.?

Vi har all anledning att känna en djup tacksamhet över den standardhöjning vi har nått fram till under de senaste decennierna, och vi förnekar inte på något sätt regeringens medverkan härvidlag. Det gäller för oss att försvara dessa landvinningar och det gäller för oss att skapa ålderdomstrygghet i den lugna och säkra takt våra resurser kommer att medge — en allmän trygghet på ålderdomen för alla medborgare. Men såvitt jag förstår går det inte i den takt regeringen har tänkt sig.

Under remissdebatten begärda jag skottpengar på dem som ännu utlovade ytterligare fördubblad standard redan inom 20 år. Vi måste nämligen äntligen lära oss att bedöma vårt läge realistiskt och inte vara optimister in absurdum. Även om man gärna, herr talman, vill vara optimist kan man inte vara det över förnuftet.

Med den utblick jag tror mig ha över vårt näringsliv, över vår samhällsekonomi och utlandsmarknaden är läget för mig närmast det, att vi nu måste spänna alla krafter för att hålla den position vi nått, och naturligtvis, om möjligt, ytterligare förbättra den. Läget är i dag ett annat än tidigare. Vi befinner oss inte i det favoriserade läge som vi gjorde åren närmast efter världskriget.

Folkpartiets förslag utgör givetvis ännu bara en skiss till tilläggspension, som skall remissbehandlas i vanlig ordning. Att jag obetingat sätter vårt förslag före regeringens betyder inte att jag under alla förutsättningar absolut håller på ett renodlat premiereservsystem. Vårt förslag är f. ö. inte något renodlat premiereservsystem. Och regeringens förslag går inte heller ut på något renodlat fördelningssystem. Mellan de olika typerna finns det otaliga varianter, som man kan tänka sig att använda.

I en liten sidoanmärkning vill jag beklaga att många — jag fick intrycket speciellt av herr Geijers anförande — ännu tycks leva i den hybris som vi anfäktats av under de gångna årens högkonjunktur. Vad är det i vårt dagsläge i jämförelse med exempelvis Englands, som skulle göra det möjligt för oss att utan egentliga uppoffringar garantera storartade pensioner inom 20 år, medan engelska regeringen blott anser sig kunna ställa i utsikt pensioner knappt i höjd med våra folkpensioner av år 1968 och engelska Labour bara går upp till knappt två tredjedelar av det förslag vi nu behandlar? Och då är ändå att märka, att det engelska systemet inte skall som vårt vara i funktion om 20 år, utan först i början av nästa århundrade, om ungefär 50 år. Vad är det som säger oss att vi har eller kan skaffa pengar för att infria löftena? Kan vi inte enas om att ta försiktiga steg uppåt och inte riskera bakslag för oss alla, arbetslöshet och annat elände? Det är den egentliga kärnpunkten i det som vi strider om.

Jag har, herr talman, redovisat flera av de skäl som gör att jag inte — tyvärr inte — kan godta propositionens förslag. Jag kunde tillägga att detta förslag är oprövat och ofullgånget. Ja, det är ofullgånget till den grad att utskottet visserligen förklarar sig vilja anta lagförslaget men samtidigt hemställer om ändring av samma förslag i väsentliga punkter.

Mina skäl, herr talman, tvingar mig att, hur angelägen jag än är om att vi får en lösning av tilläggspensionsfrågan, yrka bifall till utskottets hemställan om avslag på propositionen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har inte tänkt att ge mig in på det vågsamma försöket att tänka någon talgdank i det kompakta mörker som enligt den ärade utskottsordförandens uppfattning omger centerpartiet i pensionsfrågan, men jag skulle gärna vilja göra några korta reflexioner.

Dessa reflexioner är i första hand föranleda av den nya pejling av den allmänna opinionen i denna fråga som

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

skedde några dagar före utskottets ställningstagande. Institutet för opinionsundersökningar frågade då ett klientel på ungefär 1 000 personer om deras inställning för dagen i pensionsfrågan.

Det är intressant att ta del av siffrorna från denna undersökning därför att de visar att den kompakta massiviteten och orörlighet i uppfattningarna, som man tidigare från denna talarstol har givit uttryck åt, inte finns. Tvärtom är det så att det har skett rätt påtagliga förändringar i uppfattningen om de olika föreliggande pensionsförslagen.

Detta är särskilt intressant i dagens situation därför att det framgår att det håller på att ske en förskjutning i riktning mot den uppfattning som centerpartiet företräder i pensionsfrågan, nämligen uppfattningen om det frivilliga avgörandet såsom det väsentliga. Man ställde frågorna med utgångspunkt från det sätt, varpå vederbörande vid sista valet röstade, och det visade sig exempelvis att av de personer, som då röstade med högerpartiet, nu hela 21 procent omfattar centerpartiets mening i pensionsfrågan, under det att vid en tidigare undersökning, i augusti förra året, motsvarande andel inskränkte sig till 12 procent. När det gäller de folkpartiröstande är skillnaden ändå mer markant, i det att 26 procent nu anser sig i första hand vilja rekommendera centerpartiets förslag mot i augusti föregående år endast 11 procent. De nu nämnda förskjutningarna är de mest påtagliga, även om man kan peka på att förskjutningar har ägt rum även mellan de andra uppfattningarna.

Samtidigt som man har ställt de nyss berörda frågorna har man också försökt få klarhet i hur vederbörande rent principiellt ställer sig till tre olika angivna alternativ, som går ut på lagfäst tilläggs pension, lagfäst rätt till tilläggs pension och full frivillighet. Det har visat sig att det sistnämnda alternativet föredras av den absolut övervägande delen av de tillfrågade. Det har samlats hela 55 procent i gruppen bättre situerade, inte mindre än 42 procent i medelklassen och — märkligt nog med hänsyn till dagens dis-

kussion — 21 procent i den s. k. arbetargruppen.

Man har emellertid fortsatt undersökningen och delat upp de tillfrågade efter deras sysselsättning. Därvid har man kommit fram till att frivilligalternativet föredras av hela 51 procent i gruppen företagare utanför jordbruket och av 74 procent bland jordbrukarna. Detta alternativ har sålunda en rätt väsentlig övervikt inom dessa två grupper.

Detta ger, som jag ser det, rätt god anledning till den reflexionen, att här tydligen har skett en förskjutning i uppfattningen framför allt inom företagargrupperna. Denna förskjutning är intressant därför att det har deklarerats att, om obligatoriet genomföres, bördan att betala kostnaderna kommer att åvila arbetsgivarna. Det är väl här som själva kärnan i problemet ligger. Man kan inte komma ifrån den reflexionen, att ju mer man har sökt att tränga in i de frågeställningar, som är förknippade med problemet obligatorium eller inte, har dessa grupper kommit fram till den uppfattningen, att de har speciella intressen som här kommer i klämma.

Låt mig, herr talman, i detta sammanhang uppehålla mig vid situationen för de många små företagen, som ju kommer i en alldeles särskild ställning. I min hembygd är det utan reservation textil- och konfektionsindustrin som dominerar inom denna företagsgrupp. Många av dessa små företag har givit till känna sin oro över vad som kommer att ske, när de ställs inför nödvändigheten att betala kostnaderna för de anställdas tilläggs pensioner. De frågar sig med bekymmer, hur de skall kunna kompensera sig för de ökade utgifterna. Marginalerna i dessa små företag, som drivs av innehavarna, som själva står med i arbetet och vid sin sida kanske har 5, 6, 7 anställda, är redan från början mycket små. Textil- och konfektionsindustrin kämpar sedan några år tillbaka med speciella svårigheter. Det är inte bara konkurrensen som har skärpts, utan man har också drabbats av en ganska betydande omläggning av konsumtionsvanorna, som

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

medfört svårbemästrade problem. Framför allt inom konfektionsindustrin har många av de små företagen för mig gett uttryck för sina bekymmer över hur de skall kunna klara de påfrestningar som de nya kostnaderna för pensionen kommer att medföra.

Vi måste komma ihåg, att många av dessa företag lever och existerar egentligen endast tack vare att innehavaren själv arbetar inte bara sin vanliga åttatimmarsdag i företaget utan gör dubbel arbetsdag. Han använder nämligen den s. k. fritiden till att klara bokföring, kalkylation, inköp av råvaror, försäljning och till att över huvud taget upprätthålla de kontakter, utan vilka företaget inte kan existera. Förutsättningen för att dessa företag över huvud taget skall gå ihop är faktiskt det arbete som innehavaren själv nedlägger. Förtjänstmarginalen är, som sagt, oftast mycket liten. Om nu dessa företag skall drabbas av ytterligare kostnader för de anställdas pensionering, finns det ingen annan möjlighet, om de nu över huvud taget har någon chans att fortsätta verksamheten, än att pengarna till dessa ökade utgifter tas från den lilla marginal som egentligen utgör lönen för företagarens arbete.

Därtill kommer att detta sker i ett läge när konkurrensen skärpts och när man allvarligt, och som vi hoppas med framgång, diskuterar möjligheterna för en europeisk integration och ett ökat europeiskt samarbete. Denna utveckling kommer ju att ställa stora krav framför allt på dessa små företag när det gäller rationalisering, modernisering av tillverkningsmetoderna och allt vad därmed sammanhänger. Man kunde tycka att i en dylik situation man i stället borde inrikta ansträngningarna på att stimulera denna företagsamhet. Vi har ju vid många tillfällen här i riksdagen diskuterat åtgärder, ägnade att hjälpa just dessa företag. Nu får de emellertid i stället dessa ökade kostnader för pensioneringen, var till kommer utgifter på grund av arbetstidsförkortningen och andra pålagor.

Risken är att dessa mindre företag på grund av denna utveckling helt enkelt

tvingas att slå igen. För att belysa läget kan jag nämna, att det i ett par fall inträffat, att ägare till sådana här företag, som jag väl känner till, har kommit till mig och deklarerat, att de i dagens situation inte ser sig någon möjlighet att klara denna ökade belastning. Jag kan tillägga att i ett par av dessa fall har dessa företagsinnehavare en politisk uppfattning, som närmast sammanfaller med den som omfattas av dem som i dag företräder obligatoriet. Siffrorna från SIFO-undersökningen och de praktiska erfarenheterna visar, att man inom dessa grupper inte utan vidare kan acceptera obligatoriet på det sätt som exempelvis herr Geijer här i dag förklarat och försvarat.

Faktum är att dessa små företag kommer att ställas inför stora svårigheter. Det är ingen svartmålning som jag här gör, utan det är nog tyvärr en riktig bild av läget. Om de konjunkturmässiga och avsättningsmässiga förutsättningarna för dessa företag minskas i den utsträckning man har anledning att befara, kommer detta till slut att resultera i att man i dessa kommuner får svårt att upprätthålla sysselsättningen.

Jag tror, herr talman, att det över huvud taget är riktigt, när man diskuterar en sådan sak som denna, att försöka ställa in frågan i de praktiska sammanhangen. Man kan teoretisera och ha sina uppfattningar om att en sådan här sak skall utfalla på ett bestämt sätt. Men det är vissa fakta som ur rent praktiska synpunkter tarvar uppmärksamhet.

Som bekant har regeringen utlovat att i det ögonblick den obligatoriska tilläggspensioneringen antages, skall den extra bolagsskatten upphöra. Det finns ju anledning att i någon mån förvåna sig över att ett från början rent konjunkturpolitiskt instrument på det sättet betraktas som någonting av en klapp på axeln åt företagarkärlden, när det avskaffas. Det må nu vara hänt, men i den situationen tycker jag för min del att man också borde ägna de små företagen en liten tanke. Jag tror inte att man kan fortsätta att lägga bördor på dem så som

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

nu sker. I dagens situation skulle en sådan sak som att exempelvis överväga en räntesänkning vara att i högsta grad rekommendera. Om tilläggspensioneringen genomföres kommer den enligt min uppfattning att leda till väsentligt ökade svårigheter för näringslivet i stort, men i alldeles särskild grad för de små företagen. De har otillräckliga möjligheter till självfinansiering och för små resurser att bära en så plötslig och ständigt stegrad kostnadsbelastning som tilläggspensioneringen innebär. Därför tror jag att man också när det gäller de små företagen måste fundera på att åstadkomma en motprestation.

Jag skulle vilja tillägga, herr talman, att om man ser denna sak från landsbygdens sida i stort, så är det betänkligt att man samtidigt som man överväger väsentligt hårdare linjer när det gäller jordbrukets roll speciellt inom småjordbruksbygderna företar en pensionsreform, som utgör en stark belastning på de små företagen ute i landet. Åtgärden kommer att verka deprimerande på den mindre företagsamheten och det skulle alldeles särskilt i denna situation vara påkallat att beträda en väg där man ger dessa mindre företag bättre möjligheter. Jag kan inte finna annat än att man här arbetar med medel som är direkt motsatta varandra.

Här har sagts att det förslag, som i dag ligger på riksdagens bord och som har så utomordentlig räckvidd, inte blivit föremål för vanligt remissförfarande. Man har uttalat farhågor för att hela detta företag inte är tillräckligt underbyggt, och jag tror att den uppfattningen är riktig. Liksom fallet är med så mycket annat som sker, har man inte heller satt in denna sak i sitt sammanhang, och man har inte gjort klart för sig vilka konsekvenser tjänstepensioneringen får för olika grupper. Jag har velat peka på en grupp — de små företagen — och jag behöver inte inför kammaren framhålla den roll dessa företagare spelar för samhället i stort; det känner alla till. Men det betyder också att problemet med hänsyn till deras roll får en alldeles särskild tyngd.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag börjar med att slå fast att det förslag om tilläggspensionering som vi nu behandlar är i det allra närmaste identiskt med det principförslag som vi debatterade i slutet av april förra året. De putsningar som företagits sedan dess förändrar ingenting i bilden. Därför är vi tyvärr hänvisade till att i denna debatt — såsom många före mig har konstaterat — stå och stampa på samma fläck där vi befann oss i fjol. När jag som en förberedelse till dagens debatt gick igenom vad som yttrades i förra årets debatt fann jag för egen del att den argumentering som jag då förde mot principförslaget ord för ord är ett uttryck för den uppfattning jag hyser även om dagens regeringsförslag. Då jag inte gör mig någon illusion om att kunna åstadkomma någonting av värde genom att nu upprepa sig själv nöjer jag mig med att få till kammarens protokoll antecknat att jag hänvisar till mina yttranden i fjol som en integrerande del i detta anförande, som härigenom kan begränsas till att gälla vissa nya drag i situationen.

En ny omständighet sedan i fjol, och den inte minst väsentliga, är det pensionsval som hölls i somras. Herr Mannerskantz har redan erinrat om att detta val utföll så att de borgerliga partierna fick 31 134 fler röster än socialdemokrater och kommunister. I närmast föregående val 1956 var motsvarande siffra 30 390. Närmare status quo än så kunde man ju inte gärna komma. Genom siffrornas lek förlorade de borgerliga fyra mandat, och ställningen i andra kammaren blev den ominösa som vi alla känner, med 116 socialdemokrater och kommunister mot 115 borgerliga.

Jag tillät mig vid remissdebatten i somras uttala som en förvissning att statsministern skulle finna det uteslutet att genomdriva den i vår framtida samhällsekonomi på ett avgörande sätt ingripande obligatoriska tilläggspensioneringen med hjälp av fem kommunister och en eventuell vinstlott. Jag fann stöd för min uppfattning i vad kamrarnas ålderspresidenter, båda framstående soci-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

aldemokrater, yttrade vid riksdagsstarten. Jag har missträknat mig och blir därmed befäst i slutsatsen att det mera är fråga om ett taktiskt politiskt spel i ett beträngt nuläge än om en för framtiden hållbar lösning av pensionsfrågan. Den omständigheten, att lottning kanske inte behöver tillgripas på grund av en vankelmödig röst, förändrar ingenting i bilden.

Ett verkligt allvarligt försök har likalitet som tidigare gjorts under det gångna året för att skapa en lösning på bredare grundval. Huvudansvaret härför faller på regeringen. Vår demokrati står inför ett allvarligt misslyckande. Det är inte överensstämmande med demokratiens väsen att den ena hälften av nationen tvingar på den andra hälften en ordning som syftar till djupgående ingripanden i samhällsekonomin för en nu oöverskådlig framtid.

Den tendens till avsaktning i produktionsutvecklingen i landet, som gjort sig gällande under senare år, har fortsatt även under det år vi nu har bakom oss. De glada dagar är förbi då det räknades med ständigt, obruten stegring av nationalprodukten med 3 å 4 procent om året. Denna framtidsbedömning utgjorde bakgrunden till de stora reformerna under efterkrigstiden. Även förslagen till höjda folkpensioner och till tilläggspensioner efter ambitiösare grunder än någon annanstans i världen hann komma till under denna tid. Hur det har gått med statsfinanserna på grund av denna optimism, känner vi ju till. Det är ett ämne som vi skall diskutera i slutet på månaden.

Redan i fjol framhöll finansministern att det tarvas den största återhållsamhet i avseende å beslut som innebär inteckningar i hypotetiska framtida inkomstökningar. Men är det inte just ett sådant beslut av jätteformat som regeringen nu inbjuder oss att fatta, sedan vi i fjol tog ett annat jättekliv med folkpensionsreformen? Det är som om det svenska folket vore en åsna, som man tror sig kunna lasta på efter maximen »tål du det, så tål du det».

Det finns tecken som tyder på att vi

även på sikt har att räkna med svårigheter att hålla den tidigare som normal betraktade takten i produktionsstegringen vid makt. De internationella marknadsfrågorna erbjuder allvarliga frågetecken. Vi har säkert ett antal ur internationell konkurrenssynpunkt hårda år framför oss, som kan väntas bli särskilt påfrestande därför att vi då skall genomföra den stora folkpensionsreformen och göra det i ett ansträngt statsfinansiellt läge. Det gäller därför främst för oss att söka bevara vår internationella konkurrenskraft. Detta kräver i sin tur att vi undviker att höja kostnadsnivån inom landet, medan man utomlands allmänt strävar efter stabilisering. En hemmalagad inflation skulle i detta läge kunna bli katastrofal. De budgetutsikter vi blivit ställda inför är laddade med inflationsdynamit. Vad som behövs är en produktionsvänlig politik, som i sin tur kräver en ökning av vårt otillräckliga sparande. Vilken verkan kan, inställd i detta sammanhang, den reform vi nu behandlar beräknas få?

Socialministern gör härom i propositionen ett mycket allmänt uttalande på en och en halv sida, som visar att han inte är främmande för problematiken. Det heter så vackert, att »det är av väsentlig betydelse för framtiden och därmed också för pensionsreformens genomförande, att vi får en fortsatt snabb tillväxt av den produktionsapparat, som utgör grunden för dagens och morgondagens välbefinnande, och en ökning av den produktion, som ytterst bär kostnaderna för våra pensioner». Det är så sant som det är sagt. Men menar socialministern verkligen att vi med den ekonomiska politik som förts av dem, vilka nu vill genomföra denna reform, har utsikt att nå det apostroferade resultatet?

I stället för allmänna uttalanden var ju meningen den, att vi skulle få reformens samhällsekonomiska verkningar sakkunnigt utredda ur olika aspekter, men den verksamheten har tydligen kommit av sig sedan början av förra året.

Herr Mannerskantz har redan erinrat om de sakkunniga som tillsattes i april

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

1957 med uppgift att utreda vissa samhällsekonomiska och finansiella problem i samband med en utbyggd pensionering. Enligt direktiven skulle kommittén bl. a. överväga metoderna och möjligheterna att säkerställa pensionernas värdebeständighet, pröva frågan om pensionernas finansiering, undersöka vilken effekt en pensionsfondering enligt olika alternativ kunde tänkas få på övrigt sparande samt överväga pensioneringens och fondbildningens betydelse med hänsyn till möjligheterna att bedriva en för penningvärdets bevarande erforderlig penning- och kreditpolitik.

Dessa sakkunniga framlade den 22 januari 1958 i en promemoria vissa resultat av sitt dittillsvarande arbete även om, som det hette, »de sakkunniga därmed icke kunde redovisa utredningar och ställningstaganden till alla de frågor, som enligt direktiven hänskjutits till de sakkunnigas behandling».

Vid riksdagsbehandlingen i fjol framhölls från oppositionens sida det orimliga i att beslut skulle fattas innan de sakkunniga slutfört sitt uppdrag. Den gången gällde det ett principbeslut — nu ett år efteråt gäller det ett definitivt avgörande. Under den långa tiden sedan januari 1958 lär de sakkunniga inte ens ha sammanträtt. I berättelsen till 1959 års riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit heter det om dem: »Utredningsarbetet, för närvarande avseende vissa expertutredningar rörande värdebeständighetsproblemet m. m., pågår». Bland de många anmärkningsvärda omständigheter som har präglat pensionsfrågans behandling genom åren är denna underlåtenhet att förse riksdagen med det avsedda sakkunniga underlaget för beslutet den inte minst anmärkningsvärda. Det kan emellertid vara värt att i detta sammanhang rädda upp några av de slutsatser de sakkunniga hunnit komma fram till i promemorian av januari 1958.

Pensionsberedningens majoritet hade övervägt två alternativa skalor för avgiftsuttagen vid en lagfäst tilläggspensionering. Med utgången från den högre av dessa skalor analyserade pensionskommittén hur tilläggspensioneringen

och den successiva höjningen av folkpensionsförmåner och -avgifter kunde förväntas påverka det totala sparandet. Kommittén framhöll att resultaten givetvis var osäkra men att analysen genomgående pekade i riktning mot slutsatsen att »pensionsreformen som sådan tenderar att medföra ett betydande sparandebortfall från igångsättningsåret och framöver». Detta uttalande har således gjorts med hänsynstagande till den obligatoriska fond som nu skall byggas upp.

Här har herr Geijer i sitt anförande talat om vilka utomordentliga framtidsutsikter han menar öppnas genom den fondering som man härvidlag tänker sig och som skall göra det möjligt att hålla produktionsapparaten vid makt. Men den slutsats som här är dragen är trots allt den att även i betraktande av denna fondering har vi att räkna med en total minskning av sparandet genom pensionsreformens genomförande.

Pensionskommittén uttalade vidare: »Det är givet att en så väsentlig höjning av folkpensionärernas levnadsstandard, som det här är fråga om, endast kan beredas utrymme inom samhällsekonomien, om andra reformer, andra privata och offentliga behov makas åt sidan i tillräcklig mån.» Detta är ett problem som nu helt och hållet är borta ur bilden. Här är inte tal om att några andra behov skall makas åt sidan, utan den obligatoriska tilläggspensioneringen skall kunna åstadkommas såsom ett plus ovanpå allt det andra.

Beträffande pensionsförsäkringens fondbildning uttalade kommittén att man inte bör vara blind för möjligheten »att ett stort budgetöverskott eller en stark fondbildning under statlig eller statligt kontrollerad förvaltning lockar till en i och för sig alltid välmotiverad expansion i statsutgifterna». Detta uttalande har vi så mycket praktisk erfarenhet av att vi utan vidare är beredda att godta den slutsats till vilken kommittén kom.

Alla dessa tre konstateranden pekar på allvarliga följder var för sig för samhällsekonomien av det föreslagna systemet. Reformen går icke i produktionsbe-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

fordrande riktning. Man skapar inte någonting genom att stifta en lag av denna innebörd, inga nya resurser, ingen ny produktion. Det obönhörliga ekonomiska förloppet hotar att gå i motsatt riktning.

Socialministerns glättade resonemang är inte ägnat att avlägsna de farhågor som man har anledning att hysa. I fråga om sparandet tycks han närmast lita till obligatoriets fondbildning, en fortsättning på det nuvarande pensions- och försäkringssparandet och på den extra bolagsskattens avskaffande, vilket lär ska komma som en present endera dagen, för den händelse man får det som man vill på regeringssidan.

Ja, vad obligatoriets fondbildning beträffar har jag redan framhållit att slutsatsen av den enda utredning som gjorts på detta område är att vi trots denna fondbildning ändå har att räkna med ett minskat totalt sparande. Dessutom har vi den erfarenheten att företag och enskilda alltid strävar efter att kompensera sig för ett offentligt sparande i priser och i löner. Hela fondbildningen under 1960—1964 kommer inte att uppgå till hälften av den statliga nyupplåning som man måste räkna med under samma tid, kanske inte ens till tredjedelen. Den kommer i bästa fall att motsvara vad regeringen i dag är skyldig riksbanken.

Vad beträffar förhoppningarna om ett fortsatt försäkringssparande så var ju detta en av de väsentliga faktorer som ingick i de sakkunnigas prövning av hur det kunde tänkas gå med det framtida sparandet. När de sakkunniga i sin kalkyl kom fram till slutsatsen att man har att räkna med en minskning i det totala sparandet räknade de med hur mycket av försäkringssparande som skulle komma att falla bort de olika åren.

I fråga om den tredje saken, slopandet av den extra bolagsskatten, vill jag i likhet med den föregående talaren säga att det väl ändå är ganska starkt att man vill använda slopandet av en skatt, som tillkom för några år sedan såsom helt provisorisk under hänvisning till ett då rådande konjunkturläge, såsom något slags kompensation för de bördor för

framtiden — för en oöverskådlig framtid — som man genom denna reform lägger på näringslivet. Dessutom är det rätt lustigt att konstatera att socialdemokraterna, som hela tiden i sin argumentation rörande denna skatt har hävdats att den inte verkat kostnadshöjande under de år den har uttagits, nu utan vidare räknar med att borttagandet av skatten skall bli kostnadsminskande.

Socialministerns funderingar tar inte över de sakkunnigas omdömen i de frågor, dessa kommit åt att yttra sig om, och ersätter inte heller den fortsättning på de sakkunnigas utredning som vi haft rätt förvänta.

Vi står nu i begrepp att ta ett steg ut i det okända, att ta en större inteckning i hypotetiska framtida inkomstökningar än väl någonsin i vår historia, inkomstökningar som blivit verkligt hypotetiska med den politik den nuvarande regimen för. Om någon vecka blir det tydligen tids nog att ta itu med våra derangerade statsfinanser.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! Alla landets löntagare har väl i dag sina tankar koncentrerade till detta hus och följer uppmärksamt vad som här kommer att ske. De anföranden som här tidigare har hållits av de borgerliga partiernas företrädare borde via högtalare ha nått ut till varje arbetsplats i det här landet. Den tro på fördelarna i högers, folkpartiets och centerpartiets förslag ur löntagarnas synpunkt, som eventuellt har funnits hos några av dem, skulle efter dessa anföranden med all säkerhet spårlost ha försvunnit. Det har i den här debatten talats om opinionsundersökningar, och jag tror att en SIFO-undersökning om hur löntagarna reagerar inför sina självtagna företrädare skulle ge ett intressant utslag.

Vad är det utskottet, vars förslag med lottens hjälp har dikterats av de tre borgerliga partierna, har att erbjuda alla

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

dem som i årtal väntat på att få sin pensionsfråga ordnad? Ingenting. Det har talats om betydelsen av att allt flera människor i det här landet får möjlighet att skaffa sig trygghet och försörjning på ålderdomen, detta, säger utskottet, kanske i en rad olika former, t. ex. genom pensionsanordningar och andra försäkringar, genom sparande i egen rörelse, egen gård o. s. v. Ja, löntagarna kan teckna pensionsförsäkringar, men om dessa skulle fylla kravet på en fullgod ålderstrygghet, betingade de sådana premier att de av den anledningen inte är tänkbara för det övervägande antalet nu pensionslösa löntagare. Att spara i en egen rörelse, en egen gård eller ett eget hem är väl någonting som inte hör samman med en realistisk lösning av löntagarnas pensionsfråga. Men det skall självfallet inte förnekas att lösandet av de frågor som utskottet berört har sitt värde för andra grupper i samhället än löntagarna, intressegrupper som högern, folkpartiet och centerpartiet är givna förespråkare för.

Löntagarnas intressen är tillgodosedda i de socialdemokratiska utskottsledamöternas reservation. Reservanternas förslag innebär den enda möjligheten att tillförsäkra alla löntagare en fullgod pension. Men därmed är ju ingalunda sagt att förslaget skulle vara helt fritt från fel och brister. Det skulle väl tvärtom vara ganska egendomligt om ett så vittomfattande lagförslag, trots ingående utredning och mycket noggrann detaljgranskning, i den praktiska tillämpningen skulle visa sig vara helt felfritt. Justeringar, tillägg och ändringar blir med all säkerhet ofrånkomliga i fråga om detta förslag liksom fallet varit när det gällt en rad andra lagkomplex, även sådana som inte haft samma omfattning som detta. Till dessa frågor blir det förmodligen anledning att återkomma när systemet har tillämpats någon tid och erfarenheter har vunnits.

Högern har i sin motion anfört en del kritiska synpunkter på förslaget vilka återopats tidigare i debatten. Det är synpunkter som har sitt intresse i detta

sammanhang och som också ger anledning till åtskilliga reflexioner. Man säger, att det inte är god demokrati att i riksdagen genomdriva ett beslut av denna räckvidd med några rösters majoritet eller med lottens hjälp, då förslaget inte har stöd av ett flertal bland medborgarna. Dessa synpunkter har starkt understrukits av högerens talare i debatten här i dag.

Om man utgår ifrån föregående års val och säger att detta är ett väljarnas uttryck för eller mot en obligatorisk tjänstepension, har det, såsom också har påpekats här, fattats 0,4 procent. Låt oss då tänka oss, att det varit en ökning med en halv procent så att man fått någon övervikt bland väljarna för pensionsreformens realiserande. Utgår man ifrån fjolårets siffror, skulle detta betyda, att om i runt tal ytterligare 16 000 hade röstat på socialdemokraterna i stället för den borgerliga alliansen, hade villkor nummer 1 i högerens sexpunktersprogram varit uppfyllt. En sådan förskjutning i röstetalet hade inte behövt medföra någon förändring i mandatställningen i andra kammaren. Vad som är intressant att veta är, om högern i konsekvens med deklarationen i punkt 1 då hade sagt att folket i val har uttalat sig för en obligatorisk tjänstepension och således stött förslaget. Jag är övertygad om att — då man här så hårt tryckt på just utgången i föregående års val i vad det gäller röstfördelningen — ett svar på den frågan inte är utan intresse.

Fördelningen av avgiften mellan generationerna är ett annat motiv för avslag på pensionsförslaget, som man anser innebära en hård ungdomsskatt. Man kan fråga: Vad är anledningen till försöket att på detta sätt skapa motsättning mellan generationerna? Den aktiva delen av befolkningen avstår från förbättringar till de äldres förmån. Det är ju inte någon nyhet. Den generation, som enligt regeringsförslaget får en högre pension än vad som enligt försäkrings-tekniska grunder svarar emot de för dess vidkommande inbetalda avgifterna, har ju själv i hög grad bidragit till de äldres trygghet men har vidare för egen

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

del avstått ifrån betydande andel av sin lön, framför allt genom att medverka till en bättre familjepolitik, en demokratiserad skolpolitik och ett över huvud taget bättre utgångsläge just för den generation som man nu försöker värva i kampen mot dess fäder.

Detta har anförts i pensionsdiskussionerna vid flera tillfällen, men jag tror att det är skäl att ytterligare understryka saken med anledning av vad som sagts icke minst i dagens debatt. Min kännedom om ungdomens inställning i denna fråga ger närmast vid handen, att den till fullo beaktar värdet av sina egna förmåner och som en gärd av rättvisa är beredd att hjälpa de äldre till en väl-förtjänt ålderdomstrygghet. Jag är förvissad om att därest de, som i dag på grund av åldern icke kommer i åtnjutande av den föreslagna tilläggspensionen, i sin ungdom fått betala de avgifter som högern i dag kallar en hård ungdomsskatt för att å andra sidan komma i åtnjutande av denna förmån i form av tjänstepension, skulle de på det hjärtligaste ha tackat alla dem som varit framsynta nog att ordna för deras ålderdom.

Men den centrala frågan i diskussionen tycks vara: Har vi råd att genomföra denna reform? Då alla de tre borgerliga partierna med kraft understrukt att varken näringsliv eller enskilda kan bära kostnaderna för en obligatorisk tjänstepension men å andra sidan har rekommenderat andra lösningar på grundval av nu befintliga möjligheter — man tänker väl då närmast på SPP och andra liknande försäkringsföretag — föreligger det en dualism i argumenteringen. Jag vill ingalunda bestrida att högerns, folkpartiets och centerpartiets företrädare har tillgång till ett rikhaltigt företagsekonomiskt material, på vilket de har grundat sin uppfattning, men jag vill också upplysa om att de yrkesgrupper som jag närmast företräder, nämligen byggnadsarbetarna, vid sidan av den fackliga verksamheten har egna företag. De är betydligt blygsammare till sin omfattning än de företag som herrarna representerar och från vars

verksamhet herrarna har tillgång till ett kanske betydligt rikhaltigare material. Men det totala antalet anställda i byggnadsfackets företag är drygt 7 500, fördelade på projekterande, byggande, förvaltande, affärsdrivande och industriell verksamhet. Av det totala antalet är 477 pensionsförsäkrade. Hela lönesumman för det totala antalet var föregående år i runt tal 122 miljoner kronor, varav cirka 9 900 000 kronor avsåg lönen till de pensionsförsäkrade. Man kan då fråga: Vad kostar pensionen för dessa 477 eller cirka 6 procent av samtliga anställda?

Ja, företagen betalade sammanlagt cirka 1 043 000 kronor och de anställda drygt 592 000 kronor. Härtill kom emellertid vad företagen inbetalat i engångsavgifter, cirka 81 000 kronor, som var ett minimum för att man skulle få försäkringen, och dessutom cirka 275 000 kronor för utfyllnad till sådana löntagares pension som på grund av ålder annars skulle ha fått ett alltför blygsamt Lelopp.

Det är klart att även de övriga cirka 7 000 anställda önskar få sin pensionsfråga ordnad, och det föreligger samma intresse från företagens sida. Men vad skulle det kosta denna företagsamhet, om problemet skulle lösas på samma sätt som för de 477 anställda, dvs. om det skulle lösas efter de linjer som oppositionen rekommenderat, nämligen tecknandet av försäkringar i de företag som finns? Ja, i engångsavgifter skulle företagen betala ytterligare 1,5 miljoner kronor, om man utgår från genomsnittet för de nu försäkrade. Den årliga avgiften skulle öka med mellan 10 och 11 miljoner kronor, vilket ger en total avgift för företagens del på i runt tal 12 miljoner kronor. Härtill kommer de anställdas avgifter, som väl uppgår till betydligt mer än hälften av den summa företaget betalar.

Detta är alltså den lösning som har rekommenderats löntagarna av utskottet. Men vad skulle det nu kosta denna företagsenhet enligt det av högern, folkpartiet och centerpartiet så hårt kritiserade regeringsförslaget? Först och

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

främst skulle det inte bli någon engångsavgift, och för samtliga anställda skulle det första året kosta i runt tal 2 300 000 kronor. Ökningen i företagens pensionsavgifter skulle sålunda första året begränsas till drygt 1 200 000 kronor. De anställda däremot behöver inte betala någonting, men de får likväl en likvärdig eller bättre pension. Kan det verkligen vara allvarligt menat när man påstår att näringsliv och enskilda inte skulle orka bära dessa kostnader?

Hela den argumentering som vi har hört i dag och tidigare påminner i hög grad om den svartmålning vi mötte då semesterlagen genomfördes. Det var då ingen måtta på den försämring som skulle drabba både näringsliv och anställda. Spådomarna den gången slog fel och resultatet blev faktiskt raka motsatsen. Den semesterersättning som arbetsgivarna betalar utöver den kontanta lönen i dag är mellan sex och sju procent. Löneökningen per år har under de 20 år semesterlagen varit i kraft skett snabbarare än under någon tidigare period av samma längd. Ingen vill väl göra gällande att löneläget i dag skulle ha legat sex—sju procent högre om semesterersättningen inte utgått.

Med all säkerhet kan man göra samma konstaterande beträffande den nu föreslagna pensionsreformens verkningar efter det att systemet ägt tillämpning i 20 år som man i dag kan göra beträffande semestersystemet och dess inverkan på näringsliv och löneutveckling.

Även i avgifts- och fondfrågan har oppositionen argumenterat på ett sätt som verkar motsägande. Är avgifterna för höga och högre än vad som erfordras för pensionerna för att betala utgående pensioner, då kan väl inte sparandet vara för lågt. Innebär de föreslagna avgifterna, att sparandet är för lågt, så kan väl inte fonden bli — som högern har uttryckt det i sin motion — ett system som förvandlar människornas resurser till anonymt ägda jättefonder och som skulle leda till en icke godtagbar finansiell maktkoncentration.

Varför är man nu så rädd för verkningarna av dessa fonder? Det har be-

rörts tidigare här i debatten, och jag vill bara hänvisa till vad departementschefen har sagt i propositionen, där han föreslagit att större delen av fondmedlen skall tillföras kapitalmarknaden och utnyttjas för lån till bostäder, till kommunernas, till statens, till näringslivets långsiktiga kapitalkrävande investeringar. Och är detta något fel? Kan det för övrigt ur samhällets och näringslivets och ur den enskilde medborgarens synpunkt vara fel eller skadligt att så sker? Min uppfattning är att det tvärtom måste vara värdefullt och då icke minst med tanke på den betydelse som kapitalfrågan har och som den kommer att få för att hålla sysselsättningen på en hög och jämn nivå.

Folkpartiets förslag har i den här debatten kommit i skymundan. Som alternativ till regeringsförslaget var det ur löntagarnas synpunkt lika otillfredsställande som fjolårets principskiss. Att i lag föreskriva vad som nu gäller, är långt ifrån någon lösning av ett stort trygghetsproblem.

Pensionsfrågan har nog kommit i det läget att avgörandet gäller ja eller nej till frågan om löntagarnas ålderstrygghet. De många årens ingående behandling ur principiell och praktisk synpunkt har emellertid gett klarhet på en, och en mycket väsentlig punkt. De s. k. alternativen till regeringsförslaget är inte något annat än ett vackert och från skilda utgångspunkter — »av principiella och praktiska skäl» som det heter i utskottsutlåtandet — kamouflerat nej.

Herr talman! Löntagarna väntar nu på avgörandet och ett avgörande som innebär ett bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp):

Herr talman! Sällan har väl en fråga som den nu föreliggande föregåtts av så många och så långa utredningar. Och sällan har väl, när frågan skall avgöras,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

så många problem återstått att lösa som i nu föreliggande fall. Det återstår ju en hel del problem när det gäller dessa pensioner, framför allt frågan om värdebeständigheten, som jag för min del tycker att man tagit alltför lätt på. Det hela beror på vilka avgifter som kommer att få tas ut om 10, 20 år, när pensionerna blir mera fullständiga.

Jag tyckte att herr Johansson här gjorde en en smula felaktig historieskrivning. Han talade om sitt företag — det är väl fackföreningarnas byggnadsföretag, såvitt jag förstår — och nämnde då vad pensionerna skulle komma att kosta under det första året, och det var ju en ganska blygsam summa. Men vad de kommer att kosta om 20 år vet vi nu mycket litet om. Annars har dock samtliga byggnadsföretag inom landet som har inhemsk produktion och inte någon konkurrens utifrån mycket lätt att ta ut kompensation för dessa utgifter i form av höjda byggnadskostnader.

Remissinstanserna har vid bedömandet av förslagen från de olika pensionsutredningarna varit rätt kritiska på många punkter, och det kan vi förstå. Här gäller det ju en mycket stor fråga. Jag såg att utskottets ordförande när han höll dagens första anförande log litet medlidsamt när han talade om dem som hade en annan åsikt i pensionsfrågan och som har formulerat utskottets utlåtande. Han tillät sig bl. a. att säga att det var bra nära gränsen till kvacksalveri om man inbillade folk att pensionsfrågan kunde lösas genom ett bifall till utskottets utlåtande och menade alltså att det inte var några vanliga läkare utan kvackare som skulle hjälpa till i detta fall. Det finns till och med professorer som har sökt sådana där kloka gubbar, då de inte kunnat få hjälp på annat håll. Dessa gubbar har ju haft ett mer eller mindre stort inflytande och haft en viss uppgift att fylla. Om vi ser på dagens situation och den ekonomiska ställningen, sådan den återspeglas i driftbudgeten, får vi reda på hur fort saker och ting kan ändra sig. För två år sedan fick regeringen på huden av oppositionen för att den tog ut

mycket högre skatter än vad som var behövligt. Nu har vi kommit i det läget att pengarna inte räcker på långa vägar och att det fattas miljarder kronor. Hur man skall klara detta har man för tillfället blundat för, och vi skall försöka klara det i höst. Om två, tre år kanske vi kan diskutera på vilkendera sidan när det gäller den saken som de verkliga och mest kunniga läkarna funnits och vilka som varit kvacksalvare. Det kan också i full utsträckning diskuteras när vi kommer litet närmare den tid då pensionsförslaget verkligen skall betalas.

Jag tycker att herr Geijers anförande i dag var ganska klargörande. Det var kanske något fränt på sitt sätt, men det förekom i anförandet ingen dimbildning i frågan om vem som skulle betala avgifterna. Det har ju hela tiden alltifrån beredningens arbete och till pensionsvalet rätt en ganska stor oklarhet i denna fråga. Det var inte oklart vilka som skulle inbetala avgifterna, det var arbetsgivarna, men minskad lön skulle inte ifrågakomma. Man förutsatte inom beredningen att vi om 20 år skulle ha uppnått en fördubblad standard jämfört med i dag. Om man hade kunnat visa svart på vitt på det är det klart att ingen skulle ha motsatt sig det förslag som nu föreligger även om det är oroande. Men det är väl knappast någon som tror — i varje fall om man har läst historia — att man på 20 år skulle kunna uppnå en fördubblad standard och om 40 år ha uppnått en ytterligare fördubblad standard och så undan för undan. Då skulle vi ju hylla den logiken att om något har börjat bra, så fortsätter det. Men det finns också ett ordspråk som säger, att det växer inga träd upp i himlen. När man ser hur många underutvecklade länder — en del på intet så långt avstånd från oss — som vill gå framåt i standardhänseende, kan man inte tänka sig att standardutvecklingen för vår del kan fortgå hur långt som helst.

Herr Strand sade vidare i sitt anförande att socialdemokraterna är vana vid att höra att allt kommer att gå på

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

tok, och om de inte hade drivit på, var hade vi varit i dag? Herr Strand är i en alldeles särskilt gynnad situation i dag, och han såg också glad ut när han höll sitt anförande. Under alla de år han suttit som underhandlare har det väl varit så att när han och hans meningsfränder kommit med ett förslag så har det sällan kunnat genomföras helt utan att den andra sidan har haft en viss möjlighet att få sina synpunkter beaktade. Om man får uttrycka det på det sättet att utvecklingen mot högre löner alltid är den starka motor, som driver det hela framåt, så har det alltid också funnits bromsar, och det är kanske ganska lyckligt.

Situationen är ju den — det var herr Johansson inne på — att valets resultat blev att inte fullt hälften av rösterna tillföll det förslag som i stort sett innefattas i propositionen. Men på grund av första kammarens eftersläpning och på grund av de principer som tillämpas här i riksdagen och som väl ingen skall kritisera kan man redan på förhand räkna ut att det i dag inte finns någon broms. Vi har det tvivelaktiga nöjet att i sista stund framföra vissa farhågor för att utvecklingen inte blir så lyckosam som många har tänkt sig. Det är väl heller ingen som önskar att det skall gå illa. Skulle prognoserna om en fördubbling av standarden på 20 år vara riktiga går det naturligtvis bra, men det kan aldrig vara möjligt att man kan fördubbla standarden undan för undan. Det gäller inte heller bara att öka produktionen. Det ser vi på jordbrukets område. Jag kan t. ex. erinra om att jordbruksministern till företrädare för jordbruket yttrat, att jordbrukarna trots varningar producerat alldeles för mycket. Problemet är därför inte, sett ur alla synpunkter, så enkelt. Har man som jag varit både löntagare och egen företagare så är man kanske inte så övertygad om att det hela skall lyckas.

Jag är inte alls övertygad om att herr Geijers yttrande beträffande sparandet inom vissa grupper med mycket små inkomster är så riktigt. Det beror på varifrån siffrorna hämtas m. m. Det kan

ju knappast vara möjligt att spara 30 procent på en inkomst av 7 000 kronor. Det måste föreligga något fel i sifferuppställningen.

Det är alltså några synpunkter, som jag har velat framföra i föreliggande situation. Vi har ju i våra motioner gjort vissa förslag om att gå fram genom förstärkning av folkpensionen. Dessa har avvisats från den andra sidan, där man gör gällande att förslagen är ogenomförbara. Men det kommer kanske en tid när staten i alla fall, trots att man inte vill acceptera det nu, får släppa en del av det som den har tagit under sina vingars skugga. Vi har sett under denna vår att det inte är så särskilt lätt att pruta på det man redan har satt i gång. Jag tycker därför att man borde vara lite rädd för att blanda in staten i ytterligare stora engagemang, såsom just det som det här är fråga om.

På den tiden när den enskilda människan hade det mycket dåligt ställt — det är nu många år sedan, kanske i fackföreningsrörelsens början — var det tragiskt att inte staten kunde ingripa på ett annat sätt. I nuvarande läge tror jag emellertid att den svenske medborgaren kan ta hand om sig själv i större utsträckning än hitintills. Om vi skall fortsätta — som jag hoppas alla är eniga om — att bygga upp ett grundskydd, borde förutsättningar finnas att ta hänsyn till detta.

Detta var några synpunkter, som för min del har legat till grund för ställningstagandet. Jag anser att tidpunkten för denna reform icke är lämplig. Jag ber därför att få yrka bifall i stort till utskottets förslag, och därjämte till den reservation som vi har avgivit.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! »Den trygghet som den enskilde individen förnimmar inför tillvaron är till inte ringa del avhängig av den trygghet han är tillförsäkrad inför ålderdomen, vid sjukdom eller invaliditet. På samma sätt är familjens trygghet inför framtiden i väsentlig grad en frå-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ga om det ekonomiska skydd och oberoende som kan beredas de efterlevande i den händelse familjeförsörjaren går bort. I vårt land har frågor rörande social trygghet och omvårdnad sedan länge intagit en central plats bland de inrikespolitiska spörsmålen. Utvecklingen pekar stadigt hän mot en allt större hänsyn till den enskildes berättigade intresse av att under alla skeden av sin levnad vara tillförsäkrad möjlighet att framleva sitt liv under drägliga förhållanden.»

Med denna formulering inleder reservanterna i särskilda utskottet motiveeringen för sitt förslag om tilläggspension. Jag tycker denna motivering är förträfflig, och det är därför jag har citerat den. Vi inom folkpartiet kan på varje punkt instämma i denna motivering för att människor i vårt land skall få pension på gamla dagar. Det är av precis samma skäl som vi inte kan instämma i det nej till tilläggspensioneringen, som centern och högern valt att säga. Vi varken vill eller kan sträva emot den utveckling som driver fram en rimlig pensionering för de människor som känner detta som en trygghet. Det vore att kämpa en hopplös kamp mot tiden och dessutom, som jag ser det, mot både rättvisa och rättfärdighet.

Man kan utan att behöva frukta att framstå som en misslyckad profet förut-sätta att i de flesta länder med god materiell standard i både vår och andra världsdelar inom ganska få år en rimlig pension kommer att vara hela den arbetande befolkningens rätt, en rätt som den har genomdrivit.

Så långt som att människorna skall ha trygghet på ålderdomen och den pension som de själva anser vara riktig och rimlig kan vi helhjärtat instämma med socialdemokraterna. Frågan gäller alltså från vår sida ej *pension* eller *inte pension*, och det vet regeringspartiet mycket väl. Det är att tala emot bättre vetande och inte vara i god tro om man framställer saken som herr Geijer i dag gjort.

Vad det gäller är hur vi bäst skall ordna pensionen och hur människorna skall

få det som de själva anser vara bäst och som vi med förenade krafter kan åstadkomma.

Herr talman! Här har redan hunnit behandlas åtskilliga sidor av detta mångfacetterade problem. Det finns knappast några nya synpunkter att anlägga. Alla vevar vi våra grammofonskivor. Jag skall för min del inskränka mig till att något skärskåda den del av pensioneringssystemet som berör familjens trygghet.

I nära samband med familjens trygghet står kvinnornas egen trygghet på ålderdomen och de för- och nackdelar som kvinnorna har att vänta sig av de olika föreslagna systemen. Familjens trygghet om familjeförsörjaren rycks bort är något oerhört väsentligt. Detta gäller i lika hög grad vilken av makarna i familjen som än är den huvudsaklige försörjaren. Vem som är vem blir för övrigt allt svårare att fastställa. Man kan bara peka på de siffror som föreligger angående försörjningsplikten för kvinnor resp. män. 54 procent av männen har försörjningsplikt och 38 procent av kvinnorna. Skillnaden är inte sensationellt stor, snarare är den förbluffande liten.

Bland dessa kvinnor återfinns utan tvivel en hel del som ensamma får försörja sina barn. Att i synnerhet dessa har det största intresse av ett pensions-system, som samtidigt som det ger dem själva en rimlig trygghet på ålderdomen också ger dem möjlighet att under barnens uppväxtår få disponera sina pengar på ett så fördelaktigt sätt som möjligt, är ju alldeles självfallet.

När man läser såväl propositionen som reservanternas förslag blir man lätt chockad av det faktum, att just familjepensioneringen är mest lösligt och ofullständigt utformad. På rad efter rad finner man att vi får vänta med detaljförslagen och ge oss till tåls beträffande det mesta. Man föreslår nya utredningar därför att man inte kan ta ställning till de olika kraven. Man hänvisar vidare till utredningar som sitter och förmår över huvud taget inte skissera upp hur man vill ha det. Men på förhoppningsfulla formuleringar kan ingen människa leva

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

på ålderns dagar även om hon är aldrig så anspråkslös.

Regeringspartiet har fäst en del mer eller mindre smakliga lockbeten på ett snöre. Så viftar det med dem framför näsan på oss, och så skall vi nappa.

Det är inte lönt, var det någon av talarna i dag som sade, att protestera emot folkpartiets krav. Därför att de är så diffusa. För min del tycker jag att det är ännu mindre lönt att protestera emot socialdemokraternas förslag i de här styckena därför att de är så svåra att ta på.

Tydligen har tvehågsenheten inför pensioneringen av den gifta kvinnan som arbetar utom hemmet varit svår. I propositionen kan man tydligt avläsa att statsrådet helst vill konservera det nu rådande systemet med statlig och kommunal pensionering liksom privat tjänstepensioneringsförsäkring, där alltså änkepensionen vanligen inte är beroende av vare sig ankans ålder eller förekomsten av barn. Det blir enklast och överskådligast så, anser han.

Så hesiterar plötsligt statsrådet inför utsikten att en kvinna på så sätt skall uppbära dubbla pensioner. Han skriver paragraf 43, vilken säger att den som är berättigad till flera pensioner än en endast skall utfå den högsta av dem. Innebörden av detta system är alltså att om en gift kvinna, som är löntagare och arbetar på sin egen pension, blir änka, får hon sin änkepension i likhet med alla andra. När hon själv blir pensionsmässig faller den lägsta pensionen bort. Detta kan för många kvinnor medföra en kraftig höjning av den inkomst de disponerar under sin aktiva tid, men när de blir pensionsmässiga själva faller den lägsta pensionen alltså bort. Kvinnan har med andra ord under hela sin aktiva ålder själv avstått från den höjda reallön som motsvarar pensionsavgifterna. Samtidigt har hon i likhet med sina hemarbetande kolleger fått vara med om att avstå från den höjda reallön som mannen avstår från, och som avser familjepensionen. Och så får hon inte mer än halv kompensation på ålderdomen för dessa reella uppoffringar. Hon får

faktiskt betala dubbelt men får tillbaka hälften.

Detta kan inte vara rättvist utan är mot dessa grupper av kvinnor en direkt orättvisa jämfört med andra grupper. Statsrådet uttalar också sin tvekan på denna punkt. Reservanterna har blivit ännu mera tveksamma och uttrycker sitt starka tvivel på att detta kan vara rimligt och rättvist, och, som sagt, man förstår dem mycket väl.

En rimlig utväg skulle väl då vara att låta dessa kvinnor få ut båda sina pensioner, för vilka de har stretat hela livet. Men, herr talman, även detta system förefaller åtminstone mig otidsenligt och orimligt. Varför skall en grupp av människor tvingas att överpensionera sig på bekostnad av den standard de vill hålla under sin krafts dagar? Det är ju då de behöver pengarna, bland annat för barnens utbildning och även för egna, fullt legitima behov.

Det systemet har vi redan nu, framhålls det förmodligen från en del håll. Är det då inte bra? Nej, jag tycker att systemet förefaller allt otidsenligare ju fler kvinnor med egna inkomster och möjligheter till att pensionera sig själva som vi får. Och den gruppen växer för varje år.

Jag tycker att det är ett förlegat system, som tvingar exempelvis en familj, där mannen är stats- eller kommunaltjänsteman, att avstå från höjd kontantlön för att säkerställa sin änka, som mycket bra både kan och vill pensionera sig själv och som också gör det i många fall. Det är fullständigt orimligt att på en sådan familj lägga en utgiftsbörda som den önskar slippa.

Jag måste i det stora hela ta avstånd från herr Bengtsons anförande i dag, men jag kan instämma i hans förmodan att om man frågade denna grupp av familjer hur de skulle vilja ha det ordnat skulle de alldeles säkert svara att de inte ville ha det som de har det nu.

Det skall bli ytterst intressant att se hur denna knut skall lösas. Att det inte blir lätt är påtagligt. Det pensionssystem som regeringspartiet föreslår är så låst och så otympligt att man helt enkelt inte

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

kan införa detaljlösningar som avviker från det hela. Man måste välja mellan enbart onda ting, tycks det mig. Det enda rimliga vore att ta bort avgiften för den enas pension och inte låta båda utgå.

I det system som folkpartiet föreslagit finns det för varje familj möjlighet att själv ordna pensioneringen som den finner bäst och överensstämmande med sina egna önsknings och behov.

Otymlig i praktiken kan familjepensioneringen för de hemarbetande kvinnorna också bli. Om en hemarbetande kvinna blir änka får hon alltså sin änkepension. Har hon barn får hon också barnpension. Den utgör ju, som vi alla vet, om hon inga barn har 40 procent av mannens ålder- eller invalidpension, och sedan stiger den för varje barn under 19 år med tio procent tills den är uppe i 80 procent för fem barn eller flera. Låt oss säga att en änka gärna vill öka på sin egen pension med en liten arbetsförtjänst. Tar hon då ett arbete som löntagare över 4 000 kronor, så åker hon automatiskt in i pensionssystemet antingen hon vill eller inte och får avstå vad avgifterna betingar för den egna pensionen. Vore inte också i detta fall det enda rimliga och med all säkerhet vad de flesta änkor skulle vilja, att dessa kvinnor finge öka på sin inkomst och behålla alla pengarna då de bäst behöver dem utan att behöva tvångspensionera sig själva. För i fall som dessa kan man verkligen tala om tvångspensionering. De är ju redan tillförsäkrade en pension och skulle säkert tacka nej till fler, om de fritt fick välja.

Över huvud taget går det inte att i ett låst system tillgodose de olika arbetande grupper som finns i vårt samhälle. Till de absolut svårast placerade hör just kvinnorna, både som arbetare och som föremål för familjepensionering.

Man har inte heller tagit någon som helst hänsyn till den rytm i den moderna kvinnas liv som består däri, att hon en viss tid av sitt liv arbetar ute på arbetsmarknaden och en annan tid i sitt eget hem. Som enbart hemarbetande finns kvinnorna inte alls med i det socialdemokratiska förslaget. De har ingen

möjlighet att ens frivilligt försäkra sig och kan under sin hemarbetande tid inte bygga upp en egen pensionering, även om det skulle för dem vara fördelaktigt. De har med andra ord ingen valmöjlighet alls.

Som jag ser saken borde framtidens system vara ungefär följande — för att förenkla resonemanget kan vi ta ett exempel ur livet.

En flicka, som slutat sin utbildning och tar en plats, låt oss säga vid 18 års ålder börjar alltså då att bygga upp sin pension. Så gifter hon sig och behåller platsen tills första barnet kommer. Då ägnar hon sig åt hemmet ett antal år. Under de åren borde hon kunna åtminstone hålla uppe sin pensionering tills hon återgår till något yrkesarbete när barnen blivit större och hon då kan fortsätta med sina pensionspoäng. Detta är som vi alla vet en mycket vanlig utveckling i kvinnornas liv numera. På ålderdomen kan hon då ha byggt upp en egen tillfredsställande pension.

Vem skall betala avgifterna för henne under hennes hemmatid, frågar många. Ja, är det så orimligt att en del av mannens ålderspension räknas på henne? Eller att han rentav betalar extra avgifter för henne som en försäkring? Vore hon hushållerska hos honom finge han ju betala för henne liksom för ett hembiträde. Jag är övertygad om att i vår tids äktenskap med de många riskerna för skilsmässor skulle detta skapa en ökad trygghetskänsla för kvinnorna när de måste lämna sina egna inkomster för att sköta hemmet. Dessutom skulle det skapa en självkänsla hos de hemarbetande hustrurna, som de är väl värda.

Att möjliggöra för de olika grupperna att ordna sin pensionering så som de själva vill måste vara ett mål att sträva efter, om man inte envetet stirrat sig blind på ett enda låst uniformerat system. För folkpartiet har detta mål alltid stått i förgrunden. Vårt system skapar dessa möjligheter i en helt annan utsträckning än det socialdemokratiska. Det ger familjer av olika typer möjlighet att välja vad som passar deras krav bäst. Och det ger möjligheter för de

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

hemarbetande kvinnorna att få de fördelar systemet erbjuder, om de så vill. Det kan ju ändå tänkas att det finns familjefäder som vill fördela pensionsförmåner mellan sig själva och hustrun, som dock hjälpt till att spara ihop till pensionen. Ett hushållssparande och en konsumtionsinskränkning förutsätter dessa pensioner.

Som jag ser saken har vårt nuvarande familjepensionssystem sina egendomliga sidor. Om hustrun dör i en familj, där hon arbetat hemma och skött hem och barn under många år, får mannen hela sin ålderspension. Men om han dör, får hon sin pension mycket reducerad. Detta system vilar på en alldeles godtycklig och orättvis uppskattning av vad kvinnan i hemmet är värd i jämförelse med mannen, som arbetar ihop kontantinkomsten. Det kan vi aldrig komma ifrån, hur vackert vi än talar om hemmakvinnorna. Det vore rättvisare att betrakta inte bara de utanför hemmet arbetande kvinnorna som ett ekonomiskt objekt, om jag får uttrycka det så, utan även de hemarbetande. Det nya system, som majoriteten nu ämnar påtvinga oss, konserverar en gammalmodig uppfattning i detta avseende, medan folkpartiets förslag pekar fram mot en mera rättvis uppskattning av dessa kvinnor.

Herr talman! Jag har här uppehållit mig vid vad som av många anses som detaljer, förmodar jag. De stora vingslagen över anförandet kan jag verkligen inte skryta med. Men de frågor jag berört har en avgörande betydelse för stora grupper av människor i vårt land. De har därför sin givna plats i bilden när vi diskuterar en ekonomisk fråga, som kommer att få en oerhörd betydelse för den enskildes trygghet och ekonomi både under den aktiva åldern och under ålderdomen. Det förslag, som majoriteten i denna kammare uppenbarligen förordar, är otillfredsställande från många synpunkter såväl för den enskilde som för samhället.

Jag ber, herr talman, att få förena mig med det yrkande som ställdes av herr Aastrup. Det gör nämligen möjlighet att arbeta för ett bättre och mera individuellt pensionssystem.

Fru SVENSON (cp):

Herr talman! När jag nu tar till orda kan jag inte underlåta att främst påpeka den framlagda propositionens avsteg från den demokratiska ordning, som i mitt och andras tycke bör vara rättensnöret då det gäller den statliga omvårdnaden om den enskilda människan. Det är på de mindre företagarna och inkomstagarna jag då i första hand tänker, särskilt på kvinnorna och allra mest på de hemarbetande kvinnorna. De intar i förslaget en missgynnad ställning. Ett sådant missgynnande hörde också till folkpensionens barnsjukdomar och vidlåder fortfarande sjukförsäkringen med den däri inbakade moderskapsförsäkringen.

Beträffande folkpensionen har samhället — representerat av oss i riksdagen — visat vilja till en humanare inställning och där också, som kronan på verket, beviljat likvärdiga villkor för man och hustru som vid makes död lämnas ensamma.

Jag blottar väl ingen hemlighet om jag säger att det var Svenska landsbygdens kvinnoförbund som — i skrivelse till regeringen — först påtalade det orimliga i att två åldrande makar skulle kunna reda sig på en pension som var avsedd bara för den ena av dem, oftast mannen, eftersom det ju är mest vanligt att han före hustrun uppnår de reglementerade 67 åren. Hustrutillägget — visserligen behovsprövat — var en välkommen ändring i detta fall.

Vi vände oss också — tillsammans med en del andra kvinnoorganisationer — emot sjukpenningens maximering till tre kronor för hemarbetande husmodrar och hugnades med att tillstånd gavs till en frivillig tilläggsförsäkring på ytterligare tre kronor.

Då det gäller moderskapsförsäkringen kvarstår fortfarande bl. a. för hemmahustrurna ett bidrag på tre kronor om dagen, mot de högstavlönade förvärvsarbetandes på 20 kronor med arbetsgivaren som erläggare av en god del av avgiften.

Alla vet vi vid det här laget mer än väl att alla arbetsgivarkostnader i sista hand får betalas av konsumenten, alltså

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

av hela det svenska samhället. Och där inräknas också både de hemarbetande husmödrarna och de delvis förvärvsarbetsbetande, t. ex. i jordbruk, hantverk och handel, som icke deklarerar för egen inkomst och som för sin del får nöja sig med tre kronor om dagen under motsvarande tid.

Nu kanske någon tycker att sambandet mellan dessa saker och dagens fråga är litet löst. Men det är det icke. Då det gäller folkpensionen, med vilken den närmaste jämförelsen bör dras, har numera alla lika villkor, fränsett den summa som dras bort för två sammanlevande makar därför att kostnaderna för dessa två blir mindre än för två ensamboende människor. Och då den ene av makarna avlider får den efterlevande ut full pension, vare sig det är mannen eller hustrun.

Men då det gäller den nu diskuterade tilläggspensionen har en socialdemokratisk regering, förvissad om kommunisternas inte alltid lika välsedda stöd, framlagt en proposition där de så ofta från vänsterhåll påtalade bristerna i jämlikhet i fråga om inkomsternas fördelning ytterligare konserveras genom att stora olikheter i fråga om lön utsträcks genom ett förslag om att även graderade pensioner skall lagfästas.

Och pengarna till detta och till den stora statliga fond, som också ingår i bilden, var skall de tas? Ja, principerna är klara. Har man en viss lön skall man också ha en viss pension, högre för den höga lönen och lägre för den låga. Betalningen — för såväl den höga som den låga — den får vi alla vara med om att erlagga. Det hjälper inte ens att man t. ex. som egen företagare kan låta bli att tilläggsförsäkra sig och sålunda slippa att betala den reglementerade avgiften. Alla har vi väl nu ett klart begrepp om att det även i detta fall i sista omgången är konsumenten som drabbas, alltså även mindre löntagare och pensionärer, även enskilda företagare, småbrukare och andra som inte har råd att teckna egen tilläggsförsäkring. Med tanke på detta kan man väl förstå den olust de känner inför

tvånget att på olika sätt bidra till pensioner som två eller flera gånger överstiger den inkomst de själva lyckats åstadkomma under sina femton bästa år.

Detta är inte lös propaganda. Helt nyligen har vi från vederhäftigt håll fått veta att t. ex. de nuvarande basjordbruken redovisar en inkomst som med 3 600 kronor understiger den som de enligt 1947 års avtal, konfirmerat av den svenska riksdagen, skulle ha rätt till. Många andra småföretagare står inför en liknande situation. Kan man då undra på att de inte vill bli påtvingade en årlig utgift som skulle ha till följd ytterligare inskränkningar, både då det gäller familjens livsföring och näringens förkovran under den aktiva tiden, för att tillförsäkra sig själva och i synnerhet andra en pension som de själva kanske aldrig kommer att få någon nytta av?

Jag nämner näringens förkovran därför att man även inom de mindre företagen, dit de flesta jordbruken räknas, kan behöva göra relativt stora investeringar.

Icke utan ett sardoniskt löje har både gemene man och kvinna i det sammanhanget betraktat den uppreklamerade, i högsta grad eventuella möjligheten att mot en ränta, som icke visar tendenser att sjunka, få återlåna de pengar som vederbörande inbetalat till den statliga fonden, som så att säga är bas för det hela — pengar som för en företagare eller löntagare, som börjat sina inbetalningar i ungdomen, vuxit till så stora summor att vederbörande med bara en del därav placerade i bank skulle kunna pensionera sig själv med räntan och kanske ändå ha kapitalet kvar.

Så var det ännu en gång frågan om fördelningen av pensionsförmånerna mellan man och hustru. Här går åter folkpensioneringens och andra sociala förmåners gamla misstag igen.

Jag frågar: Finns här någon, i varje fall någon kvinna, som rätt kan förstå varför en gift man efter hustruns död skall behålla hela pensionen ogravad, medan en hustru, som blivit än-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ka, tillerkännes endast 40 procent därav? Kan socialministern själv, som framlagt propositionen, se demokratin i detta? Jag kan det i varje fall inte.

Att liknande system förekommer inom nuvarande pensionsformer är enligt min åsikt ingen ursäkt. Det är väl inte för att konservera gamla orättvisor som en samlad vänsteropinion inom nätt och jämnt halva svenska folket söker genomdriva en reform, till vilken drygt den andra hälften upprepade gånger sagt nej. Om detta med skäl kan anses mycket odemokratiskt eller osolidariskt mot kvinnorna, då det gäller den husmor som arbetar enbart i hushållet, är det även inom systemet för den i propositionen gjorda uppläggnings direkt orättvist, då det gäller de hustrur som utöver hemarbetet gör en insats i ett för man och hustru gemensamt yrke. För dem måste denna gradering betyda inte bara att de får nöja sig med 40 procent av den pension, som mannens inkomst ligger till grund för, utan inskränkningen gäller också den del av pensionen som har kvinnans egen arbetsinsats som grundval för beräkningen av pensionens storlek.

Säkerligen finns det många som inte ens reflekterat över denna orättvisa. Den träffar ju inte heller så särskilt stora kategorier, men som en princip, värdig att stadfästa av Sveriges riksdag, är den i alla fall absolut förkastlig.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande, som har gjorts av herr Bengtson.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Det har under dagens debatt, särskilt av herr Geijer och herr Strand, fällts åtskilliga hårda ord om den politiska linje, som folkpartiet har fullföljt i denna fråga, och man har utkastat anklagelser av ganska häpnadsväckande räckvidd. Det är kanske därför inte omotiverat att deklarera, att när det gäller att förbättra samhällsförhållandena är vi mycket villiga att samarbeta.

Däremot kan vi inte acceptera att bli, klart uttryckt, beljugna i fråga om våra innersta avsikter härvidlag, och vi kan naturligtvis inte acceptera ett samarbete, som innebär blott och bart kapitulaton inför dekret från ett annat partis sida.

Jag har inte kunnat undgå att märka en viss otillfredsställelse från socialdemokratiskt håll med det sätt, på vilket man här tydligen känt sig skyldig att lägga fram hela detta projekt.

Herr Strand gjorde i dag ett försök att på något sätt rättfärdiga det politiskt rimliga i att lägga fram regeringsförslaget i det läge, i vilket vi befinner oss. Han förklarade bland annat att det inte alls ligger någonting märkvärdigt i att man lottar igenom en sådan här fråga, om det skulle gå dithän, eller att man driver igenom sitt förslag med en ytterligt knapp marginal. Han anförde vidare att man ju lottade friskt i utskotten o. s. v.

Men kan man verkligen dra paralleller på detta lättvindiga sätt? Vi har haft ett särskilt pensionsval efter något så ovanligt som en riksdagsupplösning, och vi har då funnit att mindre än hälften av valmanskåren uttalat sig för regeringens förslag och mer än hälften emot förslaget. Man kan inte, hur man än räknar, karakterisera detta val såsom en framgång för det förslag, som regeringen har lagt fram, utan röstmässigt sett blev det, såsom har påtalats här i debatten, status quo.

Jag kan förstå olusten inför denna situation. Det är bara beklagligt, att det inte har lett till någon påtaglig vilja att gå den andra halvan av nationen till mötes i något avseende. Nu säger exempelvis herr Strand, att folkpartiförslaget är otillfredsställande; det fyller inte tre grundläggande krav. Förslaget ger inte, säger han, en tillfredsställande värdebeständighet, och det måste medges att det är ett rimligt krav. Han säger vidare, att förslaget inte heller fyller kravet på tillräcklig snabbhet i genomförandet. För det tredje säger han, att det inte har tillräcklig enkelhet i fråga om administrationen.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Låt mig ta det sista först. Föreligger det någon verklig skillnad i fråga om administrationen, är den så pass liten, att den knappast kan vara av större betydelse för en fråga som denna?

Jag erkänner däremot att vårt förslag är slaget av regeringsförslaget när det gäller snabbheten i genomförandet. Vi har inte vågat och inte velat ge oss in på en så våldsam överkompensation som regeringsförslaget ger.

Frågan om värdebeständigheten skall jag uppehålla mig vid litet längre, eftersom den har spelat en mycket central roll i debatten, och detta med all rätt. Jag skall inte närmare redogöra för de vägar som vi har tänkt oss för att klara en rimlig grad av värdebeständighet inom ett tilläggspensionssystem — det finns ju redovisat i motionen och utskottsutlåtandet — men låt mig göra några randanmärkningar beträffande den väg, på vilken regeringen tänker sig att klara värdebeständigheten.

Som kammarens ledamöter väl känner till, räknar man bara med en möjlighet i det fallet, nämligen höjning av avgifterna. Man har aldrig på allvar gett sig i kast med problemet att skapa ett stabilt underlag för denna värdesäkring. Den saken blir med regeringens uppläggning inte alls så lätt som man försöker ge intryck av, när man har bestämt sig för att bygga upp ett system med en jättestor fond. Om utlåningen från fonden skall ske i vanliga former — och ingenting tyder på annat — sker i händelse av penningvärdeförsämring en överföring av miljardbelopp från försäkringstagarna till låntagarna. Har man tänkt sig en fondbildning med ett visst realvärde, måste avgifterna vid en inträffande inflation höjas inte bara i takt med priser och löner utan en bra bit därtill; det blir nödvändigt för att upprätthålla pensionsfondernas realvärde. Och den avgiftshöjningen innebär, herr talman, en ren gåva från de pensionsförsäkrade till låntagarna, som i stor utsträckning förutsättes vara bl. a. stat och kommun. En ganska okontrollerbar överföring av både inkomster och förmögenhet kommer alltså att ske genom

det arrangemang, som man enligt regeringsförslaget tänker sig för att säkra pensionernas värdebeständighet.

Ytterst blir värdesäkringen på det sättet, liksom så mycket annat i regeringsförslaget, beroende på politiska beslut i framtiden. Och härav följer som logisk konsekvens, att regeringen inte kan utfärda några som helst garantier. Vad regeringen kan göra — och rimligen borde den erkänna det — är att uttrycka förhoppningar om en bestämd önskvärd utveckling i framtiden. Låt oss alltså fastslå att det här inte rör sig om några garantier utan endast om förhoppningar — då är detta en bräcklig grundval att bygga värdesäkringen på. Jag tror att man inte går för långt om man säger, att folkpartiförslaget därför har minst lika god värdesäkringsgaranti som regeringens förslag.

Så några ord med anledning av vad herr Geijer sade. Han utslungade påståendet, att folkpartiförslaget skulle innebära att vi vill spalta upp löntagarna i olika grupper. En del skulle behandlas sämre och andra bättre, sade han, och fann anledning att kritisera det.

Ja, vad skall man säga om ett sådant resonemang? Som en central del i vårt förslag ingår ju, att det skall medge olika löntagargrupper en möjlighet att själva något påverka pensionsnivå, pensionsålder och sådana saker, och jag frågar vad det kan ligga för fel i detta. Hade det inte varit rimligare att man från regeringens sida visat villighet att gå de önskemål ett steg till mötes, som tvivelsutan finns, att man skall ge sådana möjligheter till valfrihet? Det gäller ju inte bara att deklarerar för allt landet, att man visst har varit förhandlingsvillig. Det har man inte varit — det är vilseledande från början till slut när man på regeringshåll talar om sin förhandlingsvilja. Den som tidigare i dag hörde herr Geijer förstår varför det inte funnits någon förhandlingsvilja — något så uppfyllt av den egna förträffligheten som hans anförande är det nämligen mera sällan man får höra. Man fick intrycket att det måste vara ett helt världshistoriskt förslag som regeringen har fram-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

lagt, någonting som i alla avseenden är utan vank och lyte.

Herr Aastrup yttrade någonting i den stilen, att han tyckte att regeringsförslaget gav intryck av att vara något av »doktrinärernas seger», och det finns goda skäl att karakterisera förslaget så. Det är verkligen svårt att förklara detta hårda motstånd mot rimlig valfrihet i olika avseenden. Herr Aastrup snuddade vid en artikel av Gösta Rehn i tidskriften Tiden. Rehn talar där om »den variationsrika jämlikheten» och bakom det ligger egentligen ingenting annat än att han fastslår, att man inte bör ordna sådana här saker på ett så stelt och obligatoriskt sätt som regeringsförslaget innebär. Vad Rehn pläderar för är ett rikare mått av dispositiv lagstiftning när vi nu ingriper på detta område. Han säger bl. a. på tal om arbetstidslagstiftningen: »En arbetstidsreform av denna art» — alltså den dispositiva lag som riksdagen för en tid sedan antog — »skulle vara ett steg i en riktning som bör bli en framtidsmelodi på många områden, nämligen en ökad individuell eller gruppvis valrätt mellan olika alternativ inom ramen för mera elastiska lagar.»

Ja, det är så vackert skrivet, att man nästan själv skulle vilja vara författaren. Rehn säger vidare: »Detta skärpta dilemma mellan behovet av starkare central ledning och behovet av decentraliserad frihet måste socialdemokratien försöka lösa.»

Ja, jag tror faktiskt att socialdemokratien befinner sig i ett dilemma som måste lösas. Man får bestämma sig om man skall fortsätta på dessa stela obligatoriska lagars väg eller om man ska slå in på en väg som är mera frihetsbetonad. Hur skulle det vara om socialdemokratien bestämde sig för att i fråga om pensionsreformen slå in på en väg, som skulle innebära större valfrihet i enlighet med en dispositiv lagstiftning?

Jag skall, herr talman, tillåta mig att ta upp några detaljproblem i all korthet.

En fråga som onekligen svävar över vattnet inför avgörandet är hur det skall

bli med arbetsmarknadsförhållandena inom en nära framtid. Hur blir det med freden på arbetsmarknaden när åtskilliga tjänstemannagrupper, till följd av den omläggning som här kommer att ske i alla möjliga riktningar om obligatoriet genomförs, kommer att resa väsentliga lönestegringskrav? Detta gäller inte bara de SPP-försäkrade utan kommer säkert att få återverkningar inom en vida mer omfattande räjong. Antag att vi inom de närmaste åren kommer att få se stora tjänstemannagrupper resa mycket välmotiverade och, såvitt jag förstår, alldeles obestriddliga lönestegringskrav på 8, 10 eller 12 procent. Om det allmänna ekonomiska läget är sådant att LO-grupperna kommer att få ligga stilla, eller eventuellt till följd av en stagnerande industriproduktion, en treprocentig omställningsskatt o. s. v. kommer att få sin reala standard i nuläget nedpressad — är det då någon som tror att detta kommer att ske utan svårigheter för freden på arbetsmarknaden, när en sektor i fråga om utbetalda kontantlöner kommer att löpa ifrån på ett uppseendeväckande sätt?

Det där har man klart för sig på olika håll. Jag kan erinra om den skrivelse som Industritjänstemannaförbundet riktade till TCO någon gång förra året och som föranledde en skrivelse från TCO till regeringen, i vilken man krävde åtgärder för att få klarare belysta de olika samordningsproblem som här kommer att resa sig. Det heter i skrivelsen från Industritjänstemannaförbundet: »Det måste därför antagas bli utomordentligt svårt och förenat med stora risker för förödande konflikter på arbetsmarknaden att förhandlingsvägen nå fram till en godtagbar lösning av samordningsproblemen.»

Detta är ett problem som hotar oss i framtiden och som regeringen helt — och som jag tycker på ett häpnadsväckande nonchalant sätt — har viftat undan. Hur länge man kan hålla på med den strutspolitiken, vet jag inte.

Tillåt mig sedan säga några ord med anledning av centerpartiets särskilda yttrande. Man säger på ett ställe att far-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

hågor finns för att »näringsliv och enskilda inte orkar bära de ökade kostnader som är förenade med ett lagfäst pensioneringssystem enligt motionerna I: 433 och II: 523 liksom enligt propositionen».

Det är folkpartimotionerna, som här alltså buntas ihop med regeringsförslaget; en såvitt jag förstår ganska slarvig skrivning, som bara är ytterligare ett belägg för hur svårt man i detta sammanhang har att skilja det ena från det andra. Skulle man visa samma bristande förmåga till distinktioner till exempel inom jordbrukspolitik, skulle det se mycket egendomligt ut. Skärp Er, herr Bengtson och Ert parti och försök se litet mera sansat och klart på det här! Det ligger i öppen dag att det finns väsentliga skillnader mellan folkpartiets och regeringens förslag.

Om de samlade arbetskraftskostnaderna blir desamma i stort sett — och ingenting tyder på att det kommer att bli någon särskild skillnad i detta avseende — så blir det ur belastningssynpunkt för näringslivet ganska likgiltigt om en större del av den samlade kostnaden går ut i form av pensionsavgifter och en mindre del i form av lön. För övrigt är folkpartiförslaget när det gäller avgifter och sådana saker till följd av sin allmänna konstruktion avsevärt mer flexibelt i förhållande till skiftande konjunkturlägen än vad regeringsförslaget, som bygger på en fördelningsprincip, någonsin kan bli.

Vidare gäller det frågan om kapitalbildningen. Man skulle kanske med någon generalisering kunna säga, att folkpartiförslaget i princip utgör en allmän SPP-försäkring, låt vara att pensionsnivån är lägre och att även en del andra saker gör att avgifterna inte alls blir desamma som enligt SPP-försäkringen. Mot den bakgrunden kan man fråga sig vad centerpartiet menar med sitt uttalande i det särskilda yttrandet. Anser det verkligen att SPP skulle ha utgjort en belastning för det svenska näringslivet och varit till skada för kapitalbildningen i det svenska samhället? Det skulle vara roligt att få ett svar på den frågan.

I vårt system har inbyggts en mycket generös återlåningsrätt — upp till 80 procent av den andel av försäkringsfondens ökning som belöper på försäkringen av arbetstagare i företagares tjänst.

Den verkliga samhällsekonomiska belastningen ligger ju på ett annat område, nämligen på folkpensionsdelen. Med hänvisning till alla de turer ute i terrängen, som herr Bengtson och andra har gjort, skulle jag vilja säga att det vore skäl att de tänkte litet allvarligare på den frågan. Även om vi på den punkten är eniga ett ganska långt stycke, måste man betänka att det är där de samhällsekonomiska och statsfinansiella påfrestningarna möter.

Låt mig, herr talman, slutligen göra några allmänna reflexioner.

Det har ofta sagts att vad pensionsfrågans lösning gäller är att komma till rätta med och skaffa bort den sista väsentliga återstående klassgränsen i det svenska samhället. Jag delar den uppfattningen. Det förhåller sig så, att vi måste komma därhän att ett mera betryggande och rättvist åldersskydd skapas för hela det svenska folket. Men samtidigt är det väl klart att en sådan fråga kan lösas på ganska många olika sätt. En del är bra, en del dåliga, en del mycket dåliga enligt min mening. Vad regeringen nu vill göra är att, trots att regeringspartiet är i minoritet bland väljarkåren, med all kraft söka driva igenom sitt förslag utan hänsyn till vad folkmajoriteten tycker och tänker. Varför har regeringen inte varit beredd att fullfölja god svensk demokratisk och parlamentarisk tradition och eftersträvat ett samförstånd? Något sådant förutsätter emellertid att man avstår från maktfullkomlighet och inte hyser en hundraprocentig övertygelse om att man själv har helt och hållet rätt. Det förutsätter i stället tillmötesgående mot andra partier och förståelse för andras meningar. Är det inte ett intresse ur både sakliga och demokratiska synpunkter att man kan förankra en sådan här stor reform i ett någorlunda brett parlamentariskt underlag? Jag tror att jag med gott samvete kan försäkra att allt det arbete, som nedlagts inom folkpartiet på att få till stånd en med-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

lande lösning av denna fråga, har skett just i denna samarbetsanda, denna traditionella parlamentariska anda, i vilken vi tidigare genomfört våra stora reformer. Jag tycker att det är på något sätt förnedrande att ytterståndpunkterna här har blivit så låsta och att de fått segra över samförståndstraditionen i svensk parlamentarism. Därvidlag har, menar jag, högern och centerpartiet å ena sidan och socialdemokratien å den andra ett mycket betydande och tungt parlamentariskt ansvar.

På en punkt skulle jag i hög grad vilja instämma med herr Geijer i vad han sade tidigare i dag. Han förklarade att när en fråga av sådana dimensioner som den nu föreliggande nått ett visst politiskt stadium — det var väl i alla fall innebörden — så måste den lösas. Även jag anser att det förhåller sig på det sättet. När en fråga av vilket slag som helst och hur den än i övrigt ligger till nått ett visst politiskt mognadsstadium, har man inte någon väg tillbaka, utan det finns bara vägar framåt till en lösning. Frågan om tilläggspensionerna befinner sig enligt min uppfattning politiskt sett i det läget. Det finns ingen väg tillbaka, vilket jag nu säger med adress till centerpartiet och högerpartiet. Det finns ingen väg tillbaka — frågan om tilläggspensioneringen måste lösas. Jag beklagar att högern och centern hittills inte har förstått att vad det nu gäller är inte, om frågan om tilläggspensionerna skall lösas, utan *vilken* lösning frågan skall få, vilken struktur man skall välja.

Jag har talat länge nog, herr talman, och kammaren vill säkert nu taga middagspaus. Jag skall därför begränsa mig till det jag nu har anfört.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 209, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande anslag till Fiskerilänafonden, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469); och

nr 229, i anledning av väckta motioner om översyn av expropriationslagens bestämmelser om rättegångskostnader.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till konkurslagen; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 kap. 5 och 8 §§ lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 239, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till allmänna läroverken.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.58.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 13 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! I utskottets utlåtande återfinner man några rader, som jag till fullo vill instämma i. Där framhålles att det »framstår som synnerligen betydelsefullt att allt flera människor i vårt land får möjlighet att ordna sin trygga försörjning för ålderdomen». Klarheten och preciseringen i den första meningen fördunklas emellertid i den följande meningen, där man anger hur denna ålderstrygghet skall ordnas. Där sägs, att tryggheten på ålderdomen »kan ske i olika former, genom pensionsanordningar och andra försäkringar och genom sparande, exempelvis i egen rörelse, egen gård eller eget hem». Jag är enig med utskottet om att om vi skall kunna lösa pensionsfrågan för alla, så måste det ske genom en pensionsanordning, som verkligen svarar mot de krav medborgarna har rätt att ställa, då det gäller tryggheten på ålderdomen och säkerheten för familjen. Att hänvisa till olika slag av försäkringar, sparande i egen rörelse, egen gård eller eget hem löser emellertid inte det grundläggande problem, som varit utgångspunkten för de tre pensionsutredningarna och de krav de pensionslösa grupperna i vårt land med rätta ställt. Jag har i denna kammare i tidigare pensionsdebatter anfört, att visst är det värdefullt med en sparad slant på banken eller i eget hem, och visst är ett ökat personligt sparande i och för sig angeläget, men att söka framställa detta som något slags alternativ till en ordnad pensionering är verklighetsfrämmande.

Det förhållandet att vi blir olika gamla och att olyckor och invaliditet kan drabba såväl unga som gamla människor, gör det omöjligt att hänvisa till enskilt sparande i de enskilda fallen. Det är de på grund av ålder, invaliditet eller familjeförsörjarens bortgång starkt skiftande individuella behoven som ett pensionssystem måste tillgodose. Detta medför i sin tur högst varierande pensionskostnader i de enskilda fallen, medan pensionsavgiften alltid måste grundas på genomsnittsberäkningar för alla. Hela vår moderna socialpolitik, som jag anser att vi i hög grad har anledning att vara stolta över och slå vakt om, bygger ju på denna, jag skulle vilja kalla den, solidaritetsprincip. Det innebär ju generellt sett att de friska betalar till de sjuka, de som arbetar till de arbetslösa, de i produktiv ålder till de gamla och till barnen. Jag antar att tämligen stor enighet också föreligger om riktigheten av denna princip. Den äger också sin fulla giltighet, då det gäller en välordnad tilläggs pensionering.

I den strid pensionsfrågan vållat, undanskymmes lätt att det i varje fall rätt enighet tidigare om vissa grundläggande principer. Låt mig påminna om följande:

1) Vi har väl alla varit eniga om att de gamla för sin försörjning inte skall vara hänvisade till sina barns välvilja eller förmåga eller till socialvården. Det är just därför vi har fått vår pensionsfråga, och det är väl också därför vi alla ansett att pensionen skall vara en laglig rätt, inte nådebröd eller understöd.

2) Alla partier har i skilda sammanhang ansett, att vi inte enbart med folkpensionsförbättringar kan lösa pensionsfrågan på ett tillfredsställande sätt. Alla partier har därför förordnat att folkpensionen skulle kompletteras med en tilläggs pension på det ena eller andra sättet.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

I praktiken har det emellertid inte blivit så mycket bevänt med denna principiella enighet. Högern och centerpartiet vill inte längre höra talas om att det var tilläggspensioneringens lösning som engagerade dem i linje 3 och 2 under folkomröstningen. För det var väl ändå tilläggspensionen vi röstade om vid det tillfället? Nu vet vi att sedan bondeförbundet blev center, vill man spela högerytter i pensionsfrågan, och högern är lika angelägen att markera sin negativa inställning till en lösning av pensionsfrågan. En lagfäst tilläggspension har för båda partierna uppenbart blivit en lika stor styggelse. På denna negativa linje återfinner man tyvärr även det tredje borgerliga partiet, folkpartiet, som visserligen alltså fasthåller vid sitt förslag till tilläggspension men som uppenbarligen anser det angelägnaste vara att fälla regeringens proposition om en allmän tilläggspensionering.

Vad folkpartiets förslag beträffar står det klart, att inget annat parti anslutit sig till det. Tvärtom visar debatten här i dag tidigare, att högern och centerpartiet inte vill veta av folkpartiets förslag. Det är dessutom ett förslag som folkpartiet i två val fått underkänt och som slutligen — icke minst viktigt i detta sammanhang — ingen facklig organisation anslutit sig till. Dess möjligheter att kunna bli realiserat nu eller i framtiden måste te sig som obefintliga.

Jag skall i detta sammanhang inte närmare granska den grundläggande skillnaden mellan regeringens och folkpartiets förslag. Jag har haft tillfälle tidigare att beröra den frågan i denna kammare. Låt mig emellertid konstatera, att folkpartiets förslag inte uppfyller de krav vi anser att man måste ställa på en pensionsreform, nämligen att den skall omfatta alla förvärvsarbetande och deras familjer, att pensionen måste trygga familjernas försörjning, om något skulle hända, att envar vid uppnådd pensionsålder skall kunna leva på ungefär samma standard som tidigare, att pensionen skall behålla sitt värde, även om priserna skulle stiga, samt att refor-

men måste genomföras nu, så att flertalet av dem som nu är aktiva hinner komma i åtnjutande av tillfredsställande pensioner.

Dessa principer kan vi inte ge avkall på. Deras betydelse kommer man snart att erfara efter ett genomförande av pensionsreformen.

Herr talman! Jag har alltid haft svårt att förstå, varför de borgerliga partierna i vårt land valt att göra tilläggspensioneringen till en stor principiell stridsfråga. Deras meningsfränder i bl. a. USA, Västtyskland och England har som bekant accepterat allmänna tjänstepensionsanordningar, grundade på lagstiftning och fördelningssystem. Inte heller tycker jag, att de invändningar som vi denna dag och vid tidigare debatter i denna kammare fått höra mot vårt förslag är särskilt hållbara. Det är för övrigt en argumentation som skiftat från tid till annan. De som exempelvis under folkomröstningen dagligen och stundligen skrev ut växlar på arbetsgivarnas villighet att lösa pensionsfrågan förhandlingsvägen tycks nu tvivla på att de privata arbetsgivarna ens vill medverka till en rimlig samordning för de grupper som redan är pensionsförsäkrade. Sakligheten i högerns motion illustreras exempelvis av att man inte upptäckt, att redan förra årets principproposition innebar en dispositiv lagstiftning, gällande arbetare, tjänstemän och företagare.

Likadant är det med högerns påstående, att lagförslaget skulle innebära en ungdomsskatt. Vi har naturligtvis inget emot att högern riktar blicken framåt och räknar på hur det kan bli för en 20-åring, som träder in i förvärvsarbete någon gång på 1980-talet. Men varför utgå från att lönen skall vara konstant under hela den aktiva tiden? Är det nödvändigt för högern att räkna med ett 45-årigt lönestopp för ungdomen för att komma dit man vill? Inom parentes kan nämnas, att liknande beräkningar med utgångspunkt från en så blygsam lönestegring som 1,5 procent om året också har gjorts. Med denna mera realistiska

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

utgångspunkt visade det sig då, att pensionsberedningens förslag även försäkringsmatematiskt var till stor fördel också för ungdomen. Siffran blev faktiskt så låg som 94 kronor per 100 i pension. Även om man inte kan tillämpa premiereservsystemets matematik på ett fördelningssystem, visar det ändå hur illa underbyggd högermotionen i verkligheten är.

I själva verket är det ju så, att den reform vi vill genomföra har sitt största värde just för ungdomen. Redan från början blir det ett fullgott invalid- och familjeskydd, och ålderspensioneringen hinner bli fullt utbyggd, innan de som i dag är unga lämnar sitt förvärvsarbete.

När det gäller dem som redan är folkpensionärer och inte hinner förvärva rätt till erforderlig tilläggspension, genomför vi den beslutade folkpensionsförbättringen, och vi tillämpar särskilda övergångsregler för de äldre, som kommer med i tilläggspensioneringen. Men de borgerliga pensionsförslagen lämnar som hittills pensionsfrågan olöst för stora grupper. Därmed följer större behov av skattefinansierade bidrag till åldringar, invalider och efterlevande i framtiden. Det lagförslag vi nu behandlar är därför till fördel även ur skattebetalarsynpunkt.

Jag skall inte, herr talman, gå in på alla de argument, alla de synpunkter som har präglat debatten denna dag. Det ligger väl något i påståendet, att vi vid den här tidpunkten kanske alla hört de olika argumenten. Men låt mig till sist, herr talman, säga att likaväl som de hundra tusentals pensionslösa i vårt land i dag måste ha svårt att förstå, varför det skulle behöva bli strid om denna fråga, lika svårt måste det säkert bli för kommande generationer att förstå, att 1950-talets stora politiska strid skulle stå om en reform, så naturlig, riktig och angelägen som den som avser allmän tilläggspension.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid utskottsutlåtandet.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Aspling som kom mig att begära ordet för en kort replik.

Herr Aspling sade ungefär, att han inte kunde förstå vad det var som hade gjort att de nuvarande oppositionspartierna hade valt att göra denna fråga till en stridsfråga. Ja, man skulle kunna skicka tillbaka frågan till herr Aspling och fråga: Vad i all världen är det som gjort att socialdemokratien har valt att göra denna fråga till en stridsfråga? Man skulle kunna fortsätta att fråga: Varför har inte regeringen, som ändå såsom regering bär ett förstahandsansvar för så att säga samordningen av de politiska krafterna i landet, gjort något verkligt försök att få till stånd en samlande lösning, utan bara envist krupit intill sin vägg och sagt: »Nej, nej, vi ruckar inte på vårt förslag — hellre går vi till en våldsam politisk strid»?

Nu säges det här, att folkpartiets förslag inte ens behöver diskuteras, därför att det inte har några utsikter att komma till ett praktiskt förverkligande. Det vet vi ingenting om. Vi vet fortfarande ingenting om, huruvida det socialdemokratiska förslaget har något möjlighet härvidlag. Jag medger att chanserna är större, men någon säkerhet finns det inte.

Låt mig göra det antagandet, herr Aspling, att regeringsförslaget faller, hurdan kommer då situationen att bli? Antag att man tillgriper ännu en desperat upplösning av andra kammaren för att försäkra sig om ett ännu bättre underlag för sina politiska manövrer och att man misslyckas ännu en gång med att få ett majoritetsunderlag bland folket för ett sådant förslag! Ämnar man då strunta i de pensionslösas bekymmer och fortsätta att benhårt hålla till hundra procent på sitt förslag, eller kommer man att gå in på en kompromisslinje? Jag menar att detta är ett väsentligt problem. Vi har från vårt håll försökt att komma fram till något som vi vågar kalla en kompromisslösning för att finna en väg ut ur

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

detta låsta läge, men vad har ni gjort från ert håll?

Det vore intressant att få höra herr Asplings syn på dessa frågor.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna se, och jag uttalar den förhoppningen, att tilläggspensionens historia en gång skall skrivas i det här landet. Jag tror att detta för framtiden skulle bli mycket värdefullt, och vi skulle nog komma att få uppleva och få se en hel del, som kanske i dag är fördolt för åtskilliga, kanhända även för herr Hanson, men jag föreställer mig att herr Hanson är väl initierad när det gäller folkpartiets inre diskussioner om detta. Särskilt bör man kanske från folkpartiets sida vara försiktig då man ställer frågan: Varför har socialdemokraterna valt att göra pensionsfrågan till en stridsfråga? Är det vi, herr Hanson, som har valt pensionen som stridsfråga? Jag skall inte dra historien nu, men jag kan så mycket pensioner att jag skulle under några flyende minuter vilja peka på följande.

Den första utredningen tillsattes år 1947 — det rådde ingen strid om den. Den avlämnar sitt betänkande år 1950. Vi får den andra beredningen — det rådde ingen strid om den — och vi får pensionsberedningen år 1956 — om jag inte minns fel. Det var alltså år 1956, och vad upplever vi? Vi upplever, att folkpartiet gör tilläggspensionsfrågan till en stridsfråga, mitt under det att vi har en pågående utredning. Folkpartiet vill vidare ha folkomröstning, och får folkomröstning. Man bör vara något försiktigare, herr Hanson, när man tar upp detta i och för sig ytterst intressanta problem.

Varför är vi inte förhandlingsvilliga? Jag tycker, herr Hanson, att man bör vara något mera dämpad när man uttalar sig även i denna sak. Folkpartiet accepterade inte ens en inbjudan att förhandla i vintras. Vi har deklarerat vår vilja att diskutera och att förhandla — det har deklarerats här i dag i kammaren av flera tidigare talare från mitt parti.

Självklart kan vi inte ge avkall på det som är det fundamentala i vårt system, men, herr Hanson, vi har varit beredda till debatter och diskussioner om möjliga vägar till ett samförstånd.

»Vad händer nu, om frågan faller?» frågar herr Hanson. Jag skulle beklaga om den faller, men detta kan naturligtvis hända, och då går också striden vidare om det som för oss är det angelägnaste, nämligen att pensionsfrågan blir löst och löst på ett sådant sätt, att de stora grupperna av pensionslösa i detta land får ett tillfredsställande skydd på ålderdomen och en säkerhet för familjen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Förmodligen kommer historien om tilläggspensionerna att skrivas någon gång, men jag får säga att när jag hört herr Aspling, hoppas jag verkligen i den vetenskapliga sanningens namn att det inte blir herr Aspling och hans gelikar som skriver den, ty då skulle det bli en egendomlig historieskrivning.

Som exempel på den lysande samförståndsvilja, som herr Aspling och hans parti säger sig ha visat i denna sak, hänvisar herr Aspling galant till att vi inom folkpartiet i vintras avvisat förhandlingar, som det socialdemokratiska partiet inbjöd till. Men, herr Aspling, vi känner väl båda till hur det förhöll sig med detta. Efter förhandskontakter, som helt klarlade att det inte på en enda väsentlig punkt fanns någon vilja från socialdemokratiskt håll att gå oss till mötes, var ju denna formella inbjudan från socialdemokratiens sida en ren demonstration, och detta måste herrarna, som skickade i väg denna inbjudan, ha haft klart för sig. Ni hade inte duktat för något gästbud den gången men skickade bjudningskort ändå. Detta allmänna tal som herr Aspling kommer med om vilja till samförstånd i pensionsfrågan är verkligen, herr Aspling, ganska luftigt. Jag skulle kunna tro på detta mera, om ni hade givit några verkligt konkreta be-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

vis för att ni ville ta ett steg till samförstånd, men dessa bevis lyser ännu med sin frånvaro.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg skall bli mycket kort. Det var återigen, tycker jag, en mycket egendomlig argumentation som herr Hanson förde. När han gör gällande att folkpartiet inte kunde acceptera ens en inbjudan därför att man i förväg visste att en förhandling var meningslös, så är väl detta en avspeglning av en direkt förutfattad mening, en ovilja till förhandlingar.

Beträffande historieskrivningen hopas jag, att det inte heller blir herr Hanson som skall bli doktor på tilläggspensionens historia i vårt land.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner inte något behov av att bli doktor, kanske i motsats till herr Aspling. Vad vet jag? Men, herr talman, det var ändå på det sättet, att det förekom ganska grundliga förhandssonderingar vid olika tillfällen vid det senaste årsskiftet. Dessa gjorde helt klart, att socialdemokratien inte på någon enda väsentlig punkt var beredd att göra några medgivanden. Under sådana omständigheter sätter man sig inte vid förhandlingsbordet. Det var således klart, herr Aspling, när den formella inbjudan kom, att det var alldeles meningslöst att ta upp förhandlingar. Att ni på ert håll kanske var litet misslynta med detta besked, kan jag förstå, ty ni hade väl velat spela upp ett nytt teaterstycke inför svenska folket för att återigen sprida myten om er förhandlingsvilja. Det ville vi inte medverka till, och det var kanske sorgligt för er, men så ligger saken till.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har på olika sätt, herr Hanson, klart deklarerat, att vi varit beredda att diskutera olika linjer vid förhandlingarna. Vi har talat om fonder och fondförvaltning, och det har funnits

åtskilliga andra ting värda att diskutera. Det har sannerligen inte bedrivits något skuggspel från vår sida, utan vi har menat allvar hela tiden med pensionsfrågan. Det är den som varit det angelägnaste.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag då herr Carlsson i Arla är borta från kammaren är den ende närvarande som deltagit i allmänna pensionsberedningens arbete och eftersom herrar Aspling och Hanson nu diskuterar historieskrivning, finner jag för att undvika mytbildning angeläget att säga, att under det år vi arbetade i pensionsberedningen framkom det varken från de socialdemokratiska ledamöterna eller från LO:s representant i beredningen något förslag av den art att det kunde betecknas som ett försök att finna en samförståndslösning. Eftersom herr Aspling i sitt senaste anförande nämnde fondfrågan, skall jag ta den som enda exempel. Jag ville på ett tidigt stadium, att man skulle ta upp till diskussion hela fondförvaltnings- och fondbildningsproblemet. Men detta vägrades bestämt. Det sades ifrån att den saken skulle utredas senare. Det blev också på det sättet, att denna fråga överlämnades till en helt ny kommitté. Jag vill alltså konstatera, att talet om socialdemokratisk vilja till samförstånd åtminstone när det gäller allmänna pensionsberedningens arbete icke är riktigt.

Herr Aspling var inne på en del punkter i folkpartiets system. Jag kunde på herr Asplings beskrivning inte känna igen vårt förslag. Herr Aspling påstod t. ex. att det i folkpartiets förslag inte finns något ordentligt familjeskydd. Vad har herr Aspling för belägg för detta påstående? Jag har varit med om att utforma folkpartiförslaget och vet att det innehåller ett ordentligt familjeskydd. Därför skulle jag gärna vilja veta, vad herr Aspling baserar sitt påstående på.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Efter en folkomröstning och två val, som gällt pensionsreformen,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

börjar argumenten från ömse håll verka en aning slitna, och den sista replikväxlingen understryker på sitt sätt hur utslitna argumenten från olika håll är. Men att det i denna kammare fanns 23 förhandsanmälda talare och i medkammaren 47, är ett uttryck för att den reform, som riksdagen nu skall ta ståndpunkt till, är av den allra största betydelse för stora medborgargrupper i vårt land.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att göra några reflexioner till denna fråga. Jag tycker man kan se saken så, att tjänstepensionsfrågan under sin behandling här i riksdagen, i utredningar och i pressen i väsentlig grad har bidragit till att klarlägga de klasslinjer, som präglar vårt svenska samhälle. Det anser jag vara av stor betydelse. Jag underskattar därför inte på något sätt reformens direkta betydelse för stora medborgargrupper, men att denna fråga har klarat ut var klassgränserna går inom den svenska politiken, är av mycket väsentlig betydelse för framtiden.

Låt mig bara säga ett par ord om detta. Under de första efterkrigsåren gjorde de tre borgerliga partierna stora ansträngningar att främstå som reformvänliga, och de avstod ganska ofta från att öppet gå emot en social reformpolitik. Jag tror också att detta förde till att en del folk lät sig förvirras och förledes att tro, att de borgerliga partierna i grunden hade förändrats och att de var villiga att föra en politik, som skulle ge rättvisa åt de stora löntagarmassorna och mindre inkomsttagarna över huvud taget. Kommunisterna var hela tiden emot den ståndpunkten, och vi sade att man inte skulle låta sig luras av den sociala demagogi som visades ifrån det hållet. Jag tror mig kunna säga, herr talman, att utvecklingen har visat att denna vår ståndpunkt var riktig.

Nu visar man sitt rätta ansikte ifrån borgerligt håll. Alla de tre borgerliga partierna vill mer eller mindre radera de sociala reformerna, och allt tydligare har detta avslöjats genom den diskussion vi nu för om tjänstepensionen, en fråga som gäller en så grundläggande

demokratisk rättvisa för svenska folket, att alla förvärsarbetande människor skall kunna få en tryggad ålderdomsförsörjning.

Nå, att högern — som ju är den gamla bolagshögern, trots allt tal om vardagsmänniskorna — kämpar emot vad folkflertalet önskar, förvånar kanske inte så många, i varje fall förvånar det inte mig. Vad som förvånar mig en smula är, att ett sådant parti som centerpartiet intar en avvisande hållning emot denna demokratiska reform, att detta partis ledning och riksdagsgrupp inte kan förstå att man genom sitt tal, sina motioner och sin ställning i utskottet kastat bort den möjlighet som erbjuds också för hundratusentals små jordbrukare, liksom för andra småföretagare, att få en värdebeständig pension till en kostnad, som ligger långt under vad de enskilda försäkringsbolagen nu kräver. Jag kan inte fatta att det kan vara en bonde- eller småföretagarvänlig politik att inta den ståndpunkt som centerpartiet intar. Det måste vara andra skäl som där ligger bakom.

Vi vet ju allesammans, och jag skall inte fördjupa mig i detta tema, hur folkpartiet har blivit illa åtgånget på grund av sin ståndpunkt i denna för löntagarna mycket viktiga fråga. Det går inte att sitta på två stolar i politiken, damer och herrar folktoparter! Man måste ha en enhetlig och riktig ståndpunkt. Det har de senaste valen givit klara belägg för. Det förslag, som nu föreligger från folkpartiets sida, är ett försök att genomföra en omöjlig balansakt. Man föreslår formellt en lagfäst pension, och man försöker att på något sätt identifiera den med det förslag, som arbetarrörelsens båda partier står bakom. Men vi behöver inte peta mycket på det förslaget för att se, att det är de stora privata försäkringsbolagen, som stått fadder vid detta förslags dop. För försäkringstagarna återstår enligt det förslaget endast *förhoppningen* att få ut en icke värdebeständig pension någon gång in på nästa århundrade. Jag tror också att man kan notera att detta förslag genomskådas av folkpartiets egna väljare, av vilka

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

en del dragits till höger och andra gått till vänster eller fallit i passivitet.

Jag vill, herr talman, bara understryka, att vårt kommunistiska parti stöder regeringsförslaget i tjänstepensionsfrågan därför att det i grundläggande stycken sammanfaller med de riktlinjer som vi tidigare har framfört även här i riksdagen. Det gäller principen om att pensionen skall omfatta omkring 65 procent av lönen samt om att arbetsgivarna skall åläggas att betala hela avgiften, utan att man får göra avdrag på lönen.

Låt mig till sist bara tillägga, att för mig framstår icke regeringsförslaget och utskottsreservanternas förslag som idealiska lösningar, men de utgör ett framsteg. Vi har i en motion yrkat vissa ändringar i fråga om de enligt vår mening väsentliga bristerna i regeringens förslag. Vad vi främst där framhållit gäller fondstyrelserna och pensionsåldern.

Vi har föreslagit ökat löntagarinflytande i fondstyrelserna, en sak som i viss mån tillmötesgått i den reservation som anmälts. Vi har vidare framhållit vikten av att sänka pensionsåldern utan förlust i pensionsbelopp för sådana som arbetar i särskilt tungt och pressande arbete. Vi fäster stor vikt vid att den utredning som pågår kommer att färdigställas skyndsamt, och vi hoppas att detta skall leda till positivt resultat, så att denna fråga verkligen blir löst.

Med dessa kortfattade satser, herr talman, vill jag yrka bifall till i första hand motion I: 430 och i andra hand till utskottsreservationen.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Jag har suttit här en stund och funderat över hur en så hygglig och vettig karl som Sven Aspling har känt sig de senaste nio minuterna — inför de rätt närgångna politiska kärleksförklaringar han har utsatts för från herr Öhmans sida. Hur reagerar en modern socialdemokrat, som ju ändå måste känna en instinktiv motvilja mot det kommunistiska partiet och den kommunistiska ideologien, inför det fruktans-

värda ödet att se sitt hjärtebarn bäras i famnen med öm omsorg av en av de främsta företrädarna för denna ideologi?

Nu är frågan ställd, herr talman, och jag utgår ifrån att den kommer att besvaras på ett eller annat sätt.

Vår enligt egen uppgift svärsövde socialminister hade hållit sitt syntetiska samförståndstal i riksdagens andra kammare. Hans obligatoriske förestavare och eftersägare, herr Geijer, hade hållit sitt något försenade förstamajtal i riksdagens första kammare, med en smula lama men förstuckna hotelser och glödritningar på partidisciplinens stramalj. När partidisciplinen angår någon annan! Då mötte jag härute en dansk tidningsman, en fri och obunden tidningsman, om vilken jag vet att han väl känner skandinavisk politik och om vilken jag tror mig veta att han står den socialdemokratiska danske statsministern H. C. Hansen nära. Han sade till mig: Kommer regeringen att försöka driva igenom sitt pensionsförslag? Jag förmodar det, svarade jag, åtminstone har man sagt att det är avsikten. Låt mig då göra en kommentar, sade han. Något sådant hade varit fullkomligt omöjligt i Danmark. Där sätter vi demokratin för högt för det.

Man frågar sig nu: Vad är det som gör det som är politiskt omöjligt i Danmark till högsta politiska visdom i Sverige? Vad är det som gör att vår nådiga överhet pressar sin majoritet i andra kammaren intill gränsen för dess förmåga och över gränsen för dess befogenheter? Vad är det som gör att man skall driva igenom sin vilja i denna fråga samtidigt som både statsministern och finansministern går omkring och hoppas på någon sorts icke närmare angiven samling de demokratiska partierna emellan i till exempel det stora frågekomplex, som den statsfinansiella krisen aktualiserar?

Att lösa pensionsfrågan och att lösa den enligt obligatoriets huvudlinje är att möta ett rättfärdighetskrav, heter det. Hur man ett ögonblick kan föreställa sig att man uppfyller vad rättfärdigheten kräver med ett system, vars reella innebörd är skyldigheter och icke rättigheter, har jag aldrig förstått. Ett obligato-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

riskt pensionssystem ger, väl att märka, inte någon pension, men det ger alla skyldigheter att i ett statligt pensions-system betala till pension.

»Vi måste ha en lagstiftning för att få till stånd den stora anslutning till pensionssystemet som vi oundgängligen behöver, det fasta kollektiv som det förutsätter», säger socialdemokraterna vidare. Men är inte detta i själva verket att underkänna den inneboende kraften i det egna systemet? Om det pensionssystem man erbjuder hade alla de fördelar man påstår, skulle det ju inte behöva göras obligatoriskt. Då skulle ju människorna i eget intresse utan vare sig någon skyldighet att göra det eller några straffbestämmelser ansluta sig till systemet. Obligatoriet innebär alltså en kritik av det egna förslaget och en bristande tilltro till dess egen förmåga att få fram den anslutning som är dess förutsättning.

»Det fasta och bestående kollektivet, som i väsentlig grad uppehålls med en serie repressaliebestämmelser mot dem eller den som hävdar sin rätt till frihet och självständighet, är en förutsättning för att fördelningssystemet skall kunna tillämpas», säger socialdemokraterna och försöker ge det intrycket att fördelningssystemet som sådant skulle kunna skapa någonting av ingenting. Fördelningssystemet är en rent teknisk metod, ett sätt att uttrycka förmåner i avgifter. Det är alltså icke ett bidrag i och för sig till pensionsfrågans lösning.

Om realräntan blir större i framtiden än standardstegringen, blir uttagsprocenten vid ett premiereservsystem lägre än vid fördelningssystemet. Om realräntan blir lika hög som standardstegringen, blir procenten för avgiftsuttaget lika stor i fördelningssystemet som vid ett premiereservsystem. Detta är ett matematiskt faktum, som man inte kan förändra med ett beslut i riksdagen. Det är ett matematiskt faktum, som konstituerar effekten på längre sikt av det obligatorium som man nu motiverar just med att man skall kunna tillämpa fördelningssystemet. Inte annat än jag förstår ligger bakom hela detta resonemang ett misstag, och ett ganska kompromet-

terande misstag. Man tycks i socialdepartementet föreställa sig, att folkpensionen har sin standardbeständighet på grund av fördelningssystemet. I själva verket har folkpensionen sin standardbeständighet därför att fördelningssystemet i detta fall är kombinerat med en möjlighet att uttaga skatt, med beskattningsrätt, och ingen har förutsatt att obligatoriet skulle på detta vis byggas ut.

Fördelningssystemet gör det tekniskt möjligt att genomföra en överkompensation, vilken tekniskt sett kan göras hur stor som helst och placeras på vilka människor som helst. Men därmed har man inte undvikit de ofrånkomliga samhällsekonomiska och avgiftsmässiga följderna av överkompensationen. Överkompensationen måste betalas någon gång av någon. Det är detta faktum som man inte kommer ifrån. Vi kan helt enkelt inte med förbindande kraft besluta en överkompensation av det slag, regeringen nu har tänkt sig. Vi kan inte göra det, därför att vi inte kan binda vare sig svenska folket eller riksdagen med i dag fattade beslut.

»Vi måste ha ett obligatorium», säger man vidare, »därför att det är enda möjligheten att lösa värdesäkringsproblemet för pensionen.» Men obligatoriet löser inga värdesäkringsproblem; obligatoriet skjuter dem framför sig och omvandlar de ekonomiska följderna av en inflation till en avgiftsförpliktelse, en avgiftsförpliktelse som åvilar alla till kollektivet knutna och i kollektivet med hot om repressalier fasthållna. Därvidlag fungerar obligatoriet på precis samma sätt som folkpensionen, där man ingalunda har löst värdesäkringsproblemet men där man — därför att folkpensionen är solidarisk och lika för alla — har erhållit rätt att skapa en ersättning för värdesäkra pensioner med beskattning. Varje indextillägg, som regeringens inflationspolitik gör nödvändigt, medför en belastning på skattebetalarna på 43 miljoner kronor. I obligatoriet kommer belastningen inte att drabba skattebetalarna direkt; den kommer att drabba de till obligatoriet tvångsanslutna.

Så anför man till slut ett ytterligare

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

skäl, nämligen det att de enda alternativen skulle vara obligatorium eller ingenting. Man påstår utan vidare att så skulle vara fallet och utfärdar därmed ett klart underbetyg åt landets alla löntagare av alla generationer och åt landets alla företagare. Man säger helt enkelt, att om vi inte tvingar er att i samband med era diskussioner om löne- och arbetsvillkor ta in pensionsfrågan i bilden, kommer ni att lämna den utanför. Man ger precis samma underbetyg åt 700 000—800 000 egnahemsägare i landet, av vilka flertalet ur en knapp inkomst skaffar sig möjlighet att amortera sina egnahem och att på detta sätt skapa sig ett eget realkapital. Och det underbetyget utfärdar samma människor, som förutom sin obligatoriska tilläggs pension överväger en obligatorisk amorterings skyldighet för just egnahemsägarna.

Herr talman! Naturligtvis är det ingen, som med någon säkerhet kan säga någonting om framtiden. Vi kan ha förhoppningar som, därför att vi vill det, för oss framträder som en förvisning. Socialdemokraterna har klätt sina förhoppningar i paragrafernas form. Jag vägrar att så göra, men jag är förvisad om att därest det här i landet drives en realistisk ekonomisk politik, som gör att standardutvecklingen blir den, som av tekniska och materiella skäl är möjlig, kommer också människorna att lösa sin pensionsfråga, att göra det smidigt, snabbt och på det sätt, som ger den största möjliga säkerhet för de egna pensionsmedlens bestående värde. Jag är övertygad om att därest man genomför de behövliga reformerna på skattepolitikens område, i försäkringslagstiftningen — inte minst när det gäller folkpensionernas utformning — kommer med stigande arbetsförtjänster svenska folkets känsla av ansvar inför den egna ålderdomen att växa sig starkare och starkare och att också få de uttryck, som är förenliga med den snabba standardstegringens förutsättningar och som bidrar till att göra dessa standardstegringar säkra för alla och envar.

Herr talman, må det till slut tillåtas mig att ställa ett speciellt yrkande, som

knyter an till en i denna kammare och i andra kammaren väckt motion, där man vill begränsa möjligheterna för dem som i dag eller i morgon direkt deltar i beslut om överkompensationen att besluta om egen överkompensation. Med hänsyn till möjligheten att kammaren kommer att besluta att genomföra en lagstadgad försäkring för allmän tilläggs pension — ett obligatorium med andra ord — och då 12 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag i vart fall icke bör genomföras oförändrad, yrkar jag, med framhållande av att jag motsätter mig obligatoriet beträffande 12 §, att denna måtte erhålla den lydelse, som angivits i motionerna I: 434 av herr Ringaby och II: 526 av herr Gansmoe m. fl.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till detta sista yrkande. Jag har tidigare ställt ett yrkande, som hade samma innebörd. Det är närmast formuleringen av yrkandet som jag ber att få ansluta mig till, med återtagande av den formulering som jag har ställt på samma punkt.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svärd har hållit en mycket lång och i vissa stycken nästan vetenskaplig föreläsning om vad fördelningssystemet är och vad det innesluter. Det blev, tycker jag, något av en skräckskildring.

De enda grupper i vårt land, som verkligen kan sägas ha sin pensionsfråga väl ordnad är, herr Svärd, de stats- och kommunalanställda. De har i långa stycken sin pensionsfråga ordnad enligt samma principer som vi här förordar. Jag har redan i mitt tidigare anförande sagt, att fördelningssystemet tillämpas bl. a. i Amerika och i Västtyskland och att man även förbereder att tillämpa det i England. Varför gör man det? Jo, därför att man rent erfarenhetsmässigt har kommit fram till att man inte kan skapa en riktig och rättvis pensionsordning

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

utan fördelningssystemet. Man kan inte skapa den värdebeständighet och den pensionsnivå, som ett modernt pensionssystem i vår tid förutsätter utan att tillämpa fördelningssystemet. Jag kan, herr Svärd, hålla med om att fördelningssystemet också innesluter tekniska metoder, men det är ett system, som i alla avseenden har visat att det kan ge pension. Det är, herr Svärd, ett system som man verkligen kan lita på.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Svärds yrkande om bifall till motion nr 434 i denna kammare och nr 526 i andra kammaren, som avser riksdagsmännens rätt att utnyttja de fördelar som pensionssystemet ger, därest obligatoriet nu genomföres.

Vi hade i vår rättsordning för åtskilliga år sedan någonting som hette vanfrejd, som kunde ådömas om någon gjort sig skyldig till brott. Vi har också ett minne av att man i Tyskland hade någonting som kallades justejärnan, som hängdes på dem som inte var rena arier. Det skulle väl nästan bli frågan om någonting liknande, om vi bifölle dessa motioner, nr I: 434 och II: 526. Det är inget brott mot svensk grundlag att besluta en pensionsordning av det slag som finns angivet i proposition nr 100.

Jag har redan tidigare yrkat avslag på motionerna, men jag har ingenting emot att de riksdagsmän, som röstar emot förslaget om en obligatorisk tilläggspension, i fortsättningen bär ett band om armen, på vilket det står: Vi har icke deltagit i beslutet och avstår frivilligt från att utnyttja de förmåner, som detta beslut innebär.

Herr **SVÄRD** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska underligt, hur en försäkringsmatematisk teknik plötsligt kan få ett egenvärde för ett helt politiskt parti, plötsligt kan förvandlas från vad den är — ett system

för att tekniskt sammankoppla avgifter och fördelar — till någonting helt annat, på vilket man förefaller tro sig kunna bygga en hel ideologi. Vi har fördelningssystemet när det gäller folkpensionen men kompletterar det med en beskattningsrätt, som är obegränsad och som gäller samtliga medborgare. Man räknar pensionerna i de statliga företagen och statens verk i allmänhet enligt fördelningssystemets formler, men, herr Aspling, vad kostar den pensionen? Jo, den kostar *minst* 20 procent av lönen. Herr Aspling, som är ute och letar efter något att lita på, skall tydligen inte leta i den kungl. propositionen och dess uppgifter om obligatoriets avgiftsuttag.

Till herr Strand skulle jag bara vilja säga, att det förefaller mig vara litet tidigt på kvällen för att jämföra ett förslag om att de, som själva har direkt fördel av en överkompensation i ett pensionssystem, inte skall besluta denna överkompensation för egen del, med herr Hitlers gula stjärnor eller något slags banderoll. Jag känner herr Ringaby, och jag kan försäkra herr Strand att denne inte är så mordisk i avseende på riksdagsmännen som herr Strand tycks förutsätta.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ett ögonblick misstänkt herr Ringaby för att ha skrivit den här motionen — han har varit för kort tid i riksdagen och deltagit för litet i behandlingen av dessa ärenden för att han skulle komma på någon sådan idé som den i motionen framförda.

När jag första gången tog del av motionen, fick jag den uppfattningen, att man syftade till riksdagsmännens pensionsrätt i egenskap av riksdagsmän. Men det är ju inte utan vidare klart att riksdagsarvodet blir pensionsgrundande i den meningen, att arbetsgivaren, staten, skall betala avgifterna. Riksdagsarvodet hör nämligen till den grupp, där överenskommelse måste träffas, huruvida arvodet skall vara pensionsgrundan-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

de i den meningen; eljest skall det jämsättas med inkomst av annat förvärvsarbete och vederbörande följaktligen själv betala avgifterna. Sedan har jag emellertid hört att man syftar längre och avser att samtliga de inkomster, som åtnjutes av de riksdagsmän vilka är med om att fatta beslutet om tilläggspensioner, skulle falla under ett beslut i den riktning motionärerna avser. Herr Svärd får ursäktas att jag inte kan få någon annan uppfattning av detta än att det är ett ytterligare uttryck för den desperata stämning som existerar bland högerns riksdagsmän — det kan ju inte vara motiverat att framställa ett sådant förslag.

Får jag, herr talman, medan jag ändå har ordet, säga något litet också om fördelningssystemet, ehuru jag inte har möjlighet att utveckla mina synpunkter på det under den tid jag har till förfogande för kort genmäle; herr Svärds anförande liknade ju något en doktorsdisputation i ämnet. Jag håller med herr Svärd om att det inte är så enkelt att försäkringsmatematiskt räkna ut vad fördelningssystemet egentligen kommer att innebära i kostnader. Men detta var ju inte heller det väsentliga i herr Svärds uppläggning, utan han ville visa att systemet innebar skyldigheter, inte en rättighet att uppbära pension. För en vanlig enkel riksdagsman, som inte har tagit någon matematisk examen och följaktligen inte kan vrida till siffrorna på det sätt som erfordras för att göra det hela märkvärdigt, förefaller dock den matematiska kärnan i kostnadsfrågan vara den som kan återföras till det jag nämnde under förmiddagstimmarna, nämligen att om det i nuläget finns 6 å 7 aktiva för varje pensionär och pensionsnivån är 60 procent, så måste det komma 10 procent av kostnaderna på var och en av de aktiva som skall betala pensionen. Vid ett konstant förhållande mellan antalet aktiva och antalet pensionärer skulle vi alltså kunna räkna med att kostnadsnivån även i fortsättningen blir 10 procent, beräknad på den pensionsgrundande inkomsten. Nu har vi emellertid en så ogymsam åldersför-

delning, att vi måste räkna med att om 20 eller 30 år inte ha mer än 4 eller i bästa fall 5 aktiva på varje pensionär. Då stiger kostnaderna till 12 procent för var och en av de 5 aktiva; och om vi råkar hamna så långt ner som vid 4 aktiva för varje pensionär, blir kostnaderna 15 procent av den pensionsgrundande inkomsten.

Det är möjligt att man kan anföra andra synpunkter på kostnadsfrågan än dem jag här nämnt, men det har i varje fall inte varit möjligt att få fram några sådana, som det gått att ta fasta på.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! När en person har burit fram en motion misstänker jag alltid vederbörande för att ha skrivit motionen. Herr Strand har tydligen andra erfarenheter än jag i det avseendet — om personliga eller inte skall jag inte yttra mig om med hänsyn till den aktning man är skyldig en aktad förste vice talman.

När herr Strand föreställer sig att det skulle råda en desperat stämning i högerns riksdagsgrupp så kan jag uttryckligen dementera det. Vi känner oss mycket litet desperata. Vi är inte ens rädda för att herr Strand skall föreslå att vi i framtiden skall förses med gul stjärna — i riksdagskatalogen naturligtvis.

Diskussionen om fördelningssystemet och dess innebörd kan drivas hur långt som helst. Man kan lägga helt andra synpunkter på avgiftsproblemet som sådant än dem herr Strand här anför. Det enda som är det väsentliga för hela den debatten är att man icke kommer ifrån det oupplösliga och matematiska sambandet mellan förmåner och avgifter i ett pensionssystem, vare sig man anlitar fördelningssystemet eller något annat system. Sedan man konstaterat det, kan man ju bara konstatera att därest vi tillämpar fördelningssystemet för tilläggspensionering, har vi en kostnad som minst uppgår till 20 procent av lönen, och därefter ger sig slutsatserna av sig själva.

Det finns ingenting som hindrar socialdemokraterna att förskjuta avgiftsbe-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

talningsskyldigheten framåt i tiden, att skjuta över den på nya generationer och att i viss utsträckning så att säga hålla den ständigt framför sig. Men därmed försvinner inte avgiftsskyldigheten. Därmed försvinner inte det som man också i ett fördelningssystem, herr Strand, skall bokföra som en skuld, en pensions-skuld. Detta är ett sätt att ge uttryck för realiteterna i hela den diskussion vi här för.

Herr **RINGABY** (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom mitt namn har blivit direkt apostroferat vill jag bara säga att jag föreställer mig att jag är ungefär lika mycket delaktig i skrivningen av motionen nr I: 434 som exempelvis herr Strand är delaktig i skrivningen av den reservation som är fogad till det här betänkandet och som herr Strand står för såsom första namn.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte skrivit reservationen.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! En sak som jag särskilt fäst mig vid under dagens debatt och som först herr Mannerskantz var inne på och sedan herr Svärd även berörde i slutet av sitt anförande är att de säger att om den utveckling, som har ägt rum här i landet under efterkrigsåren, fortsätter i samma takt under den närmaste tioårsperioden så kommer människorna att kunna lösa sin pensionsfråga själva. Ungefär så har väl orden fallit. Detta skulle först och främst innebära att dessa två herrar i högerpartiet i praktiken medger att utvecklingen har gått i rätt riktning sedan krigsslutet. De ger alltså ett erkännande åt den politik som har förts här i landet under den senaste tiden. Detta rimmar emellertid inte riktigt bra med vad herr Mannerskantz sade i senare delen av sitt yttrande, där han talade om att det bara var högern som kunde föra en riktig finanspolitik

i vårt land. Kan man peka på att det ägt rum en utveckling som gjort att människorna så småningom själva kan klara sin pensionering så kan man väl inte i samma ögonblick tala om att finanspolitiken och politiken över huvud taget har skötts dåligt.

Jag skulle i det sammanhanget vilja ställa en fråga. När nu utvecklingen har gått i den här riktningen, varför har då pensionsfrågan inte lösts tidigare, varför har då så många stora grupper i vårt samhälle haft sin pensionsfråga olöst? Herr Aspling talade om att den här frågan hade lösts i USA och även i en del andra länder ute i världen. Jag läste för några år sedan igenom det pensionsreglemente som gäller i Amerika och som Roosevelt genomförde år 1937. Avgifterna i detta pensionssystem betalas av de anställda och arbetsgivarna gemensamt, och det är fördelningssystemet som tillämpas. Det har inte hänt någon olycka genom att ett sådant pensionssystem införts. Man har inte fått dåliga finanser, och det har över huvud taget inte förekommit något politiskt jordskred. Tvärtom tycks alla som får denna pension känna en trygghet för sin ålderdom, trots att pensionen inte äger den storlek som vi här skulle vilja genomföra. Det är många svenskamerikaner som kommer hem och slår sig ned i det gamla landet och får sin pension från Amerika. Det landet pekar ju många inom högern på såsom föregångslandet i flera avseenden, men i det här fallet vill de inte vara med om att besluta om samma lösning av pensionsfrågan som genomförts i Amerika.

Herr Mannerskantz ifrågasatte i sitt tidigare anförande om inte den här frågan skulle ha utretts mera, och om jag fattade honom rätt borde den kanske även ha remissbehandlats. En annan talare, herr Georg Carlsson, sade att sällan har någon fråga föregåtts av så många och långa utredningar som den här frågan. Nu har herr Carlsson själv suttit med i en utredning, så han vet att frågan är utredd och han vet också hur diskussionerna har gått. Båda herrarna kan ju inte ha rätt.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Jag tror att herr Carlssons slutsats är riktig. Det har förekommit många och långa utredningar, och nu är tiden mogen att genomföra pensionsreformen. Ett uppskjutande innebär i korthet att nya åldersgrupper ställs utanför en riktig ålderspension. För varje år man skjuter på genomförandet av tilläggspensioneringen ställer man grupper av människor utan möjlighet till en tryggad ålderdom.

Jag har lagt märke till, framför allt i det särskilda yttrande som finns fogat till utskottsutlåtandet, att centerpartiet talar om sparandet på det sättet att — jag citerar centerpartiets särskilda yttrande — »många människor föredrar vidare andra former av sparande än pensionsförsäkringar, exempelvis sparande i eget hem, i egen rörelse eller i bank eller en annan kreditinrättning». Det där talet fördes under valrörelsen och vid folkomröstningen, och det ingick som ett led i de motioner som väcktes i anslutning till propositionen förra året.

Jag har ställt mig frågande inför detta tal om sparande till ett eget hem. Vilka möjligheter har en vanlig arbetare att genom sparande i eget hem kunna klara sin pension för ålderdomen? Om han bygger ett eget hem för i nuvarande läge 60 000—70 000 kronor och har möjligheter att något så när avbetala den skuld han ådrar sig på grund av byggan- det så att han är tämligen skuldfri när han kommer in i pensionsåldern, var har han då sin pension? Han kan sälja gården med förtjänst och på sätt få ett kapital, men han får inte tillräckligt för att kunna leva på, vilket han skulle få om han hade en pension. Det han får för gården räcker till livsuppehållet i några år. Behåller han sin fastighet får han dras med kostnader för underhåll och liknande. Han har alltså över huvud taget inte möjlighet att leva på sitt egna hem. Jag har svårt att föreställa mig att man kan övertyga människorna att de kan klara pensionsfrågan den vägen.

Vad beträffar sparande i en egen rörelse kan jag säga att det här i landet finns många småföretagare som inte har

möjligheter att bygga ut sin rörelse till sådan storlek att den kan ge en tillräcklig försörjning på ålderdomen. Mängder av småföretagare kommer att hälsa genomförandet av tilläggspensionen med stor tillfredsställelse, därför att den löser problemet om ålderdomsförsörjningen såväl för dem själva som för deras anställda.

Jag tror att det var herr Bengtson som sade att pensionen är en intjänt lön och att man skall låta människorna överväga huruvida de vill ta ut den i form av pension eller i form av högre lön. Herr Bengtson sade också att centerpartiets förslag är rättvist och att centerpartiet arbetar för likställighet, jämställdhet och lika rätt för alla, men hur stämmer detta med verkligheten? Var arbetar centerpartiet för jämställdhet och lika rätt för alla? Vi vet ju att centerpartiet på vissa områden inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse medverkar till att tjänstemännen pensioneras i vanlig pensionsförsäkring i SPP eller andra pensionskassor. Detta innebär alltså att centerpartiet är med om att tillförsäkra vissa anställda en tryggad ålderdom genom pensionsförsäkringar. Jag vet inte om herr Bengtson, som talade om lika rätt för alla, är med i styrelsen för någon mejeriförening eller slakteriförening eller annan ekonomisk rörelse, men i så fall har han ju varit med om att ordna pensionsfrågan för en del tjänstemän. När man nu vet att sådana förhållanden existerar, så frågar man: Varför skall dessa anställda ha en pension utöver folkpensionen? Jag vill också ställa frågan: Har ni erbjudit dem att ta ut den där pensionen i form av högre lön? Varför handlar ni olika mot människorna här i landet? Varför ger ni pensioner till anställda i er egen rörelse och vägrar andra människor att komma i åtnjutande av en tryggad ålderdomsförsörjning? Här talar ni med två tungor.

I jordbruksutskottet har i dagarna behandlats tre stora propositioner som rör jordbruket, nämligen för det första en proposition om prisuppgörelse, för det andra en proposition om rationalisering och för det tredje en proposition om

Lägförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

småbrukarstöd. I dem ingår det viss statistik, och där kan man slutligen komma fram till att det finns grupper, framför allt småbrukare, som har inkomst vid sidan om jordbruket. De kan ha en inkomst från ett yrke. De kan vara träarbetare, de kan ha inkomst på grund av att de kör i skogen åt bolag eller andra, de kan vara skogsarbetare och hugga timmer. De som på detta sätt arbetar åt andra får ju möjlighet att arbeta sig till en egen tjänstepension, och riksdagen kommer om några veckor att få ta ställning till dessa problem, när man skall fatta beslut om en uppgörelse och dessutom om ett stöd till småbruket. Men man skall i dagens läge säga att småbrukarna inte är berättigade att vara med och arbeta sig till en egen pension genom att delta i det produktiva arbetet! Jag tror det finns många småbrukare här i landet som borde se upp på den här punkten och lägga märke till hur det verkligen handlas, när det gäller deras egen ålderdomsförsörjning.

I det förslag som nu föreligger till behandling skall jag ta upp en fråga — familjepensionen — till debatt. Vi har en sjukförsäkring som täcker inkomstbortfall vid sjukdom. Vi har en olycksfallsförsäkring som vid olycksfall täcker de inkomster som då ramlar bort. Vi har alltså en säkerhet mot olycksfall och mot sjukdom samt även beträffande olycksfall som medför döden, varvid de efterlevande tryggas. Men när det gäller ett dödsfall som inträffar på grund av sjukdom, så finns inte denna trygghet för familjen, utan då lämnas den utanför. Hur många arbetarhem här i landet har inte under årens lopp på grund härav råkat i ekonomiskt trångmål och haft svårt att klara sig efter mannens bortgång? Man har otaliga exempel på, och man har otaliga gånger upplevt, hur en hustru till en bortgången industriarbetare förtvivlat frågat sig, hur hon skall klara sig och sina barn, sedan mannen gått bort. Hade vi haft denna tilläggspension, hade hon aldrig behövt fråga. Hon hade då haft möjlighet att få en familjepension, så att hon skulle kunnat klara sig för framtiden. Här ställs för

närvarande många hem inför stora problem. Jag har ofta frågat mig: Varför skall man göra skillnad mellan familjerna? Varför skall den ena familjen ha trygghet för sig, för familjen, för barnen, medan den andra familjen inte skall ha trygghet? Varför skall änkan till en industriarbetare lämnas utan denna familjepension medan änkan till en tjänsteman, som har sin tjänstepension ordnad, skall få pension?

Har herrarna som yrkar avslag på tilläggspensionen tänkt på att det är de mindre inkomsttagarna här i samhället som man lämnar utanför och att det framför allt är familjerna som man lämnar utanför tryggheten vid familjeförsörjarens bortgång? Jag tror att man måste lösa detta problem framför allt för familjerna, där det har så oerhört stor betydelse.

Jag har också frågat mig varför arbetare inte skall ha tilläggspension — hela denna kår av yrkesskickliga arbetare, som man möter i verkstäderna, i fabriker, i gruvorna och i skogarna, överallt inom industriell verksamhet och även i jordbruket. Det är de som skapar nyttigheterna och de ekonomiska förutsättningarna för utvecklingen i samhället. Varför skall de inte ha tilläggspension och trygghet för ålderdomen utöver folkpensionen?

Jag är bosatt i ett industridistrikt, och jag möter de här problemen dagligdags. Man ser där de värden som denna industri producerar och säljer till utlandet och den stora andel av vårt lands hela export som denna industri har. Men nästan alla de anställda står utan ålderdomstrygghet. Om man följer denna produktion uppifrån skogen, där skogsarbetaren hugger timret och varifrån han flottar timret ned till sorteringsverket, där det sedan sorteras och går vidare till fabriken eller sågverken, där det slutligen kommer fram i förädlat skick i form av massa, trä eller papper som sedan säljs till utlandet, då finner man att alla dessa yrkesskickliga arbetare med sin hand och sin hjärna gemensamt skapat produkten. Man talar om deras skicklighet och deras kunnighet, och dessa

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

omdömen är de förtjänta av, men när man kommer fram till frågan om ålderdomstryggheten, drar man en gräns och säger att vi inte har råd att låta dessa arbetare få en tjänstepension, medan en mindre del av de anställda, nämligen tjänstemännen, skall ha den. Har inte de som med sin hand fraktat fram timret gjort samma produktiva insats som den som sitter och skriver fakturorna och notorna? Har de inte gjort sig förtjänta av samma rättigheter, och har de inte genom att de deltagit i produktionsresultatet även fått en möjlighet till en pension?

Ja, det är här man nu drar gränsen och säger: Vi har inte råd, det är ett maktövertgrepp, och det blir rubbningar i det ekonomiska livet, om man genomför detta. I dag lanserades ett nytt ord, när det talades om pensionen, nämligen repressalier. Jag tycker att de som använder sådana uttryck skall försöka fundera över hur löjligt deras resonemang är. Man skall inte i nuvarande tid försöka behålla det gamla klassamhället, där det skulle finnas rika och fattiga, de förra med pension och de senare utan.

Under vissa tider i vårt lands historia talar man om arbetarnas stora betydelse och deras värdefulla insatser i samhällslivet och produktionen. Jag tänker framför allt på det senaste kriget, när arbetarna gjorde sin beredskapstjänst och det dessutom var fråga om att öka produktionen på olika områden för att stärka beredskapen. Då fick man höra talas om arbetarens värde och om likställigheten och jämställdheten, arbetaren fick en klapp på axeln, och det talades om hur duktig han var om han kunde öka produktionen. När tiderna blivit lugnare, då försvinner klappen, då försvinner talet om likställighet och jämställdhet. Då finns det inte utrymme ens för en tilläggspension, då vill man inte vara med om något sådant.

Jag har i dag haft besök av två gamla arbetare från min hembygd. De har jobbat inom cellulosaindustrin i något över fyrtio år. Båda två är numera pensionerade. De har folkpension och ett litet tillägg från bolaget. De har suttit här och

hört på debatten, och de har gjort det med intresse, därför att de är medvetna om att frågan måste lösas. Tror inte herrarna, som yrkar avslag på regeringens proposition, att dessa arbetare under sina fyrtio år har intjänat en tilläggspension? Har inte deras insats i produktionen varit så stor, att de utöver sin avlöning har gjort sig berättigade till en pension? De där gamla ärliga och värdefulla arbetarna blev vederbörligen avtackade när de avgick från sitt jobb, och det hade de gjort sig förtjänta av. De fick en nål i knapphålet och blev mycket hyllade. Men därutöver — när det gällde att öka deras trygghet för återstående dagar rent ekonomiskt — ville man inte vara med om någonting. Jag tror att vi skall göra klart för oss att det inte går att hindra denna frågas lösning. Den svenska arbetarklassen och stora delar av den svenska tjänstemannakåren kommer att kräva att man genomför en tilläggspension som ger dem och deras familjer trygghet.

Med detta, herr talman, ber jag att få instämma i herr Strands yrkande.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är litet tråkigt att gå i polemik med herr Hjalmar Nilsson, vilken med sådant patos talade om gamla ärliga arbetare som är värda sin pension. Jag är den förste att erkänna att de är det. Men jag tror att vi får se litet mera realistiskt på denna sak. De där arbetarna som var här i dag hade redan folkpension och får alltså ingenting med av tilläggspensionen. Så blir fallet för många grupper enligt regeringens förslag.

Men det var inte detta jag skulle bemöta. Herr Hjalmar Nilsson uttalade att det första jag sade i mitt anförande var riktigt angående de många utredningarna. Det torde också vara riktigt att många viktiga frågor är outredda.

Vidare sade herr Hjalmar Nilsson, att det är många småföretagare som har det så dåligt ställt att de inte får något över. De kan inte bygga ut sina fabriker, men

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

trots detta skulle de hälsa regeringens förslag med tillfredsställelse. Hur kan det gå ihop? Man måste först och främst ha så stor inkomst från sin rörelse att man kan klara de avgifter som erfordras för tilläggs pensionen. Har man det så knappt att man nätt och jämnt kan dra sig fram och inte kan bygga upp sin rörelse kommer det ingen manna från himmelen genom tilläggs pensioneringen, utan denna blir, efter vad jag kan förstå, en belastning för de företagare som har det sämst. Sedan är det en annan sak att det naturligtvis finns vissa företagare som kan klara avgifterna.

Vidare frågade herr Hjalmar Nilsson: Hur behandlar ni era tjänstemän och arbetare inom de ekonomiska föreningarna? Frågan var ställd till herr Bengtson, men han var inte inne då. Jag vill svara, att det är hos oss precis på samma sätt som i andra företag: arbetarna har en liten pension och tjänstemännen har fått pension ungefär som andra tjänstemän, därför att man inte kunnat få tjänstemän på andra villkor. Arbetarna har begärt sin ersättning i kontantlön. Men det är den skillnaden, att det gjorts upp genom avtalsförhandlingar och ej genom beslut i riksdagen.

Jag tyckte att herr Geijer i dag var ganska saklig, när han yttrade att det här givetvis är fråga om samma pengar som annars skall betalas ut i löner. Skulle man råka i en sådan situation att lönerna icke kan höjas såsom man tänkt sig, så är det givet att tilläggs pensioneringen gör att det måste bli en sänkning av lönerna under en sådan period eller i varje fall mindre möjligheter att ta ut löneförhöjningar. Den saken är väl alldeles klar. Jag tycker därför att man inte skall upprepa alltför mycket att man genom detta beslut kommer att få till stånd något revolutionerande, framför allt inte för de småföretagare som har det uselt ställt. Man bör heller inte göra gällande att vi, genom att säga ifrån att vi inte tror att man kommit fram till den lyckligaste lösningen i nuvarande situation, är de som reser hinder för en riktig utveckling. Inte heller bör man påstå att om bara alla gick med på detta beslut,

så skulle alla svårigheter för dem som har låga inkomster klaras ut. Mellan 17 och 67 år ligger en ganska lång period. Vi har många vilkas inkomster ligger vid 6 000—7 000 kronor, men vi har också inkomsttagare på 200 000 kronor i detta land. Jag vet inte om detta är rättvist, men LO kan inte göra så mycket åt det. Därför, menar jag, skall man inte ta det så hårt om inkomsterna inte jämnas ut efter uppnådda 67 år, då är den värsta tiden över.

Talaren avbröts här av herr talmannen, som påpekade, att den i § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga bestämda tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har full förståelse för de synpunkter som herr Hjalmar Nilsson förde fram beträffande de känsliga förhållanden han drog upp, men jag tycker att både i herr Nilssons och i många andras anföranden här i dag framställes saken på så sätt, att det här gäller en mogen frukt som bara är att plocka ned och att det är något som vi i centerpartiet vill förhindra. Så är inte förhållandet. Det gäller ju att lagstifta om att det skall betalas in premier till pensioner som skall utgå i framtiden. Dessa pensioner skall antingen betalas av arbetarna själva genom att de får mindre lön än de eljest skulle vara berättigade till eller av konsumenterna. Det är den frågan vi i dag diskuterar.

Vi har inte någon mogen frukt att plocka ned. När därför herr Nilsson talar om att småbrukarna skulle få arbeta för sin pension — vilket också hans kommunistiske medhjälpare herr Öhman uttalade — så är det inte på det sättet, att de får dessa pensioner gratis, utan genom att avstå från en del av sina inkomster. Det är den saken vi skall bestämma om.

Jag vill vidare med anledning av herr Nilssons yttrande att vi inte bör behålla klassamhället säga att jag är den förste att erkänna det berättigade häri. Men

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

det besynnerliga är att man i dag från reservanternas sida arbetar för graderade pensioner. Den som har en låg inkomst skall ha en låg pension, medan den som har bra betalt skall få en god pension. Om inte detta är att arbeta för ett klassamhälle så undrar jag vad som menas med ett sådant.

De båda arbetare som herr Nilsson nämnde vilka arbetat i 40 år och inte får någon nämnvärd pension hjälpes inte med det föreliggande förslaget. Men hade vårt förslag om höjda folkpensioner genomförts, skulle också dessa människor fått del av en förbättrad trygghet på ålderdomen.

Vad gäller de ekonomiska föreningarna så föreligger där avtalsfrågor, som inte kan dras in i detta sammanhang. Vi har alltid frihet på avtalsmarknaden. Den fråga herr Nilsson här berörde kan för övrigt regleras genom bruttolöner.

Vi strävar efter en jämlikhet, som jag tycker har blivit mycket dåligt belyst i dag. De graderande tilläggspensionerna är inte någonting som man får gratis, utan de får betalas av var och en.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman: Till herr Bengtson vill jag bara säga att graderade pensioner förekommer inom er egen ekonomiska rörelse. Varför krypa bakom ett avtal, varför inte kämpa för samma pension för direktören som för flickan som skriver maskin? Det är den fråga som jag ställde tidigare och som jag skulle vilja ha besvarad.

Jag vill vidare säga till herr Bengtson att jag faktiskt trodde att centerpartiet åtminstone på vissa områden plockade mogna frukter och att partiet därför kunde vara med på att skänka någon glädje också i denna fråga.

Vad gäller herr Carlsson och företagsarna vill jag säga att jag vet att centerpartiet har försökt att ta småföretagsarna över hela landet på entreprenad. Men jag känner också till något om de små företagen. Vi får vara på det klara med att inte alla småföretagare kan ut-

vidga sin rörelse så mycket att de på egen hand kan skapa sig möjligheter till en pension. De kommer utan tvivel att kunna betala både sin avgift och eventuellt anställas avgift. Men frågan är om de under produktionstiden kan göra sådana avsättningar till en egen pension att de därigenom kan skapa sig en tryggad ålderdom. Många av dem kan inte göra det.

Vad slutligen gäller de gamla arbetarna så är det klart att de inte får nytta av tilläggspensioneringen. Men det finns någonting inom svensk arbetarrörelse som man inom centerpartiet kanske inte är van vid och kanske inte heller känner till, nämligen solidaritet. Det är denna solidaritet som kommer dessa arbetare att säga: Får vi inte själva glädje av denna reform, så unnar vi våra arbetskamrater att få nytta av den.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är inte min avsikt att tillföra diskussionen här några nya synpunkter när det gäller den sakfråga vi nu resonerar om. Jag har haft tillfälle att lyssna till några av de anföranden som hållits av utskottets reservanter — både herr Strands och herr Geijers anföranden — och jag tror att i dessa två anföranden finns den sakliga argumentation på vilken vi bygger upp vår ståndpunkt.

Jag vill emellertid, herr talman, deklarera från regeringens sida att de förändringar i propositionen, som utskottsreservanterna har förordat och som jag föreställer mig att första kammaren kommer att ta, har vi från regeringens sida inte något som helst att erinra mot — i vissa fall kan det vara fråga om förtydliganden och kanske rent av förbättringar. Vi har alltså ingen anledning att med annat än glädje hälsa ett beslut som går på reservanternas linje.

Herr talman! När jag säger att jag kan fatta mig mycket kort och inskränka mig till några mera principiella ting, beror det också på att denna fråga har diskuterats igenom inte bara här i den-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

na kammare under denna dag utan under de senaste två och ett halvt åren, för att inte säga under de mer än tio år, då experter och andra varit sysselsatta med utredningar. Det är därför även för mycket uppslagsrika och kunniga människor svårt att föra fram några nya och epokgörande synpunkter på frågan.

Men det finns en sak som är ganska intressant. Man skulle kunna tro att en fråga, som varit föremål för så mycken diskussion och så mycken debatt, skulle folk bli trötta på. Det har inte visat sig vara fallet. Jag har det alldeles bestämda intrycket att allteftersom diskussionen har fortgått och fler och fler människor begripit hur viktig denna fråga är, har intresset för frågan i själva verket blivit starkare. Det är egentligen en mycket hoppingivande sak för vår demokrati att man kan väcka ett intresse för en mycket invecklad fråga, som håller på att så ivrigt diskuteras år efter år — jag höll på att säga årtionde efter årtionde. Intresset hålles inte bar vid liv utan växer. Det är hoppingivande, ty det visar att om bara människorna och medborgarna har klart för sig att den politiska debatten gäller realiteter, är det ingen fara för att vi politiker tröttnar ut medborgarna. Men när man börjar mistänka att en fråga är en bricka i det partitaktiska spelet, blir det lätt ett drag av utledsnad och tristess över åhörarna.

Denna fråga är, som jag nyss sade, betydligt mer invecklad än de flesta politiska frågor. Jag var därför uppriktigt sagt ganska tveksam, när högern och folkpartiet drev sin linje att frågan skulle gå till folkomröstning. Jag var inte tveksam om folks omdöme — bara man kunde få medborgarna intresserade — men just därför att det var fråga om så mycket tekniska detaljer sade jag mig att vi kanske skulle misslyckas med detta. Erfarenheten har visat att mina farhågor var felaktiga. Det var ingen risk att gå högern och folkpartiet till mötes. Det blev en diskussion, som jag tror har stimulerat det politiska intresset i vårt land.

Min andra farhåga, som jag givit ut-

tryck för här i första kammaren inför dessa förslag att låta frågan gå till folkomröstning, var att man skulle komma att låsa sina positioner på ett sådant sätt att det skulle bli svårt att sedan komma fram till positiva lösningar. Det är möjligt att den farhågan hade mera i sig än den första. Men när jag ändå säger att mina farhågor var överdrivna och när jag nu ändå kan konstatera att det var bra att låta frågan gå till folkomröstning, beror det bland annat på att jag inte tror att fastläsningen av positionerna i så stor utsträckning ägde rum vid folkomröstningen, utan att den hade andra och mera djupt liggande orsaker.

Herr talman! Vi har ju under efterkrigstiden kunnat glädja oss åt att vare sig det suttit en enpartiregering eller en tvåpartiregering har nästan alla de stora politiska frågorna lösts i samförståndets tecken. Det gäller sådana ting som försvarsfrågan, jordbrukspolitiken, ända till helt nyligen bostadspolitiken och det gäller framför allt de tidigare mycket omstridda socialpolitiska frågorna. Vi tror att det har varit en stor styrka för svensk demokrati att regeringen har lyckats finna lösningar som i stort sett har kunnat accepteras även av oppositionen. Jag är för min del fullt uppriktigt när jag säger att jag för tre år sedan inte kunde drömma om annat än att vi även på den fråga som vi i dag diskuterar skulle hitta en lösning, som skulle bli omfattad kanske inte av hela riksdagen men av en mycket stor majoritet. Det är därför naturligtvis i all glädjen över att frågan kommit så här långt, en känsla av besvikelse över att denna förhoppning om en betydande majoritet bakom förslaget inte har kunnat infrias.

Kommande historieskrivare kommer säkert att ägna mycken uppmärksamhet åt att analysera orsakerna till att det gick så med denna sak, när andra ekonomiskt lika betydelsefulla frågor har kunnat lösas i samförstånd. Jag skall inte ge mig in på någon diskussion här om var ansvaret ligger, men jag är för min del övertygad om att hade de synpunkter som tidningen Expressen förde fram i en

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

artikel i april 1957 vunnit beaktande, skulle mycket i dag ha varit annorlunda, och vi skulle ha kunnat undvika mycken bitterhet kring denna fråga. Expressen skrev, att pensionsfrågan dock inte främst är ett spel om politiskt inflytande — den rör, och det är viktigare än någonting annat, ett olöst trygghetsproblem av helt enkelt grundläggande betydelse för stora delar av folket.

Ja, så har vi sett det, och för oss har det gällt att få fram en lösning som har uppfyllt fyra primära krav.

Den skall omfatta hela folket, den skall kunna genomföras snabbt. Det blir en tjugoorårig övergångstid. Det hade varit önskvärt att den hade kunnat genomföras på kortare tid, men det tror jag inte går. Det skall vara värdebeständiga pensioner, och det skall vara pensioner på något så när rimlig nivå, alltså ungefär det som vi stats- och kommunalanställda betraktar som självklart för vår del. Varje lösning som uppfyller dessa fyra krav, varje uppslag som gjort det möjligt att realisera dessa fyra krav hade kunnat accepteras av oss.

När vi resonerade om samförståndslösningar o. d. kunde vi därför gå med på sådana önskningsar som inte berörde dessa fyra ting. Fonden är mycket viktig. Vi tror att den bidrar till sparande, och vi tror att många av de farhågor som uttalats om vår ekonomiska utveckling skulle man inte ha uttalat om man tänkt sig in i vad fondsparandet i själva verket betyder för svenskt näringsliv och för svensk produktion.

Trots att vi ansåg att fonden var viktig var vi villiga att låta resonera med oss. Inte bara jag och Torsten Nilsson från regeringens sida förklarade det utan även LO:s ordförande förklarade, att fonden är ett viktigt instrument, inte för någon ökning av samhällets maktpositioner utan för ett trygghande av de gamlas och familjernas försörjning. Kunde man visa någon annan metod, utan denna fondbildning, ville vi gärna vara med och diskutera den. Ville man diskutera en ytterligare decentralisering, en ökad utlåningsrätt, en annan förvaltningsform för fonden var vi villiga att göra det.

Men, ärade kammarledamöter, vi kunde givetvis inte gå med på en diskussion om sådana ting som utgjorde faktiska förutsättningar för att nå de fyra målen. Vi kunde inte gå med på resonemang kring sådana saker som skulle bryta sönder möjligheterna att skapa ett rejält pensionssystem omfattande alla svenska medborgare, med värdebeständighet, relativt snabbt genomförande och med hyggliga pensioner. Vi var villiga att diskutera fonden, vi var villiga att diskutera fondens storlek, fondstyrelsernas sammansättning och återbetalningsrätten. Vi var villiga att diskutera pensionsåldern, variationer därvidlag o. s. v. Vi var villiga att diskutera en rad frågor så länge som det icke berörde förutsättningarna för reformens genomförande.

Det gick nu inte att komma fram. Vi fick inte ens gå i förhandlingar med folkpartiet. Det beklagar vi livligt. Vi tror att det hade varit till gagn för folkpartiet. Vi tror att det hade varit till gagn även för sakfrågan, ty det finns naturligtvis frågor där man kan diskutera sig fram bättre och når förnuftigare resultat om man sätter sig flera vid bordet än om man skall sitta ensam. Följaktligen beklagar vi att folkpartiet inte ens ville ta upp förhandlingar i frågan. Vi förklarade ändå att många av de frågor som folkpartiet har skjutit fram såsom väsentliga var vi villiga att resonera om.

Nu är det som det är, och det är många som i likhet med en av de stora tidningarna i dag talar om statsministerns ansvar när han nu tänker sig att med knappa majoriteter i båda kamrarna driva igenom denna sak. Man frågar sig om det kan vara klokt och riktigt mot demokratin att handla på det sättet.

Ja, herr talman, det är klart att det är något av en tragedi att den gamla svenska traditionen att vi skall hålla ihop när det gäller stora och viktiga frågor har gått sönder i detta fall. Jag vill inte alls bestrida det. Men å andra sidan finns det ju olika former av ansvar. Vi har ju också ett ansvar gent-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

emot de nära två miljoner människor, som har satt sin lit till att vi skulle lösa deras trygghetskrav både för dem själva på ålderdomen och för deras familjer. Det finns säkerligen ingenting riskablare för demokratin än om den uppfattningen vinner insteg att demokratin inte kan handla, att demokratin inte kan lösa de stora frågorna. Här har vi, ärade kammarledamöter, en fråga som varit diskuterad i snart två årtionden och om vilken vi haft tre uppslitande politiska strider. Det finns nu sannolikt en majoritet för att lösa denna fråga. Den är knapp, men tror herrarna och damerna att det blir bättre av att fortsätta striderna, att fortsätta att vidga klyftorna i det ögonblick då det finns en chans att komma fram till den lösning som för åtminstone två miljoner svenska medborgare skulle kännas såsom en befriande handling och som, om den uteblir, kommer att uppfattas som ett bevis för kraftlöshet hos parlamentet? Är inte det farligare för demokratin?

Jag tror att vi alla bör sätta oss ned och fundera på vårt ansvar. Det får åtminstone jag göra i min position. När man talar om ansvar bör man också besinna det ansvar som vi har för alla de pensionslösa, vilka betraktar det nuvarande tillståndet som orättfärdigt och kränkande, och fråga om det icke ur demokratiens synpunkt är bäst att denna fråga blir löst. Det är beklagligt att den skall bli löst med så knappa majoriteter, men däråt är i nuvarande läge intet att göra.

Den svenska socialdemokratien har, sade jag nyss, under efterkrigstiden, vare sig den haft regeringsmakten ensam eller delat den med ett annat parti, kunnat glädja sig åt att de förslag som presenterats till lösning av olika problem i stort sett vunnit de övriga partiernas bifall. Det är en gammal tradition vi därmed har upprätthållit. Den svenska socialdemokratien har långt före 1950-talet försökt skapa lösningar som har varit samlande, men det har icke inneburit att vi har väjt undan strid när vi har ansett att det har varit oundvikligt.

Per Albin Hansson och Wigforss tog strid om krispolitiken 1933 och var beredda att gå till en riksdagsupplösning, om de icke hade kunnat skapa en majoritet. Var det illa gjort? Man behöver bara ställa frågan för att få klart för sig att genom deras beslutsamhet att vara beredda att föra strid infördes principen om att samhället hade ansvar för sysselsättningens upprätthållande. I dag betraktas det som vi då slogs om såsom någonting självklart, omfattat av alla medborgare.

År 1936 var Per Albin Hansson och Möller beredda att ta strid om folkpensionernas höjande. Var det oriktigt att de gjorde det? Numera betraktas det vi slogs om 1936 såsom någonting om vilket vi alla är överens. Hade vi inte tagit strid 1933 och 1936, hade ting som alla riksdagens partier nu är glada åt och stolta över att de ingår i vårt välfärds-samhälle icke existerat. Jag är övertygad om att det kommer att gå på samma sätt nu. Vi har varit beredda till samverkan, precis som många gånger förut, men vi har också sagt att vi är beredda att ta en strid, ty vi är så övertygade om att de klassgränser som de nuvarande pensionsbestämmelserna upprätthåller är konstlade och måste avskaffas.

Vid de två föregående tillfällena fanns det många skäl för motståndet från konservativa grupper. En del av dessa skäl var av ideologisk natur, men en del utgjordes säkert av en uppriktig oro för de ekonomiska påfrestningar som krispolitiken och folkpensionsbeslutet skulle medföra. Det var socialdemokraterna, bondeförbundet och den nuvarande folkpartiledaren — det medger jag gärna — som den gången sade: Sverige är icke ett så fattigt land, att de olycks-korpar som nu profeterar om katastrof skall få rätt! Vi har råd att ge människor arbete, vi har råd att ge människor folkpensioner.

Vem fick rätt den gången? De som vågade tro på Sveriges ekonomiska framtid, eller de som trodde att vi borde resignera inför alla dessa pessimistiska omdömen?

Herr talman, vi står inför en ny stor

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

fråga, kanske till sin räckvidd, större än de två ting som jag nu erinrade om, men i princip likartad. Vi för vår del säger att det är synd att denna stora reform skall behöva genomföras i stridens tecken, men vi är övertygade om att vi denna gång, lika väl som 1933 och 1936, är de som företräder framtidens sak. Vi tror att genom ett positivt beslut i denna fråga kommer en klassgräns att rivas ned. När den klassgränsen är nedriven tror vi att vårt folk går emot lyckligare förhållanden, och detta kommer också att påverka vår ekonomiska situation. Vi är därför beredda att ta ansvaret för detta steg ut i framtiden. Det ter sig mot bakgrunden av de erfarenheter som vi har ingalunda som ett ovisst och osäkert steg. Det hade varit roligare om vi hade stått samlade kring frågan, men som det nu är, så är socialdemokratien beredd att ta ansvaret för det beslut som vi hoppas att första kammaren kommer att fatta.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är några synpunkter jag vill lägga på vad hans excellens herr statsministern sagt just nu.

Vad först beträffar samarbetstonerna vill jag dock erinra om socialministerns uttalande efter valet 1958 att överläggningar skulle ske på grundval av det förslag som framförts i linje 1 — man kunde alltså tänka sig att göra mindre justeringar, men huvudfrågan skulle avgöras på grundval av vad som föreslagits i linje 1. Det ger en annan belysning av i vilken anda dessa förhandlingar skulle komma att föras.

När statsministern talar om fonden måste jag ånyo påminna om att det förefaller som om det fanns någonting av trolleri i denna sak. Jag har tidigare påvisat att man tror man får någonting alldeles gratis med detta förnämliga system. Det är samma sak med fonden. Man talar om att den skall hjälpa det svenska näringslivet. Men om vi inte skapar denna fond, blir pengarna borta då? Skall konsumtionen då äta upp dem så att de försvinner och man inte får

ett sparande som kommer det svenska näringslivet till godo?

Hans excellens säger att en hel rad stora frågor har kunnat lösas i enighetens tecken. Jag vill instämma i detta, men det har inte gällt frågor som ingripit i arbetsmarknadens problem.

Ytterligare säger statsministern, att om denna fråga inte blir löst nu, kunde människor få intrycket att demokratien inte har förmåga att lösa dessa stora problem. Jag tycker inte detta stämmer riktigt överens med vad han sade minuterina dessförinnan, nämligen att den varit mäktig att lösa vissa stora problem som försvarsfrågan och andra som nämnts här.

Man kan egentligen icke säga, att det finns en majoritet för regeringens förslag i andra kammaren. Vilket parti som än åtar sig talmansposten är nämligen medvetet om att detta innebär en förlust av en röst. Därför finns det inte majoritet, eftersom, i varje fall enligt min uppfattning, en majoritet består av minst hälften plus en.

Beträffande historieskrivningen från 1933 och den tiden vill jag bara säga att det gläder mig att statsministern erinrade om den saken. Men har hans excellens statsministern inte också funderat litet över att man då genom en överenskommelse fick ett helhjärtat stöd av det parti som jag nu företräder, medan vi i dag varnar för att genomföra det förslag som nu föreligger.

Jag vill också tillägga att om jag inte tar fel kan man inte göra det så enkelt att man säger att det var folkpensionerna som det gällde 1936. Det gällde dyrortsgrupperingen av folkpensionerna. Det kan också vara av intresse att erinra sig att den då beslutade dyrortsgrupperingen icke längre existerar utan att den numera är borta. Därför är det kanske inte fullt riktigt att bara säga att det den gången bara gällde folkpensionerna.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är överens med statsministern om att intresset i landet för

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

pensionsfrågan består och till och med växer. Även jag har under mina resor funnit att så är förhållandet. Det beror självfallet på det faktum att det föreligger ett behov av en lämplig pensionsordning för de pensionslösa medborgargrupperna. Det är därför också helt naturligt att folkpartiet har ställt sig positivt till en lösning av pensionsfrågan som verkligen ger de pensionslösa känslan av trygghet för ålderdom, vid iråkad invaliditet eller vid familjeförsörjarens frånfalle.

Jag är också av samma uppfattning som den som uttrycktes i den av statsministern citerade ledaren i Expressen, nämligen att pensionsfrågan inte borde vara föremål för politiskt spel. Men jag vågar påstå att regeringens hårda bindning till vissa huvudprinciper i regeringens förslag, t. ex. finansieringsmetoden, monopoliseringen i en statsanstalt och den centraliserade kapitalbildningen, icke har varit ägnad att leda till en lösning i samförstånd.

Folkpartiet fann, herr statsminister, vid de sonderingar som föregick regeringens förhandlingsinvt att det inte fanns tillräcklig beredvillighet på regeringens sida att ändra sin inställning i fråga om det som vi ansåg och fortfarande anser såsom varande av största betydelse för att främja en sund utveckling i det svenska samhället.

Vi vill alltså medverka till en lösning av ålderdomens trygghetsproblem, men vi känner också ett starkt ansvar inför ett beslut som betyder så oerhört mycket för vårt land och folk både i dag och i framtiden. Hans excellens statsministern bör förstå att vi icke kan acceptera ett förslag som vi i olika punkter anser vara mindre lyckligt.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Av hans excellens statsministerns anförande kunde man nästan få den uppfattningen att vårt land orkar med vilka påfrestningar som helst när det gäller att genomföra sociala förmåner för vissa grupper av folket. Hans excellens statsministern sade att det nu

gällde att lösa pensionsfrågan för hela det svenska folket. Ja, herr statsminister, men var finns de 600 000 enskilda företagarna? De omfattas ju inte av det i propositionen framlagda förslaget. Det är visserligen inte omöjligt för dem att komma med i pensionssystemet, om de själva har möjlighet att betala avgifterna. Men först skall de betala pensionsavgifter för sina anställda, och sedan får de alltså betala för sig själva, om de får någonting över, vilket jag tror ofta kommer att bli svårt för dem.

Statsministern har nu anställt kommunisterna herr Hagberg och herr Öhman som styrmän på den regeringsskuta på vilken han själv är skeppare. Jag tror dock att denna skuta är i sjunkande tillstånd redan från starten.

Det är heller ingen sann demokrati att som hans excellens herr statsministern säga att vi skall försöka lösa denna fråga i samförstånd och sedan strax efteråt förklara att om det inte går att få en lösning i samförstånd är regeringen beredd till strid, och då löser man pensionsfrågan med strid. Om man från regeringens sida hade velat lösa pensionsfrågan för hela svenska folket och lagt fram ett förslag som löser pensionsfrågan för de enskilda företagarna på samma sätt som den nu löses för deras anställda, hade hans excellens statsministern säkert kunnat räkna med stöd även från centerpartiet. Nu har man emellertid utelämnat denna dock ganska stora grupp människor, fastän det väl hade varit all anledning att ta med även dem i det framlagda förslaget.

Herr Strand anklagade de övriga partierna för att inte vilja vara med om att trygga försörjningen för arbetarna när de inte orkar arbeta längre. Han påstod att särskilt centerpartiet var negativt inställt och att vi inte hade någon vilja till samförstånd längre. Vi har säkert vilja till samförstånd, men då skall också den lösning som presenteras — som jag förut har sagt — omfatta hela svenska folket. I så fall är vi nog beredda till samförstånd även i frågor som dessa.

Vidare har man sagt att man har ma-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

joritet bakom sig för den stora sociala reform som man nu skall genomföra. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk i någon större utsträckning, men jag kan inte underlåta att säga några ord om en gallupundersökning som har gjorts här i Stockholm. Den har inte omnämnts i denna kammare och inte heller i någon större utsträckning kommenterats i dagspressen. Det beror kanske på att man har ansett att siffrorna i undersökningen inte är av sådan art, att de är värda att kommentera. Enligt den uppgift jag fått skulle emellertid i denna undersökning det socialdemokratiska förslaget ha erhållit 44 procent av rösterna, folkpartiets förslag 14 procent, högerens 16 procent, och för centerpartiets förslag skulle 26 procent ha röstat. Dessa siffror visar väl ändå att inte hela det svenska folket önskar lösa pensionsfrågan i enlighet med det socialdemokratiska förslaget.

Man säger nu, att man är villig att resonera om fonderna. Hur skapas då dessa fonder? Jo, man överflyttar kapitalet ifrån företagen, ifrån den enskilde medborgaren till en fond. Sedan skall vederbörande enligt förslaget få låna tillbaka en del av dessa medel, därest han ställer säkerhet. Därutöver skall man garantera värdebeständighet för dessa medel. Jag tror att många betacar sig för sådana lån. Det hade nog varit lyckligare för vårt land om man hade påbyggt folkpensionerna i den utsträckning som landets ekonomiska resurser förmår bära. Men det ville man inte vara med om, och varför ville man inte det? Jo, då hade man inte kunnat ta ut några avgifter från arbetsgivarna. Jag undrar, därest det skulle bli en verklig folkomröstning en gång till i denna fråga, om inte det svenska folkets majoritet skulle rösta för höjning av folkpensionerna i den takt som landets resurser räcker till för.

Herr Geijer talade i dag om att en industriarbetare hade en medellön på 9 964 kronor, medan jordbrukaren hade 7 828 kronor. Industriarbetaren kunde bara spara 610 kronor av sin lön, sade herr Geijer, medan jordbrukaren kunde spa-

ra 25 procent. Är dessa siffror riktiga, herr Geijer, tycker jag att alla anställda borde ta exempel av jordbrukarna, ty då kunde det bli karlar av dem allihop. Jag tror inte så särskilt mycket på herr Geijers siffror på den punkten, ty om en jordbrukare inte har mer än cirka 7 800 kronor i medellön torde han ha lika svårt för att spara som industriarbetaren har, även om jordbrukaren bor på landet. Han har kanske många gånger större utgifter än vad den har som bor i en stad.

För min del anser jag, att man inte skall skynda fortare än vad våra ekonomiska resurser räcker till för. Regeringen har enligt min mening skyndat fortare i detta fall än vad vi i framtiden förmår bära. Det är inte bara dessa tilläggspensioner som vi har att skaffa pengar till utan vi har ju många andra kostnadskrävande sociala förmåner. Vi har från vår sida, som han excellens statsministern mycket riktigt sade, varit med om att biträda en hel del av de förslag som varit framlagda här i riksdagen och avsedda att förbättra förhållandena för de sämst ställda grupperna i vårt land. Men jag kan aldrig tänka mig annat än att man åtminstone någon gång måste hålla igen något och inte bara undan för undan öka utgifterna.

Vidare sade hans excellens: Se hur vi har löst sjukförsäkringsproblemet! Jag behöver inte erinra särskilt mycket om hur denna sjukförsäkring verkar. Det är ju så, att om den som är sin egen företagare blir sjuk och behöver söka läkare och lasarett, får han tre kronor om dagen i sjukpenning. Om hans anställda däremot behöver göra motsvarande sak, får de upp till 15 kronor om dagen. Så verkar sjukförsäkringen. Olycksfallsförsäkringen verkar ungefär i samma stil. Jag erinrar mig att vi ifrån vår sida den gången sjukförsäkringen genomfördes önskade att den frie företagaren skulle ha samma förmåner som den anställde. Men det lyckades vi inte vinna gehör för.

Herr talman! Jag skall inte vid denna sena tidpunkt längre ta kammarens tid i anspråk utan vill bara sluta med att

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

säga några ord till herr Mannerskantz. Jag läste just i dag en intervju med herr Mannerskantz i Expressen. Enligt denna säger herr Mannerskantz att herr Hedlund är syndabocken i den nuvarande situationen. När jag emellertid av en händelse kom in i andra kammaren höll herr Mannerskantz' partichef ett anförande, vari han gav till känna en annan inställning och sade att herr Hedlund inte alls har någon skuld i detta. Nu vet jag inte om herr Mannerskantz eller herr Hjalmarson bär ansvaret, men jag skulle tro att man i detta fall mera får lita till vad herr Hjalmarson än vad herr Mannerskantz säger. Men det är klart att man gärna vill skjuta över målet och komma ifrån de synder man har begått.

Till herr Mannerskantz skulle jag vilja säga: Varför sprang herr Mannerskantz ifrån linje 3, som han ansåg vara den enda saliggörande när vi hade folkomröstningen?

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp) kort genmäle:

Her talman! Jag tycker nog att hans excellens herr statsministern har rätt små anspråk när han säger, att om vi får denna fråga genomförd, som skulle innebära att ytterligare någon miljon människor får en bättre försörjning efter 67 års ålder, så har man därmed rivit ned klassgränserna. Man tolererar att större delen av arbetstagarna mellan 18 och 67 år har en inkomst understigande 9 000 kronor, och man tolererar att hustrurna, som föder barnen och uppfostrar dem, inte har någon inkomst alls, men samtidigt vill man låta påskina att vi genom att inte ta detta förslag som något riktigt heligt motsätter oss någonting som skulle eliminera klassgränserna. Så länge man tolererar sådana skillnader som jag nyss nämnde under den aktiva åldern, tror jag att vi kan ta den saken med ganska stort jämnmod att vi har ansett att frågan om försörjningen efter 67 års

ålder kanske kan diskuteras och lösas på ett annat sätt än vad som i propositionen föreslås.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om det är så förståndigt av herr Elofsson att direkt mucka gräl så här dags på dagen. Han tyckte sig ge mig en ordentlig släng när han frågade, varför jag hade sprungit ifrån linje 3. Vad är linje 3? Så förfalskad som den blev med hjälp av herr Elofssons partikamrater vid tiden för folkomröstningen, bestrider jag att herr Elofsson är rätte mannen att tolka vad linje 3 var. Jag skulle vilja fråga: Vad är linje 2 i dag? Innefattar den, liksom den gjorde i den objektiva broschyren, att det skall utgå statsbidrag för att klara värdebeständigheten och för att klara, höll jag på att säga, småföretagarnas premier?

Det är rätt onödigt att vi gruffar om dessa frågor. Vi har aldrig sagt annat än att om det sker avtalsmässiga överenskommelser om pensionssystemet, skall vi inte lägga hinder i vägen för den saken, och detsamma har jag sagt i dag.

Om sedan herr Elofsson vill veta min uppfattning om den där notisen, som han läst i Expressen, skulle jag vilja säga, att det väl inte är första gången i historien som någon eller några själva medverkat till genomförandet av saker och ting, som de säger att de mest av allt vill motverka. Det har i så fall skett i flera avseenden, både genom sättet att formulera frågorna vid pensionsomröstningen — genom undandragandet i sista minuten vid de borgerliga förhandlingarna om dessa pensionsfrågor — och även genom att högerpartiet berövades möjligheten taga två mandat från socialdemokraterna vid valet den 1 juni!

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu diskuterat pensionsfrågorna så mycket, både föregående år och i år, men trots detta fick jag

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

närmast den uppfattningen att herr Elofsson ändå inte fattat vad det rör sig om.

Herr Elofsson beklagar sig över att de egna företagarna inte skulle kunna ansluta sig till den obligatoriska försäkringen på samma villkor som löntagarna. Det har de emellertid rätt till. De har dessutom den möjligheten, att de kan stå utanför försäkringen, om de inte vill tillhöra den. De får visserligen själva betala avgifterna för sin försäkring på samma sätt som de också får betala avgifterna för sina anställda. De kan ju inte gärna komma i samma klass när det gäller betalningen, ty vem skulle betala för arbetsgivarna — de är ju inte anställda hos någon.

Denna uppfattning stärktes ytterligare när herr Elofsson drog upp en jämförelse med sjukförsäkringen. Han säger att när de anställda blir sjuka får de ändå upp till 15 kronor om dagen i ersättning, medan den egna företagaren får nöja sig med 3 kronor om dagen. Herr Elofsson har tydligen inte klart för sig, att det finns möjlighet att teckna frivillig försäkring, som ju är så uppskattad inom centerpartiets ledning. Den frivilliga försäkringen är inte dyrare än den obligatoriska för löntagarna, och de betalar själva sjukförsäkringsavgiften. Arbetsgivarna betalar visserligen 1,14 procent av lönesumman till sjukförsäkringen, men åtta tiondelar av dessa 1,14 procent utgör ersättning till sjukförsäkringen, som tidigare föll på yrkesskadeförsäkringen.

Herr Gustaf Elofsson har följaktligen möjlighet att såsom egen företagare teckna en frivillig sjukförsäkring och få 20 procent i statsbidrag för denna försäkring, och såvitt jag förstår är hans inkomster av den storleksordningen, att det inte möter några svårigheter för honom att försäkra sig för 15 kronor om dagen. Att han inte gjort det, stöder min uppfattning om att den frivilliga linjen inte är effektiv. Folk kommer sig inte för med att teckna försäkringar. De märker först när de verkligen behöver försäkringsskyddet att de inte utnyttjat de möjligheter som finns att teckna försäkring.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle först vilja säga till herr Mannerskantz, när han frågar om jag skall börja gruffa så här sent, att det väl är lika bra att jag gör det nu eftersom han började i förmiddags — annars hade jag ju aldrig kommit med i svängen.

Sedan förstår jag att herr Mannerskantz gärna vill komma undan den här lilla artikeln, men trots att tiden är långt framskriden skall jag be att få läsa upp den: »Hr Mannerskantz utpekade centerledaren Hedlund som skyldig till att ett borgerligt gemensamt motförslag spräckts. Det parti som mest säger sig vilja kämpa mot den socialdemokratiska tvångspensioneringen har hjälpt socialdemokraterna till chansen att få igenom det. Jag lämnar frågan öppen om det beror på beräkning eller på att partiet inte förstår vad det gör.»

Har inte herr Mannerskantz yttrat detta, så är det ju en besvärlig tidning, som sätter ihop sådant utan att han sagt det!

Till herr förste vice talmannen skulle jag vilja säga, att nog begriper jag att man kan få allting om man betalar; men det kan väl också arbetarna få om de betalar sina egna försäkringar. Om var och en betalade sina egna försäkringar skulle vi inte behöva träta så mycket här om pensionsfrågorna. Vi vill att man skall bestämma en lön, och utöver den får var och en lita till sin försäkring.

Nu försöker herr Strand säga att vi inte begriper regeringsförslaget. Jo, herr Strand, det gör vi nog! Och jag nämnde i mitt anförande också, varför man har lagt det på den bog som man gjort. Varför vill man inte, herr Strand, vara med om att höja folkpensionerna successivt, efter hand som vi har råd till det? Nej, det vill man inte, ty då kan man inte få ut den där avgiften av arbetsgivaren.

Vi skall hålla oss till de verkliga förhållandena, och jag tror att de flesta i denna kammare begriper, även om nu jag skulle vara så dum att jag inte gör det — att när man betalar en försäkring själv, så får man också ut den.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Frågan om obligatorisk tilläggspensionering har ju diskuterats tidigare både här i riksdagen och ute på fältet. Långvariga överläggningar har förts både i fjol och nu. Därför är det nästan omöjligt att tillföra debatten några nya synpunkter, och jag får väl — liksom en hel del talare före mig — i stort sett upprepa vad som sades förra gången.

Alla partier säger sig förstå kravet på en tryggad ålderdomsförsörjning; det framhålls också i de borgerliga partiernas motioner i frågan. Men när man läser dessa förklaringar har man svårt att förstå, att de borgerliga yrkar avslag på regeringens proposition. Både högern och centerpartiet yrkar helt avslag, och jag tror att folkpartiet i sista omgången kommer att sluta upp vid dessa partiers sida. Under sådana förhållanden har jag svårt att värja mig för tanken, att folkpartiets förslag ingenting annat är än ett bländverk. På folkpartihåll utgår man tydligen från att både regeringens förslag och högerns och centerpartiets förslag är onda ting, och av dem väljer folkpartiet det som man anser vara det minst onda, nämligen avslag på regeringens förslag till tjänstepensionering.

De två val som hölls föregående år visar dock, såsom flera talare redan framhållit, med vilket stort intresse löntagarna omfattat denna fråga. De bågge valen gav också klara och tydliga anvisningar om hur de löntagare, som nu saknar den trygghet på ålderdomen som tilläggspensionen kommer att ge, vill ha denna fråga ordnad. Om man gör det tankeexperimentet att endast de pensionslösa skulle ha röstat i denna fråga, tror jag att det hade blivit en överväldigande majoritet för ett obligatoriskt tjänstepensionssystem i enlighet med vad regeringen föreslagit. Det är för övrigt ganska betecknande att en stor del av dem, som i fjol gick emot regeringens förslag, redan har sin tjänstepension ordnad.

Från borgerligt håll sägs också att det nu föreliggande förslaget inte är

något annat än en ren tvångspensionering, detta trots att bakom regeringens förslag står mycket stora grupper av arbetare och tjänstemän — ja, man kan nog tala om en hundraprocentig uppslutning från flertalet av dessa pensionslösa grupper.

Man talar ofta om olika yrkens attraktivitet. När är då ett yrke attraktivt för arbetarna? Ja, det beror som bekant på flera omständigheter. Tryggheten i arbetet torde vara en mycket viktig faktor, men en annan ytterst betydelsefull faktor är hur vederbörande företag ordnat ålderdomsförsörjningen för sina anställda. Och här kommer tjänstepensionen in i bilden, inte bara för den anställda själv utan också för hans familj.

Ålderdomsförsörjningens trygghet kommer så att säga att utsträckas till att bli ett invaliditets- och efterlevandeskydd. Som det nu är saknar större delen av löntagarna detta skydd. Det lär väl heller inte finnas några större förhoppningar att realisera det enligt folkpartiets förslag — alltså tilläggspension åt löntagarna. Ty vi kan ju redan nu konstatera att folkpartiet inte lyckats vinna en enda röst inom de övriga borgerliga partierna för sitt förslag.

Folkpartiets förslag innebär att grupper av anställda vid viss arbetsplats eller inom en viss näringsgren genom kollektivavtal skall träffa uppgörelse om hur tilläggspensionen skall ordnas. Det är min bestämda uppfattning att det finns mycket små utsikter att träffa sådana avtal som ger ett verkligt ålderdomsskydd och inte bara blir en gratifikation till löntagarna på ålderns dagar. Jag har ytterst svårt att tro att exempelvis skogsarbetarna skulle kunna ordna denna trygghetsfråga utan lagstiftning. Vi minns att det inte gick att få en enda dags semesterersättning för skogsarbetarna förrän lagstiftningen på det området genomfördes. Inom skogsbruket finns för övrigt tusentals arbetsplatser, och att för varje sådan träffa en speciell uppgörelse om tjänstepension är inte genomförbart, enligt mitt förmenande. Detta gäller i högsta grad det mindre skogsbruket. Denna min uppfattning delas

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

också av skogsarbetarnas fackliga organisation.

Då det sedan gäller frågan om avgifterna för tilläggspensioneringen är regeringsförslaget vida överläget folkpartiets förslag därigenom att regeringens förslag omfattar alla löntagare, som alltså bildar ett enda stort kollektiv. Folkpartiets förslag innebär, såsom jag tidigare framhållit, att avtal skall träffas med varje särskild grupp av löntagare. Detta måste väl ändå betyda att det blir en mångfald med olika avgiftssystem. Avgifterna måste väl uträknas efter försäkringstekniska grunder med hänsynstagande till vederbörande löntagargrups ålderssammansättning. Följaktligen skulle de näringar, som har en arbetarstam med hög medelålder — dit hör bland andra skogsarbetarna, såsom framgår av en statlig utredning — bli tvungna att avstå mera av produktionsresultatet än de näringar som har en arbetarstam med låg medelålder bland de anställda. Det egendomliga skulle alltså inträffa att avgifterna, beräknade i procent av löneinkomsten, skulle bli högst för låglönegrupperna enligt folkpartiets förslag, och detta kan betyda att utrymmet för lönehöjningar blir mindre för de anställda som tillhör grupper med hög medelålder än för dem som tillhör grupper med låg medelålder. Under sådana förhållanden är det inte så underligt att ifrågavarande grupper inte kan acceptera folkpartiets förslag.

Med hänvisning också till vad jag nyss anförde tror jag därför att varken löntagare eller arbetsgivare kan ha någon större glädje av folkpartiets förslag. Regeringsförslaget är ur ren solidaritets-synpunkt vida att föredraga för de grupper, jag nyss nämnt, framför folkpartiets förslag. Skogsarbetarna har också helhjärtat och nästan hundra procentigt stött regeringens förslag, vilket de också visat vid de senaste valen. De är fullt medvetna om att tjänstepension för deras del ej är genomförbar på annat sätt än genom lagstiftning.

Herr Hjalmar Nilsson kom in på en fråga, som även jag hade tänkt ta upp. Han frågade centerpartiets representant,

varför inte jordbrukarnas föreningsrörelse hade löst tjänstepensionsfrågan för sina anställda i enlighet med centerpartiets förslag här i riksdagen. På det svarade herr Bengtson, att detta var en avtalsfråga som man inte kunde göra mycket åt. Men, herr Bengtson, har inte centerpartiet vid flera tillfällen deklarerat att det är motståndare till tjänstepensionen, oavsett om frågan löstes enligt regeringens förslag eller enligt folkpartiets förslag, som innebär att det träffas avtal?

Jag skulle nu kunna ställa en liknande fråga, men den avser inte jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, utan skogsägarföreningarna, som driver en omfattande rörelse här i landet. De har många anställda tjänstemän som jag tror är tillförsäkrade en tjänstepension som i storlek varierar ganska mycket. Jag skulle tro att affärschefen i en skogsägarförening har ungefär fem gånger så stor tjänstepension som kontorsflickan. Man kan ju fråga sig, varför centerpartiet — och högern, kunde det tilläggas — då inte vill vara med om att tillförsäkra skogsarbetarna en tilläggspension i enlighet med det föreliggande regeringsförslaget. Jag tycker nog att det härvidlag rimmar dåligt mellan lära och leverne på det hållet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande som framställt av herr förste vice talmannen.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Allra först vill jag göra några reflexioner och kommentarer med anledning av den debatt som jag avlyssnat här i dag. Samtidigt önskar jag besvara några frågor, och varför inte då börja med den siste talaren, som ställde frågan varför vi inom jordbrukets föreningsrörelse vill vara med och betala pensioner till tjänstemännen medan vi inte vill vara med om att genomföra en allmän tilläggspensionering. Inom de organisationer, där jag är med och arbetar i mitt hemlän, får tjänstemännen en bruttolön, och de får sedan välja mellan att uppbära en del av lönen i form

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

av pension eller att uppbära hela lönen kontant. Detta är den linje som vi i centerpartiet har förfäktat i pensionsfrågan och som vi även motionsledes burit fram vad gäller statstjänarnas löner och pensioner.

Sedan vill jag beröra vad herr Hjalmar Nilsson sade för en stund sedan angående vårt ställningstagande gentemot småbrukarna och hans fråga varför vi i det här sammanhanget inte ville taga vara på småjordbrukets och skogsarbetarnas intresse.

Om man ser på den inkomst, som de här grupperna har, kommer man fram till att när vi 1968 i enlighet med vårt förslag har nått fram till en fullt utbyggd folkpension, kommer de allra flesta av dessa människor att få 60 procent av sin lön täckt genom folkpensionen. Sedan har vi sagt, att vi efter 1968, i mån av den produktionsökning som sker i samhället, skall bygga ut folkpensioneringen, och i och med att det skapas utrymme för en löneökning även för de här grupperna, så kommer de, om man följer vår linje, att även automatiskt få folkpensionen höjd.

Herr Hjalmar Nilsson — jag tror att han finns här i kammaren — har sagt ett par saker som delvis motsäger varandra. Han påtar vår uppfattning om sparandet bland annat i eget hem och säger att ett sådant sparande egentligen inte har den betydelse som vi vill göra gällande. Härtill vill jag, herr talman, bara säga att i samband med sjuk- eller invaliditetspension har ändå en egen fastighet sin reella betydelse, och den torde även i andra sammanhang ha sin betydelse.

Bland de tidigare talarna var det särskilt herr Knut Johansson, som talade mot frivilliglinjens förslag bl. a. i fråga om att taga en frivillig försäkring i ett bolag. Herr Johansson sade att premierna i så fall skulle bli så och så mycket dyrare. Detta kan i all rimlighets namn inte vara riktigt, ty vilken försäkring vi på det här området än tar, måste den ju kosta vad den kostar. Det enda man kan spara på är det rent administrativa, och om man ser på vad administratio-

nen kostar för varje försäkring inom det frivilliga försäkringssystemet, så finner man att administrationskostnaden utgör blott en bråkdel av det hela. Skillnaden mellan frivilliglinjen och regeringens förslag är bara den, att man enligt det senare förslaget skjuter den del av premien, som skall betalas i dag, på framtiden och överlastar den på en annan generation.

Jag tror att det var samma talare som sade, att man från centerpartiets håll inte vill vara med om att ge en överkompensation åt dem som på grund av att de nu uppnått för hög ålder inte kan intjäna de 30 åren och därmed uppnå de pensionspoäng som man behöver för att erhålla full pension. Jag vet inte om det är negativism att resonera så som vi gör. Jag tror att ett påstående av den innebörden kan bli rätt farligt för den som framför det, ty enligt obligatoriet sträcker sig ju solidariteten inte längre än till de människor som är födda år 1896 och senare. Jag kan för att ta ett exempel nämna min egen far, som är född 1891. Han lämnas helt utanför den solidaritet, som man så ömt talar för när det gäller överkompensationen till vissa åldringar. Jag kan sedan nämna att jag själv är född 1915 — de som är födda 1914 är de som får den allra största överkompensationen — och jag vill bara säga, att nog torde min gamle far betydligt mera ha gjort sig förtjänt av medömkan än de som i likhet med mig är födda 1915.

De krav, som man kan ställa på en pensionsreform, är enligt vår mening att den skall tillgodose tre ting, som här tidigare i debatten har framhållits från vår sida: trygghet, frihet och rättvisa. Det föreliggande förslaget om tilläggspensionering fyller enligt vårt sätt att se inte dessa krav, och det är därför som vi avvisar det.

Jag skall bara stanna inför några av problemen, ty det allra mesta är ju redan belyst vid denna tidpunkt.

Jag vill då först säga att den obligatoriska inkomstgraderade tilläggspensionering som regeringen föreslagit är en orättvisa gentemot ungdomen. Denna

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

sak har jag här inledningsvis berört. Såväl 30- som 15-årsreglerna får denna konsekvens. Därtill vill jag framhålla, att detta drabbar inte bara ungdomen utan också dem inom produktionen i dag, som är lägst avlönade och som alltså har den minsta inkomsten. Ty det är väl så, att dessa människor genom sin insats i produktionen har gjort samma stora tjänst åt samhället som de som tjänat 30 000, 40 000 eller 50 000 kronor? Därför kan det inte vara rättvist, när man skall skapa rättvisa åt åldringarna, att ge denna på ett sådant sätt, att den store inkomsttagaren får betydligt mera på sin ålderdom än vad dessa människor — låt mig kalla dem de valkiga händernas folk — får när de når sin ålderdom.

Det är inte minst av den anledningen, som vi anser, att det reella och riktiga systemet är att följa linje 2, att man bygger på folkpensionen och att man också, som jag redan framhållit, i den mån det visar sig möjligt bygger ut den för att på det sättet ge en lika trygghet åt alla åldringar i vårt samhälle.

Den reform som man nu är i färd med att genomföra — vi behöver inte ens lotteriet, som i storleksordning skulle ha blivit det allra största som varit i vårt land, ty efter den deklaration som för en stund sedan i andra kammaren lämnats av herr Königson behöver man inte tillgripa den utvägen — kommer att kosta första året 2 procent och sedan stiga till kanske 10 procent. Ingen kan med säkerhet avgöra, vad den slutliga kostnaden kommer att bli.

Det sades här för en stund sedan av hans excellens statsministern, att tidningar och andra hade ställt frågan, om man inte i det nuvarande tidsläget borde tänka sig för mer än en gång, innan man tar detta steg. Jag vill ställa samma fråga. Skulle inte statsministern ha kunnat bli inte bara socialdemokratiens partiledare utan också något av en landsfader, om han i den ekonomiska situation som nu råder hade väntat med såväl princip- som ikraftträdande beslutet tills man hade sett, hur utvecklingen blir ekonomiskt i vårt samhälle?

Det har här tidigare talats om verkningarna för den mindre företagsamheten i vårt samhälle, främst i ett inlägg av herr Torsten Andersson, och även jag ber att få säga några ord i detta sammanhang. När vi i dag är medvetna om att småföretagsamheten i vårt samhälle drabbas av växande svårigheter på grund av att den ej har tillräckligt med kapital i sina företag, varigenom finansieringssvårigheter uppstår, så måste detta innebära att dessa svårigheter kommer att ökas, om man även belastar dem med de utgifter som tilläggs pensioneringen kommer att innebära.

Man kan givetvis hävda, att man eventuellt kan höja priserna för att småföretagarna därigenom skall få en bättre möjlighet att klara sig. Till detta vill jag anföra, att i det läget där vi nu befinner oss med den ökade konkurrens, som inte minst de framtida förhållandena beträffande europamarknaden innebär, och även om vi ser på de småföretag, som inte exporterar utan som säljer sin produktion här hemma i vårt land, så måste de öppna gränserna innebära en större konkurrens och även därigenom större svårigheter att klara ekonomin. Det är inte minst av den anledningen, som denna reform kommer att bli en tung belastning för dessa företag, om den nu kommer att genomföras. Sedan kommer det antagligen att bli på det sättet, att det första steget vid en vikande konjunktur kommer att drabba råvaran, i detta sammanhang jorden och skogen. Det andra steget kommer att beröra priserna, och det problemet har jag här redan omnämnt. Jag är alldeles övertygad om att även om man säger från socialdemokratiskt håll, att tilläggs pensioneringen skall betalas av arbetarna själva genom utebliven kontantlöneshöjning, så blir i alla fall den faktiska situationen den, att sedan man har lagstiftat om tilläggs pensionerna kommer man att förhandla om de löner som arbetarna skall ha. Och känner jag arbetarparten rätt, så kommer arbetarna även i en vikande konjunktur att göra sitt yttersta för att behålla eller om möjligt öka den tidigare erhållna kontantlönen.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Det säger ungefär vilka svårigheter som här kommer att uppträda.

Herr talman! Jag vill till sist säga några ord till dem som har ansett, att den linje i pensionsfrågan, som centerpartiet har förfäktat alltifrån folkomröstningens dagar, har varit negativ. Sådana röster har speciellt höjts från socialdemokraterna och från folkpartiet. Ärade kammarledamöter, inte kan väl den linje kallas negativ, som säger att vi skall ge en grundtrygghet lika för alla människor, en pension som efter utbyggnaden kommer att bli 5 400 kronor för äkta makar år 1968 och som sedan kommer att stiga i takt med produktionsökningen, en linje som dessutom innebär att för dem, som frivilligt ovanpå denna grundtrygghet vill skapa ytterligare skydd för ålderdomen, skall skapas sådana betingelser, skattemässigt och i andra avseenden, att det blir lättare för dem att spara för ålderdomen. Om de som nu förfäktar lagstiftningslinjerna anser den av mig skisserade linjen vara negativ, då måste det även vara negativt att hävda riktigheten av en tilläggspensionering lagstiftningsvägen. Skillnaden i sak blir bara den, att när vi förfäktar frihet utan tvång, vill man ifrån det andra hållet i stället tvångsmässigt skapa trygghet för ålderdomen.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få ansluta mig till de yrkanden som framställts av herr Torsten Bengtson.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Trots att timmen är sen, kan jag inte neka mig att ge herr Sundin en liten replik. Låt mig först slå fast, att han utnämnt herr Erlander till »landsfader», under den förutsättningen att denne nu föreslår ett principbeslut i pensionsfrågan. Med andra ord: i princip är alltså centerpartiet inne på att man bör lagstifta om tilläggspensioneringen, ty ett principbeslut nu måste ju innebära någonting sådant. Herr Sundin talade väl inte bara rätt ut i natten?

Vidare tyckte jag det var av visst intresse att höra herr Sundin dels förklara, att det är ett svalg befast mellan

exempelvis vår linje och centerpartiets linje, men dels ägna senare delen av sitt anförande åt att deklarerera, att skillnaden i själva verket inte var så stor, eftersom båda partierna var positivt inställda i frågan — det var en del detaljer som vi inte var överens om.

Men vad herr Sundin sade om herr Erlanders utnämning till landsfader tycker jag är monumentalt och bör särskilt noteras i kammarens protokoll!

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore ju bara glädjande om folkpartiet i det mörker, som i dessa dagar är rådande för partiet när det gäller pensionsfrågan, verkligen kan se en ljuspunkt i det anförande som jag hållit. Men om herr Hanson inte vill eller kan skilja mellan vad jag har sagt om en reella uppfattning och mitt principiella ståndpunktstagande till ett uppskjutande av denna fråga, tills man får se hur konjunkturerna kommer att utvecklas, då kan jag inte göra något åt detta, herr Hanson.

Jag har klart deklarerat min ställning, den trodde jag att även herr Hanson skulle ha fattat.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp en sak som herr Sundin var inne på. Han gör ett fel som andra gjort, när han anställer en jämförelse mellan folkpensionen år 1968 och de nuvarande inkomsterna. Han säger, att folkpensionen då skall bli 5 400 kronor enligt riksdagens principbeslut. Det är riktigt. Men så ställer han detta belopp i relation till nuvarande inkomster och säger att det motsvarar 60 procent av inkomsten 1968. Har man verkligen den inställningen i centerpartiet, att det inte kommer att bli någon reallöneökning alls under nästkommande tioårsperiod? Fortsätter den utveckling, som vi haft under den senaste tioårsperioden, får vi ju en reallöneökning av åtminstone 15 å 20 procent. Det är en sådan reallöneökning som vi alla arbetar för.

Jämför man 5 400 kronor med de på

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

detta sätt höjda inkomsterna, då får man ett helt annat perspektiv på frågan, och då kan man inte säga, att man skapat en folkpension av den storlek som herr Sundin nämnde. Detta fel har man gjort överallt, när man försöker inbilla folk hur mycket pengar 5 400 kronor är.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är verkligen intressant att se hur herr Sundin sprattlar i nätet. Herr Sundin skall inte försöka komma ifrån vad han sade: innebörden var att statsministern skulle utnämnas till landsfader, om han nu föreslog ett principbeslut i pensionsfrågan att realiseras när de ekonomiska förhållandena blir ljusare än för närvarande. Detta och ingenting annat var innebörden av hans anförande.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det blev ju en trevlig avslutning på en trevlig dag!

Till att börja med vill jag säga till herr Hjalmar Nilsson, att jag bara yttarat, att i takt med den produktionsstegring, som sker i samhället och givetvis också med därav föranledda löneökningar, bör enligt vår uppfattning även pensionerna stiga efter årtalet 1968. I detta sammanhang, herr talman, vill jag bara ställa den frågan till herr Hjalmar Nilsson: Har socialdemokratien sagt sista ordet i vad det gäller folkpensionen?

Sedan överlåter jag med ett leende till herr Hanson hans sätt att tolka den fråga som vi diskuterat. Jag har framfört min egen tolkning, och med den känner jag mig tillfreds.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har antecknat vad herr Sundin sade, och han nämnde siffran 60 procent av inkomsten som folkpensionen skulle motsvara. Skulle man då få en reallöneutveckling med 15, 20 procent, innebär det alltså att centerpartiet redan nu har låst fast sig vid en folkpensionshöjning efter år 1968 med belopp, som motsvarar denna reallöneökning. Jag ber då att få fråga herr Sundin: Var tänker ni skaffa de miljoner ifrån som behövs för att täcka kostnaderna i nuvarande läge?

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag upprepar ännu en gång för herr Hjalmar Nilsson vad vi har för uppfattning. Jag sade nämligen att i takt med produktionsstegringen är det alldeles givet att lönerna skall stiga, men inte bara det, utan inom samma utrymme skall vi även ha möjligheter att höja folkpensionen efter de riktlinjer vi här tidigare talat om.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 22.47.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 14 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Sandler* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Fröken RANMARK (s):

Herr talman! Det stora flertalet av Sveriges löntagare hoppas i dessa dagar på en lösning av den allmänna tilläggspensioneringen.

Majoriteten hyser också den uppfattningen att en effektiv lösning av pensionsfrågan endast kan ske genom *lagstiftning*.

Det är åtskilliga år sedan frågan om en allmän pensionering första gången var uppe i riksdagen, och första utredningen i denna fråga tillsattes 1947. Man torde kunna säga, att grundliga överväganden och utredningar ligger bakom den proposition om tjänstepension, som vi nu har att ta ställning till.

Efter en hel dags debatt i går kan knappast i dag tillföras några nya synpunkter på pensionsfrågan. Varför jag tar till orda är närmast för att bemöta fru Hamrin-Thorells yttrande i går beträffande familjepensionen. Jag tycker i motsats till fru Hamrin-Thorell att familjepensioneringen, som den nu föreligger genom den förändring som skett i årets proposition, har vunnit i både överskådlighet och förenkling.

Nu följer reglerna för änkepensione-

ringen de regler, som gäller inom statlig och kommunal pensionering, vilket innebär, att rätt till änkepension föreligger för änka, som ingått äktenskap med mannen senast den dag då denne fyller 60 år. Vidare skall äktenskapet ha varat i minst fem år.

Fru Hamrin-Thorell ondgjorde sig kanske mest över att änkan endast fick uppbära *en* pension. Det innebär, att en änka med eget förvärvsarbete kan, när hon själv blir 67 år, inte samtidigt få behålla änkepensionen efter mannen och få egen tjänstepension. Hon får välja den större pensionen. Kanske änkepensionen är större än hennes egen tjänstepension, och då väljer hon naturligtvis änkepensionen. Jag anser heller inte, att det är riktigt att hon endast skall få uppbära en pension. Då hon haft förvärvsarbete och intjänat pensionspoäng bör hon följaktligen vara berättigad att även erhålla egenpension.

Något liknande gäller även ett fader- och moderlöst barn, som endast får uppbära en pension. Om jag inte är fel underrättad så är dessa frågor redan under utredning i vad det gäller folkpension.

Då det gäller frågan om att familjepension skall få utgå även vid sidan av pension från tilläggspensioneringen så har reservanternas på den punkten begärt utredning, och alldenstund utbetalningar av tilläggspension kommer att ske tidigast 1963 — under förutsättning att riksdagen tar förslaget — så har ju utredningen god tid på sig. Vi har anledning tro, att när utredningen kommer med sitt förslag, så blir både fru Hamrin-Thorells och mina önskemål på den punkten uppfyllda. Varom inte, så finns det ju möjligheter att återkomma.

Fru Gerda Svenson framhöll i går det orättvisa i att en gift man vid hustruns död får behålla sin pension ograverad, då däremot änkan vid mannens död endast får 40 procent. Men, fru Svenson,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

den hustru som har förvärvsarbete får också behålla sin fulla tjänstepension.

Jag anser dock, som jag nyss sade, att hon samtidigt med tjänstepensionen även borde få uppbära änkepension efter mannen.

Olikheten, som fru Gerda Svenson påtalade, hänger samman med att vi inte har änklingspension. Sedan vill jag tillägga, att finns det barn i äktenskapet kan ankans och deras sammanlagda pension gå upp till 80 procent av mannens pension. Jag kan av det anförda inte finna änke- och barnpensionerna oförmånliga.

Till sist, herr talman, vill jag peka på en som jag tycker värdefull ändring i propositionen av i år vid jämförelse med förra årets. I den nu föreliggande propositionen föreslås, att pensionsåldern i viss mån skall bli rörlig, så till vida att man skall kunna erhålla pension redan vid 63 år, visserligen då med reducerat belopp.

Man har anledning tro att personer med tungt och hälsovådligt arbete kommer att utnyttja den möjligheten. Men även andra med vacklande hälsa inte minst kvinnorna tror jag kommer att med glädje acceptera den möjligheten att erhålla pension redan vid 63 år.

Herr talman! Med detta ber jag få instämma i det av herr Strand i går framställda yrkandet.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att det som fröken Ranmark nu sade understryker vad jag yttrade i går, nämligen att det här finns åtskilligt med outredda punkter. Jag skulle vilja hemställa till fröken Ranmark att slå upp sidan 58 i särskilda utskottets utlåtande, där departementschefen själv räknar upp en hel rad problem, som utskottet inte har tagit ställning till. Det gäller bland annat familjepension till fränskilda kvinnor, familjepension åt kvinnor som blir änkor andra gången, och det gäller i hög grad den stora gruppen förvärvsarbetande, gifta kvinnor. Ingenting av

detta är utrett. Jag anser därför att det är ganska svårt att ta ställning till det föreliggande förslaget.

Vad beträffar dessa stora kvinnogrupper har jag kanske inte fullt samma obetingade tillit till olika utredningars resultat i framtiden som fröken Ranmark har. Jag tycker därför att det vore betydligt bättre om vi redan nu kunde få veta något om huru framtidsutsikterna ser sig för just dessa grupper. Både fröken Ranmark och jag ömmar ju för att de skall få det så bra som möjligt.

Herr ÅMAN (s):

Herr talman! Under debatten har den frågan ställts, huruvida man inte skulle skjuta upp en sådan vittutseende reform som den nu föreslagna. Därom kan man naturligtvis ha delade meningar. Jag vill gärna för min del deklarerat, att efter det att vi har haft en folkomröstning och efter det vi haft ett val, där denna fråga speciellt har stått i förgrunden, skulle det ur parlamentarisk-politiska synpunkter vara olyckligt, om ett uppskjutande skulle inträffa, ty det skulle med säkerhet rubba tilltron till de funktioner som riksdagen har jämte hela den politiska apparat som fungerar i kombination med riksdagen.

När man då kommer in på frågan om den lösning, som nu har föreslagits av regeringen och som bärs upp av reservanterna i utskottet, är den absolut bästa lösningen, så får man ha klart för sig, att det föreliggande förslaget inte är tillfredsställande ur alla synpunkter. Det finns, som här redan har sagts från annat håll, outredda frågor, och det finns punkter, där man kanske så småningom får låta erfarenheten göra vissa korrigeringar.

Men när det gäller själva kungstanken i det förslag, som generaldirektör Åkeson förde fram för många år sedan, vill jag gärna som min personliga mening framhålla att den är mycket tilltalande. Det är tillfredsställande att löntagare oavsett ålder och oavsett beskaffenheten av de företag, hos vilka de har varit sysselsatta, utan hinder kan söka och vinna anställning hos andra företag,

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

även hos stat och kommun, och inte behöver — såsom fallet har varit kanske inte för många, men dock för tillräckligt många — bli utklassade på grund av frånvaron av ett enhetligt pensions-system. Dessa personer har förut ofta tvingats att söka anställning hos mindre gynnsamt ställda företag därför att de gynnsammare ställda företagen icke ansett sig av anständighetsskäl kunna anställa folk som kommit upp till en sådan ålder att de måste ställas utan pensionsskydd. Då detta pensionsskydd vid frånvaron av ett medföljande sådant skulle bli alltför dyrt, avstår man från denna arbetskraft.

Jag tror att historien en gång kommer att säga, att den Åkessonska huvudtanken var stor och riktig. Men inte heller den är naturligtvis fri från ogynnsamma konsekvenser, och till dessa hör — det tycker jag inte att man här skall dölja — att en reform sådan som denna, likgiltigt om den beslutats av riksdagen eller man förenhetligar pensionssystemet avtalsvägen, naturligtvis för med sig, att vi kommer att få ett mera skarpögt iakttagande av differenserna på kontantlöneområdet. Det är alltså möjligt, att förenhetligandet av pensionssystemet kommer att föra med sig konsekvenser av viss löneupptrivande effekt på en del områden, kanske inte minst på vissa av statens egna.

Det är emellertid sådana ting, som man får ta med i bilden och som väl är övergångsfenomen. Det som nu kan befinnas krokigt, kommer väl inom rimlig tid att rättställas, och i det långa loppet kommer man naturligtvis i den delen inte att ha några större svårigheter.

Mitt egentliga ärende, herr talman, är att säga, att jag beklagar att man inte hunnit med vissa utredningar. Men jag förutsätter att socialministern kommer att se till, att de utredningar, som nu är av betydelse för samordningsspörsmålen — som ju gäller åtskilliga tjänstemän — forceras så att man innan detta system träder i full kraft kan få ifrågavarande problem genomlysta och vederbörligen behandlade.

Det finns en viss oro på tjänstemannahåll, det skall vi inte dölja. Den oron knyter an till framför allt samordningsfrågorna. Det gäller kompletteringen av den allmänna tilläggs pensionen, fribrevens värdebeständighet, kompensation för liden kontantlöneförlust o. s. v. Det är givet att man på sina håll undrar, om man skall kunna få dessa spörsmål lösta på ett tillfredsställande sätt.

Jag har — och jag hoppas att jag tolkat det rätt — med glädje konstaterat, att reservanternas på s. 119 i utskottsutlåtandet tagit upp detta problem då de sagt följande:

»Även om direkta lagstiftningsåtgärder således enligt utskottets mening inte bör tillgripas för att lösa kvarstående samordningsfrågor, är det givetvis angeläget att tillse att gällande lagstiftning inte onödigtvis lägger hinder i vägen för en lämplig lösning av hithörande spörsmål i enlighet med berörda parter intentioner. Utskottet förutsätter att departementschefen med uppmärksamhet följer utvecklingen härvidlag och vidtager de åtgärder som kan befinnas påkallade. Det torde vidare få ankomma på dem som omfattas av anpassningsproblemen att i förekommande fall göra hänvändelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av erforderliga åtgärder.»

Jag tolkar detta, herr talman, såsom en mycket försiktigt uttryckt mening för att statsmakterna i fråga om samordningsspörsmålen — därest man skulle träffa på problem, som inte går att lösa avtals- eller förhandlingsvägen — bör visa förnyat intresse för dessa spörsmål och se på den situation, som kan ha uppkommit. Under förutsättning att jag har tolkat denna sak riktigt, hyser jag för min del goda förhoppningar om att man skall kunna få samordningsproblem lösta på ett hyggligt sätt. Jag tror att de parter, som här är berörda, kommer att göra allt på ömse sidor för att klara problemen. Har man då möjligheten att ånyo repliera på statsmakterna, därest det uppstår hakar, som inte går att lyfta förhandlingsvägen, har man däri en viss garanti.

Med detta, herr talman, ber jag att få

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

instämma i det yrkande, som ställts av herr förste vice talmannen, nämligen om bifall till det av reservanterna framlagda förslaget.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag ser att statsministern har infunnit sig i kammaren, kan jag inte underlåta att be att få säga några ord, även om tiden för en replik är mycket kort. Jag kom nämligen inte i tillfälle att begära ordet för replik efter statsministerns anförande i går. Jag är ganska angelägen om att detta inte skall tydas så, att »den som tiger, han samtycker» — även om risken härför kanske inte är så stor.

Mitt allmänna intryck av statsministerns anförande i går var: »Så jag målar, ty så roar mig att måla!» Jag kunde ju inte finna, att statsministern gav en realistisk skildring av situationen. Hans anförande innehöll ingenting som kom mig att ändra de omdömen, som jag i mitt tidigare inlägg i debatten uttalat både i fråga om samhörigheten med demokratin och om de motiv som legat bakom regeringens handlande.

Statsministern talade patetiskt om de två miljoner väljare som det var hans plikt att företräda. Men det finns ju två miljoner väljare och 31 000 därutöver, som vi i oppositionen företräder, och vi måste å vår sida i lika mån se till att vi hävdar deras intressen.

Det är emellertid, tycker jag, oriktigt att på denna fråga som gäller samhälls-ekonomien i dess helhet låta olika separata intressen bli avgörande; statsministern talade hela tiden om löntagarnas intressen, fackföreningsrörelsens ställning o. s. v. Vi har inom vårt parti i denna fråga som i så många andra försökt att se till helheten. Det gör vi redan av ideella skäl. Det är dessutom lättare för ett sådant parti som högern att se till helheten därför att våra väljare representerar ett gott genomsnitt av hela samhället.

Statsministern försökte värja sig mot invändningen för att det förslag, som nu presenterats, skulle vara i första hand resultatet av en i dagsläget gjord politisk

bedömning av frågan. Jag måste för min del säga, att allt vad som har skett här under pensionsfrågans behandling har varit av den beskaffenheten att det inte går att se bort ifrån att det hela har utnyttjats såsom en politisk räddningsplanka i nuläget. Jag vill bara i korthet erinra om vad som förekom i samband med folkomröstningen. För oss framstår det alltså som ett verkligt övergrepp mot demokratin när vi inte ens själva fick tillfälle att formulera vår fråga. Hela utgången av folkomröstningen hade kunnat bli en annan, om man i detta avseende hade handlat på annat sätt.

Så har man gått till väga hela tiden. Detta gör att när statsministern talar om den stora beredvillighet, som man från hans sida velat visa för förhandlingar, och samtidigt klagar över att det visat sig omöjligt att få till stånd sådana, så är inte detta det intryck som kvarstår hos dem som haft tillfälle att på olika städer delta i dessa förhandlingar.

Jag har velat betona detta och vill dessutom alltså säga, att jag betraktar vad som nu sker såsom ett nederlag för vår demokrati. Vi är naturligtvis alla medansvariga, men jag anser att huvudansvaret ligger hos regeringen. Det gäller här att väga mot varandra å ena sidan den oerhört smala marginal, med vilken man nu genomtvingar detta beslut, och å andra sidan innebörden av detta beslut, som ju är av en ofantligt ingripande betydelse för en oöverskådlig framtid. Aldrig förr har så mycket tillkommit med så litet.

Det är och förblir, såsom jag bedömer det, ett nederlag för vår demokrati.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan. I fråga om punkterna A och C komme propositioner att framställas paragrafvis, med ingresser och rubriker, samt i vad gällde förslaget under punkten C ikraftträdandebestämmelser, sist. Propositionsordningen i sin helhet fram-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ginge av en till kammarens ledamöter utdelad stencilerad sammanställning över de yrkanden, som förekommit.

För underlättande av voteringens genomförande, fortsatte herr talmannen, komme han, att då propositionerna besvarades — med undantag dock för propositioner beträffande ingresser, rubriker och ikraftträdandebestämmelser — konsekvent förklara sig hava funnit propositionerna på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarade.

Herr talmannen anförde vidare, att om vid votering medelst omröstningsapparat ledamot skulle av misstag rösta fel men anmälde detta innan ifrågavarande omröstning förklarats avslutad, ny röstavgivning komme att anordnas.

Punkten A**Förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension****1—7 §§**

Beträffande dessa paragrafer, yttrade herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att nämnda paragrafer skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande 1—7 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 80.

8 §

I avseende å den nu förevarande paragrafen, anförde herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Strand*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Öhman*, att kammaren skulle godkänna det förslag till lydelse av denna paragraf, som framlagts i motionen I: 430.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 8 § i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggs-pension, m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha-va utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 80.

9—11 §§

I fråga om dessa paragrafer, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande 9—11 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggs-pension bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits

i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha-va utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

12 §

Rörande denna paragraf, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Strand*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Svärd*, att kammaren skulle godkänna det förslag till lydelse av nämnda paragraf, som framlagts i motionerna I: 434 och II: 526.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Strands yrkande.

Herr *Mannerskant*z äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda utskottets utlåtande nr 1 punkten A, såvitt gäller 12 § i det under punkten behandlade förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension, antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag till lydelse av nämnda paragraf, som framlagts i motionerna I: 434 av herr Ringaby och II: 526 av herr Gansmoe m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 18.

Därjämte hade 50 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande 12 § i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

13—62 §§

Beträffande förevarande paragrafer gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att paragraferna skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 13—62 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om försäkring för allmän tilläggspension bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Ingressen och rubrikerna

I avseende å nu förevarande delar av lagförslaget gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna nämnda delar med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B

Förslaget till lag angående procentsatsen för avgiftsuttaget under åren 1960—1964 enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension

Vidkommande punkten B, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Punkten C

Förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning

1—3 §§

Angående dessa paragrafer gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att paragraferna skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 1—3 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 81.

4 §

I fråga om denna paragraf, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Strand*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Öhman*, att kammaren skulle godkänna det förslag till lydelse av nämnda paragraf, som innehölls i motionen I: 430.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande 4 § i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 81.

5—26 §§

Rörande förevarande paragrafer gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att paragraferna skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 5—26 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till reglemente angående allmänna pensionsfondens förvaltning bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragrafer med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Ingressen, rubrikerna och ikraftträdandebestämmelserna

Med avseende å ifrågavarande delar av förslaget till reglemente gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna nämnda delar med den lydelse, som föreslagits i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten D

Vidkommande denna punkt gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Aastrup* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Aastrup* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Aastrup* m. fl. vid utlåtandet avgivna med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Aastrup* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 119;

Nej — 31.

Punkten E

Beträffande förevarande punkt gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Bengtson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bengtson* m. fl. vid utlåtandet avgivna med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

funnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 53.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Punkten F

I avseende å denna punkt, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Punkten G

I fråga om denna punkt gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall

till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 81.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Punkt H

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande denna punkt förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemstäl-

Lagförslag om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

lan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten H, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Punkten I 1

Rörande förevarande punkt gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten I 1, röstar

Ja;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Strand* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Punkten I 2

Beträffande denna punkt, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Strand*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i motsvarande del; samt 3:o), av herr *Öhman*, att kammaren skulle bifalla motionen I: 430 i förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten I 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Ang. lärarutbildningen på det husliga området

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 81.

Punkterna I 3 och I 4

I avseende å nu förevarande punkter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkterna I 3 och I 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Strand m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 81.

Punkten J

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående anslag för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln till seminarier för huslig utbildning jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Ang. lärarutbildningen på det husliga området**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 48 föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga den ändring i personalförteckningen för statens skolköksseminarium, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för statens skolköksseminarium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels ock till Statens skolköksseminarium: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 446 000 kronor.

I samband med utskottets behandling av Kungl. Maj:ts förslag under förevarande punkt, under vilken punkt upptagits vissa för samtliga seminarier för huslig utbildning gemensamma frågor, hade utskottet förehäft följande motioner med anknytning till dessa frågor, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 396, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 480, av fröken *Olsson m. fl.*, i vilka hem-

Ang. lärarutbildningen på det husliga området

ställt, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 48 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag angående lärarutbildningen på det husliga området i anslutning till 1953 års lärarinneutbildningskommittés betänkande måtte föreläggas 1960 års riksdag,

dels de likalydande motionerna I: 397, av fru *Svensson m. fl.*, och II: 481, av fru *Kristensson m. fl.*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 397 och II: 481, i vad de avsåge utbildningstiden för ekonomiföreståndarinnor, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 397 och II: 481, i vad de avsåge intagningen av elever till ekonomiföreståndarinnekurser, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga den ändring i personalförteckningen för statens skolköksseminarium, som föranleddes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens skolköksseminarium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Statens skolköksseminarium: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 446 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 396 och II: 480, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag rörande ytterligare förbättring av lärarutbildningen m. m. på det husliga området.

Vid punkten hade reservationer utan angivna yrkanden anmälts, utom av andra, dels av fru *Wallentheim*, dels ock av herr *Kajser*.

Herr **KAJSER** (h):

Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, som jag med några ord vill motivera.

Departementschefen har inte ansett sig böra biträda det från styrelsen för fackskolan i Uppsala framförda önskemålet om en förlängning, i enlighet med vad lärarinneutbildningskommittén rekommenderat, av ekonomiföreståndarutbildningen till tvåårig från och med den intagning, som äger rum vid fackskolan innevarande vårtermin. Såsom skolöverstyrelsen anförde bör frågan om en förlängning av nämnda utbildning prövas i samband med ställningstagandena i övrigt till kommitténs förslag.

Detta kan i och för sig måhända vara riktigt, ehuru jag inte känner mig helt övertygad därom. Kommittén har redovisat en viss tveksamhet rörande frågan om denna utbildning skall förläggas vid seminarierna. Den säger att det i varje fall inte bör fastställas att den skall ske vid seminarierna. I själva verket har ekonomiföreståndarna bra litet med undervisning att göra, och deras utbildning skulle därför måhända kunna lösas oberoende av de övriga förslagen i kommitténs betänkande. Jag har emellertid om ock med tveksamhet accepterat den nyssnämnda uppfattningen.

Med min blanka reservation har jag därför icke avsett att ställa något yrkande i sak, men jag har velat framhålla den stora betydelse som tillgången av väl utbildade ekonomiföreståndare har både ur näringsfysiologisk och ur ekonomisk synpunkt, inte minst inom den sektor av samhällsverksamheten där jag har min vardagliga uppgift. Jag hade gärna sett att utskottet redan nu i sitt yttrande understrukt vikten av att ekonomiföreståndarnas utbildning göres tvåårig genom framför allt en ökad teoretisk utbildning i enlighet med kommitténs väl genomtänkta kursplan, även om genomförandet av denna reform av olika skäl måste anstå till dess att kommitténs förslag i övrigt kan bli föremål för behandling.

Fru **WALLENTHEIM** (s):

Herr talman! Även jag har avgett en blank reservation, och jag tillåter mig att anknyta några reflexioner till den.

Det har gjorts ett tjugoårigt utred-

Ang. lärarutbildningen på det husliga området

ningsarbete på detta område för att få fram en bättre utbildning. På det av fröken Osvald på sin tid avlämnade utredningsförslaget har framlagts en överarbetning år 1957, och sedan dess har departementet ytterligare övervägt denna fråga. Det är då ganska förklarligt att såväl lärarinnorna som en stor och intresserad allmänhet — kanske främst bland kvinnorna — hade väntat att en proposition nu framlagts för att ordna utbildningsfrågan. Vi måste med beklagande konstatera att så inte skett. Man tycks ha ett ljummare intresse för utbildningen på dessa områden än man har på många andra yrkesutbildningsområden, trots att det här gäller den största yrkesgruppen av alla — och många skall fullgöra sitt husliga arbete vid sidan av annat förvärvsarbete och följaktligen är i stort behov av goda kunskaper.

Både i utskottets utlåtande och i departementschefens yttrande framförs — om jag fattat rätt — den vanliga formuleringen, att det är de statsfinansiella bekymren som medfört, att man inte kunnat lägga fram något förslag. Vi vet ju allesammans att det förhåller sig på det sättet. Å andra sidan är det väl ingen som menar att vi skall avstå från att föra en konstruktiv politik, är vi än i ett bekymmersamt läge, däremot talar riksdagens beslut i andra frågor. Jag tror för min del att det vore klokt att inte för länge vila på hanen när det gäller att ordna en bättre utbildning på detta område, den ger med säkerhet ekonomisk återbärning. Det är ju oerhörda ekonomiska värden som husmödrarna har att ta hand om.

Man hör ofta det gamla talesättet att hur god inkomst en man än har så räcker den inte till om han inte har en hustru som kan hushålla med den. Om jag inte missminner mig är det oftast män som med förkärlek för fram den synpunkten. Jag vill inte alls bestrida att den är riktig. När jag medger det så avser jag också husmödrarnas sätt att sköta och vårda sina ting i hemmet och utnyttja dem på rätt sätt.

Jag kan alltså ur familjeekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter inte annat än beklaga att vi inte fått fram detta förslag. Jag konstaterar naturligtvis med tillfredsställelse den välvilliga skrivning som utskottet har presterat liksom förslaget att till Kungl. Maj:t ingå med en skrivelse i saken. Fastän utskottet avstått från att fixera någon tidpunkt hoppas jag att det ändå skall vara möjligt för statsrådet att välvilligt pröva denna sak och snarast möjligt förelägga den för riksdagen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag har också flerfaldiga gånger tagit mig friheten att här i kammaren framföra det beklagande, den pessimism och den skepticism, som onekligen omfattas inte bara av de pedagogkårer som skulle få utnyttja en förbättrad huslig utbildning utan även av stora skaror husmödrar och av ungdomar som behöver deras hjälp. Jag skall därför inte uppehålla kammarens tid mycket utan vill instämma med fru Wallentheim. Jag är både tacksam och glad över att den motion som vi framfört med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, vari den ifrågasatta upprustningen tyvärr inte kommit särskilt mycket till synes, i alla fall blivit föremål för en välvillig skrivning i statsutskottet.

De anslag som vi nu skall bevilja räcker praktiskt taget inte till mer än att plocka in några fler flickor i några fler kurser på de seminarier som vi nu har. Med tanke på hur dåliga lokalerna är och i övrigt bristfälliga förhållanden är det naturligtvis ganska svårt att där tillgodose en tidsenlig undervisning. Eftersom man inte behöver betvivla departementschefens positiva intresse för denna fråga måste man väl anse att i och med denna skrivelse till Kungl. Maj:t har ytterligare ett steg tagits fram mot en lycklig lösning av denna fråga.

Jag har, herr talman, inte heller något yrkande.

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Då de tre föregående talare som nyss framförde sina synpunkter inte slutade sina anföranden med något yrkande, kan jag inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av staten tilldömd ersättning för släckningskostnad vid skogsbrand;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.; och

nr 91, i anledning av väckta motioner angående ändrade övergångsbestämmelser rörande statsbidragen till driftkostnader för det allmänna skolväsendet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 121) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 140), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 och för följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöningar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän

— under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, ävensom att härvid måtte lämnas uppgift om behovet av extra befattningar i 20:e lönegraden och däröver.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 121 och II: 140 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng, Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 121 och II: 140, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 och för följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöningar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän — under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, ävensom att härvid måtte lämnas uppgift om behovet av extra befattningar i 20:e lönegraden och däröver.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Högern har lagt fram en serie av vad vi kallar budgetmotioner. De tre som jag kommer att tala för syftar alla till att få till stånd en nedskärning av statens utgifter på längre eller kortare sikt. Den nu föreliggande motionen går för det första ut på att anslagen till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän skall uppföras som förslagsanslag, och för det andra på att avlöningar till extra tjänstemän skall upptas på obetecknade anslag samt för det tredje på att uppgifter om behov av extra befattningar från och med 20 lönegraden skall redovisas.

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Det är rätt intressant att studera hur man har behandlat dessa motioner. Det var inte länge sedan vi hade att behandla motion nr 139, vilken gick ut på att man i klump skulle införa en del relativt små anslag i budgeten. För motion nr 140 har i viss mån liknande syften legat till grund.

Motion nr 139 avslogs för kort tid sedan, bland annat på grund av att den skulle komma att leda till att riksdagens makt skulle minskas. Nu yrkar man såvitt jag förstår avslag på den motion som nu behandlas av fruktan för att den skulle gå för långt i detaljreglering och ge riksdagen för mycket inflytande samt minska verkens rörelsefrihet och bestämmanderätt.

Den föreslagna förändringen skulle, som också påpekas i motionerna »understryka verksamheternas möjlighet och skyldighet att fortlöpande rationalisera förvaltningsarbetet och på bästa sätt hålla med personalresurserna». Det är, menar vi, olämpligt att ha dessa skarpa gränsdragningar mellan person- och sakanslag. Det försvårar möjligheten att mot varandra väga kostnaderna för personal och maskinell utrustning. Medicinalstyrelsen säger om detta i sitt yttrande — jag citerar ännu en gång: »Ett sammanförande av anslagen i fråga skulle därför sannolikt vara ägnat att underlätta en effektivisering av förvaltningsarbetet i vissa avseenden.»

Nu hänvisar utskottet — vilket är alldeles riktigt — till att yttrandena över motionerna har varit övervägande negativa. En del invändningar har gjorts, men det finns också, väl att märka, positiva uttalanden. Försvaret civilförvaltning säger t. ex. att förhållandena inom försvaret i stort sett är sådana som motionärerna syftar till, och förvaltningen har inte framfört några funderingar om att detta skulle ha medfört några olägenheter praktiskt sett. Civilförvaltningen konstaterar att yrkandena är förtjänta av ytterligare övervägande beträffande på vilka vägar man kan nå fram till motionärernas syftemål. Man säger att en ändamålsenlig lösning skulle kunna såväl bereda lättnader för myndigheterna i

administrativt hänseende som skapa en bättre överblick för statsmakterna.

Också medicinalstyrelsen ställer sig positiv till sammanförandet av anslagen till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän, vilket ju är huvudyrkandet i denna motion.

Nu säger utskottet att anslagen till extra utgifter skulle få tas i anspråk för oförutsedda kostnader för extra tjänstemän. Detta skulle innebära ett avsteg från en av huvudprinciperna i den nu tillämpade budgetredovisningen. Detta konstaterande tycker jag reser frågan om lämpligheten av att i fortsättningen tillämpa dessa principer.

Vidare säger utskottet att det inte är övertygat om att en ökad effektivitet och rationalisering skulle nås på denna väg. Detta konstateras utan vidare bevisföring. Till detta vill jag bara knyta den lilla reflexionen att det väl ändå är oemotsägligt att medan kostnaderna för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän är relativt fasta, så kan de växla från tid till annan för de extra tjänstemännen. Den anordning som vi har föreslagit skulle leda till vida större elasticitet än som vi nu har. Den skulle om icke på kort så dock på något längre sikt leda till rationalisering och besparing.

Med dessa korta reflexioner ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Fröken Andersson har redan medgivit att de flesta remissyttrandena över dessa motioner går i negativ riktning. Hon påpekade att det också finns några positiva drag i dessa remissyttrandena. De flesta av remissinstanserna har dock ställt sig avvisande. Man kan väl instämma i vad riksräkenskapsverket sagt, att motionärernas syfte naturligtvis varit att åstadkomma en besparing för statsverket genom rationalisering av förvaltningsarbetet och hushållning med personalresurserna. Jag tror att vi från utskottets sida kan vara överens om att uppskatta motionärernas syfte i detta avseende. Men jag tror ock-

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar så att vi måste instämma i vad riksräkenskapsverket har sagt, då verket inte kan dela motionärernas uppfattning att deras syften skulle vinnas genom de föreslagna åtgärderna. Riksräkenskapsverket säger: »Enligt ämbetsverkets uppfattning kan ökad effektivitet och rationalisering icke framväxa genom en längre gående begränsning än den nuvarande av myndigheternas rörelsefrihet i fråga om personaldispositionen. Riksräkenskapsverket anser sålunda, att nu tillämpade anslagssystem ger ett minimum av rörelsefrihet för de statliga myndigheterna, som icke bör ytterligare beskäras.»

Statskontoret erinrar om den från högerhåll väckta motionen II: 139 om ändrade grunder för vissa anslags uppförande i statsbudgeten och säger: »Såvitt statskontoret kan finna skulle ett bifall till sistnämnda motion sannolikt föranleda en minskning av riksdagens såväl formella som reella inflytande i fråga om berörda anslag. En omläggning av avlöningsstaterna på sätt föreslagits i förevarande motioner skulle däremot innebära en skärpning av riksdagens kontroll över avlöningsanslagen. De av i huvudsak samma motionärer avgivna motionerna, vilka angivas syfta till en effektivisering av budgetarbetet, skulle följaktligen leda till skilda resultat då det gäller de olika anslagstyperna.»

Försvarets civilförvaltning har — vilket fröken Andersson påpekade — inte direkt motsatt sig motionärernas förslag men framhåller att såvitt motionärernas syften avser försvarets område finns inte något mera väsentligt att vinna genom denna omläggning.

Medicinalstyrelsen är, som fröken Andersson påpekade, den kanske mest positiva av remissinstanserna. Av övriga instanser säger exempelvis statens organisationsnämnd: »Enligt organisationsnämndens mening torde rationaliseringssträvandena inom statsförvaltningen icke befrämjas genom en längre gående beskärning av myndigheternas rörelsefrihet i personalfrågor.»

Allt det som här har framförts mot motionärernas förslag har gjort att ut-

skottet inte har ansett sig kunna hemställa om bifall till motionerna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag hör till dem som tycker att det är mycket tråkigt att utskottet inte har behandlat motionärernas uppslag i mera positiv anda utan i stället tagit så starkt intryck av de negativa yttranden som utskottet har inhämtat, att det kommit till de slutsatser som utskottet har dragit. Jag tycker att eftersom detta ju inte har någon politisk aspekt, borde man varit mer intresserad av att närmare överväga huruvida man inte med budgettekniska medel — i detta fall avlöningsstaternas uppställning — skulle kunna vinna en del när det gäller att skaffa oss ett fastare grepp över administrationskostnaderna.

Tyvärr skedde ett tekniskt missöde när denna motion skrevs ut. Tanken var att man inte såsom nu skulle ha de ordinarie befattningshavarnas avlöningar i en post och de icke ordinarie i en annan, utan att man i stället skulle sammanföra de ordinaries och de extra ordinaries löner till en post och den extra personalens till en annan. Det tekniska missödet medförde att motiveringen delvis hängdes upp på en pensionsfråga, medan den givetvis borde ha hängt upp på att den ordinarie och extra ordinarie personalen ju har fastare anställning än den extra.

För att vi skall kunna se det uppslag som motionen innehåller i det sammanhang som det bör ses, tror jag det är nödvändigt att vi något påminner oss hur budgetarbetet i vårt land egentligen går till.

Vi skall först lägga märke till att de centrala verkens petitaframställningar ju måste vara inne i god tid på hösten, vilket betyder att de måste vara inne grovt räknat ungefär ett och tre fjärdedels år innan det budgetår tar slut som petitaframställningarna avser.

I det sammanhanget är det värdefullt

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

att också ha klart för sig att de centrala ämbetsverken i många fall måste höra lokalförvaltningar och regionala förvaltningar, innan de kan komma med sina framställningar. Det betyder att den behovsprövning och det material, som petitaframställningarna bygger på, ligger så långt tillbaka i tiden före den då utgifterna blir aktuella, att materialet i viss mån är förlegat redan när statsverkspropositionen framlägges. Det är en svaghet i vårt budgetarbete att behovsredovisningarna kommer väl långt före det budgetår som anslagen avser. För den skull skulle det vara av vikt att i all möjlig utsträckning lägga den reella behovsprövningen något närmare användningsperioden.

Det finns också en annan sak, som jag tycker hör till bakgrunden. Jag tänker på hur det går till i kanslihuset då petitaframställningarna granskas. Varje departement sovrar bland dessa äskanden. Det är, speciellt nu, naturligt att det prutas en hel del redan i fackdepartementen. Detta medför, eftersom verken vet om det, att dessa tar till anslagen med prutmån, där så kan ske.

Så har vi samspelet med finansdepartementet. Där har man försökt att få en viss specialisering av arbetsuppgifterna, så att några får syssla med en viss sorts utgiftsfrågor, andra med en annan sorts sådana frågor o. s. v. Men med vår nuvarande budgetteknik finns det inte någon som har en sådan överblick över budgeten att han exempelvis kan väga detaljbehoven i åttonde huvudtiteln mot dem i femte huvudtiteln o. s. v. på ett fullt tillfredsställande sätt. Därav följer, som i varje fall vi äldre riksdagsmän väl känner till, att när en statsverksproposition presenteras riksdagen bär de olika huvudtitlarna väsentliga spår av de olika fackministrarnas olika inflytande. Den totala överblicken saknas väl inte men den riktiga avvägningen.

Sedan får riksdagen ta ställning, och där har vi ännu mindre möjligheter än vad man har i kanslihuset att så noggrant som vi skulle önska och så noggrant som det skulle vara påkallat grans-

ka alla posterna. Det är omöjligt att begära av ett budgetutskott att det skall kunna säkert bedöma om det behövs en expeditionsvakt eller en byråsekreterare mer eller mindre. När det gäller de icke ordinaries avlöning är det samma dilemma, ty en ordentlig genomarbetning av dessa frågor skulle förutsätta specialundersökningar, som tiden inte räcker till för.

Därav följer — och det är bäst att vi erkänner det — att den befogenhet som riksdagen har att granska Kungl. Maj:ts äskanden i betydande utsträckning är av formell beskaffenhet. Den befogenhet som riksdagen har kan av skäl som jag antytt inte brukas fullt ut, som man kunde på den tiden då statsapparaten var mycket mindre än vad den nu är. Jag menar att man skall ha detta till bakgrund även när man diskuterar den detalj som motionen tar upp.

När motionärerna har velat att vi skulle ge de icke ordinaries avlöningar formen av ett obetecknat anslag som skulle ställas till verkens förfogande, har syftet varit att prövningen av det verkliga behovet då skulle komma närmare i tiden till behovets inträdande. Det är den ena saken man skulle vinna. Det andra man skulle vinna är att man gjorde verkscheferna mera till organisatörer och något av företagsekonomer. I varje företag är det omkostnadskontot som företagsledaren får hålla ögonen på. Att vi har denna detaljerade behovsredovisningen från verken i deras petitaframställningar för det med sig att varje anslagspost befinner sig i sitt bås, att den posten utnyttjas, då verket annars löper risk att inte få tillbaka anslaget ett annat år, och att verksledningens är för bunden.

Vi skulle, så vitt jag förstår, genom att ge verkscheferna ökad frihet och ökat ansvar få dem att ägna personalsidan, och därmed även arbetsrutinen, betydligt större uppmärksamhet.

Jag har, herr talman, under min levnad haft åtskilligt med ämbetsverk att göra. Jag vill inte från min begränsade horisont annat än vitsorda att där utföres ett gott och träget arbete. Men jag

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår

har många exempel på att arbetsrutinen är så opraktisk, att den som är van vid annat blir förvånad över hur det kan gå till i vissa fall. Det vore verkligen frestande att ge exempel. Ett faktum är att arbetsrutinerna i många fall skulle kunna förenklas utan risk för att säkerheten i expeditionerna läderades.

Motionärerna anser alltså att om verkscheferna på detta sätt i större utsträckning än nu får själva behärska avlöningsanslagen för den extra personalen, kommer de att betydligt bättre än hittills kunna laga efter läglighet. Om vi håller dessa obetecknade anslag litet knappa, blir det samtidigt ett kraftigt incitament för verkscheferna att titta litet mer på om arbetet inom respektive verk verkligen är så praktiskt organiserat som möjligt.

Märkligt nog är man att döma av de negativa remissuttalanden som herr Sundelin nyss citerade tydligen inte överallt särskilt angelägen att få till stånd en sådan ordning. Från riksdagens sida borde vi dock söka eftersträva en sådan. Det är också märkligt att konstatera att flera remissinstanser uppenbarligen behjärtat syftet med motionärernas framställning, men anser att detta syfte bör kunna vinnas på andra vägar utan att någon av dem angivit på vilken väg man tror att detta kan ske.

Vidare har det även gjorts en del tekniska invändningar. Om man hade dessa anslag obetecknade och sedan använde anslaget till extra utgifter såsom en säkerhetsventil, skulle detta, säger man, vara olämpligt redovisningstekniskt, ty då skulle man inte få budgetredovisningen uppställd efter utgiftsändamålet. Det är, med förlov sagt, en mycket egenomlig invändning. Alla som är vana vid kommunalförvaltning vet ju att det brukar finnas en post för oförutsedda utgifter. Det har rättsligt fastslagits att de medlen i första hand skall användas för att fylla ut brister i de ordinarie anslagen. Det finns ingenting som hindrar att denna säkerhetsventil som jag kallade anslaget för extra utgifter, skulle kunna budgettekniskt redovisas och användas på samma sätt.

Eftersom det borde vara ett gemensamt intresse för alla att få bättre grepp över avlöningsanslagen bör riksdagen enligt min mening fundera litet mer på dessa problem. Det finns väl ingen anledning att i dag då vi är så få reservanter driva saken till en votering, men frågan bör, anser jag, tas upp ännu en gång. Riksdagen bör enligt vår uppfattning söka efter vägar att med bibehållande av verkens arbetsuppgifter även lönetekniskt befrämja en sådan anordning, att det mer än hittills poängteras att verkscheferna är organisatörer och ett slags företagsledare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 122) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 141) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att fr. o. m. statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 måtte för varje anslag upptagas jämväl uppgift om det ungefärliga beloppet, som kunde beräknas bliva erforderligt för motsvarande ändamål under de två närmast därefter följande budgetåren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår

1. att motionerna I:122 och II:141 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført angående kostnadsberäkningar i kommittébetänkanden.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng*, *Nilsson* i Göingegården, *Heckscher* och *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:122 och II:141, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att från och med statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 måtte för varje anslag upptagas jämväl uppgift om det ungefärliga belopp, som kunde beräknas bli erforderligt för motsvarande ändamål under de två närmast därefter följande budgetåren.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Nu förevarande motioner går, som vi hörde, ut på att man i statsverkspropositionen för varje anslag skall upptaga jämväl uppgift om det ungefärliga belopp som kan beräknas bli erforderligt för motsvarande ändamål under de två närmast följande budgetåren.

Motionärerna är givetvis fullt på det klara med att riksdagen inte kan besluta anslag för mer än ett år i sänder. Men denna en aning längre överblick skulle dock kunna ge en bättre grundval för bedömning av den framtida utvecklingen och därmed också en bättre grund för ställningstagandet till det aktuella kravet. De beslut som riksdagen nu år för år fattar om anslag av olika storleksordningar binder ju faktiskt ofta riksdagen för lång framtid. Det är heller ingen unik ordning som motionärerna föreslår. I utlandet, exempelvis England, förekommer en sådan redovisning av beräknade utgifter under kommande budgetår. Dessa uppgifter införskaffas i England i samband med bud-

getarbetet och ställs till finansministeriets förfogande. De gäller för en hel femårsperiod.

Utskottet hänvisar till de avgivna remissyttrandena och framhåller att frågan om den långsiktiga utvecklingen av utgifterna inom statsbudgeten redan ägnats betydande uppmärksamhet. Bl. a. har, säger utskottet, besparingsutredningen från de olika departementen fått uppgifter rörande de statliga utgiftsbehoven t. o. m. budgetåret 1963/64. Det är liknande uppgifter som motionärerna och reservanterna önskar att riksdagen skall få. Sedan utskottet emellertid med tillfredsställelse konstaterat att man redan är inne på dessa tankebanor, vill utskottet inte vara med om en mer permanent anordning i här berörda syfte. Man säger att huvudsyftet är tillgodosatt, men enligt min mening är detta direkt felaktigt eftersom det just är en permanent anordning i denna riktning som motionärer och reservanter önskar.

För övrigt finns det i remissyttrandena, som man ju återopar, vissa i och för sig rätt intressanta uttalanden. Statens organisationsnämnd säger att det av olika skäl i allmänhet är svårt för myndigheterna att »med någon grad av säkerhet göra prognoser av detta slag». Ja, hur kan man konstatera detta — inte ens »med någon grad av säkerhet» — samtidigt som man säger sig vara planhushållare, medan vi som går in för denna linje rubriceras som PHM:are, såsom ju har skett tidigare?

Men beträffande kommittébetänkanden är man mera hoppfull i detta hänseende; där vill utskottet ha »noggranna kostnadsberäkningar» — observera noggranna — med avseende på den framtida utvecklingen, och utskottet vill i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført. När det gäller kommittébetänkandena och planeringen för framtiden är alltså utskott och reservanter på samma linje.

Statskontoret säger att »kostnaderna för framlagda projekt icke alltid utretts med tillbörlig omsorg». Nej, det har vi sannerligen fått erfara år efter år.

Riksräkenskapsverket — vars uppfatt-

Om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår

ning jag tror att herr Sundelin apostroferade i föregående ärende — understryker samma sak och stöder dessutom motionen, i det verket säger: »Det är även möjligt att den översiktliga redovisning för kommande budgetårs utgifter som redan nu finnes i finansplanen liksom de utredningar den bygger på kunna utvidgas och systematiseras, så att bilden av den framtida utgiftsutvecklingen lättare kan skönjas.»

Det är bara detta vi vill, herr talman, och därför hemställer jag om bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Detta förslag innebär ju att från och med statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 skulle för varje anslag upptagas jämväl uppgift om det ungefärliga belopp som kan beräknas bli erforderligt för motsvarande ändamål under de två närmast därefter följande budgetåren.

Naturligtvis skulle det vara av värde om man kunde få en sådan prognos för de två närmast kommande budgetåren, men jag skulle tro att det är mycket svårt att med någon grad av säkerhet uppgöra sådana prognoser. Risken är att det blir rena gissningar eller i varje fall schablonartade uppskattningar. Dessutom skulle det — någonting som jag för min del fäster rätt stort avseende vid — troligen betyda en oerhörd ytterligare belastning för departementen vid upprättandet av budgetförslagen. På den punkten skulle jag återigen vilja anknyta till det yttrande som, även i denna fråga, avgivits av riksräkenskapsverket. Det heter där: »För statsdepartementen med redan nu pressat tidschema skulle en prövning av utgiftsbehovet för ytterligare två budgetår medföra en betungande och i vissa fall kanske övermäktig arbetsbörda.» Man kan åtminstone befara att resultatet skulle bli ytterligare ökade kostnader i stället för besparingar. Hur tilltalande själva tanken än må vara, tror jag därför att man får överväga saken ytterligare innan man beslutar sig för att gå denna väg.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Herr Sundelin säger att det skulle vara bra med en sådan prognos, men han staplar en massa hinder i vägen och uttrycker farhågor för att departementen skulle bli alldeles överbelastade med arbete. Då vill jag erinra om att man ju i utskottsutlåtandet säger att departementen redan gör en sådan översikt. Frågan gäller alltså bara att den översikten skall framläggas för riksdagen.

Jag kan inte heller begripa herr Sundelins resonemang att det är svårt att planera med någon större grad av säkerhet. Det skulle ju betyda att man över huvud taget inte kunde bedriva ekonomisk verksamhet. Varje företag, stort eller litet, måste ju planera och göra upp vissa prognoser och beräkningar för framtiden. Visserligen finns det osäkra faktorer, och prognoserna kan bli felaktiga, men man har ändå skäl att anta att de kan ge en viss riktpunkt för handlandet jämfört med om man inte har några beräkningar alls. Herr Sundelin står ju på reservanternas linje när det gäller utlåtandet nr 96. Han vill där ha en femårsplanering för både inkomster och utgifter; men hur i all rimlighets namn skall man kunna klara en sådan planering, om man inte ens kan förutse utgifterna för ett par år framåt?

Herr Sundelin talade också om arbetsbelastningen för departementen. Men gör man en beräkning, finns ju sedan den som ledning för de kommande åren; och då kan man med en viss grad av sannolikhet utgå från att det för framtiden blir en minskad arbetsbelastning.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag menar inte att man skall avstå från att göra någon planering eller några framtidsprognoser. Det skall emellertid inte vara en så grundlig

Ang. alternativa anslagsäskanden från myndigheterna

planering som det har föreslagits i motionerna, nämligen att det för vartenda litet anslag skall anges vad kostnaderna kan komma att bli för ett par år framåt. Det är just denna detaljplanering som jag inte kan vara med om.

Både i remissyttrandena och i utskottets utlåtande har ju ändå påpekats att man redan gör vissa prognoser över hur stora utgifterna i stort sett kan komma att bli, men man gör inte denna beräkning så i detalj som motionärerna avsett.

Jag kan i detta fall hänvisa till vad statskontoret sagt i sitt remissyttrande över de förevarande motionerna att det årligen i statsverkspropositionen lämnas en summarisk redogörelse för de mera betydande utgiftsökningarna, som är att förvänta under det närmast kommande budgetåret. Jag tror att man tills vidare får nöja sig med detta.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de beträffande punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten 2 hemställt.

Ang. alternativa anslagsäskanden från myndigheterna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av väckta motioner angående alternativa anslagsäskanden från myndigheterna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I:123) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmar-*

son m. fl. (II:142), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad i motionerna anförts ville anmana underställda myndigheter att framlägga alternativa förslag till sin verksamhets ordnande, varvid det lägre alternativet för var myndighet skulle resultera i sammanlagda anslagsäskanden, som med skäligen differentiering understeg anslagen för budgetåret 1959/60 med i genomsnitt cirka fem procent.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:123 och II:142 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng, Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:123 och II:142, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad i motionerna anförts ville anmana underställda myndigheter att framlägga alternativa förslag till sin verksamhets ordnande, varvid det lägre alternativet för var myndighet skulle resultera i sammanlagda anslagsäskanden, som med skäligen differentiering understeg anslagen för budgetåret 1959/60 med i genomsnitt cirka fem procent.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Tyvärr måste jag komma igen, eftersom det också här är fråga om motioner som syftar till i stort sett detsamma som jag tidigare talat om.

Motionerna går ut på — och reservanterna stöder sig på dem — att Kungl. Maj:t skall anmoda myndigheterna att framlägga alternativa förslag för sin verksamhet, av vilka det lägre alternativet skulle i genomsnitt med fem procent understiga det högre. Detta bör enligt vår mening direkt gälla driftbudgeten, men man skall även ta ställning till

Ang. alternativa anslagsäskanden från myndigheterna

möjligheten att begränsa kapitalbudgeten.

I motionerna ges en, skall vi säga, historisk överblick över utvecklingen och där hänvisas bland annat till att myndigheterna för budgetåret 1959/60 har planerat sin verksamhet på ett sätt som skulle medföra utomordentligt kraftiga öknings på både drift- och kapitalbudgeten. Detta har skett trots den numera sedvanliga anmaningen till myndigheterna att vid uppgörandet av sina petita iaktta återhållsamhet. Jag vill inte ett ögonblick urgöra att denna utveckling beror på att myndigheterna har en särdeles slösaktig inställning, utan det beror väl i grund och botten på, såsom det heter i motionerna, en expansivt grundinställd verkställande makt.

Gång på gång har från riksdagen och i andra sammanhang gjorts uttalanden om hur nödvändigt det är med sparsamhet, men det har inte lett till nämnvärt resultat. Utgifterna ökas och ökas, och därför anser vi att det är önskvärt med mera preciserade och bestämda krav från riksdagens sida, ungefär på det sätt som vi föreslagit i all anspråkslöshet. Det finns säkert möjlighet att gå än längre i detta avseende. Det bör för myndigheterna göras klart att det inte bara är en merit att utvidga verksamheten utan att det också kan vara en merit att inskränka den och att spara. Såsom framhållits av såväl motionärerna som av remissmyndigheterna och för övrigt även av utskottet, har ju myndigheterna att fullgöra dem ålagda arbetsuppgifter, och det är, säger man — vilket är alldeles riktigt, och det framhåller vi också i motionerna — väsentligen fråga om ett avgörande av politisk natur. Men sådant som det statsfinansiella läget nu är — jag skall inte trötta med detaljer, då vi gunås hört tillräckligt om den saken — tycker jag att det kan vara på tiden att företa en omprövning också av de politiska värderingarna och vad därav följer. Och då kan ju en lämplig utgångspunkt vara att man åtminstone försökte börja rätta mun efter matsäcken, ty det kan väl ändå inte, som det nu ser ut på finansområdet, i längden gå att ha-

ra konstatera att de rörliga löpande utgiftstegringarna går löst på cirka 10 à 15 procent. Man kan ju inte låta bli att fråga sig, var det till syvende og sist skall sluta.

I ett par av yttrandena över motionerna hänvisas också till andra, på längre sikt verkande åtgärder. Men dessa alternativa förslag från myndigheterna, som motionärerna tänkt sig, skulle ju vara en omedelbar åtgärd.

Vad beträffar de mera långsiktiga problemen säger statens organisationsnämnd bl. a. att man tid efter annan bör företa utredningar som syftar till besparingar. Jag vill emellertid understryka att statskontoret ställer sig kritiskt till sådana tillfälliga utredningar. Statskontoret har ju tidigare med gillande citerats här av utskottets talesman. Statskontoret säger: »Skall besparingsarbetet bedrivas effektivt fordras ingående kontinuerliga undersökningar. Det kan med hänsyn härtill ifrågasättas, om icke önskemålet att åstadkomma erforderliga besparingar å statsbudgeten bör tillgodoses genom insatser av ett härför lämpligt, permanent organ.»

Jag vill minnas att vi tidigare har diskuterat denna propå, och reservanterna menar att den kan vara värd ett närmare övervägande. Nu säger emellertid utskottet — och motiveringen känns igen — att tidpunkten inte nu är lämplig för framställning till Kungl. Maj:t i enlighet med yrkandet i motionerna. Man kan fråga: När skulle det då vara lämpligt? Ja, jag vet att man hänvisar till den sittande besparingsutredningen. Det har vi ju hört förr. För övrigt vill jag säga att om den inte snart är färdig med sitt arbete, blir den en ganska dyrbar besparingsinrättning. Men även om det nu sitter en utredning — såsom vi hörde i går är man dock inte alltid så noga med att invänta resultatet av pågående utredningar — kan det väl ändå inte vara ur vägen, sådant det statsfinansiella läget för närvarande ser ut, att ta detta lilla steg att man försöker pruta ner statsutgifterna med i genomsnitt fem procent.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. alternativa anslagsäskanden från myndigheterna

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Fröken Andersson gled i sin framställning ganska snabbt förbi det förhållandet att finansministern varje år riktar en uppmaning till myndigheterna att iakttaga sparsamhet. För en kort tid sedan såg vi i pressen, hur finansministern inför det nya budgetåret hade uppmanat myndigheterna att ålägga sig mycket stor sparsamhet. Om jag inte minns fel framhöll han också att myndigheterna i det sammanhanget skulle redovisa vad de hade gjort för att nedbringa kostnaderna. Det sades vidare att de borde undvika framtida kostnadsökningar. Om utvecklingen emellertid på vissa områden skulle föranleda sådana, borde myndigheten, sade finansministern, se till att besparingar kunde göras på andra områden. Han menade att om utvecklingen givit anledning till att man satsade mera på ett område än tidigare, kunde det finnas skäl att anta att i stället något annat område hade minskat i betydelse.

Det görs alltså försök att rikta myndigheternas uppmärksamhet på nödvändigheten av att iaktta sparsamhet. Vi måste emellertid vara på det klara med att det är ganska litet man kan utvinna genom sådana åtgärder, om man inte ställer det anspråket på myndigheterna att de skall sätta sig över de uppgifter som blivit dem tilldelade ytterst genom beslut som fattats här i riksdagen. Vi kan inte vänta oss att verkliga besparingar skall kunna företas på annat sätt än genom att riksdagen själv är med och begränsar kostnaderna genom att utforma politiken på ett sätt som gör detta möjligt.

Självfallet bör man dock inte förakta de möjligheter som kan finnas att nedbringa kostnaderna på de vägar som motionärerna anvisat. När man lyssnar till fröken Andersson här och när man läser de väckta motionerna kan man emellertid inte undgå att förvåna sig över i hur hög grad högern sätter sin lit till rent formella och tekniska ting och tror att man på den vägen skall kunna nå underverk. Jag tror att det är en i och för sig orimlig tanke att vi med någ-

ra enkla åtgärder i fråga om metodiken plötsligt skulle kunna nå ett resultat som är mycket bättre än det man tidigare åstadkommit. I varje fall har utskottet inte vågat tro att det skulle stå något väsentligt att vinna genom en sådan demonstration — något annat blir det inte — som ett bifall till motionerna skulle innebära. Utskottet har därför inte velat tillstyrka högermotionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Holmqvist säger att finansministern gång på gång har uppmanat till sparsamhet, men det är ju av allt att döma så att detta inte leder till resultat, åtminstone inte till önskade resultat. Jag tycker att det är, jag höll på att säga, ett fattigdomsbevis — det passar inte riktigt, men à la bonne heure! — när vi nu vill ha ett uttalande från riksdagens sida, att riksdagen inte skall kunna få klart och tydligt uttala ett önskemål om sparsamhet.

Nu säger herr Holmqvist att det är mycket litet man kan vinna genom en sådan åtgärd. Ja visst, men kan man och bör man slå sig till ro med detta konstaterande, så som det nu ser ut på det statsfinansiella området?

Jag tycker inte heller att man bara skall slå sig till ro med att säga att det här rör sig om politiska värderingar. Dessa värderingar kan det väl ändå vara nödvändigt att ta upp till omprövning efter hand som förhållandena växlar, eller som jag mycket enkelt uttryckte det: Vi skall åtminstone närma oss målet att rätta munnen efter matsäcken.

Herr Holmqvist säger att han förvånar sig över att högern sätter sin lit till tekniska åtgärder. Ja, det kan man möjligen säga beträffande de två föregående motioner som jag har talat om, men i det här fallet är det inte fråga om tekniska åtgärder utan om en direkt begäran om nedprutning med i genomsnitt fem procent. Det är ändå två vitt skilda saker.

Ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag vill erinra fröken Andersson om att högern tidigare har begärt att få en besparingsutredning. Den har blivit tillsatt, den har arbetat och håller alltså på att arbeta, och såvitt man kan förstå är förslag att vänta från denna utredning inom mycket kort tid. Vi har således anledning att invänta vad den kommitté, som har suttit och penetrerat frågorna kan ha att föreslå. Vi är inte mycket betjänta av att medan vi inväntar resultatet av en åtgärd plötsligt rusa ut och försöka finna någonting nytt att diskutera. Vad vi eftersträvar är ett resultat, och jag tror att vi har mera att vinna genom att vänta på vad besparingsutredningen kan föreslå.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! När besparingsutredningen tillsattes var det inte meningen att den skulle sitta hur länge som helst och hindra de sparåtgärder som omständigheterna nödvändiggjorde under tiden. Det har vi aldrig syftat till, och vi hoppas att denna besparingsutredning skall kunna komma fram till ett bättre resultat än en i genomsnitt femprocentig nedprutning, men vi får ju se hur det går. I alla händelser tycker jag inte att utredningen skall få utgöra ett skalkeskjul, som man kryper bakom för att undvika att göra besparingar som vi anser vara nödvändiga i dagens läge.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det har sagts att utredningen skulle komma med förslag möjligen i sommar eller i höst, och jag vill då fråga fröken Andersson: Får man inte anse att denna kommitté har arbetat utomordentligt snabbt, om man jämför med tidigare utredningar vi har haft på detta område? Jag tycker att man borde ge ett erkännande ord till dem

som arbetar med denna uppgift för att de så snart kan komma till ett resultat, ty det är ju uppenbart att det är en mycket stor uppgift, som lagts i deras händer.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Andersson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av väckta motioner angående planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bengtson m. fl. (1:230) och den andra

Ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster

inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 291), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 230 och II: 291 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson*, herrar *Pålsson*, *Axel Johannes Andersson*, *Anders Johansson*, *Nestrup*, *Thorsten Larsson*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Heckscher*, *Gustafsson* i Kårby och *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 230 och II: 291, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Här föreligger ett positivt förslag som gäller planeringen av budgeten. I enlighet med gammal hävd har budgeten fastställts för kommande år, och det har måhända gått i äldre tider, men allt eftersom utgifterna och inkomsterna har svällt och blivit mer och mer svårbedömbara, så har det kanske blivit allt mera nödvändigt att försöka planera statens affärer på litet längre sikt. Jag kan påminna om t. ex. socialförsäkringen, bostadspolitiken och vägväsendet, så förstår var och en att det är ytterst nödvändigt att en långsiktigare planering sker.

Så länge den statliga verksamheten var av relativt blygsam omfattning fick ju inte de ekonomiska avgörandena sådana konsekvenser som de får i vår tid. Skattehöjningar är också ett resultat av statens ökade utgifter. Numera föreligger ju också helt ändrade förhållanden, och skattebördan i relation till natio-

nalinkomsten har fördubblats under de senaste 20 åren. Detta gör att det framstår såsom mycket angeläget att staten försöker — inte i detalj, men i stora drag — lägga upp en prognos över den framtida utvecklingen.

I utskottsmajoritetens utlåtande har man faktiskt också varit inne på liknande tankegångar, men man fann att det skulle vara tillräckligt att hänvisa motionen till den nu sittande stabiliseringsutredningen. Jag vill ifrågasätta, om detta är till fyllest. Jag tror nämligen, att stabiliseringsutredningen redan har tillräckligt att göra och att detta är en uppgift vid sidan av utredningens direktiv.

Vi reservanter menar, att man borde få en femårig planering av både inkomstsidan och utgiftssidan, så att riktlinjerna för statens inkomster och utgifter skulle kunna anges i stora drag. Man skulle alltså vid sidan av ettårsbudgeten staka ut vissa linjer för utvecklingen. I kommunerna har man nu alltmera börjat lägga upp detta system med s. k. rullande budgeter, och jag tror att man där fått den erfarenheten, att man kan se trenden i utvecklingen. Vi har därför den uppfattningen, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande reservationen av fröken *Andersson*, herr *Pålsson* m. fl.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! När vi för en liten stund sedan behandlade statsutskottets utlåtande nr 93, höll herr *Bergh* ett ganska långt anförande, i vilket han beskrev för oss hur det går till vid budgetarbetet. Han framhöll hur svårt det var att ungefär ett år innan budgeten skall sättas i kraft förutse och bedöma kostnadssidan. Han pekade bl. a. på hur lönerna kan ändras under tiden. Jag vill erinra om detta. Eftersom det redan i dag finns vissa svårigheter att göra en rättvis bedömning av den ekonomiska utvecklingen på kortare sikt, under ett bud-

Ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster

getår, är det uppenbart att vi måste räkna med ganska stora svårigheter, om vi skulle praktisera det förslag som centerpartiet har fört fram om en femårsbedömning.

Det är kanske inte svårigheterna att bedöma lönerna som vi främst har att hålla i minnet, utan det är det förhållandet, att vårt land i mycket hög grad är beroende av handeln med utlandet, som gör att vi inte kan överblicka utvecklingen med nämnvärd säkerhet. Vi är således i hög grad beroende av vad som sker i yttervärlden, och det skulle kunna anges flera andra faktorer. Men det som kanske är mest väsentligt och som i varje fall utskottsmajoriteten har fäst stort avseende vid är att vi i det här landet ingalunda är överens om hur vi skall tänka oss den framtida utvecklingen. Vi har delade meningar därom — annars hade vi inte behövt ha olika politiska partier. Detta gör, att vi troligen inte kan bli överens om hur det skall se ut under den närmaste femårsperioden. Det är lätt att nå enighet i ett land, där man har ett enhetligt politiskt system och där det finns bara en mening, men sådana förhållandena är i vårt land är det mycket svårt att göra upp prognoser för fem år framöver. Vi får nöja oss med den planering som sker.

Herr Larsson nämnde som exempel att det vid utbyggnaden av vägar och dylikt bör ske en planering. Där behövs inga ytterligare åtgärder. Vi har en vägplan, som är långsiktig, och sådana planer finns på många andra områden. Men såvitt jag förstår herr Larsson rätt var det meningen, att man i den nu föreslagna planeringen skulle innesluta även element, som hör samman med politiska bedömningar och politiska förväntningar. Det kan knappast vara mycket att vinna med sådana åtgärder. Det är klart att vi utöver den planering som jag nämnde behöver långtidsutredningar av hittillsvarande typ — en sådan är aktuell nu — för att på det sättet hålla oss à jour med utvecklingen, men jag tror att det vore mycket olyckligt om vi skulle binda oss för vad som skall ske under en femårsperiod.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Jag tror inte, att det här är fråga om att binda sig, som herr Holmqvist säger, utan det är fråga om huruvida man vill ha en förhandsplanering av hur mycket man räknar med att kunna kosta på sig under en femårsperiod, när man t. ex. behöver bygga inom en kommun eller när man behöver företa åtgärder inom den statliga förvaltningen, sjukhusförvaltningen o. s. v. Vill man fortsätta med den beräkning som vi under lång tid haft och som kännetecknas av att man först beslutar utgifterna och sedan, om inkomsterna inte går ihop, höjer skatterna? Detta har nu varit den planering som förekommit hittills och som herr Holmqvist anser som den mest ändamålsenliga. Men det kan ju också tänkas, herr talman, att det i fortsättningen kanske inte finns utrymme för en sådan höjning, som har skett hittills. Det vore väl ändå ganska betydelsefullt att ha en utredning, en planering att grunda sina beräkningar på, när man skall avgöra om det är nödvändigt att företa en viss åtgärd eller inte eller om man skall spara på den eller den punkten. Jag tror därför att det hade varit mycket klokt, om statsutskottet gått med på att göra en sådan beräkning.

Jag förstår mycket väl att majoriteten inom statsutskottet inte velat låsa sig för någonting, ty jag tror att om vi hade haft en sådan förhandsberäkning och sett hur förhållandena kanske kommer att ställa sig i framtiden, så hade tveksamheten varit större än den var, när vi i dag beslutade om den största sociala utgift som någonsin förekommit i vårt land.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Det kan måhända förefalla litet underligt, att när jag här talat för en långsiktiga planering och anfört en

Ang. planering på längre sikt av statens utgifter och inkomster

del exempel till förmån för en sådan, så är herr Holmqvist, som borde vara mera lättillgänglig för långsiktsplaneringar än jag, motståndare till detta. Skulle det inte, herr Holmqvist, vara möjligt att något utveckla den planering som vi nu enligt herr Holmqvist har på t. ex. vägområdet, till andra områden? Skulle det vara omöjligt för riksdagen att över huvud taget intressera sig för hur den ekonomiska utvecklingens trend kan komma att bli i fortsättningen?

Det är givet att om vi kunde få till stånd en sådan planering och år efter år följa utvecklingen så skulle vi ha bra mycket lättare att överblicka, huruvida vi kan fullgöra de ekonomiska åtaganden som kan föreligga från fall till fall. Det är endast detta som vi har velat påpeka. Jag tror inte det är till fyllest att överlämna detta till den utredning som majoriteten föreslagit.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag medger att det ligger mycket i påståendet, att man har att vänta mera intresse för planering från en socialdemokratisk talesman än från en representant för centerpartiet. Till herr Elofsson vill jag säga, att jag inte tror att man just från centerpartihåll särskilt starkt bör framhålla nödvändigheten av att man skall ha gjort klart för sig var man skall ta pengarna ifrån, innan man bestämmer några utgifter. Jag vet inte, om just centerpartiet kan säga att de är några renlevnadsmän på det området. Vi har kanske anledning att ta litet ansvar allesammans.

Av argumenten här förstår jag, att i varje fall herr Larsson inte gjort riktigt klart för sig, vad motionen egentligen avser. Det är tydligt, att om man nöjer sig med att bara göra bedömningar av så att säga vetenskapligt slag om hur utvecklingen under vissa tänkta förhållanden kommer att te sig, är det ingenting annat än vad som redan sker. Därvidlag kan jag rekommendera den senaste långtidsutredningen. Dess program har inte löpt ut, utan där finns möjlighet att ta del av den bedömning som skett. Sådana ting är vi med om, säger vi i utskottet. Men att binda riksdagen för hur den

skall handla under fem år framåt tycker jag är ganska orimligt. Vi är ju inte överens om de beslut som ändå är de mest avgörande på kostnadssidan. Vissa partier menar, att vi kan ta bort barnbidragen, sänka bostadsstödet och det ena med det andra. Det är stora summor det rör sig om, men hur skall vi komma ifrån de politiska avgörandena? Dem har varken herr Elofsson eller herr Larsson tagit hänsyn till.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Larsson, Thorsten, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 96, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Larsson, Thorsten, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 66.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Föredrogos ånyo och företogs till avgörande i ett sammanhang bevillningsutskottets betänkande nr 40 och statsutskottets utlåtande nr 92, båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 13 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

2) förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 8 juni 1951 (nr 457) om särskilt bidrag till producent av svensk film, så ock om fortsatt giltighet av samma förordning; samt

3) förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1951 (nr 458) om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt.

I propositionen hade, i avbidan på en slutlig prövning av 1957 års filmstödu-trednings förslag, förordats vissa provisoriska åtgärder i fråga om filmstödet och biografnöjesskatten. Förslag hade sålunda framlagts om förlängning på ett år av nu utgående producentbidrag till den svenska filmindustrien samt om höjning av bidragsprocenterna från 20 till 30 för svartvit film och från 35 till 45 beträffande färgfilm. Biografnöjesskatten hade föreslagits sänkt med fyra procentenheter till 34 procent.

Vidare hade föreslagits att revyer skulle undantagas från skatteplikt enligt nöjesskatteförordningen.

Förslagen beräknades medföra en sänkning av statens nöjesskatteintäkter med omkring 5,5 miljoner kronor.

Propositionen hade, såvitt anginge det under 1 upptagna författningsförslaget, hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 460, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 544, av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 97 måtte besluta

dels att 7 § nöjesskatteförordningen skulle erhålla följande lydelse:

»Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 25 procent av nämnda summa»,

dels att 5 § förordningen om särskilt bidrag till producent av svensk film skulle erhålla följande lydelse:

»Bidraget utgår beträffande film, som framställts helt i färg, med sextiofem procent och beträffande annan film med femtio procent av statens andel i nöjesskatten för biografföreställning, vid vilken bidragsberättigande fim visas och i vilken till högst femton procent ingå utländska filmer. Annonsfilm anses icke utgöra del av föreställningen», samt

att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motionerna anförts;

2) de likalydande motionerna I: 461, av herr *Källqvist m. fl.*, och II: 542, av herr *Christenson* i Malmö *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 97 måtte besluta

dels att 7 § nöjesskatteförordningen skulle hava följande lydelse:

»Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 30 procent av nämnda summa»,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte pröva sådan ändring av reglerna för bidrag från lotterimedelsfonden, att bidrag

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

kunde lämnas till svensk, konstnärligt högstående film samt till svensk undervisnings-, dokumentär-, barn- och kortfilm och i sådant fall till nästa års riksdag föreslå sådan höjning av anslaget till lotterimedelsfonden, att bidrag till här angiven svensk filmproduktion kunde utgå från och med budgetåret 1960/61; samt

3) de likalydande motionerna I: 462, av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.*, samt II: 543, av herrar *Andersson* i Linköping och *Ekström* i Iggesund, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 97 måtte besluta, att 13 § nöjesskatteförordningen skulle givas följande lydelse: »Anordnare av biograf-föreställningar må, därest utöver barnmatinéer högst sju föreställningar för vilka nöjesskatt skall utgå ägt rum under veckan å samma visningsställe, erhålla återbäring med etthundra kronor per vecka. Uppgår den för veckan redovisade skatten till lägre belopp än etthundra kronor, får återbäringen dock högst uppgå till det redovisade beloppet.»

Motionerna I: 460 och II: 544 samt I: 461 och II: 542 hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt motionerna anginge ändringar i förordningen om nöjesskatt, och i övrigt till statsutskottet. Motionerna I: 462 och II: 543 hade i sin helhet hänvisats till bevillningsutskottet.

Bevillningsutskottet hade i sitt betänkande nr 40 på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 97, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 460, av herr Bengtson m. fl., och II: 544, av herr Engkvist m. fl., ävensom de likalydande motionerna I: 461, av herr Källqvist m. fl., och II: 542, av herr Christenson i Malmö m. fl., såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, samt de likalydande motionerna I: 462, av herr Hjalmar Nilsson m. fl., och II: 543, av herrar Andersson i Linköping och Ekström i Iggesund, — måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt

Härigenom förordnas, att 6 § förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt skall upphöra att gälla samt att 3, 7, 9 och 13 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

3 §.

Nöjesskatt utgår för följande slag av nöjestillställningar, nämligen

a) revy-föreställning, som gives i samband med utskänkning, så ock kabaret- och varieté-föreställning;

b) biografföreställning;

c) uppvisning eller — — — under a) — g).

Nöjesskatt utgår — — — andra föremål.

(Utskottets förslag:)

3 §.

Nöjesskatt utgår för följande slag av nöjestillställningar, nämligen

a) revy-föreställning, som gives i samband med utskänkning *av rusdrycker*, så ock kabaret- och varieté-föreställning;

b) biografföreställning;

c) uppvisning eller — — — under a) — g).

Nöjesskatt utgår — — — andra föremål.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

7 §.

Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 34 procent av nämnda summa.

9 §.

Vid beräkning — — — till tillställningen.

(Nuvarande lydelse:)

13 §.

Vid erläggande av nöjesskatt för biograf-föreställningar må, därest utöver barnmatinéer högst *tre* föreställningar, för vilka nöjesskatt skall utgå, ägt rum under veckan å samma visningsställe, befrielse åtnjutas från skatten i vad den avser sådant visningsställe till den del densamma för den veckan icke överstiger 75 kronor.

7 §.

Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 33 procent av nämnda summa.

9 §.

13 §.

Vid erläggande av nöjesskatt för biograf-föreställningar må, därest utöver barnmatinéer högst *fyra* föreställningar, för vilka nöjesskatt skall utgå, ägt rum under veckan å samma visningsställe, befrielse åtnjutas från skatten i vad den avser sådant visningsställe till den del densamma för den veckan icke överstiger 75 kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1959; dock att äldre bestämmelser allttjämt skola gälla i fråga om nöjestillställning, som dessförinnan tagit sin början.

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 460, av herr Bengtson m. fl., och II: 544, av herr Engkvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 461, av herr Källqvist m. fl., och II: 542, av herr Christenson i Malmö m. fl., även-som

3) de likalydande motionerna I: 462, av herr Hjalmar Nilsson m. fl., samt II: 543, av herrar Andersson i Linköping och Ekström i Iggesund,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Enligt en vid bevillningsutskottets betänkande fogad reservation hade herrar Spetz, Jansson, Söderquist, Bengtson, Wirmark, Allard, Vigelsbo och Kärlander ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen — — —

(= utskottet) — — — måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt.

Reservanternas förslag innebar, att 3 § i förordningen om nöjesskatt skulle bibehålla sin nuvarande lydelse.

I statsutskottets utlåtande nr 92 hade av angivna orsaker hemställts,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 460 och II: 544, såvitt de avsåge producentbidragets storlek, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 8 juni 1951 (nr 457) om särskilt bidrag till producent av svensk film, så ock om fortsatt giltighet av samma förordning;

2. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1951 (nr 458)

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

3. att motionerna I: 460 och II: 544, såvitt de hänvisats till statsutskottet och icke behandlats under 1., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att motionerna I: 461 och II: 542, såvitt de hänvisats till statsutskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid statsutskottets utlåtande hade reservation anmälts av herrar *Nestrup* och *Nihlfors*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Bevilningsutskottets betänkande i detta ärende gäller ändring av tre olika paragrafer i nöjesskatteförordningen. Två av paragraferna i förordningen, nämligen 7 och 13 §§, gäller nöjesskatt för biograföreställningar. I dessa har utskottet gjort vissa korrigeringar i Kungl. Maj:ts förslag, och utskottet har på dessa punkter blivit enhälligt. Av den anledningen tänker jag inte beröra den delen av utskottets betänkande.

Däremot har det rätt delade meningar inom utskottet när det gäller 3 §, som avser frågan angående nöjesskatt för revy-, kabaret- och varietéföreställningar. Kungl. Maj:ts förslag innebär att revyer skall undantas från skatt, med det undantaget att skatt skall utgå för revyer, som framföres i samband med utskänkning av alkoholhaltiga drycker. På denna punkt föreligger en reservation, som avgivits av inte långt ifrån hälften av utskottets ledamöter, vilka ansett att 3 § skall ha sin nuvarande lydelse, d. v. s. att skatten på revyer skall bibehållas.

Jag vill erinra om att de nuvarande bestämmelserna genomfördes så sent som vid 1957 års riksdag, då man beslöt att från nöjesskatt skulle undantas teater, musikunderhållning, litterär underhållning och uppvisning i konstnärlig dans. Motiveringen var närmast, som det ordagrant sägs, att man genom befrielser skulle främja »det kulturella värde som i allmänhet ligger i teater- och konsertverksamhet».

Det har inte gått så lång tid sedan detta beslut fattades, men den är fullt till-

räcklig för att vi kan konstatera att beslutet var olyckligt. Det har under de år som gått uppstått ständiga tvister och ständiga tolkningssvårigheter när det gäller att avgöra vad som är revy och vad som är teater. Det har varit rätt besvärligt för alla, som har att handlägga just dessa frågor, och det har uppstått en diskussion om vad handling i en pjäs egentligen är för någonting — när det gäller teater skall det ju vara en genomgående handling. Man brukar också tala om att det skall finnas en röd tråd. Följden har närmast blivit den, att det snart inte finns några revyer som framföres i landet. Föreställningarna börjar mer och mer att kallas för teater i stället för revy. Det har uppstått tvistigheter, och det pågår t. o. m. åtminstone en process, om en revy i Göteborg är revy eller är teater. Jag erinrar kammarens ledamöter om att även vi i egenskap av riksdagsmän i fjol — om jag minns rätt — fick tillfälle att agera domare för att avgöra om den där röda tråden fanns. Jag kommer inte ihåg, vad det stycke hette, som vi var inbjudna till, men jag minns, att det fanns en massa spetsbyxor upphängda någonstans, och det var väl de som skulle representera den röda tråden.

Redan när beslutet fattades 1957, befarade både statsrådet, som föreslog befrielse för teaterföreställningar o. d., och utskottet, att det skulle uppstå svårigheter. I statsrådets förslag i år lika väl som i utskottsmajoritetens betänkande slås det utan vidare fast, att de svårigheter som befarats har blivit långt större än man hade räknat med. När det gäller frågan, hur man skall komma till rätta med dessa besvärligheter som har uppstått, så vill jag bara citera ett par ord i propositionen. Statsrådet konstaterar först de uppkomna besvärligheterna. Han konstaterar vidare, att dessa blivit större än han själv räknat med, och fortsätter: Med hänsyn till vad sålunda förekommit synes en ändring av bestämmelserna böra övervägas. En möjlighet härvidlag skulle självfallet vara att på nytt införa de regler som gällde före den 1 juli 1957. Onekligen framstår detta som den mest rationella lösningen.» Men i stället för att fullfölja resonemang-

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

et har statsrådet gått den andra vägen och vill lösa gränsdragningen mellan teater och revy på det radikala sättet, att han föreslår skattebefrielse för revyerna. Därmed är gränsen borta. Men vad får vi i stället? Vi får en ny gräns — och nya tolkningssvårigheter — inte mellan teater och revy utan mellan revy och kabaret. Jag ifrågasätter om det inte är långt svårare att särskilja begreppen kabaret och revy än begreppen revy och teater. Det måste bli svårare i fortsättningen, om detta förslag går igenom, än det är för närvarande. När man tar del av detta ändringsförslag, kan det inte hjälpas att man påminner sig den gamla goda historien om den som gick och begärde löneökning men fick beskedet att lönen skulle sänkas och som då svarade: Näja, det gör detsamma; huvudsaken är att det blir en ändring. På samma sätt blir det här en ändring, och det är ju det huvudsakliga, men ändringen är sannerligen inte till det bättre.

Har det hittills knappast funnits några revyer, som inte kallats för teater, så kan man nog vara säker på att om förslaget antages av kammaren, så kommer kabareterna och varietéerna att försvinna ganska hastigt för att i stället kallas revyer. Det kan man vara säker på. Men då måste man ju fråga sig, var detta skall sluta någonstans. Skall vi fortsätta med att lösa gränsdragningsfrågorna på detta sätt? Jag vill ställa den frågan till utskottsmajoriteten och till statsrådet. När man löser en gränsfråga genom att befria revyerna, skall man då lösa den nästa och ännu svårare gränsfrågan genom att ta bort skatten på kabareter, varietéer, soaréer och allt vad de kan heta? Det kan inte vara rimligt att på detta sätt fränhända sig några miljoner i skatteintäkter i ett läge, då man med ljus och lykta letar efter nya skatteobjekt och när vi har fått besked att riksdagen så småningom kommer att föreläggas förslag om nya skatter, skatter på nödvändighetsvaror. Det kan inte vara rimligt att i det läget ge sig till att befria sådana ting från skatt, som sannerligen inte kan kallas outhärliga. Är det verkligen klokt med en sådan utveckling att i det-

ta läge befria rena nöjesinrättningar från skatt?

Jag vill alltså, herr talman, säga att det från både principiella — framför allt principiella — och ekonomiska synpunkter måste vara oklokt att antaga utskottets förslag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen, vilket alltså innebär att 3 § av nöjesskatteförordningen bibehålles oförändrad.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag vill först instämma i vad herr Jansson yrkade. Det finns endast två radikala lösningar på detta problem. Den ena är att man går tillbaka till de bestämmelser som gällde före den sista ändringen, och den andra är att man helt avskaffar nöjesskatten. Väljer man inte någon av dessa lösningar, kommer man till gränsdragningsproblemet. Om det skulle vara lättare att göra en gränsdragning på en viss punkt mellan dessa båda radikala lösningar än på någon annan, torde det vara mycket svårt att uttala sig om. Jag har samma uppfattning som herr Jansson, att det kommer att bli samma svårigheter med utskottets förslag som med de nu gällande bestämmelserna. Jag vill bara påpeka att utskottet självt har kommit underfund med att från det undantag som gäller revyer, vilka ges i samband med utskänkning, har utskottet måst göra ett undantag från undantaget, och det gäller lokaler som inte har direkt anslutning till den lokal där revyn ges.

Sedan skulle jag vilja fråga, om vi inte har för kort erfarenhet av de nya bestämmelserna, i detta fall inte mer än ett år? Jag tycker verkligen att Kungl. Maj:t skulle kunna göra ett försök att åstadkomma sådana anvisningar, att man kommer till rätta med åtminstone en del av dessa gränsdragningsvårigheter, hellre än att kasta yxan i sjön och säga att vi här måste släppa bestämmelserna om nöjesskatt rörande revyerna. Nu kommer man i stället in på en ny gränsdragning med samma svårigheter.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Det är ju alldeles uppenbart att det här kommer att uppstå ett skattebortfall, och jag instämmer helt i herr Janssons synpunkter. I dag är inte den lämpliga tidpunkten att åstadkomma en minskning av statens inkomster.

Jag instämmer i herr Janssons yrkande.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta denna debatt och försöka klarlägga skillnaderna mellan revy, skådespel o. d. och inte heller tala om den röda tråden, utan jag ber om överseende, då jag länkar in denna debatt på en något annan linje.

Den proposition, som nu behandlas och som också har behandlats av utskotten, avser ju att i någon mån lätta de svårigheter som filmindustrien nu befinner sig i. Både Kungl. Maj:t och utskottet fastslår ju, att filmindustrien har det besvärligt. Finansministern har föreslagit en lättnad med 4 procent — från förutvarande 38 procent till 34 procent. Utskottet har dragit vissa konsekvenser härav och lämnat ett strå till stacken. Så synnerligen stort var det dock inte, det måste man säga. Utskottet har kommit underfund med att något väl borde göras och säger, att eftersom finansministern stannat vid 34 procent, får utskottet gå något längre. Utskottet föreslår följaktligen 33 procent, alltså en procents sänkning.

Minsta bidrag skall ju mottagas med den största tacksamhet, men jag är inte helt övertygad om att filmindustriens män kommer att reagera så. I detta fall liksom i ett tidigare, då det gällde anslag till teatrarna, betraktar jag denna sänkning som mera symbolisk än verkningfull, och mera — skulle jag vilja säga — som ett löfte än en hjälp. Den utredning som är gjord beträffande bidrag till filmindustrien återkommer ju. Om jag på denna punkt, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan, gör jag det inte av övertygelse utan med en känsla av fullständig vanmakt.

Den av mig förut nämnda propositionen innehåller även ett annat förslag till undsättningsaktion för en värdefull verksamhet — som det heter — i kulturrens tjänst. Där framläggs ett förslag till höjning av producentbidraget till filmindustrien. Beteckningen producentbidrag tycker jag nog kanske är litet missvisande. Jag skulle vilja kalla det återbäring, eftersom det från början är filmindustrien som har fått lämna pengarna till detta bidrag. Det är en återbäring på samma sätt som i Konsum och andra välskötta affärer.

Beträffande produktionsbidraget har ett par motionärer — herr Christenson i andra kammaren och jag i denna kammare — föreslagit nya vägar då det gäller att tillgodose samtliga instansers väl vitsordade önskningar och erkännanden av filmens betydelse i vårt kulturarbete.

Herr talman! Låt mig få fastslå, vad vi alla är fullt överens om, nämligen att filmen är en betydande kulturfaktor i vårt samhälle. Detta går inte att bortförklara, även om en del försöker sig på den saken genom att peka på vissa avarter, som finns inom filmen och som, det måste man erkänna, har ganska litet med kultur att göra, den kultur som vi anser värdefull. Om filmindustrien nu får ett bättre stöd, kan kanske en del av dessa avarter opereras bort, och även ur den synpunkten är ett bättre bidrag motiverat.

Säkert har denna kammares ärade ledamöter uppmärksammat den smickrande uppmärksamhet som svensk film har rönt inte bara i detta land — det är ganska naturligt — utan även utom landets gränser. Vi motionärer anser, att den värdefulla och uppmärksammade kultursats som filmproduktionen gör i vårt land är värd att understödja. Det borde vara fullt motiverat med ett betydande stöd från de medel som svenska folket samlat i fonder, som från början var avsedda för kulturfrämjande insatser. Jag avser då närmast lotterimedelsfonden. Dess värre har denna fond blivit allt mindre kulturfrämjande och alltmer budgetreglerande, vilket från början kanske inte riktigt var meningen. Den har

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

nu avlägsnat sig något från sitt kultur-
befrämjande syfte.

1957 års filmstödsutredning lämnar en del förslag till understöd av svensk film. Dessa förslag har rönt eu mycket kritisk remissbehandling. Man har i regel önskat gå längre i stödet till filmen, och man har också starkt reagerat mot tillskapandet av bolag o. d. för en så relativt enkel sak. Vi har i vår motion anvisat vägen över lotterimedelsfonden även då det gäller filmen. Därmed anser vi oss ha lämnat ett värdefullt bidrag till betydande kostnadsbesparande åtgärder för denna verksamhet. Även om riksdagen beviljar filmen vissa lättnader genom sänkt nöjesskatt, kommer dock behovet av stödåtgärder i syfte att premiera ur allmän synpunkt värdefull film att kvarstå, och ur denna synpunkt har just anvisats möjligheterna att ta medel ur lotterifonden.

Jag har för kort tid sedan i annat sammanhang varit inne på frågan om anslag ur denna fond. Just i dessa dagar har frågorna hopats och aktualiserats rörande våra bidrag till kulturellt värdefull verksamhet, en verksamhet som inte berör vårt eget land, utan — som jag nyss nämnde — också sträcker sig långt utanför landets gränser. Jag vill påminna om den redovisning för våra skådespelares låga löner, som jag talat om i annat sammanhang, och de uteblivna medlen till svensk teaters framträdande på utländsk botten samt till sist denna vår tanke, att även filmen skulle kunna få stöd ur lotterimedelsfonden. Allt detta måste dock betraktas såsom rent kulturella insatser. Jag upprepar vad jag tidigare framhållit, att vi måste betrakta filmen som en kulturfaktor av betydande mått, framför allt med hänsyn till dess oerhörda möjligheter att nå ett stort skikt av vårt folk, inte minst ungdomen. Ur den synpunkten tror jag dessa medel skulle bli mycket verksamma.

Jag vill i detta sammanhang på det starkaste framhålla för ledamöterna i denna kammare, vilken betydande framgång våra skådespelare vunnit på utländsk botten. Men dessa framgångar kan det allmänna dess värre inte skörda

någon ära av. De har möjliggjorts på annat sätt.

Människan lever ju som bekant inte bara av bröd, och det är synnerligen olyckligt om de kulturella strävandena skall möta hinder.

Utskotten har behandlat vårt förslag på olika sätt. Bevillningsutskottet bekräftar faktiskt vårt förslag, och vi är mycket tacksamma därför. Statsutskottet säger att det synes inte finnas stora möjligheter att realisera förslaget. Det säger vidare att riksdagen åtminstone inte åstadkommer något resultat genom en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag tycker nog att statsutskottet hade kunnat säga, att det inte ser någon möjlighet men dock gärna skulle skriva till Kungl. Maj:t, om han har större möjligheter att åstadkomma något positivt av våra propåer i detta sammanhang.

Jag har velat föra dessa synpunkter till tals i denna kammare. Jag tror det har betydelse i de vidare sammanhang som vi tidigare berört. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Nestrup* (fp).

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Som herr Jansson redan har påpekat i sitt inledningsanförande, rör sig detta bevillningsutskottets betänkande om tvenne olika avsnitt av nöjesbeskattningen, nämligen dels om vad vi brukar kalla biobeskattningen och dels om beskattningen av revyerna. I det förstnämnda hänseendet är ju, som herr Jansson också underströk, utskottet enigt. Den siste ärade talaren riktade visserligen någon kritik mot utskottet i den delen, men, som han sade, utgjorde detta att han inte desto mindre gick med på saken icke en akt av övertygelse, utan han gjorde det »i känslan av fullständig vanmakt». Efter en sådan deklaration torde det knappast vara behövligt att närmare gå in på den sidan av saken. Jag vill emellertid, innan jag lämnar det avsnittet, gärna understryka att den proposition som finansministern har lämnat liksom det i den delen enhälliga ut-

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

skottsutlåtandet vittnar om en vidgad och fördjupad övertygelse från statsmakernas sida beträffande filmen som en kulturfaktor av betydande mått. Detta måste vi nog säga oss, även om vi sedan kan ha olika meningar rörande de skattesatser och dylikt som kommer in i sammanhanget.

Med detta lämnar jag, herr talman, frågan om biobeskattningen.

Vad sedan frågan om revyerna beträffar, förhåller det sig ju på det sättet, som herr Jansson erinrade om, att vår nöjesbeskattnings är relativt ny i sin nuvarande form. Den är från 1957. Då vidtog man den anordningen, att, samtidigt som teatrar, konserter m. m. fritogs från nöjesbeskattnings, så kvarhölls revyerna under densamma. Det förekom åtskillig tvekan på den punkten den gången, som man väl kommer ihåg. Både Kungl. Maj:t och riksdagen gav uttryck åt vissa farhågor för hur det skulle komma att te sig i fråga om gränsdragningen i framtiden. Tyvärr måste man säga sig, att dessa farhågor har blivit bekräftade. Detta understryker nu departementschefen och även bevilningsutskottets majoritet.

Departementschefen liksom utskottsmajoriteten drar emellertid av detta förhållande en motsatt slutsats mot den slutsats som herr Jansson har kommit fram till. Herr Jansson var på det klara med att svåra gränsdragningsproblem har uppstått. Departementschefen har samma uppfattning, men departementschefen drar därav den slutsatsen, att då bör man också befria revyerna från nöjesbeskattnings. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning är departementschefens ståndpunkt den realistiska i detta sammanhang.

Herr Jansson menar nu, att detta icke är en realistisk ståndpunkt, utan att det tillvägagångssätt som departementschefen här föreslagit bara innebär, att man förskjuter gränsdragningsproblemet till ett annat område. Nu har det legat mellan teatrar och konserter å ena sidan och revyer, varietéer och kabareter etc. å andra sidan. Herr Jansson anser nu att det kommer att ligga mellan teatrar och

revyer å ena sidan och kabareter och varietéer å andra sidan, och då har vi, säger han, inte vunnit någonting med denna transaktion. Jag undrar, om inte de ärade reservanterna här uppförstorar de gränsdragningssvårigheter, som möjligen kan uppstå. Jag tror inte, att man har anledning att hysa så markerade farhågor som herr Jansson här gjorde, och detta helt enkelt av följande anledning. Han befarade, att den situation, som vi nu kommer att ställas inför, är att varietéer och kabareter kommer att omvandlas till revyer och därigenom befrias från beskattning. Men är det verkligen så säkert, att detta kommer att ske? Vi får inte glömma bort att kabareterna och varietéerna framför allt är lokaliserade till restaurangerna. Det är där de har sitt *raison d'être*, och det är där de kan florera, men i de bestämmelser, som departementschefen har föreslagit och som utskottet sedan något preciserat, är det klart utsagt, att det inte finns någon som helst möjlighet för dem att omvandla sig till revyer och samtidigt hålla till på restauranger med utskänkning av alkoholhaltiga drycker, ty i så fall kommer de in under beskattningen. Därför tror jag inte, att de gränsdragningssvårigheter behöver uppkomma som herr Jansson här befarat.

Jag kommer tillbaka till det förhållandet, att man inom bevilningsutskottets majoritet har funnit, att departementschefen ser realistiskt på dessa ting. Det är inte så trevligt, tycker jag, för riksdagen eller svensk lagstiftning att gång efter annan behöva uppleva sådana här tolkningstvister när det gäller revyernas ställning, som vi fått vara med om under de gångna åren. Det kan väl ändå inte anses särskilt tilltalande att de kommunala uppbördsmännen skall behöva skynda från den ena revyframställningen till den andra för att sitta där på parkett, lägga sina pannor i djupa veck och försöka komma underfund med om det är en revy eller en teaterframställning, som de tittar på. Det är inte precis för dylika uppgifter, som våra skatteämbetsmän är rekryterade och utbildade.

Jag tror, att kammaren ganska lugnt

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

kan ta bevillningsutskottets majoritets förslag i denna del, som sammanfaller med propositionens.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag. Samtidigt passar jag på tillfället, eftersom dessa två ärenden behandlas i ett sammanhang, att även yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 92.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* (s).

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Utskottet har gjort en del justeringar i Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende. Det är relativt oskyldiga justeringar, och det finns ingen anledning för mig att ingå i någon polemik mot utskottet i detta avseende.

Jag skall också uraktlåta att ta upp någon debatt om den stora frågan, d. v. s. producentstödet till svensk film och över huvud taget beskattningen av den svenska filmförevisningen i det predikament som filmförevisningen här i landet onekligen hamnat i på grund av televisionens lavinartade genombrott och frammarsch. Jag avstår därifrån eftersom propositionen på alla avgörande och viktiga punkter är att betrakta som ett provisorium.

Jag kan försäkra kammaren, att jag i få fall har fått bevittna en sådan indignation och så disparata uppfattningar som när jag läste den mångfald av remissutlåtanden som inkom efter den Älmebyska utredningen om hur en biografbeskattning bör utformas. Nöjesbeskattningen och biografbeskattningen är ju över huvud taget ett ytterst ömtåligt och känsligt område att ge sig in på. Det ger ju om något remissreaktionen belägg för. Under sådana förhållanden sade jag mig, att det tarvas ett ganska noggrant övervägande och en ordentlig penetrering av hela problemet, innan dessa viktiga frågor kan lösas på ett sådant sätt, som man tror håller som en mera definitiv lösning och för en längre tidsperiod. Därför lades förslaget fram såsom ett

klart uttalat provisorium. Avsikten är att nästa år försöka komma igen med någonting, som kan ha en mera bestående och permanent karaktär.

Ifrån dessa utgångspunkter tror jag också, att man kan avstå från en debatt på de verkligt väsentliga avsnitten, tills vi är framme vid en mera definitiv lösning av frågorna. Då återstår frågan om den reservation beträffande liberaliseringen av nöjesbeskattningen för revyerna, om vilken jag skulle vilja säga några ord.

När vi 1957 genomförde den nu gällande nöjesbeskattningen, hade vi mycket, mycket ingående överläggningar i finansdepartementet, om man över huvud taget skulle kunna göra en uppdelning i seriös förevisning och rent förströelsebetonad förevisning. Jag konsulterade den sakkunskap som finns på området inom teaterverksamheten här i landet, ty det är klart att det är en milsvid skillnad mellan en föreställning på Dramaten eller en stadsteater av ett Shakespeare-, Strindberg- eller Ibsenstycke och en ganska hastigt hopkommen förströelsehistoria, som förevisas i buskteaterform av typen Halta Lena och vindögda Per, där brännvinsliten och pilsnerflaskan är de mest dominerande ingredienserna i förevisningen. Om man således skall försöka lösa dessa frågor ur rättvisesynpunkt, finns det naturligtvis starka skäl att göra en gränsdragning inom själva teaterområdet och försöka skilja mellan seriös och dålig konst. Alla de sakkunniga avrådde mig på det bestämdaste från att göra något sådant, ty det går helt enkelt inte att skilja mellan det ena eller det andra i dessa flytande gränsmarker, som fältet innebär. Därför tvingades man till en rent schablonmässig lösning och till att säga: All right, teatern har ändå så mycket övervägande gott i sig, att vi vill befria den från skatt. Då får man ta den inadvertens som det innebär att även befria dessa mera pilsner- och brännvinsbetonade föreställningar ute på buskteatrarna. Det gick inte att lösa problemet på annat sätt. Man fick ta det onda med det goda.

Sedan var frågan, om man skulle gå

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

vidare och befria även revyer, varietéer, kabaréer, cirkusföreställningar etc. från skatteplikt enligt nöjesskatteförordningen. Jag trodde, kanske litet väl blåögt optimistiskt, att det skulle gå att dra en gräns mellan teater, även om det är dålig teater, och revyer, kabaréer och cirkusföreställningar etc. Jag måste bekänna, att när jag redovisade detta för riksdagen, var jag nog rätt tveksam. Det visar även 1957 års departementschefsanförande. Jag kan nu i efterhand villigt erkänna, att denna tveksamhet var i ytterligt hög grad befogad. Det visar sig nämligen, när man nu i efterhand betraktar saken, att någon gränsdragning mellan i varje fall teatrar och revyer är omöjlig att göra. Vi försökte att klara detta problem genom att säga, att därest man i revyerna hade en genomgående handling, kallade vi det för ett teaterstycke. Skickliga revymän konstruerade då utan några större svårigheter en genomgående handling, en röd tråd eller vad man vill kalla det, utan att därför egentligen ta bort karaktären av revy. Då ankom det på skattemyndigheterna att vara de domare, som skulle avgöra om föreställningen skulle skattebeläggas eller inte. Det är följaktligen de kommunala uppborgsverken i respektive städer, som skall se på revyföreställningarna och konstatera, huruvida det är en genomgående handling i desamma — då föreställningen skall skattebefrias — eller inte — då föreställningen skall skattebeläggas. Med all respekt och all reverens för sakkunskapen hos de uppborgsmän vi har inom de olika kommunala uppborgsverken får man väl ändå säga, att de inte precis har rekryterats från den utgångspunkten att de skall sitta och avgöra skillnaden mellan en revy- och en teaterföreställning på basis av dessa relativt dåliga premisser, som serverades i propositionen av år 1957.

Därför har vi, som det sagts i debatten, fått bevittna att Odéons Spetsbyxor betittats även av ledamöter av denna värderade kammare och av uppborgsverkets representanter i Stockholms stad, varvid man konstaterade att

den lämpligen borde kallas för teater och skattebefrias.

Det går helt enkelt inte att ha kvar denna gränsdragning. Det är risker för — och de riskerna är en verklighet — att man drar ett visst löje över gränsdragningen. Detta är inte hälsosamt och inte bra för respekten för svensk lagstiftning. Även om det här gäller en lagstiftning som berör nöjesbranschen, tror jag att man skall hålla löjet ifrån det hela på denna speciella punkt. Det är från dessa utgångspunkter, som propositionen nu är utformad och presenterad på det sättet, att även revyerna bör vara skattebefriade.

Talesmän från reservanterna har här också varit angelägna om att slå fast, att 1957 års beslut var olyckligt. Det har inneburit ständiga tvister och ständiga obehagligheter, säger de. Men jag tyckte nog att herr Jansson gjorde den logiska kullerbyttan att han, i stället för att komma fram till att man på ett eller annat sätt bör ta bort skillnaden i skatteavseende mellan revyer och teatrar, fastnade för en reservation, enligt vilken skillnaden mellan revyer och teatrar i detta avseende bibehålles. Efter att först ha argumenterat för att det nu är olyckligt, hamnar man i ett ståndpunktstagande, där man vill permanenta det olyckliga förhållandet.

Herr Jansson och reservanterna svarar sig med att vi får en ny gränsdragning, denna mellan revyer och varietéer. Det är klart att även den saken kan föra med sig vissa svårigheter och vissa tolkningstvister. Jag har emellertid trots att det skulle vara litet lättare att klara ut en gränsdragning i detta fall. Det kan tänkas att det visar sig att jag har missat även i det avseendet, när vi studerar denna fråga om något eller några år. Jag vågar inte ställa några garantier i dag för att gränsdragningen nu är så pregnant, att inga som helst möjligheter att här sudda ut gränserna skulle föreligga, men jag tror ändå att det finns något större möjligheter att klara gränsdragningen med det föreliggande förslaget. Varietéerna är, såsom herr Hagberg sade, en produkt, som i regel presenteras på

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

restauranger i samband med att man intar flytande förtäring. I den mån som varietéerna presenteras såsom speciella föreställningar har de ändå ett alldeles särskilt karakteristiskt inslag, ett inslag av cirkusbetonad karaktär — jonglörer och lustigkurrar, en neger som sjunger Old man river, en negress som sjunger Stormy weather och sådant. Men det är sällan denna utpräglade aktualitetsstil över det hela, som jag gärna vill erkänna att våra revyförfattare har lyckats med, där bl. a. vi i regering och riksdag gisslas, alltid på ett mycket aktuellt sätt. Jag tror att man här har en viss möjlighet att kunna skilja mellan den mera cirkusbetonade varietén och revyn i den traditionella form som den har i vårt land.

Men det kan ju hända att jag misstar mig även här, och då kan man fråga sig, varför finansministern inte har tagit steget fullt ut och även släppt kravet när det gäller varietéer, kabaréer, cirkusföreställningar och liknande. Jag har ingen annan förklaring på det än att en finansminister när det gäller skatteinkomster inte retirerar mer än vad han är absolut tvingad till. Han när alltid den förhoppningen, att om han nu ändå tvingas att göra ett litet medgivande, kanske han slipper ifrån med detta medgivande och inte behöver göra ytterligare medgivanden. Det är den enkla förklaringen till att jag inte vandrat vidare för att så att säga göra det hela alldeles kristallklart i tolkningshänseende.

Nu finns det ju ett alternativ, och jag har i departementschefsanförandet tillåtit mig att redovisa detta alternativ. Man kan ju komma ifrån detta svårtolkade problem genom att på nytt återinföra skatten över hela linjen och återgå till det gamla systemet, alltså befria Operan och Dramaten från skatten och låta all övrig seriös teater samt konsert- och musikframträdanden vara skattebelagda men mäta alla med samma sked. Då är man emellertid inne på den mycket viktiga och intressanta frågeställningen, om man skall gå på detta alternativ för att slippa ifrån tolkningssvårigheter. Det finns, såsom herr Spetz sade, två vägar att gå, antingen att befria

alla dessa företag från skatt eller att skattebelägga alla. Jag har nog fattat situationen så, att det vore rätt omöjligt att övertyga riksdagen att återigen införa en generell beskattning på seriös musik och på seriösa teaterföreställningar, sedan skattebefrielse gällt under några år. Att jag inte velat gå hela vägen ut beror på att jag fortfarande inbillar mig, att det skall finnas en rimlig möjlighet att hålla den nya gränsen, utan att vi skall behöva dra över oss samma spex och samma löje, som det har varit med den nuvarande gränsen mellan teater och revy.

Detta är, ärade kammarledamöter, den enkla förklaringen till Kungl. Maj:ts proposition. Den statsfinansiella situationen har spelat in. Även reservanterna har anfört den, men jag har kanske i mitt stilla sinne sagt mig, att om reservanterna utan någon tvekan är med på att taga av finansministern 1,6 miljoner kronor på biobeskattningen, är det väl kanske litet ömtåligt att från deras sida anförda den statsfinansiella situationen som motiv för att man här vid liberaliseringen på revysidan skall spara ett mindre belopp än reservanterna anser att man skall lägga ned på liberalisering av biografbeskattningen. När vi nu går på denna nya gräns, är det emellertid ärligt talat därför att finansministern inte vill gå längre än han är absolut tvingad till och att han har en förhoppning om att det skall gå att få en rimlig tolkning beträffande den nya gränsdragningen.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! När finansministern talar om kullerbyttor, slår det mig genast, när det gäller gränssvårigheter, att man kan ställa frågan, om en sådan prestation räknas till revy eller kabaret, om den framföres på en scen. Det är rätt svårt att avgöra den saken.

Herr Hagberg talade om att farhågorna är överdrivna när det gäller svårigheterna att dra gränser i fortsättningen. Jag skulle vilja säga till både statsrådet och herr Hagberg: Ge mig och kammarens ledamöter en definition på orden

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

revy, kabaré, variété och soaré och försök tala om för oss, hur man skall dra gränsen mellan dessa företeelser! Vi kan det inte, men däremot finns det möjligheter att dra en gräns mellan teater och revy på så sätt, såsom jag tidigare nämnde, att det måste vara en genomgående handling eller den där röda tråden. Det finns vissa möjligheter att göra den gränsdragningen. Men när det är så svårt, hur svårt skall det då inte vara att dra den nya gräns, som här föreslås! Jag kan inte finna att det är någon överdrift att säga att det blir svårare.

Nu säger statsrådet, att det är ologiskt att föreslå, att nöjesskatten skall vara kvar. Jag skall gärna vara med om logiken så till vida att vi återgår till förhållandena före 1957; och ur finansministerns synpunkt vore det, tycker jag, långt mer förnuftigt att ta bort gränsen åt det hållet än åt det andra.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga. Om vi nu beslutar att på grund av tolkningssvårigheter befria revyerna från nöjesskatt och nya tolkningssvårigheter uppstår — vilket blir fallet — är då finansministern beredd att lösa de nya problemen genom att fortsätta på samma väg och ta bort nöjesskatten även på kabaréer? Ur finansministerns synpunkt måste ju detta vara logiskt, men då barkar det iväg i den riktningen att vi, som jag förut nämnde, får skattebefrielse på alla slags tillställningar. Jag kan inte finna att det ligger så värst mycket förnuft i en dylik linje, så som läget nu är, även om finansministern delvis — säkerligen till förvåning för flera än mig — nonchalerar de ekonomiska faktorerna i detta sammanhang.

Revyer lär ju rätt ofta vara roliga, och jag skulle då allra sist vilja fråga kammarens ledamöter: Vad skall man egentligen belägga med nöjesskatt om inte sådant som är nöjsamt?

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det är glädjande att konstatera den enighet som råder om önskvärdheten av att vidmakthålla en svensk filmproduktion. Svensk film har

traditioner att bygga på och står också just nu i en internationellt så hög klass både vad det gäller skådespelare, regissörer, fotografer och andra som medverkar, att det på allt sätt är önskvärt att vi kan uppehålla en filmproduktion.

Jag är alldeles överens med finansministern om att det framlagda utredningsförslaget nog måste överarbetas och övervägas ytterligare, innan tiden är inne att göra något mer på detta område. Ett annat skäl att avvakta är den otroligt snabba utvecklingen inom televisionen. Jag kan bara som ett exempel nämna, att antalet TV-apparater ökade med över 1 000 om dagen under tiden från det propositionen avlämnades, den 4 mars, till den 18 april, då bevillningsutskottet behandlade ärendet. Detta skäl är starkt nog för att avvakta utvecklingen till dess man klarare kan se vad vi bör göra för den svenska filmproduktionen.

På den punkten har jag alltså ingen som helst anmärkning mot statsutskottets föreliggande utlåtande. Om det möjligen tillåtes att jag understryker vad statsutskottet sagt, så behöver det inte vara som någon förhoppning — jag är säker om att det kommer att bli så. Statsutskottet säger: »Utskottet, som anser sig kunna räkna med att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer den fortsatta utvecklingen på förevarande område, utgår nämligen från att så snart som möjligt skall kunna åstadkommas en lösning på längre sikt, som är ägnad att skapa tryggare betingelser för en framtida svensk filmproduktion.» Jag är glad över att detta har skrivits.

Likaså är jag tacksam för vad utskottet säger om de nya uppslag, som filmproduktionen troligen kommer att få pröva. Vårt begränsade språkområde gör att vi alltid får svårigheter med filmproduktionen, och jag har själv vid studier i filmhuvudstaden Hollywood konstaterat, att filmproduktionen där till 70 procent består av televisionsfilmer. Också på den punkten har statsutskottet yttrat några ord, som jag ber att få citera: »Utan att föregripa ställningstagandet härvidlag anser utskottet, att det bör

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

ligga nära till hands att överväga en samverkan mellan den svenska filmindustrien och televisionen, så att filmproduktionen kan nyttiggöras även för framställning av televisionsprogrammen på motsvarande sätt som skett i ett flertal andra länder.» Jag är glad över den skrivningen, eftersom den riktar uppmärksamheten på ett samarbete, som efter vad jag tror är nödvändigt för filmproduktionen i vårt lilla land.

Jag har heller ingenting att anmärka mot bevillningsutskottets betänkande när det gäller filmen. Som motionär skulle jag självfallet ha önskat ännu större sänkning av procentsatsen, men jag har varit med om den kompromiss som träffats i utskottet, och jag tillstyrker den.

När det gäller revyerna har jag inte riktigt samma uppfattning. Jag skulle till och med kunna instämma i finansministerns tidigare uppfattning, när han trodde att det var möjligt att skilja mellan teater och revy. Jag tror faktiskt att den linjen vore möjlig. Går vi tillbaka till den tid då nöjesskatten utgick lika, tror jag inte att det var någon som helst svårighet att med ledning av tidningarnas annonser skilja mellan revy och teater; ingen behövde riskera att komma på en revyföreställning, om han läste annonserna och trodde sig ha med en teaterföreställning att göra. Det är ju inte så ofta man har tillfälle att diskutera med revykungar, men det är faktiskt lämpligt att i detta sammanhang säga, att vad som förekommit beträffande denna beskattning tycks ha varit en provokation. Revyteatrarna har inte velat ställa sig statsmakernas beslut till efterrättelse utan har i missnöje över utebliven skattebefrielse försökt göra revyerna på sådant sätt att de skulle vålla just sådana svårigheter som vi nu har fått; och det kan jag inte utan vidare acceptera. Jag tror för min del inte att finansministern hade fel 1957, utan det är snarare dessa revykungar som har vållat oss besvär.

Kanske blir det nödvändigt att återinföra den gamla ordningen, något som jag ser med allra djupaste beklagande. Jag vill nämligen inte gärna vara med om att lägga nöjesskatt på seriösa

teaterföreställningar, musikevenemang o. s. v. Men om det blir nödvändigt att gå den vägen, får man väl försöka ge stöd i annan ordning åt både Operan, Dramaten och andra. Herrar revykungar kan i så fall ta åt sig en mycket stor del av »äran» för en sådan utveckling.

Jag förstår finansministern mycket väl, när han sade att en finansminister inte gärna fränhänder sig de inkomster statskassan har. Och om vi går på reservanternas linje skulle det bli så, att finansministern inte behöver ta obehaget själv, utan då står riksdagen bakom och säger till herrar revykungar: »Vi tolererar inte era försök att provocera i detta fall.» Jag tycker att utöver vad som anförts av herrar Jansson och Spetz, vilket jag instämmer i, kan jag inte finna annat än att man väl skulle känna sig litet egendomlig till mods, om man fick för sig att man skulle gå på en revy, som var av mycket låg klass, och veta att den var nöjesskattebefriad, medan man visste att om man sedan gick på en film av mycket god klass, kanske av internationellt hög klass, måste man betala 33 procent i nöjesskatt — vi skall ju senare diskutera eventuella ändringar i den beskattningen. Man skulle inte känna sig så värst tillfreds då, om man varit med om att ge den revyn nöjesskattebefrielse.

Det är av den anledningen, herr talman, som jag i fråga om filmen helt vill tillstyrka den kompromiss, som föreligger, men beträffande revyerna ansluter mig till yrkandet i reservationen.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Det ser ut som om bevillningsutskottet skulle ha velat tillämpa principen att litet grand tillmötesgå varje motionär för att på det sättet kunna framlägga ett tämligen enhälligt utlåtande och därmed få till stånd ett enhälligt beslut i riksdagen.

Även jag har väckt en motion i denna fråga. Den tar främst sikte på de små biograferna ute i landet och på en lindring i deras beskattning. De nuvarande bestämmelserna säger att en biograf,

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

som kör tre föreställningar i veckan, barnmatinéföreställningar oräknade, äger rätt till återbäring med 75 kronor i veckan. Jag har i motionen yrkat att det stadgade antalet föreställningar skulle utsträckas till sju i veckan och återbäringsbeloppet ökas till 100 kronor, vilket ungefär överensstämmer med vad Älmebyutredningen föreslagit. Bevillningsutskottet har nu tillstyrkt en utökning från tre till fyra föreställningar i veckan, vilket innebär åtminstone någon förbättring.

När det gäller de bekymmer som televisionens utveckling berett och kommer att bereda biografrörelsen intar de små biograferna en särställning, eftersom det är de som i första hand får kännning av den minskade publikfrekvensen. Jag har i motionen pekat på en undersökning som gjorts här i stockholmstrakten och som visade att besöksfrekvensen år 1958 sjönk med 22—24 procent.

Finansministern har ju här förklarat att det framlagda förslaget är ett provisorium. Jag vill därför vädja till honom att då han nästa år förelägger riksdagen ett nytt förslag framför allt tänka på de här små biograferna. Det är de som finns ute på landsbygden och i industriorterna, och de är det centrum som människorna går till för att se filmer och många gånger även teater. Vad det här gäller är, om dessa biografer skall kunna fortsätta med sin verksamhet eller ej. Den lilla vinst som de har av biografrörelsen går i stor utsträckning till drift och underhåll av platsens samlingslokal. Man får alltså inte bortse från att biografrörelsen får bidra till underhållet av fastigheten eller lokalen, som även står till tjänst för ortens och traktens föreningsliv, och till demokratiens fromma.

Det är ytterligare en fråga som jag här skulle vilja ta upp och som jag under senare tiden har varit direkt inkopplad på. Det heter i 14 § nöjesskatteförordningen att nöjesskatt icke skall utgå för nöjestillställning, som med hänsyn till sitt innehåll är ägnad att tjäna vetenskapligt ändamål eller upplysnings-, undervisnings- eller uppfostringssyfte.

Detta innebär att vissa filmer kan bli nöjesskattebefriade efter framställning till statens biografbyrå.

Jag har fått den uppfattningen att denna paragraf är så kautschukbetonad att den tycks kunna tolkas nästan hur som helst. Jag har här i min hand en förteckning över filmer som blivit nöjesskattebefriade sedan år 1952, och jag måste sätta ett frågetecken i kanten för en hel rad av dessa. Sälunda har man nöjesskattebefriat en del filmer, som är journalfilmer från kriget. En heter »De blodiga åren», en annan »Ett blodigt hav» och en tredje »Med kameran bakom järnridån». Man frågar sig verkligen, om det kan vara riktigt att sådana filmer befrias från nöjesskatt enligt ifrågavarande paragraf. Kan någon påstå att sådana filmer tjänar undervisnings- eller uppfostringssyfte?

Däremot har en sådan film som »Körkarlen», som har spelats in på nytt med gott stöd av nykterhetsorganisationerna här i landet därför att den har ett bestämt syfte, icke blivit befriad från nöjesskatt. Den har alltså belastats med nöjesskatt, medan krigsfilmerna har fått nöjesskattebefrielse. Jag vet inte vilka bedömningsgrunder de har, som handlägger dessa ärenden, men jag kan inte underlåta att föra saken på tal. Skall filmer bedömas med tanke på undervisnings- eller uppfostringssyfte, så bör nog bedömningen ske med en annan urskillning.

Jag har, herr talman, i denna fråga inget yrkande. Jag skall därför sluta med att på nytt vädja till finansministern att tänka på de små biograferna, när frågan kommer att föreläggas nästa års riksdag.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Med anledning av att herr Jansson riktade en uppmaning till finansministern och mig att ge en definition, vill jag säga att finansministern, såvitt jag förstår, redan har lämnat en rätt uttömmande definition på de begrepp, som är relevanta i den här frågan.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Beträffande revyerna framhöll ju finansministern såsom någonting karaktistiskt för dem, att revyn sysslar med det dagsaktuella. Jag skulle för min del vilja uttrycka saken så att revyn kan betecknas såsom en journaljär teaterpjäs, om denna term må tillåtas. Den har sitt *raison d'être* just i dess aktuella karaktär.

Kanske man skulle kunna ytterligare komplettera finansministerns definition med att säga att en revy — i varje fall ofta — är ett försök från författarens sida att, som det heter i en gammal berömd svensk dikt, »med sina löjen tukta våra seder». Alla vet vi ju, vilken uppfattning vi annars än har, att detta är fallet med ingalunda få av våra inte så sällan högtstående revyer.

Emellertid gjorde herr Jansson därutöver ett påpekande, som något överraskar mig med tanke på reservationens utformning. Herr Jansson förklarade, att det finns möjligheter att dra en gräns mellan teater och revy. I reservationen säger man emellertid, att man »inte vill bestrida att de nuvarande bestämmelserna medfört vissa svårigheter vid tillämpningen» etc. Man menar att även om de nuvarande bestämmelserna upphävs, så försvinner inte svårigheterna, man skjuter bara över dem till ett annat område, men man har dock gett till känna, att skillnaden upphävs mellan teatrarna och revyerna.

Nu menar herr Jansson, att det mest rationella vore att återgå till de bestämmelser, som gällde före 1957, och det vill jag inte bestrida. Då uppstode inte dessa problem. Då slapp vi uppleva att uppborrdsmännen ute i landet måste irra från revy till revy för att försöka klara ut vilket som är vilket.

Men, herr Jansson, vad skulle det innebära, om vi återgick till de förhållanden vi hade före 1957? Jo, det skulle innebära att exempelvis den seriösa teatern, Shakespeare, Ibsen eller Strindberg, lades under nöjesbeskattning. Man kan väl inte säga, att detta vore en åtgärd i särskilt kulturvänlig riktning, och jag tror uppriktigt sagt inte heller, att herr Jansson, om ett sådant förslag skul-

le komma, vill associera sig med det. Jag har den uppfattningen, att herr Jansson tog till litet grand i överkant för att understryka effekten av sin argumentering.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande om bifall till bevillningsutskottets och statsutskottets hemställan.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, att jag aldrig har sagt att det inte skulle gå att dra en gräns mellan teater och revy. Jag har däremot hela tiden sagt, att det är mycket svårt att säga vad som är kabaré och vad som är revy, och jag har sagt att det hädanefter kan bli ännu större svårigheter att dra dessa gränser. Vad jag menar är, att när man redan nu konstaterat svårigheter med denna gränsdragning — ja, hur skall det då inte komma att bli i fortsättningen? Det kommer att bli än värre. Och då måste den logiska konsekvensen bli, att man endera går tillbaka till den tidigare ordningen eller också befriar även kabaréerna från nöjesskatt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande vardera punkten av bevillningsutskottets i betänkandet nr 40 gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande statsutskottets hemställan i utlåtandet nr 92.

I fråga om punkten A i bevillningsutskottets hemställan, fortsatte herr förste vice talmanen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmanen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Herr *Jansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 40 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 56.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad bevillningsutskottet i punkten B hemställt.

På härefter gjord proposition bifölls vad statsutskottet i utlåtande nr 92 hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående fullföljande av påbörjad ombyggnad av värmesystemet i riksbankshuset i Stockholm, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om utredning rörande tillfälliga utförsäljningar

och realisationer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation, m. m.; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1958 och 1959 vid dess tionde ordinarie möte fattade beslut, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet jämte motioner i atomvapenfrågor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 23 600 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att därutöver beställningar av materiel för försvarets forskningsanstalts verksamhet finge utläggas inom en kostnadsram av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 107) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 149), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att under förevarande anslag skulle upptagas ett med 2 800 000 kronor förhöjt belopp, varvid dock skulle iakttagas, att den sammanlagda utgiftsramen under IV:e huvudtiteln skulle förbli oförändrad,

dels en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *von Friesen* väckt motion (II: 256), vari hemställts, att riksdagen måtte bevilja försvarets forskningsanstalt 2,8 miljoner kronor för i motionen angivet ändamål och bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån sådana erfordrades, vidtaga justeringar på andra punkter i försvarets huvudtitel i syfte att inrymma ifrågavarande anslag i försvarets totala kostnadsram,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 253), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om initiativ till förhandlingar snarast möjligt efter vårriksdagens slut mellan representanter för de fyra demokratiska partierna i syfte att bevara enigheten i de aktuella försvarsfrågorna, i första rummet med sikte på den vetenskapliga forskningen kring atomenergiens militära användning,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 106) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 148), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av att vederbörande myndigheter bereddes tillfälle att i sina beställningar utomlands inrymma även vapenbärare, som dels kunde medföra konventionella laddningar, dels taktiska atomladdningar, men självfallet under förutsättning att avslut härom kunde göras utan andra villkor än sådana, som redan godtagits vid inköp av försvarsmateriel i utlandet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 107 och II: 149 samt II: 256 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 23 600 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att därutöver beställningar av materiel för försvarets forskningsanstalts verksamhet finge utläggas inom en kostnadsram av 2 500 000 kronor;

II. att motionerna I: 195 och II: 253 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 106 och II: 148 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts, utom av annan,

1) av herrar *Pålsson*, *Axel Johannes Andersson*, *Aastrup*, *Jacobsson*, *Sundin*, *Malmborg*, *Rubbestad*, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 195 och II: 253, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att initiativ snarast möjligt måtte tagas till förhandlingar mellan representanter för de fyra demokratiska partierna i syfte att bevara enigheten i de aktuella försvarsfrågorna, i första rummet med sikte på den förberedande vetenskapliga forskningen kring atomenergiens militära användning och med angivande av att dylika förhandlingar i intet avseende föregrepe ett framtida beslut i den stora frågan, huruvida Sveriges försvar skulle förses med atomvapen eller icke;

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Heckscher* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den avfattning, som

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I a och III hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 107 och II: 149 samt II: 256 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 26 400 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 106 och II: 148, i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av att vederbörande myndigheter bereddes tillfälle att i sina beställningar utomlands inrymma även vapenbärare, som dels kunde medföra konventionella laddningar, dels taktiska atomladdningar, men självfallet under förutsättning att avslut härom kunde göras utan andra villkor än sådana, som redan godtagits vid inköp av försvarsmateriel i utlandet.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Alla sakliga försvarspolitiska hänsyn talar för att vårt försvar utrustas med taktiska atomvapen. Endast om så sker, och endast om det sker utan dröjsmål, får vi möjligheterna att utnyttja hela vår försvarsmakts kapacitet och slagkraft. Endast under förutsättning att den moderna vapentechniken också i detta avseende införlivas med våra försvarskrafter kan vi undvika ett svaghetstillstånd, som kan bli av fruktansvärd betydelse för oss inte bara i det läge, där ett krig redan har utbrutit. Den operativa målsättning om vilken vi under alla förhållanden har varit överens — den att hela landet skall försvaras — är endast möjligt att uppehålla under förutsättning att vi får den förstärkning av våra resurser, den avgörande kvalitativa förstärkning, som ett taktiskt atomvapen medför.

Det är ett ofta förekommande klagomål att våra försvarskostnader är dryga, och alla skall medge att skyddet av vårt oberoende och av förutsättningarna för vår handlingsfrihet ålägger oss tunga

bördor. Men jag vågar utgå från att en överväldigande majoritet av människorna i detta land är beredda att bära dessa bördor, därför att det syfte de når med sin uppoffring är så väsentligt och så livsavgörande för oss.

Till klagomålen över försvarskostnadernas höjd hör regelmässigt anmärkningar mot att de pengar det där gäller inte effektivt utnyttjas. Ofta är det fråga om en allmän kverulans, som generaliserar enstaka i och för sig icke acceptabla företeelser, men än oftare om en allmänt utbredd känsla av att ett konventionellt försvar i konventionell bemärkelse inte har den grad av försvarsekonomi, som man har rätt att kräva. Den graden av försvarsekonomi kan man endast nå om man fullt ut utnyttjar de tekniska förutsättningarna härför, och det innebär att man utrustar försvarskrafterna med taktiska atomvapen. Endast då kan vi dessutom med någon grad av realism tala om möjligheterna att framöver hålla försvarsutgifterna inom en ram som är möjlig utan störningar i vår samhällsekonomi.

Mot tanken att införliva ett taktiskt atomvapen med våra försvarsresurser brukar i regel anföras invändningar, som man kan sammanfatta i påståendet, att på denna fråga måste läggas också andra synpunkter än militära.

Om man försöker att rationalisera resonemangen och få fram, vilka dessa andra synpunkter är, möter man mycket stora svårigheter, därför att det i så hög grad rör sig om ett allmänt känslotänkande och om ett allmänt önsketänkande. Känslotänkandet framträder ju i sin mest tillspetsade form som bakgrund till den argumentering — man kan kalla den radikalpacifistisk — som utgår ifrån att vi inte har rätt att med våld motsätta oss våld eller hot om våld. Det minns för mig inte någon särskild anledning att fördjupa mig i detta resonemang eller i dess praktiska konsekvenser.

De radikalpacifistiska funderingarna är inte nya. De har simmat omkring i den allmänna debatten så länge vi har haft en försvarsdiskussion. För min del erinrar jag mig att radikalpacifisterna

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

i mitten av 1930-talet knöt sina reflexioner till faran för luftanfall och det som därmed sammanhänger. Jag erinrar mig hur man då från detta håll hävdade, att det var omöjligt att etablera ett luftförsvar, och hur man tillät sig uttalanden av den innebörden, att vad som än hände, så inte skulle man »krypa ned i jorden» — jag tror att uttrycket är tämligen ordagrant återgivet — för att undgå följdena av ett luftanfall.

En mycket aggressiv dam i försvarsministrernas och min gemensamma hemstad drev denna tes med särskilt eftertryck. Så gick det ett flyglarm i Göteborg — jag tror det var den 11 april 1940. Den radikalpacifistiska damen bodde i samma hus som jag. När jag kom ner i det provisoriska skyddsrum, som fanns i fastigheten, visade det sig att den första som där hade tagit skydd var hon som absolut vägrade att ta skydd.

Jag drar inga generella slutsatser av denna upplevelse, inte av något slag. Jag säger bara, att den radikalpacifistiska argumentationen i själva verket själv avskaffar förutsättningarna för sig själv. Om det värsta skulle inträffa, om vårt land skulle införlivas på ett eller annat sätt med det sovjetryska imperiet, är det en sak som är säker: några möjligheter att driva pacifistisk propaganda skulle *icke* föreligga i den situationen.

Man hävdar vidare, att man väl kan vara med på ett konventionellt försvar — fortfarande »konventionell» i konventionell bemärkelse — men man drar en gräns vid atomvapen och har då som utgångspunkt för sin gränsdragning en moralisk värdering och inte sällan diffusa skräckmålningar, som inte skiljer på sak och sak. För mig har det alltid framstått som fullkomligt obegripligt, hur man kan betrakta vissa vapen som moraliskt oantastliga, andra som moraliskt fördömliga. Jag har alltid hävdat — och gör det fortfarande — att vad som avgör ett vapens moraliska kvalitet är det ändamål, för vilket vapnet utnyttjas. Utnyttjas det för att försvara rätt till nationellt oberoende och människovärdiga livsbetingelser, har det behövliga moraliska kvaliteter. Utnyttjas vapnet för ag-

gression, som bakgrund till hot eller för att genomföra en ockupation, är det omoraliskt. Det kommer därtill den omständigheten, att den tekniska utvecklingen är i full färd med att genomföra en avgörande skillnad mellan det vi kallar taktiska atomvapen och det man med rätta kan kalla terrorvapen. Hela resonemanget om den terroristiska innebörden och de terroristiska möjligheterna i ett taktiskt atomvapen saknar därför underlag.

Till slut brukar man också anföra, att en meningsyttring om vårt försvars utrustande med atomvapen skulle kunna störa de strävanden, som pågår för att åstadkomma en internationell uppgörelse om det som brukar heta förbud mot kärnvapen. Det argumentet är uttryck för ett önsketänkande. Det finns inte någon rimlig grund för föreställningen att vår ståndpunkt till en vapenutrustning, som i samtliga stormakters krigsmakter är konventionella, skulle påverka de maktpolitiska förhandlingarna om terrorvapnen.

Herr talman! Vi för vår del deklarerar alltså bestämt, att vi anser att det svenska försvaret bör utrustas med ett taktiskt atomvapen och att detta bör ske så fort det av tekniska skäl är möjligt att göra. Detta är realism i försvarsfrågan, och det är en realism, som för varje dag som går blir allt mer nödvändig.

Men samtidigt medger vi utan omsvep, att övriga meningsriktningar har sin handlingsfrihet kvar. Vi medger utan omsvep, att försvarsberedningens överläggningar slutade i ett konstaterande av denna fortsatta handlingsfrihets nödvändighet. Samtidigt som vi deklarerar vår uppfattning, utgår vi från att de, som i frågan vill ha ett uppskov, har full rätt att hävda denna linje — under alla förhållanden ytterligare något år framåt.

Den fråga, som vi i dag diskuterar, rör inte heller en principståndpunkt i atomvapenfrågan. Det föreligger *inte* något förslag om uttalande av den innebörd, som vi helst skulle velat ha haft. Vad debatten i dag rör, är helt enkelt förutläggningarna för att den handlingsfrihet, om vilken full enighet har rått, skall bli bestående som en realitet till den stund,

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

som inte är långt avlägsen, då principståndpunkt måste fattas.

Det anslag som de ansvariga militära myndigheterna har begärt — ett anslag som syftar till att möjliggöra grundforskning för framtagande av taktiska atomladdningar — har till syfte att ge statsmakterna och därmed också de olika meningsriktningarna handlingsfrihet i saklig bemärkelse under den tid det kan vara fråga om. Även med våra utgångspunkter är denna fortsatta handlingsfrihet någonting väsentligt. Den innebär att ett beslut utan onödigt dröjsmål kan sättas i kraft, och den innebär att vi inte behöver räkna med en längre övergångstid än som är nödvändigt.

I detta sammanhang har också frågan aktualiserats om inköp utifrån av vapenbärare, som kan förses både med konventionella laddningar och med taktiska atomladdningar. Också i det avseendet är syftet med den linje vi driver att bibehålla statsmakternas handlingsfrihet som en realitet.

Vad gäller det i praktiken? Det gäller två huvudgrupper av vapenbärare, den ena avsedd att möta luftinvasion, den andra avsedd att möta invasion över havet; och därtill möjligen också vapenbärare avsedda för ett djupförsvar till lands. Av naturliga skäl har jag ingen möjlighet att gå in i några detaljer i detta avseende. Jag tillåter mig bara helt kort konstatera, att den vapentekniska utvecklingen i de stora demokratierna — i de länder varifrån vi har möjligheter att köpa vapenutrustning — allt snabbare går i den riktningen, att icke längre vapenbärare för enbart konventionell utrustning projekteras. Det betyder att om vi vill ha moderna försvarsmedel, kommer vi inom en mycket nära framtid att bli hänvisade till att köpa den typ av materiel jag här har talat om — den som kan medföra både konventionella laddningar och atomladdningar. Jag tillägger att inköp av detta slag av försvarsekonomiska skäl och med hänsyn till försvarets effektivitet har även för den, som endast tänker sig konventionella laddningar, en avgörande fördel. De vapentyper det gäller är nämligen så ef-

fektiva och så billiga i förhållande till sin effektivitet, att de även ur konventionell synpunkt är en god affär — om jag alls får använda det uttrycket i detta sammanhang — att anskaffa.

Herr talman! Jag har velat framföra dels dessa principiella synpunkter, dels dessa praktiska synpunkter, därför att hela det problem, som vi här tangerar, är av alldeles avgörande vikt för vår försvarsförmåga och för vår utrikespolitiska handlingsfrihet redan under de närmaste åren. Jag tror mig våga tillägga, att förutsättningar finnes att göra de behövliga inköpen i utlandet utan att vi behöver acceptera några andra villkor än dem vi redan har accepterat vid inköp av försvarsmateriel i utlandet. Frågan har alltså icke någon utrikespolitisk aspekt. Den medverkar icke till att begränsa vår handlingsfrihet — den är en förutsättning för fortsatt handlingsfrihet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den med 2 betecknade reservationen av fröken Andersson och herr Skoglund i Doverstorp m. fl.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! Jag har inte något behov av att lägga upp någon större exposé i försvarsfrågorna i likhet med den, som herr Svärd nyss gjorde. — Emellertid är det på det sättet, att vid detta utskottsutlåtande finnes ytterligare en reservation, betecknad med 1, avgiven av mig och flera andra ledamöter både av denna kammare och medkammaren.

Jag vill genast göra klart, att vad jag här kommer att säga främst är av en medlande karaktär. Vi hörde nyss herr Svärds inställning, och vi vet ju att han i det avseendet talade å sitt partis vägnar. Dessvärre är det också så, att liksom herr Svärd och hans meningsfränder låst sig vid en viss ståndpunkt, finns det företrädare för andra meningsriktningar i vårt samhälle, som lika hårt låst sig vid en annan ståndpunkt. Med detta utgångsläge är det kanske angeläget att ändå — trots allt — söka efter möjligheter till samförstånd då det gäller den-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

na stora och mycket allvarliga fråga, som tyvärr på grund av de låsningar som jag nyss omnämnde också är mycket känslig.

Jag tror att det i detta läge är angeläget att erinra om, hurusom de svenska statsmakterna under de två senaste decennierna har lyckats att på överenskommelsevägen hålla försvarsfrågorna ovanför och utanför partistriderna. Det är ett förhållande, som jag personligen sätter ett utomordentligt stort värde på. Jag tror inte att vi svenskar kan uppskatta det förhållandet tillräckligt högt. Om vi tänker på vad det har betytt såväl inåt inför vårt eget folk som utåt genom den prestige, som den har skaffat landet, och det anseende, som det har givit det svenska ordet i internationella sammanhang, tror jag inte att vi skall slarva bort den tillgången redan från början bara med att säga, att ståndpunkterna här är låsta.

Jag har i varje fall fått den uppfattningen, att det många gånger tidigare har verkat som om förhandlingsmöjligheterna skulle ha varit helt spolierade men att det trots detta, hur det nu än har gått till, likväl varit möjligt att ta upp ett resonemang och t. o. m. föra det i hamn någorlunda i enighetens tecken.

Jag har gjort dessa mera allmänna reflexioner, vilka ligger till grund för mitt ställningstagande, och jag vill därefter erinra om att utöver det motionspar, som herr Svärd nu redovisade, föreligger i detta sammanhang ytterligare ett motionspar från folkpartiet med herrar Wedén och von Friesen som första namn. De motionerna verkar i huvudsak vara ganska lika högerns nyss redovisade motion.

Emellertid förelåg dessutom två likalydande motioner, avgivna i denna kammar av herr Aastrup och i medkammaren av herr Ståhl, som nog tog sikte på andra möjligheter och som i varje fall tilltalade mig mycket mer än de övriga motionerna. Dessa motioner, på vilka den av mig och andra avgivna reservationen bygger, siktar på förhandlingar, och reservationen har utifrån denna utgångspunkt sökt att utforma ett uttalan-

de och ett förslag, som vi reservanter hoppas skall kunna vinna en så stor anslutning som möjligt. Helst ser vi ju att reservationen bifalles.

Som vi nyss hörde kommer atomstridsmedlen och vapenbärarna här in i bilden. Vare sig det nu gäller de sista av mig åberopade motionerna eller den reservation, vars talesman jag är, vill jag här fastslå, att det nu inte på något sätt gäller den stora frågan, huruvida atomstridsmedel skall införas i den svenska försvarsorganisationen eller icke. Det gäller, som jag redan tidigare antydde, enbart en förberedande forskning på detta område. Vad som föreslås har på det sättet väl närmast karaktären av beredskapsåtgärd. Syftet är att denna forskning så småningom skall ge statsmakterna valfrihet i det stora spörsmålet, nämligen frågan om atombeväpning eller inte.

Enligt vår mening saknas det sålunda helt och hållet grund för påståendet, att ett beslut rörande kärnvapen i den svenska krigsmakten skulle utgöra en given konsekvens av en rent förberedande forskning på området, alltså den forskning som nu föreslås.

Utskottet har i sitt utlåtande bl. a. sagt följande: »Ehuru de föreliggande motionerna visserligen icke gälla anskaffningar av atomvapen utan forskning och undersökningar i syfte att snarast framtaga underlag för konstruktion av atomladdningar» — så långt är utskottet och vi reservanter överens, men så fortsätter utskottet — »anser utskottet dock, att ett bifall till de föreliggande motionerna skulle i viss mån binda statsmakterna i deras handlingsfrihet, då det gäller att taga ställning till själva sakfrågan.»

Jag tycker att det sista uttrycket vittnar om en skuggrädsla, som är ganska obefogad i detta sammanhang.

I vårt land bedrivs väl ändå — tack och lov för det — och har bedrivits mycken forskning på försvarets område, även om den hittills inte gällt speciellt atomområdet. Det har säkerligen bedrivits mycken forskning på olika områden, men att redan forskningen i och

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

för sig skulle binda statsmakterna till ett visst ställningstagande tycker jag är en orimlig slutsats.

Jag vill också här betona, att även om ett positivt beslut skulle fattas i forskningsfrågan är det väl ändå ganska självfallet, att riksdagen skulle förbehålla sig fria händer vid ett framtida ställningstagande beträffande den verkligt stora frågan, huruvida försvaret skall förses med atomvapen eller inte. Möjligheterna att framställa dessa atomvapen är ju beroende inte enbart på forskningens arbete utan även på en mängd andra ting och förutsättningar, som måste bli uppfyllda. Man kan ju i det fallet bara erinra om brytning av uran, om framställning av det tunga vattnet och andra dylika saker. Dessa ting sammanhänger ju i sin tur med det civila atomenergiprogrammet. Detta är ju svårt att närmare precisera, och det har till följd att något absolut bestämt tidsschema inte kan anges.

Jag har här velat teckna förhållandena och möjligheterna på detta område efter förmåga, och jag drar den slutsatsen att det borde finnas möjlighet till ett visst rådrum i fråga om forskningens igångsättande utan att man behöver riskera någon väsentlig försening. På den punkten tror jag att herr Svärd och jag är ganska eniga. Jag tycker mig förstå att även han räknade med ett visst tidsutrymme.

Men denna tid bör enligt vår mening användas på det sättet, att man genom förhandlingar söker åvägabringa samförstånd mellan de demokratiska partierna jämväl i detta avsnitt.

Jag vill än en gång erinra om nödvändigheten och angelägenheten av att man gör så stora ansträngningar som möjligt för att bringa full klarhet i denna fråga och för att om möjligt föra förhandlingarna fram till en överenskommelse mellan de fyra demokratiska partierna.

Jag har tidigare i mitt anförande erinrat om att det kan ha sett mörkt ut för enighetstanken även vid tidigare tillfällen. Men jag är angelägen att än en gång understryka min och som jag hoppas

även medreservanternas syn på saken, att man i ett läge som det nuvarande inte skall kasta enighetstanken över bord innan man ordentligt har prövat om det finns möjligheter till ett samförstånd. Jag vill än en gång understryka att denna sak har betytt oändligt mycket både inom landet och utåt. Det gäller värden som man inte överger utan vidare.

I högerreservationen har det antytts, att vi inom utskottet skulle ha underrättats om att sådana förhandlingar för att vinna den angelägna enigheten, vilka jag här försökt tala för, inte skulle få något gensvar från regeringen. Om detta skulle jag vilja säga, utan att jag i detta sammanhang på något sätt vill visa någon sidovörtnad mot den som från utskottets sida har ställt frågan och fått det avvisande svaret, att då försvarsministern i sin proposition har avvisat detta särskilda forskningsanslag detta år, så behöver man inte vara direkt överraskad om han, då han får en underhandsförfrågan, skakar på huvudet och avvisar en sådan förfrågan i det ögonblick då den ställs. Men jag vågar hoppas att han, om frågan ställs av riksdagen eller i varje fall av en betydande minoritet av riksdagen, skulle finna anledning att ytterligare överväga möjligheterna till förhandlingar mellan de demokratiska partierna.

Jag tror sålunda inte med anledning av denna underhandsupplysning, att alla dörrar är stängda för en sådan förhandling. Jag är optimistisk nog att tro, att om frågan till försvarsministern ställs på nytt, så kommer svaret inte att bli helt avvisande.

Sedan är det för min del inte särskilt mycket mer att tillägga — utom en sak, som jag gärna vill ta upp, innan jag söker att sammanfatta mitt resonemang.

För någon dag sedan läste jag i en av de större stockholmstidningarna — jag tror inte att jag minns fel om jag säger, att det var Dagens Nyheter — om de ställningstaganden som gjorts inom avdelning och utskott och hur de av tidningen bedömdes. Dagens Nyheter framhöll där om just denna reservation, att den var tillkommen ifrån reservanternas

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

sida »för att dölja fasaden» — jag tror att just det uttrycket användes.

Ja, det är möjligt att det går an att säga och skriva på det sättet. Men är det ändå inte så — i varje fall har jag den uppfattningen — att när det gäller en sådan stor, allvarlig och ytterligt viktig fråga som denna, så behöver människorna litet tid att tänka på saken. För egen del är jag ingalunda färdig med mitt ställningstagande. Jag skulle misstänka, att det finns flera än jag som är litet tveksamma om hur ställningstagandet till syvende og sist bör bli.

Det är kanske sålunda inte anledning att utan vidare acceptera påståendet, att reservationen är tillkommen för att »dölja fasaden». Reservationer som går ut på förhandlingar av detta allvarliga slag är tillkomna dels för att parterna, som här är berörda, skall få tillfälle att penetrera problemen, men dels också för att de människor det gäller — och bland dem vi riksdagsmän, som kanske i dagens läge är tveksamma — skall få tid och tillfälle att ytterligare och allvarligare överväga sitt ställningstagande.

Herr talman! Vi har här avgivit en reservation, som går ut på att vi önskar överläggningar mellan representanter för de demokratiska partierna. Vi har sålunda inte — jag måste få skjuta in den erinran — som det har sagts till mig vid något tillfälle siktat på partiledarna; vi har siktat på representanter för de demokratiska partierna. Jag har för min del ingen erinran att göra mot att partiledarna ingår bland dessa representanter, men jag utgår från att partierna även får andra representanter vid dessa förhandlingar.

Vi har funnit att förhandlingarna bör omfatta det särskilda forskningsanslag på 2,8 miljoner kronor, som försvarets forskningsanstalt önskar disponera för den särskilda forskningsverksamhet, som det här gäller. Men vi har också från reservanternas sida menat att det spörsmål, som herr Svärd drog upp och som säkerligen även det är mycket viktigt, nämligen frågan om vapenbärarna, skulle få ingå i de förhandlingar, som vi önskar få till stånd. Vi har vidare

uttalat som självklart enligt vårt sett att se, att initiativet till dessa förhandlingar bör tas av regeringen. Vi har också gjort uttalandet, att ett sådant initiativ och sådana förhandlingar måtte komma till stånd snarast möjligt efter riksdagens slut.

Jag vill vidare erinra om, sedan jag nu efter min förmåga sökt mana till enighet på denna punkt, vad hans excellens herr statsministern sade i går kväll just från denna talarstol. Han påpekade det värdefulla i att vi under gångna decennier har kunnat åstadkomma enighet på en hel del avsnitt, bland annat just beträffande försvarsfrågan.

Med de orden, herr talman, ber jag att få understryka vår hemställan till regeringen om initiativtagande i denna fråga. Jag ber till sist att få yrka bifall till den reservation, som är betecknad med nr 1 och som avgivits av mig tillsammans med några andra ledamöter.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara för att rationalisera den fortsatta debatten konstaterar jag, att regeringen har avvisat varje tanke på förhandlingar i denna fråga. Avvisandet har givits sådan form, att det inte finns några utsikter, hur förhandlingserbjudandet än göres, att få gensvar för det i regeringen. Jag förmodar att försvarsministern är beredd att bestyrka denna min uppgift.

Från dessa utgångspunkter har ju reservation nr 1 helt enkelt förlorat allt sitt underlag. Det tjänar inte längre något till att diskutera den förhandlingstanke, som med denna reservation aktualiseras.

Herr PÅLSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva replikera herr Svärd. Tills vidare vägrar jag dock att tro, att avvisandet är så helt kategoriskt att det skulle vara meningslöst att söka förhandla. Det är kanske farligt att bara på en muntlig uppgift göra ett så bestämt påstående som att man skulle ställa sig kategoriskt avvisande till förhandlingar.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Som herr Pålsson nämnde har herr Ståhl i andra kammaren och jag i första kammaren motionerat i denna fråga. Vår motion har tjänat som underlag för reservation 1, och det är därför helt naturligt att jag i statsutskottet stött denna reservation.

Jag skulle nu kunna nöja mig med att till fullo instämma i vad herr Pålsson här uttalat. På grund av frågans stora vikt och betydelse skall jag dock tillåta mig att göra några korta personliga reflexioner i modererande syfte. Jag är alltså ute i samma angelägna ärende som herr Pålsson.

Jag anser i likhet med herr Pålsson att enigheten mellan de fyra demokratiska partierna om den svenska utrikespolitiken i princip, är av oskattbart värde. Man bör alltså göra allt för att bibehålla denna enighet. Lika uppenbart synes det mig vara att förutsättningarna för denna alliansfria utrikespolitik är ett modernt försvar, där den nuvarande andelen av nationalinkomsten kan vara en lämplig mätare i fråga om avvägningen av kostnaderna. Jag har därför både i avdelningen och utskottet och likaså i kammaren varit med om att stödja 1958 års stora försvarsuppgörelse.

När det gäller försvarsanstalter rider emellertid utvecklingen åtminstone under vissa tidsskeden mycket fort. Vårt försvar påverkas alltså inte blott av politiska och strategiska scenförändringar, utan självfallet även av vapentechnikens utveckling. I den punkten ger jag herr Svärd rätt. Det kan därför även under en tidrymd, då riksdagen beslutat en modernisering och effektivisering av vårt försvar, vilket är innebörden av 1958 års riksdagsbeslut, föreligga behov av nya diskussioner mellan de fyra demokratiska partierna därest lägen uppkommer som påfordrar sådana diskussioner.

Med det särskilda ansvar som rege-

ringen har i dessa ting, nämligen att söka bibehålla största möjliga enighet kring försvarsfrågorna, måste och bör initiativet att kalla till dylika förhandlingar, om sådana synes nödvändiga, åvila regeringen.

Jag kan inte finna annat än att här föreligger en fråga av sådan vikt och betydelse, att ett samspråk mellan regeringen och oppositionspartierna skulle vara av allra största värde. Det är av den orsaken som jag har varit med om att motionsvis och i den tidigare omnämnda reservationen påkalla dylika förhandlingar.

Det är ju allmänt känt, såsom också herr Pålsson och herr Svärd antytt i sina anföranden, att det föreligger olika meningsriktningar eller nyanser i uppfattningen då det gäller ställningstagandet i principfrågan. Men här gäller spörsmålet en beredskapsåtgärd, som såvitt jag förstår inte på något sätt kommer att binda statsmakterna i deras handlingsfrihet.

I detta sammanhang skulle jag med anledning av vad herr Svärd här anför, där han kom in på radikalpacifismen och liknande spörsmål och dessutom deklarerade sin uppfattning att svenska försvaret bör utrustas med taktiska atomvapen, uttrycka mitt starka tvivel om det kloka för dem som ivrar för försvarets effektivitet, som herr Svärd gör, att i det här läget i riksdagen dra upp en debatt, som berör själva principfrågan och alltså inte bara beredskapsåtgärden om forskningsanslaget. Varför kan inte herr Svärd och hans meningsfränder tåla sig så mycket att vi kan undersöka utsiktarna att få till stånd förhandlingar? Jag ber att i denna punkt få instämma med herr Pålsson i hans replik till herr Svärd.

Jag vill sedan än en gång understryka, att regeringen och framför allt försvarsministern har ett alldeles särskilt ansvar i dessa ting. Råder det splittring inom regeringens egen partigrupp, kan inte gärna detta, just med tanke på regeringens ansvar, få tas till intäkt för att ingenting göres från regeringens sida för att finna utvägar att komma till rät-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

ta med problemet. En sådan utväg skulle dylika förhandlingar kunna bli.

Med dessa mycket korta reflexioner ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

Herr BOHEMAN (fp):

Herr talman! Av de båda föregående ärade talarna och i reservation nr 1 har understrukits den utomordentliga betydelse som det har haft för vår ställning utåt, att de fyra demokratiska partierna varit eniga om att bygga upp och vidmakthålla ett effektivt svenskt försvar. Jag för min del tror inte att den synpunkten över huvud taget kan överskattas. Det har varit ett styrkebälte under de år som gått sedan kriget, och det skulle vara en stor och djupgående missräkning, om inte detta styrkebälte skulle kunna bibehållas. Sannerligen är det också på sätt och vis både någonting märkligt och någonting som vi kan vara ganska stolta över att det försvar, som vi har byggt upp, varit av den art att det väckt både respekt och beundran i utlandet, eftersom det är åstadkommet av ett litet land med begränsade resurser. Det är sannerligen inte heller något tvivel om att vi allt fortfarande i den utrikespolitiska situation som råder behöver ett starkt och effektivt försvar.

Då man i utskottets utlåtande går in på de internationella förhållanden som inverkar på den fråga vi för dagen har att behandla, skall jag med få ord erinra om några faktorer i den internationella situationen, som synes mig ha betydelse för denna fråga.

De förhandlingar, som för dagen äger rum mellan stormakterna i Genève, är i själva verket inte ett tecken på någon internationell avspänning utan snarast motsatsen. De är framkallade av akuta svårigheter i den internationella situationen, som har uppstått genom krav på ändring i det modus vivendi, vilket hittills rått i vår världsdel, och de är föranledda framför allt därav att möjligheterna till en fortsatt sammanlevnad över huvud taget mellan stormakterna har

varit hotade i ett akut avseende. Vad man kan förvänta sig av dessa förhandlingar är, såvitt jag förstår, inte mycket mer än att man eventuellt skall kunna skapa ett nytt modus vivendi, som kan bestå några år. Att man skulle kunna åstadkomma en mera djupgående avspänning, ett avlägsnande av de motsättningar som för närvarande råder mellan stormaktsgrupperna, därtill förefaller mig utsikterna vara så gott som obefintliga eller i alla händelser utomordentligt små.

I samband med dessa förhandlingar och även i tidigare sammanhang har ju sedan länge nedrustningsproblemet stått på dagordningen, och därvidlag måste man väl konstatera att några som helst framsteg inte har gjorts. De minskningar i de ledande stormakternas personalstyrkor, som ibland basunerats ut såsom nedrustningsåtgärder, är helt enkelt resultatet av rationaliseringssträvanden och av en vapenteknisk utveckling, inte av någon nedrustning.

Att man vid konferensen i Genève skulle kunna komma till något resultat, som kan betecknas såsom ett nedrustningsresultat, förefaller ytterst osannolikt. De förhandlingar som ägt rum i fråga om atomvapen har inte visat att det finns någon gemensam nämnare när det gäller att ävägabringa ett förbud mot atomvapens användande, inte heller i fråga om åstadkommande av en begränsning av tillverkningen eller en kontroll över denna. Den enda punkt, där det åtminstone ännu finns vissa utsikter till en överenskommelse, är i fråga om ett inställande tills vidare av experimenten med kärnvapen, och det är väl på sätt och vis ganska naturligt att det är den punkt, där det finns vissa utsikter till överenskommelse. De två ledande stormakterna har ju i själva verket vid denna tidpunkt fyllt och överfyllt sina arsenaler med kärnvapen. De har väl dessutom i viss mån avslutat den experimentserie som de har planlagt. De små atomvapnen är nu så pass fulländade, att de i själva verket kan användas för snart sagt alla vapenbärare, vilkas storlek överstiger en vanlig kanons.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Därest en överenskommelse skulle träffas om kärnvapenexperimentens inställande, är det väl troligt att det kommer att åtföljas av vissa bestämmelser angående kontroll. Det sista förslaget, som här framlagts och som kanske är det förslag som man har de största utsikterna att enas om, är att inskränka upphörandet av experimenten med kärnvapen till sådana, som sprängs i atmosfären och undantaga sådana som sprängs under jorden eller ovanför atmosfären, detta av det skälet, att de som sprängs i atmosfären kräver de minsta kontrollanordningarna.

Det skall visst inte förnekas att ett sådant förbud mot kärnvapenexperiment skulle i vissa hänseenden innebära ett framsteg i den internationella sammanlevnaden — framför allt skulle det också i viss mån avlägsna hotet om den radioaktiva strålningen i fredstid — men jag vill betona att det inte innebär något som helst steg i nedrustningshänseende. Att ett beslut vid denna riksdag om vissa förberedande forskningar skulle på något som helst sätt inverka i ena eller andra riktningen på dessa internationella förhandlingar, den tanken innebär åtminstone enligt min mening att göra sig skyldig till en självöverskattning av ganska oerhörda mått.

Ett beslut att igångsätta vissa förberedande forskningar för att se om vi själva kan tillverka kärnvapen torde över huvud taget förefalla utlandet ytterst naturligt när det gäller ett land med Sveriges tekniska standard och utveckling. Jag har alltid haft mycket svårt att förstå varför det alls skulle behövas ett särskilt beslut i detta avseende. Jag tror att de flesta länder företar sådana forskningar utan att det på något sätt behövs ett särskilt beslut; forskningarna bekostas via de vanliga forskningsanslagen. Det avgörande är när statsmakterna i ett land fattar det politiska beslutet att använda forskningsresultaten för en viss vapentillverkning. Utan att dra några jämförelser i övrigt vill jag säga, att detta var

gången när presidenten Truman fattade sitt betydelsefulla beslut att starta en tillverkning av vätebomber i Förenta staterna, ett beslut som sedermera visade sig berättigat därför att man på rysk sida hade fattat motsvarande beslut ungefär samtidigt. Det amerikanska beslutet fattades naturligtvis på grundval av en viss forskning, som hade ägt rum, men avgörande var det politiska beslutet att igångsätta tillverkningen, och det fattades efter mycket stor tveksamhet och under olika meningar bland presidentens rådgivare.

På samma sätt förefaller det mig vara här. Att ett särskilt beslut fattas om forskning binder på intet sätt statsmakterna. Det rör sig endast om en beredskapsåtgärd för att, som herr Svärd uttryckte det, bevara regeringens handlingsfrihet.

Nu skall jag inte ett ögonblick förneka att jag för min del — och det vet de närvarande ärade kammarledamöterna — är övertygad om att utvecklingen i världen, den vapentekniska utvecklingen, omsorgen om vår alliansfrihet och insikten om nödvändigheten av att regeringen i sin hand och till sitt förfogande skall ha den kraftkälla som ett starkt försvar utgör, kommer att leda till att vi förr eller senare beslutar införliva taktiska atomvapen med det svenska försvaret, därest icke den internationella utvecklingen undergår en förändring som för närvarande inte kan förutses; men jag skall inte gå närmare in på den frågan. Jag inser till fullo, att det behövs tid och överväganden innan svenska folket och dess representanter kan ha bildat sig en slutgiltig mening i detta avseende. Jag inser till fullo att det är ett svårt avgörande, som bjuder emot för många aktningvärda människor. Jag tror emellertid att det kommer att bli oundvikligt. Utvecklingen i världen kommer att övertyga oss om det. I själva verket utgöres den kärnvapenfria zonen i Europa för närvarande endast av Sverige, Finland, Jugoslavien och Österrike. Alla andra länder i Europa kom-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

mer i ett krig att ha kärnvapen verkande från sitt territorium.

Men detta är som sagt ett annat spörsmål. Den fråga vi nu har att behandla gäller forskningsanslaget. Och jag kan för min ringa del inte förstå vad det är som bjuder så mycket emot i fråga om att bevilja detta anslag. Det är en enkel beredskapsåtgärd, en åtgärd som i utlandets ögon skulle te sig helt naturlig, efter vad jag tror. Jag kommer för min del att rösta för den reservation som förordar anslaget. Men samtidigt vill jag uttrycka en varm förhoppning, att överläggningar i frågan måtte komma till stånd mellan de fyra demokratiska partierna för att man skall kunna bibehålla den enighet, som vi väl ändå alla sätter ett så oerhört stort värde på.

Jag vill också uttrycka den förhoppningen att de politiska partier som ännu inte har fattat någon ståndpunkt i den här frågan måtte söka på det allvarligaste intränga i problemets alla sidor, så att det ställningstagande de slutligen kommer till blir baserat på verklig insikt, både om frågans vikt, om dess olika aspekter och dess innebörd.

Slutligen, herr talman, är det ju på det viset att det förs en oundviklig och alltmer intensiv debatt i vårt land angående den stora frågan, huruvida vi skall förse vårt försvarsväsen med de taktiska defensiva vapen, som många av oss anser vara nödvändiga. Det är i högsta grad önskvärt att denna debatt förs på ett så sakligt och passionsfritt sätt som möjligt. Så länge Sverige är ett alliansfritt land, och därom sluter ju den vida övervägande majoriteten av vårt folk upp, så länge det aldrig är fråga om någonting annat än rent defensiva vapen för försvar av vårt territorium och av vårt oberoende, bör också den debatten vara en rent svensk angelägenhet. Jag får måhända uttrycka den förhoppningen att regeringen, när tillfälle så erbjuder sig, ville för dem som har en annan uppfattning framhålla att i denna debatt har utlandet inte någonting att säga till om.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är villig att medge att det beslut som kammaren har att fatta här i dag inte formellt gäller anskaffandet av kärnvapen för det svenska försvarets räkning. Det är bara fråga om att ta ett första steg i en bestämd utvecklingsprocess som slutar framme vid atombeväpningen. Herrar Svärds och Bohemans anföranden nyss har visat kammaren att båda dessa herrar betraktar detta första steg bara som en övergångshistoria, att man enligt deras mening också skall ta det andra och även det tredje, om det finns något sådant. Högerreservationen, till vilken herr Boheman nyss anslöt sig, behandlar ju också huvudfrågan, den om anskaffningen, såsom det väsentliga i sammanhanget.

I denna huvudfråga är jag för min del inte beredd att ingå på någon närmare precisering av de skäl som varit vägledande för mig, när jag har tagit ståndpunkt, men jag kan göra en rent personlig deklaration i det fallet. Jag har inte blivit övertygad om att införlivandet av kärnvapen med den svenska krigsmakten skulle verka fredsbevarande, och jag har lika litet blivit övertygad om att en sådan anskaffning av kärnvapen skulle öka vår förmåga att bjuda motstånd vid ett eventuellt anfall utifrån. Enligt min mening skulle vi tvärtom i ett kärnvapenkrig bli oändligt mer underlägsna än vad vi kan bli i ett konventionellt krig.

Som jag sade, har jag inte någon anledning att gå in på hur jag har bildat mig den uppfattningen. Jag kan bara säga att den inte är grundad på några som helst känslor. Den är kanske framför allt förvärvad genom samarbetet med herr Svärd inom försvarsberedningen, där jag för min del startade med att sakna varje förutfattad mening på det här området, där jag efter hand allt mer blev betänksam inför de dubbeltydiga oklarheter som den militära ledningen och den militära och tekniska expertisen visade i sina föredragningar, och där jag slutligen blev över-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

tygad om att atombeväpningen inte är den riktiga lösningen på våra trygghetsproblem utåt. Herr Skölds bekanta bok har i det fallet inte rubbat min övertygelse, snarare förstärkt den.

Jag har, som jag sade, inte anledning att i dag gå närmare in på den frågan, eftersom det inte är den vi skall ta ställning till, formellt sett. Utifrån de utgångspunkter som jag alltså intar, är det självfallet att jag ansluter mig till dem som bestämt yrkar avslag på att ta det första steget på vägen mot atombeväpning. Jag förenar mig i det fallet med många inom utskottet som alltjämt är tveksamma men som ändå anser att det finns rådrum. Utskottet menar att de tekniska och vetenskapliga förutsättningar, om vilka det talades förra året, bl. a. i försvarsberedningen, alltjämt finns och att det därför inte är nödvändigt att nu forcera fram ett ställningstagande till förmån för forskningen, vilket ju ändock bara vore ett första steg mot någonting annat.

Vidare betraktar utskottet — möjligen till skillnad från herr Boheman — de pågående, för närvarande ajournerade, förhandlingarna i Genève om begränsning av atomvapenrustningarna såsom så viktiga att det knappast finns anledning för en småstat som Sverige att mer eller mindre störa dem genom att nu ta positiv ställning till en fråga sådan som denna.

I båda reservationerna påstås det att ett bifall till forskningsanslaget inte på något sätt binder oss för ett kommande positivt beslut i anskaffnings- och tillverkningsfrågorna. Jag påminner emellertid än en gång om att högerreservationens värdering visar att man åtminstone på det hållet inte är alldeles övertygad om att vi inte, om vi går med på detta anslag, även har en viss skyldighet att gå vidare. Majoriteten i utskottet har menat att en sådan skyldighet skulle uppstå, om man kostar på något hundrat miljoner kronor för forskning och experiment. Gör man det får man också tänka sig att det skall bli några resultat av de betydande kostnader som lagts ned. Enligt utskottets mening bör vi inte

för dyra pengar påbörja någonting som vi inte vet om vi över huvud taget vill eller kan fullfölja. Detta borde nog de, som talar så mycket om sparsamhet med statens medel, ha alldeles särskild anledning att besinna.

Jag avstyrker alltså för min del det förslag som föreligger om anslag till forskning på detta område.

Av samma skäl har utskottet avstyrkt den motion från högerens sida som gäller inköp av vapenbärare för atommateriel. Enligt utskottets mening har Kungl. Maj:t redan de befogenheter — kalla det gärna fullmakter — som är behövliga i en situation som den motionären åberopar, och utskottet betraktar det såsom alldeles onödigt att ge Kungl. Maj:t några direktiv om hur de befogenheterna skall användas. I högerens reservation sägs det dessutom liksom i motionen att man nu har kommit så långt att det inte längre projekteras några nya vapen enbart för konventionella behov. Jag vill göra kammaren uppmärksam på att herr Svärd nyss ändrade det uttalandet på det sättet att han sade att utvecklingen går i riktning mot ett upphörande av sådan projektering. Jag har inte mer att säga om de sakerna.

I den reservation, som folkpartiet och centerpartiet anslutit sig till och som grundar sig på en folkpartimotion, medges det att det finns rådrum, att vi kan dröja med att över huvud taget ge oss in på det här området. Reservanterna menar därför att riksdagen skall tillråda eller anmoda regeringen att ta initiativ till fyrpartiförhandlingar, bl. a. för att skapa enighet i denna speciella fråga.

Utskottet betraktar inte en sådan framställning som realistisk i nuvarande situation. Det förefaller vara rimligare att partierna själva vart och ett för sig försöker komma till klarhet om sin egen ståndpunkt och sin egen uppfattning. Dessförinnan kan ju förhandlingar mellan partierna inte tänkas ge något förnuftigt resultat. För egen del tror jag för övrigt inte att sådana förhandlingar kan leda till något resultat alls.

Herr talman! Jag yrkar alltså avslag på framställningen om ökat forsknings-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

anslag, jag yrkar avslag på framställningen om vapenbärare för atomstridsmedel, och jag yrkar avslag på den förflugna tanken att få till stånd någonting sådant som fyrpartiförhandlingar i denna fråga inom den närmaste tiden. Det innebär, herr talman, att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gillström konstruerar ett belopp, till vilket enligt hans uppfattning kostnaderna för en forskningsverksamhet av det slag vi nu diskuterar skulle komma att uppgå. Jag tillåter mig bara att fästa kammarens uppmärksamhet på att detta totalbelopp, om vilket herr Gillström talade, är en frihandskonstruktion från hans egen sida.

Jag tillåter mig dessutom att erinra om att praktiskt taget varje större beställning av försvarsmateriel som görs innefattar risker för felinvesteringar som är flera gånger större än den risk herr Gillström här har åberopat.

Till slut konstaterar jag bara, att alla har varit överens om att de kostnader, som ett forskningsarbete eller inköp utomlands av de vapentyper vi har föreslagit skulle dra med sig, skall rymmas inom den anslagsram om vilken enighet råder. Det är alltså icke fråga om några merutgifter för försvarsändamål. Det är fråga om ett annat sätt att använda de försvarsutgifter, om vilka vi är överens.

Herr GILLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att det finns någon anledning att pruta på mina kostnadssiffror. Jag vill erinra om att i den föreliggande framställningen från försvarets forskningsanstalt talas om ett begynnelseanslag på 2,8 miljoner kronor. Under de följande åren kan forskningen beräknas kosta 6 miljoner kronor per år. Men man säger, att det är mycket vanskligt att över huvud taget beräkna vad det verkligen kommer att kosta. Denna brasklapp är värd ett mycket högt pris, skulle jag tro.

Ger man sig in på denna forskning får

man nog också göra de anskaffningar av uranbränsle och tungt vatten m. m., som inte säkert kan köpas utomlands om de skall användas för militära ändamål. Det rör sig till sist utan tvivel om något hundratal miljoner kronor.

Herr Svärd sade, att kostnaderna skall rymmas inom den nuvarande försvarsramen. Det är i och för sig vackert tänkt, men jag vill bara erinra om vad generallöjtnant Ehrensvärd, f. d. arméchefen, som är en klok karl, skrev i Svenska Dagbladet, märkligt nog dagen efter det herr Skölds bok utkommit. Han skrev att om man skall tänka sig anskaffa atomvapen, måste man räkna med att kostnaderna måste läggas ovanpå den nuvarande försvarskostnadsramen. Detta uttalande får naturligtvis stå för hans räkning, men jag försäkrar att jag tror mera på hans omdöme än på herr Svärds.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Här har flera talare framhållit angelägenheten av att vi bevarar den nationella enigheten i försvarsfrågan. Såsom framhålles i reservation nr 1 har vi ju under två decennier kunnat glädja oss åt en sådan nationell enighet. Man säger där att det är en nationell tillgång, värd att slå vakt om. Jag kan helt instämma i dessa allmänna uttalanden. I följande kunde vi fatta ett beslut av genomgripande karaktär i försvarsfrågan, och vi kunde göra det i stort sett i enighetens tecken.

Enligt min mening hade vi också i år kunnat bevara den nationella enigheten i försvarsfrågan, om nämligen högern och de folktopinionärer som gjort framstötar i denna fråga hade avstått härifrån. Både högerpartiet och herr Boheman visste ju mycket väl att det inte fanns några förutsättningar att få regeringen med på att ta upp överbefälhavarens förslag i forskningsfrågan. Vi hade avgivit en klar deklaration redan

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

i november månad förra året i en debatt i andra kammaren och då framhållit att vi inte ämnade ta upp anslaget i statsverkspropositionen. Vi hade samtidigt tillkännagivit att inom det socialdemokratiska partiet skulle tillsättas en särskild studiegrupp under ordförandeskap av partiordföranden, statsminister Tage Erlander, för att förbereda partiets ståndpunktstagande i fråga om svensk atombeväpning. Hade man varit mån om att — i varje fall tills vidare — bevara enigheten, hade man avstått från denna framstöt, som ju inte har lett till någonting annat än den oenighet vi nu konstaterar. Herr Svärd och herr Bohe-
man hade kunnat avstå från motionerna utan att behöva ge avkall på sina bestämda uppfattningar om att det är nödvändigt att så fort som möjligt få fram en svensk atomvapenproduktion. Läget är ju nämligen, såsom även medges i reservationerna, att det finns ett råderum och att ett bifall till högerreservationen komme att mycket obetydligt, om ens någonting alls, kunna påverka tidpunkten för en eventuell vapenproduktion av det här slaget i landet. Forskningen är nämligen endast en del av ett mycket omfattande program. Det är naturligtvis en viktig del, men övriga delar av programmet är minst lika viktiga, och forskningen kan inte vara realistisk om den inte sker samtidigt med realiserandet av vissa andra delar av programmet. Det program jag talar om har ju ett alldeles direkt samband med det civila atomenergiprogrammet. Som jag har framhållit tidigare i diskussionen i kamrarna har det skett en förseening i det civila programmets förverkligande, vilket gör att det — precis som det står i folkpartiets och centerpartiets reservation — finns utrymme för uppskov.

I folkpartiets och centerpartiets reservation tas frågan om överläggningar mellan de fyra partierna i denna fråga upp. Vad man vill är att riksdagen skall uttala sig för att sådana överläggningar skall komma till stånd. Jag förstår tankarna bakom denna framstöt, och om det inte hade varit så att högerpartiet

så konsekvent hade drivit sin linje och driver den fortfarande, så kan det hända att förutsättningarna för sådana överläggningar hade funnits. Men när herr Hjalmarson under den tid då utskottet behandlade denna fråga kom till mig och frågade, om det fanns några förutsättningar för förhandlingar nu, meddelade jag efter några dagar, sedan jag hade talat med kollegerna i regeringen, att det inte fanns några sådana förutsättningar. Det är alltså riktigt som herr Svärd har sagt, att ett sådant besked getts.

Varför man skulle offentliggöra det på sätt som skett i reservationen förstår jag inte. Men det är riktigt att vi sagt att det för närvarande inte finns några möjligheter till förhandlingar. Det är emellertid alldeles klart att om det öppnas möjlighet för överläggningar även i denna fråga, så kommer självfallet initiativ att tas. Det initiativet kan regeringen ta. Det kan partiledningarna ta. Någon anledning för riksdagen att besluta om det kan jag inte anse att det finns.

Man säger, att det inte är fråga om ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om svensk atombeväpning eller ej. Nej, det är det inte. Överbefälhavaren har mycket klart sagt ifrån att vad han föreslår är medel till en viss grundläggande forskning, men han lägger inte fram något förslag om ett slutgiltigt ställningsstagande.

Visst skulle man kunna hålla isär ett beslut om forskning och övriga beslut som är nödvändiga för att få fram svenska atomvapen. Men nu är ju läget som alla vet här i denna församling, att även ett beslut om forskning möter ofantligt starka betänkligheter. Jag tycker nog att man inom högerpartiet hade kunnat respektera det, och man hade kunnat respektera det faktum att det inom det största partiet pågår studier av frågan för ytterligare kartläggning av hela problemställningen. Hade man velat bevara enigheten, hade man kunnat respektera detta.

Jag skall bara med några ord, utan att gå in på de direkta principfrågorna

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

redovisa de skäl, som jag har haft för att avslå överbefälhavarens framställning. Jag erinrar om de förhandlingar som pågår mellan de atombeväpnade stormakterna, förhandlingar som herr Boheman nyss omnämnde. Dessa förhandlingar påbörjades i fjol, och det är väl alldeles för tidigt att uttala sig om vad resultatet kan bli. Herr Boheman ansåg dem utsiktslösa. På båda sidor har man uttalat sig optimistiskt om möjligheterna till vissa överenskommelser. Vad de kommer att gå ut på, om det blir några, är väl framför allt beroende på de nu påbörjade förhandlingarna mellan utrikesministrarna och det eventuella statschefsmötet efteråt. Men förhandlingarna pågår, och man kan inte utesluta möjligheten av att de denna gång ändå kommer att leda till delresultat. Redan ett inställande av kärnvapenproven eller en begränsning av dem skulle vara ett väldigt framsteg med tanke på den situation som världen befinner sig i.

Det är mot denna bakgrund som det trots allt är förenat med ett inte så litet ansvar att gå till ett beslut i kärnvapenfrågan, även om beslutet endast gäller anslag till forskning. Ett sådant beslut skulle dock både här hemma och ute komma att uppfattas som ett steg mot svensk atombeväpning. Det kommer vi aldrig ifrån. Det internationella läget kännetecknas av misstänksamhet och misstro framför allt i allting som gäller kärnvapen. Vi bör därför enligt min mening vänta och se vad som kommer ut ur dessa förhandlingar, innan vi binder oss.

När man lyssnar på debatterna, slår en naturligtvis den tanken att det är möjligt att det bakom de olika uppfattningarna omkring det forskningsanslag, som nu diskuteras, ändå döljer sig väsentliga åsiktsskillnader om vilken betydelse atombeväpningen kan ha för vårt försvar. Framtiden får utvisa om motsättningarna är så stora att de inte kan överbryggas och om det verkligen är ödesbestämt att vi skall splittras i denna fråga.

Jag skall inte tillspetsa situationen, men det är en sida av problemet som jag

gärna vill säga ett par ord om. Det gäller den kritik som går ut på att regeringen genom att säga nej till forskningsanslaget i själva verket eftersätter nationella säkerhetsintressen. Jag kan inte finna att den kritiken är berättigad eller hållbar. Dels är det, som jag tidigare sagt, så att vi inte förlorar någon tid på ytterligare uppskov i fråga om beslutet, dels är det väl ändå på det sättet att de senaste decenniernas utveckling å vapenområdet gjort alla tidigare säkerhetsbegrepp föråldrade. Intet land kan i dag känna sig säkert — inte heller stormakterna, som är försedda med kärnvapen och fjärrgående raketer och robotar. Hela vidden av denna förändring är omöjlig att överblicka, och det låter sig absolut inte göras att med bestämdhet ange vilka krav som denna utveckling kommer att ställa på bevapningen av den svenska krigsmakten. Med hänsyn till denna utveckling är det naturligt att frågan om svensk atombeväpning aktualiseras av den svenska militärledningen.

Utvecklingen i världen kan också bli sådan att vi icke har något annat val, att det helt enkelt inte finns något annat säkerhetsbälte. Jag har för min del aldrig uteslutit denna möjlighet. Både i fjol och i år har jag sagt att frågan om vi skall skaffa oss sådana vapen eller inte tills vidare bör hållas öppen. Men jag har också framhållit, att vi, innan vi tar något avgörande steg, allvarligt måste pröva alla vägar som kan leda till en varaktigare trygghet och säkerhet än en allmän spridning av kärnvapen kan komma att innebära. Jag utgår alltså ifrån att det i detta läge i första hand måste vara ett svenskt intresse att kärnvapenrustningarna begränsas och att internationella överenskommelser om förbud mot att använda dessa vapen kommer till stånd samt att vi bör avstå från att fatta några som helst beslut, som kan uppfattas som steg mot en svensk atombeväpning.

Jag skall också, herr talman, bara med några ord beröra den fråga om vapenbärare som är väckt i en högermotion. Det som nu ger mig anledning att ta

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

till orda i den frågan är en passus i reservationen, där det heter, att materiel av detta slag skulle kunna inköpas utifrån utan att andra politiska villkor uppställas än sådana som vi redan godtagit. Denna passus har åstadkommit missförstånd, och jag kan inte förstå någonting annat än att denna formulering bara avser det självklara förhållandet att den materiel som vi skulle vilja köpa utifrån uteslutande skall användas för svenskt försvar och att den inte i någon form får gå vidare till ett tredje land, ty det är detta vi har förbundit oss till genom 1952 års avtal. Om det är detta man avser med denna formulering, är formuleringen alldeles riktig. Vi har nämligen inte accepterat och kommer inte heller att kunna acceptera några andra villkor. Vi avser självfallet inte att sätta åsido grundprinciperna för vår utrikes- och försvarspolitik och beskära vår handlingsfrihet genom att binda oss till några politiska villkor.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är mig först och främst angeläget att understryka att försvarsministern, när han beskrev de politiska villkoren för inköp av krigsmateriel utifrån — till vilka vi hade hänvisat — gjorde det på ett sätt som helt motsvarar hur vi hade fattat det hela. Den materiel det gäller får nämligen för det första icke reexporteras. För det andra skall den användas uteslutande för försvarsuppgifter, och för det tredje skall den kunna användas för sådana uppgifter, som vi kan bli förpliktigade till av Förenta Nationerna.

Låt mig emellertid där utöver, herr talman, för en gångs skull få uttrycka vad jag tänker och känner i ett mycket väsentligt avseende! Den enhet kring försvaret, om vilken alla här talat, är en tillgång. Vi har under arbetet i försvarsberedningen och då den politiska kompromiss träffades, som var förutsättningen för 1958 års försvarsuppgörelse, i praktiken visat vilket värde vi tillmäter denna enighet. Men, herr talman, det skall vara en enighet om någonting —

enigheten skall ha ett sakligt innehåll. Den får icke endast innebära att man skjuter allting som kan vara obehagligt eller påfrestande framför sig. Enigheten får inte bli en förevändning för att ingenting göra i en tid, då allting borde göras. Vi har beklagligtvis, sedan 1958 års principöverenskommelse om försvaret träffades, mött en tendens av den innebörden, att enigheten töms på sitt aktuella innehåll, inte bara i den fråga vi i dag diskuterar.

När försvarsministern här talar om att högerpartiet borde ha kunnat vänta och se, så tillåter jag mig erinra honom om att den politiska teknik, åt vilken orden »vänta och se» ger uttryck, uppfanns omkring sekelskiftet. Den är av rent sakliga skäl inte möjlig i den tid i vilken vi nu lever med dess mycket snabba utveckling på alla områden, inte minst på vapentechnikens område. Jag försäkrar försvarsministern att när vi har aktualiserat de frågor som vi har berört, så har vi handlat efter moget övervägande och i djup känsla av vårt ansvar. Vi har för vår del velat underbygga en framväxande enighet som ger sakliga resultat utan försening eller fördröjning.

Herr BOHEMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara i all korthet upplysa försvarsministern, att jag inte har väckt någon motion i denna fråga.

Försvarsministern uttalade att jag skulle ha framhållit att förhandlingarna i atomvapenfrågan i Genève inte skulle komma att leda till något som helst resultat. Jag betonade emellertid att jag inte ansåg det vara alldeles osannolikt att ett resultat kan nås i fråga om en begränsning av atomvapenproven. Där emot har det inte visat sig något tecken på steg i riktning mot vare sig förbud att använda atomvapen eller begränsning av deras tillverkning.

Vidare får jag kanske säga att det inte förefaller mig vara så oerhört viktigt om enighet nås i den nu föreliggande frågan. Vad som är det avgörande och det viktiga är att det kan nås enighet om den

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

stora fråga som ligger bakom. Jag kan inte hjälpa att jag allt fortfarande hyser en förhoppning om att den överväldigande majoriteten av svenska folket efter ett närmare studium också skall komma till den uppfattning, som jag och flera andra har kommit till. Man hoppas ju alltid att ens egen uppfattning skall komma att omfattas av majoriteten.

Jag vill slutligen säga att orsaken till att man i de kretsar, där man vill ha ett modernt försvar, kanske har reagerat kraftigare på sista tiden, är till inte ringa grad den omfattande agitation som bedrivits för att framtvinga ett beslut om att Sverige under inga förhållanden skall anskaffa taktiska atomvapen.

Herr PÅLSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till utskottets talesman, herr Gillström. Han betecknade vår reservation som en förflugen tanke. Jag undrar om det går an att beteckna en deklarerad önskan och villighet att få till stånd förhandlingar i en allvarlig fråga som någonting förflutet. Det förefaller snarare flugigt att låsa tankarna så att man inte ens kan gå med på en förhandling.

Jag tyckte nog att det uppstod en något ovidkommande träta mellan herrar Gillström och Svärd. Herr Gillström var nog i det sammanhanget litet vördslös, då han i kostnadsfrågan, som herrarna inte var riktigt eniga om, yttrade att uran och tungt vatten kommer att kosta en hel del miljoner därutöver. Ja, visst förhåller det sig så. Men kostnaderna här för kommer också den civila atomenergi-produktionen till godo. Dessa kostnader bör väl därför inte redovisas dubbelt utan bör väl fördelas mellan den civila och den militära sektorn. Jag tyckte sålunda att herr Gillströms yttrande på den punkten nog var något överdrivet.

Helt utan avsikt att öppna någon ny träta vill jag erinra herr Svärd om att mina funderingar kring det svar, som försvarsministern lämnade, kanske inte var alldeles obefogade. Jag skall inte försöka mig på att tolka försvarsministerns svar. Men det framgick ändå av vad han

yttrade enligt min mening ganska klart, att det kanske hade funnits någon möjlighet till fortsatt enighet, om inte högern hade drivit sin linje så hårt och konsekvent.

Nåja, jag skall inte pressa ut mer av det som yttrats. Jag är nog alltid mycket försiktig med sådana uppgifter, som lämnas under hand. Svaret har väl måhända i detta fall som så många gånger eljest blivit i någon mån beroende av dels frågans formulering, dels vem som frågade. Jag tycker att debatten här har lagts upp alldeles för brett. Det är ju dock i dag inte fråga om att ta ställning till den stora frågan. Det är nu endast fråga om att komma sams om denna förberedande forskning. Jag tycker det är ganska optimistiskt att här resonera om att det väsentliga är att man når enighet i den stora frågan. Vi måste väl först vara överens om att utreda problem, som ändå blir i viss mån avgörande för om vi kan nå enighet i den stora frågan.

Jag vill, herr talman, med detta konstaterande till sist än en gång hemställa om bifall till reservation nr 1, som jag tror tillgodoser en vettig lösning av detta spörsmål just i dagens läge.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om det tjänar mycket till att försöka uttolka skriften, när vi har skriften personligen närvarande i kammaren. Jag kan inte för min del tolka försvarsministerns uttalande på annat sätt än att han efter kontakt med sina regeringskolleger hade avvisat förslaget om partiförhandlingar i fråga om forskningsförslaget. Att sedan försvarsministern gjort en marginalanmärkning och förklarat att detta måhända i någon ringa mån hade berott på att högerpartiet tagit upp saken i ett tidigt skede, hänför jag helt och hållet till den omständigheten att den nuvarande försvarsministern ju varit partisekreterare en gång i tiden.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Svärd har också varit partisekreterare och är det fortfarande. Jag måste därför tolka situa-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

tionen så, att när högerpartiet och herr Svärd mycket hårt och konsekvent sedan flera år tillbaka driver frågan och är som enda parti färdigt med sin ståndpunkt, tjänar det inte mycket till att ta upp fyrpartiförhandlingar innan övriga partier — och jag kan här tala för det parti som jag själv tillhör — har kommit till egen klarhet.

Enigheten inom försvarsberedningen och naturligtvis även vid det stora försvarsbeslutet i fjol berodde på att vi höll frågan om atombeväpning borta från beslutet. Så långt var vi eniga. När man nu beklagar att denna enighet inte har kunnat hålla även i år, säger jag, att det måste bero på att högern — jag beklagar att jag oriktigt betecknade herr Boheman som motionär, och jag ber honom om ursäkt för det — gjorde denna framstöt och att det därefter inte fanns någon möjlighet till enighet. Detta visste herr Svärd, och då får vi väl utgå ifrån att framstöten var tillkommen för att främja högerns och herr Svärds mening, nämligen att vi skall ha svensk atombeväpning. Man utgick kanske också från den situation vi nu befinner oss i. Herr Svärd gnabbas ju gärna med sina borgerliga kolleger. Det kan bakom framstöten finnas någon tanke av herr Svärd att vilja tvinga fram ett ställningstagande åtminstone inom oppositionen.

Om vi vill nå enighet måste vi nog vara beredda att göra vissa offer, men det behöver inte vara något stort offer. Jag tror inte att man kunnat använda det uttrycket, om högern i år avstått ifrån framstöten och väntat på att folkpartiet, socialdemokraterna och centerpartiet, där diskussionerna pågår, hade kommit till större klarhet. Man hade kunnat vänta utan att därför på något sätt förhålla frågan om svensk atomvapentillverkning. Detta skall jag inte gå in på vidare. Jag är dock helt övertygad om att även om denna kammare vore fullständigt enig om att vi skulle utrusta vårt land med atomvapen, spelar det faktiskt liten roll om vi tar detta beslut nu eller väntar ett eller annat år.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Låt mig, herr talman, uttryckligen dementera försvarsministerns insinuation, att vi med våra sakframställningar i begränsade avsnitt av den stora frågan om det svenska försvarets utrustande med taktiska atomvapen skulle ha haft några dolda syften.

Vi har ansett det vara vår skyldighet att ta upp dessa två begränsade avsnitt, som enligt allas uppfattning inte har något direkt sammanhang med principfrågan, eftersom statsmakterna skall ha sin handlingsfrihet kvar i den stund, som jag hoppas skall komma snart, då alla de demokratiska partierna har vunnit klarhet. Jag tror det är ganska väsentligt att säga detta, och jag har för min del aldrig kunnat förstå att man i begränsade sakliga avsnitt skulle offra sin uppfattning för att nå skenet av en enighet som ingenting innehåller.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Efter denna replikväxling är det kanske inte så lätt att försöka anlägga några synpunkter. Jag har inte haft för avsikt att argumentera i sakfrågan om svenskt atomvapen eller inte. Jag tycker att det föreliggande utlåtandet knappast inbjuder därtill, och det är väl inte heller önskvärt med tanke på den arbetsmängd som riksdagen ännu har framför sig under dessa få dagar. Men jag skall erkänna att här är många saker sagda som kan fresta till att rent av provocera fram en sådan debatt.

Vad oenigheten rör sig om är de här 2,8 miljonerna, som skall tas av de 61 miljoner som annars skulle användas till luftförsvarsrobotar, och frågan om huruvida riksdagen skall besluta att vi skall få en fyrpartiförhandling för att härigenom få fram en snabb och om möjligt enig marschorder beträffande forskningens inriktning.

Det har här talats mycket om värdet av den samling som vi har haft omkring försvaret, och på den punkten har jag inte någon som helst avvikande mening. Så vill jag säga till herr Boheman att

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

det inte finns någon här som vill att vi skall uppträda på ett sådant sätt att denna enighet äventyras. Men som försvarsministern sade här tidigare, den värdefulla enigheten bland de fyra demokratiska partierna har varit möjlig därför att man samlats kring de väsentliga huvuddragen i försvarets utformning och avstått ifrån att ta upp atombombsfrågan. Vi närmar oss nu denna punkt i försvarsfrågan, som till sin räckvidd, sina konsekvenser och kostnader utan all jämförelse är den mest betydelsefulla och kring vilken fråga meningarna går så starkt isär. Meningsbrytningarna är, som vi i dag har fått uppleva, mycket starka inom riksdagen, och de är sannerligen minst lika påtagliga inom både partigrupper och allmänhet utanför detta hus.

Den allmänna debatten är förvirrad, och det tror jag till icke ringa del beror på att experter och militärer är så djupt oense både beträffande frågan om vad som är risker och inte risker och om vad som är lämpligt ur trygghetssynpunkt eller inte. Jag har väldigt svårt att förstå herr Bohemans yttrande, som om jag fattade honom rätt, gick ut på att det var bra som man på andra håll gjort satte i gång med diverse forskningar och sedan presenterade resultaten av dem när det var dags att sätta dem i användning. Detta kanske ger en naturlig förklaring till den situation som vår värld för närvarande befinner sig i. Jag tror att det skulle vara djupt olyckligt om det här fattades några som helst beslut, som inte bäres upp av en betydande opinion i vårt folk, och jag tror inte att det i denna fråga går att plötsligt säga till Sveriges folk att riksdagen nu har tagit ställning i atombombsfrågan och att sedan försöka upplysa och lugna denna opinion. Att göra så tror jag vore att gå den allra sämsta tänkbara vägen. Det får aldrig bli så att frågan om vi skall ha atomstridsmedel eller inte endast blir en fråga för militärer, regering eller riksdag. Även om regering och riksdag i sinom tid har att ta ståndpunkt och ansvar för detta, så skulle det vara uppenbart olyckligt om man inte har

folkmeningen med sig. Änskönt det i dagens läge bara är fråga om ett forskningsanslag, så är det, som herr Gillström sade, fråga om ett steg, som många knyter bestämda förhoppningar till och som andra är oroliga för och fruktar.

Försvarsministern har här framfört vad vi alla tidigare vet, att det pågår arbete för att få denna fråga närmare belyst, för att öka våra kunskaper om alla de många synpunkter och aspekter som kan läggas på frågan om ett svenskt atomvapen. Att i en sådan situation tänka sig att få till stånd fyrpartiförhandlingar för att åstadkomma en samling i denna fråga kan väl knappast vara realistiskt.

Samtliga reservanter anser, att om riksdagen nu ger pengar till förberedande forskning för konstruktion av atomstridsmedel har riksdagen därvid ingalunda bundit sig i sakfrågan. Vi har frihet att pröva och välja vår väg. Högerreservanterna går ännu längre. De säger att endast om vi säger ja till de 2,8 miljonerna har vi i realiteten handlingsfrihet i den stund vi måste bestämma oss. Det kan låta nog så bestickande, och denna argumentering är säkert värvande. Men, det är inte fråga om en forskning som gäller om vi *kan* framställa atomvapen, ty det vet både utlandet och vi att vi har de tekniska och övriga resurserna att göra, utan det är fråga om att få fram konstruktionsritningar färdiga att använda när så är lämpligt.

I detta hus får man snart erfara att det finns någonting som kallas etapphandlande. Ett steg på en inslagen väg leder så lätt till nästa, med återopande av logikens självklarhet. En avvikning från marschvägen mobiliserar olust för det icke alldeles rätlinjiga. Min mening är inte att kritisera att det är så. Men själva detta faktum är enligt min mening ett motiv för att riksdagen inte nu bör följa utskottet. Jag och flera med mig känner oss inte övertygade om att vi inte också i denna fråga får ett konsekvenstänkande som gör, att vi framdeles kan komma att så att säga halka in på ett farligt spår, utan att vi först

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

stannar och begrundar signalerna. Jag tror knappast jag tar fel, om jag säger, att någonting i den stilen fatkiskt är vad som föresvävar en del av dem, som har engagerat sig hårt för överbefälhavarens linje.

Det är visst och sant, att det utrikespolitiska förhandlingsmaskineriet mellan öst och väst inte ter sig särskilt löftesrikt. Det är ofattbara och svindlande risker, som gång på gång tas på ömse håll, ibland i en hysterisk prestigekänslighet för att rädda ansiktet, som kineserna säger. Att utsikterna till framgång för de besinningsfulla krafterna i en sån atmosfär blivit sämre, vill jag inte bestrida. Men dessa krafter finns i alla fall, de arbetar, och enligt min mening kan ingenting vara angelägnare än att stärka de krafterna. Det gör man enligt min tro inte med en ständig pessimistisk förkunnelse i fråga om de möjliga resultaten av dessa förhandlingar.

Vi har sett prov på en journalistik, som cyniskt går förbi alla framsteg i Genève och i Förenta Nationerna — sådana framsteg har ändå gjorts — men som direkt spekulerar i alla bakslag för att på det sättet bearbeta hemmaopinionen för en atomvapenupprustning. Denna ständigt och jämt återkommande pessimism, som går ut på att det hela är hopplöst, att uppkomsten av det tredje världskriget inte är något att tvivla på utan att det bara är fråga om tidpunkten för dess början o. s. v., innebar enligt min mening att man direkt bäddar för katastrofen.

Det var en amerikan eller en engelsman som sade: »De må gärna för mig sitta och förhandla till domedag, bara de därmed undviker kriget.» Däri kan man helt instämma. Även om dessa förhandlingar inte ger så värst mycket i resultat, och även om situationen kan verka trist och hopplös många gånger, är detta faktum, att förhandlingar ändå pågår, i sig självt ett värde. Jag tror att det är viktigt, att man i stället för att på detta sättet bidra till en allmän hopplöshet på olika sätt försöker att genom aktiva insatser hemma och ute förankra

mänsklighetens hopp i påtagliga realiteter.

Utskottsmajoriteten liksom departementschefen säger, att det är i vårt eget intresse att innehavet av kärnvapen inte får en större spridning. Utskottsmajoritetens nej till de begärda pengarna för forskning kan tolkas på det sättet, att vi inte är beredda att ge minsta lilla finger åt någonting, som på andra håll kan uppfattas på det sättet, att Sverige är färdigt för inträde i den exklusiva atomvapenklubben.

Det finns naturligtvis de som genmäler, att ett svenskt atomvapen gör varken till eller ifrån ifråga om den ohyggliga balansgången mellan kärnvapenlagren på olika håll och att några miljoner till den här ifrågasatta forskningen gör det ännu mindre. Men, herr talman, det är utan tvivel på det sättet, att man på olika håll mycket noga följer både vår atomvapendebatt och vad vi har för oss på detta område. Vad vi gör här i dag får en pådrivande eller en återhållande effekt på andra håll. Riktigheten i det påståendet bevisas väl bäst av att herr Hjalmarson i förra årets riksdagsdebatt framhöll — ett uttalande som man förresten energiskt har återkommit till många gånger — det lilla landet Schweiz som ett föredöme för hur ett annat litet folk än vi har handlat klokt och framsynt i detta läge. Ett bifall till reservationen och de rubriker som skulle följa i tidningarna efter ett sådant, skulle snart sörja för att uppgivelsens farliga förlamning griper omkring sig ytterligare och att flera kol skyfflas under pannorna.

Försvarsministern har här klart och tydligt givit oss besked om att det finns ett rådrum. Utskottsmajoritetens mening är att vi bör utnyttja det. När högerreservanterna säger, att man inte skall gå med på några onödiga förseningar, vill jag säga att i varje fall jag aldrig kan komma till den uppfattningen, att några förseningar skulle vara onödiga när det gäller en fråga, där så stora delar av vårt folk inte ännu hunnit bilda sig någon mening utan är i

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

trängande behov av ytterligare informationer och överväganden och där det gäller att bibringa människor den insikt som är nödvändig för att kunna ta ståndpunkt i denna fråga. Får vi inte detta rådrum i dag, är jag för min del rädd för att den första spiken är slagen i den enighet, som vi allihop, både anhängare, motståndare till och kallsinniga inför atombomben verkligen sätter ett mycket högt pris på.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till att så mycket av det, som jag förut tänkt säga, redan har sagts, avstå från att förlänga debatten. Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SIEGBAHN (s):

Herr talman! Atomvapenfrågan är onekligen en oerhört viktig fråga för vårt land och för hela mänskligheten. Det kan ju bli en fråga om liv och död för både oss och mänskligheten i övrigt. Det är därför inte underligt, att denna fråga har upptagit sinnena så som den gjort under de senaste åren i både Sverige och utlandet. Det är inte heller underligt, att debatten många gånger enligt min uppfattning har varit mycket känslobetnad. Så har varit fallet i alla händelser när det gäller dem, som varit motståndare till atomvapen, och främst då den organisation, som går under namnet AMSA. Det är kanske i och för sig inte så underligt att denna känslomässighet kommit fram. Människan har ställts inför en helt ny situation. Det är klart att det tar en viss tid, innan man kan välja vägarna och finna medlen för att klara de problem, man ställts inför. Jag betraktar det därför som ganska naturligt, att vi haft en relativt kraftig pacifistisk, försvarsnihilistisk tendens i den diskussion, som förts under ett par år.

Detta är kanske inget osunt tecken — som det på en del håll har sagts — utan ett ganska naturnödvändigt resultat av de stora frågor, som mänskligheten har ställts inför. Man får bara hoppas att diskussionen nyktrar till så

småningom, att den sakliga debatten kommer att vinna insteg och att man då kan kassera in det intresse, som debatten onekligen har tillförts från håll, där man kanske tidigare gjort uttalanden och intagit en ställning, som mera baserats på känslomässiga uppfattningar. Under den senaste tiden har en sådan mera rationell diskussion börjat föras i pressen och i andra offentliga sammanhang, vilket jag betraktar som värdefullt. Å andra sidan är det klart att denna debatt ännu inte nått sin kulmen. Ännu har meningarna inte ställts mot varandra på sådant sätt att man är redo att ta ställning vare sig i den stora principfrågan eller i den mindre detaljfråga som vi i dag har att besluta om.

Man kan naturligtvis ifrågasätta, om det inte hade varit möjligt att på ett något tidigare stadium komma fram till en saklig behandling av hela denna viktiga fråga. Jag vill inte här diskutera, om man hade kunnat göra det och orsakerna till att så inte varit möjligt. Jag kan blott beklaga, att man inte finner sig längre fram.

Läget är emellertid för närvarande, att man inom flera politiska partier tillsatt studiegrupper för att studera denna fråga. Det förefaller mig som om det skulle vara olyckligt att, innan dessa studiegrupper framlagt resultatet av sitt arbete och detta blivit föremål för debatt, i dag fatta ett beslut i en fråga, där man trots allt har olika meningar. Därför kan jag för min del heller inte rösta för reservation nr 2. Jag skulle, om detta hade varit tekniskt möjligt, helst ha velat att frågan uppskjutits till hösten, vilket dock är omöjligt. Jag är å andra sidan inte beredd att rösta för avslag, utan kommer för min del att avstå från att rösta.

Herr Gillström gjorde en del uttalanden som jag inte kan underlåta att ta upp. Han ansåg, att om riksdagen nu går med på det förslag som här föreligger om ett mycket begränsat anslag till forskning, skulle riksdagen därmed ha prejudicerat sitt ställningstagande i den stora frågan. Den uppfattningen är herr Gill-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

ström för övrigt inte ensam om, utan den har framförts i olika sammanhang. Även fru Wallentheim var inne på tanken att man här liksom skulle glida in i ett beslut. Herr Gillström hänvisade till de uttalanden som gjorts här av några högertalare, vilkas yttranden han ansåg ge belägg för att det fanns en risk för att riksdagen här så småningom skulle glida in i ett beslut även i den stora atomfrågan. Det tycker jag nog är ett ganska besynnerligt resonemang. Vi vet ju alla, att de högerrepresentanter som haft ordet i denna debatt är för atomvapen. Detsamma gäller väl också herr Boheman. Det kan alltså inte sägas att de genom sitt tillstyrkande av detta forskningsanslag prejudicerar sin egen uppfattning. Den uppfattningen finns ju redan hos dem. Herr Gillström har kanske missförstått innebörden i begreppet prejudicera. Det innebär att man binder sig på ett sätt som man i själva verket inte önskar göra. Jag måste verkligen fråga: Vilka är det som prejudicerar sin egen uppfattning här? Menar herr Gillström, som tydligen har den uppfattningen, att vi inte skall skaffa oss atomvapen, att han inte skulle kunna vara karl för sin hatt och rösta nej i den stora frågan, om han i dag skulle rösta för ett anslag till forskning? Jag vill verkligen fråga de övriga ledamöter som i dag är emot atomvapen, om de kommer att känna sig prejudicerade i sitt slutliga ställningstagande om man nu sätter i gång denna forskning. Nej! Men där emot kan väl de som ännu inte är på det klara med vilken ståndpunkt de skall inta i den stora frågan — det är många både i denna kammare och ute i landet — ha anledning att resonera så, att om man efter en noggrannare undersökning skulle komma fram till att även Sverige bör skaffa atomvapen, så har man åtminstone inte fördröjt detta beslut, om man i dag tillåter en viss forskning.

Detta förefaller mig vara en i och för sig inte orimlig och inte heller ovanlig tankegång. Både herr Gillström och andra har väl för övrigt ofta varit med om att sätta i gång olika utredningar,

utan att man därför på förhand velat binda sig för de resultat som utredningarna i fråga kunnat komma till. Det tycker jag är en analogi, som i viss mån gäller även i detta fall.

Ett visst uppskov, till i höst eller rent av till på nyåret, är kanske i och för sig inte allvarligt. Det är möjligt att ett sådant uppskov, som försvarsministern säger, inte skulle behöva medföra någon mer väsentlig försening av en eventuell framställning av atomvapen. Däremot blev jag litet mer orolig när försvarsministern i en replik sade, att ett uppskov på ett eller annat år inte skulle behöva medföra någon dylik försening. Jag ifrågasätter starkt riktigheten av ett dylikt påstående. Det får väl här inte röra sig om ett uppskov på mer än ett drygt halvtår eller något sådant.

Herr Gillström förklarade att han ännu inte blivit övertygad om värdet av atomvapen och att framför allt herr Svärds argumentation i försvarsberedningen inte kunnat övertyga honom. Det tog jag relativt lugnt, men jag blev något mer bekymrad när herr Gillström sade, att hans studium av den bok som jag har medverkat till, inte på något sätt påverkat hans uppfattning. Herr Gillström fällde även det märkliga yttrandet, att vi skulle vara oändligt mer underlägsna i ett atomkrig än i ett konventionellt krig. Det står då för mig klart, att ett fortsatt studium av denna fråga för många är både önskvärt och nödvändigt. Problemet är nämligen inte detta. Det är mycket möjligt att herr Gillström har rätt i sin uppfattning, att vi skulle stå oss sämre i ett atomkrig än i ett konventionellt krig. Men om frågeställningen vore så enkel, skulle vi inte här behöva ha så stora diskussioner. Kunde man med säkerhet säga, att vi genom att inte skaffa atomvapen inte heller skulle bli anfallna med sådana, ja, då kunde vi säkerligen räcka varandra handen. Men problemet är ju: finns det risker för att vi kan bli angripna med atomvapen, även om vi inte själva har sådana vapen? Och hela den frågeställningen har herr Gillström förbigått. Det är där vi har olika mening-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

ar. Men inte heller jag avser att nu ta upp det problemet till saksdiskussion; tiden är inte kommen för det. Inte heller herr Gillström ville ta upp en saksdiskussion, men han gjorde det ändå genom detta yttrande, som precis skär in i den stora huvudfrågan. Finns det risk för anfall med atomvapen mot oss i en situation, då vi inte själva har sådana vapen, är vi väl ändå överens om att underlägsenheten för vår del blir betydligt större än om vi har atomvapen. Men detta är som sagt en liten anmärkning vid sidan om; jag skulle inte ha tagit upp sakfrågan, därest inte herr Gillström själv hade gjort det.

Jag anser sålunda att man bör skjuta på denna frågas behandling, tills det blivit tillfälle att inom de politiska partierna och ute i landet ytterligare diskutera igenom den.

Däremot har jag litet svårare att inse bärkraften av det här framförda argumentet, att Genève-förhandlingarna och andra förhandlingar skulle vara ett särskilt motiv för att inte ta ställning till frågan. Jag kan inte tänka mig, att ett anslag till denna forskning skulle i någon som helst mån påverka diskussionerna i Genève. Inte heller kan jag inse att överenskommelse eller icke överenskommelse i Genève skulle påverka vårt intresse av att sätta i gång forskning på området. Ett beslut i Genève kan endast gälla frågan om kärnvapenprov, och man vet dessutom inte, hur länge ett sådant beslut kommer att gälla och iakttagas av de parter som eventuellt träffar det. Ett sådant beslut kan inte gärna vara avgörande för frågan, huruvida vi skall sätta i gång forskning på atomvapenområdet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag skall bara säga några få ord — jag är uppkallad av en del uttalanden som herr Svärd gjorde i sitt första inlägg i denna debatt.

Efter vanligheten fällde herr Svärd en rad kategoriska omdömen, som emellertid vid närmare granskning visar sig

ganska ohållbara. Han började sitt anförande med påståendet, att alla sakliga försvarspolitiska skäl talar för ett svenskt atomvapen. När chefen för marinen har uttalat en stark skepsis mot värdet av atomvapen i Sverige, måste det alltså enligt herr Svärd ha sin grund inte i sakliga synpunkter utan i någonting annat.

Herr Svärd sade vidare att det var honom obegripligt, att vissa vapen kunde betecknas såsom omoraliska. Jag skall inte ingå på någon moralfilosofisk debatt med herr Svärd. Men så mycket är klart, att under krigens historia sedan århundraden tillbaka vissa stridsmedel alltid har betraktats såsom omoraliska — ibland har man använt andra termer för att uttrycka samma sak: förkastliga, rättsstridiga o. s. v. I äldre tider gällde det förgiftning av brunnar och av vapen; från senare tid kan som exempel nämnas bakteriologisk och kemisk krigsföring, framför allt användningen av gas. Under första världskriget och åren därefter uttalades på många håll i auktoritativa församlingar, att användningen av giftiga gaser i krig måste fördömas såsom omoralisk och förkastlig. Under Korea-kriget beskylldes Förenta staterna av den kinesiska regeringen för att ha använt bakteriologiska stridsmedel. Beskyllningen var med all säkerhet ogrundad, men den väckte oerhörd indignation i Amerika. Och varför? Jo, tydligen därför att man ansåg det nesligt, förkastligt och fördömligt att använda bakteriologiska stridsmedel.

Jag skulle vilja ställa den frågan till herr Svärd: Om den militära expertisen skulle presentera ett förslag att införliva låt oss säga kolerabaciller med vårt försvarsväsen och som motiv åberopa, att det vore ett gott skydd för vårt lands oberoende, om vi kunde sprida kolera-baciller bland våra fiender, skulle herr Svärd då utan vidare säga, att det inte vore omoraliskt och förkastligt? Skulle han också då fälla omdömet, att sker det för att försvara vårt lands oberoende så är alla vapen moraliska?

Herr Svärd gjorde också det uttalandet, att det inte finns några utrikespoli-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

tiska aspekter på denna fråga. Jag tror att jag kan vederlägga honom med ett uttalande av herr Boheman, men jag väljer då inte ur herr Bohemans tal i dag utan ur det tal, som han höll under remissdebatten i år. Han förklarade där: »Det är också å andra sidan klart, att skulle en överenskommelse under betryggande kontroll komma till stånd i fråga om kärnvapenförsöken, är detta i och för sig redan ett så jättestort framsteg för att återställa förtroendet, att detta kan förändra hela bedömningen.» Det var alltså herr Bohemans uppfattning i januari månad, att en framgång vid Genevokonferensen angående atomvapenproven kunde förändra hela hans syn på frågan om svenskt atomvapen.

Till skillnad från herr Boheman tror jag — såsom någon redan har sagt i denna debatt — att om Sverige ginge in i atomklubben som fjärde stat, skulle det väcka en ganska stor uppmärksamhet. I själva verket har man ett starkt intryck från debatterna om kärnvapenprovrens inställande, att ett av huvudmotiven för yrkandena om inställande av proven just är att dessa vapen inte skall spridas bland alla länder, såsom försvarsministern redan tidigare i dag har framhållit. Under sådana förhållanden kan ju inte dessa förhandlingar vara utan betydelse för det problem som vi här behandlar, och i själva verket har man ju kommit ett stycke på väg. Det är inte alls så utsiktslöst att det blir ett resultat av dessa förhandlingar om inställande av atomvapenprov. Det uttalades i pressen häromdagen, att när man nu gjorde några veckors ajournering var läget femtio mot femtio att en överenskommelse skulle nås i frågan.

Herr Boheman ansåg att frågan om tillverkning av kärnvapen borde ha överlämnats till underordnade myndigheter, alltså mörkläggas, och att den inte alls behövde göras till föremål för något regeringsbeslut eller något offentligt beslut över huvud taget. Jag vill gentemot detta säga, att herr Boheman helt missuppfattar, hur vi betraktar den svenska demokratin. Vi anser inte att det är förenligt med svenska demokratiska

grundsatser, att en så viktig sak som denna avgöres under mörkläggning och att underordnade myndigheter smusslar med den.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fälla något värdeomdöme om hans excellens utrikesministerns uttalanden. Jag skall bara nöja mig med att konstatera, att jag i mitt första inlägg hävdade, att utgången av de maktpolitiskt betingade förhandlingar, som för närvarande pågår rörande ett eventuellt inställande av proven med kärnvapen, icke kan komma att påverkas av ett beslut här i dag att igångsätta forskning för ett framtida framttagande av atomvapen, och inte heller av att vårt land beslutar sig för att i sin försvarsorganisation införliva en laddningstyp, som är konventionell i samtliga stormaktsarméers utrustning och som genom dem förmedlas till en lång rad europeiska och utomeuropeiska stater.

Självfallet kan utrikesministern på den punkten ha en annan uppfattning än jag, men jag föreställer mig att utrikesministern inte med någon större grad av säkerhet kan företräda denna sin uppfattning. Det bör kanske erinras om att dessa taktiska atomvapen, som vi nu diskuterar, är så konventionella att man till och med demonstrerar dem vid manövrer i närvaro av representanter för främmande länders krigsmakt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att herr Svärd i sin replik talade om någonting annat än jag har talat om. Vad jag tog upp var hans kategoriska uttalande, att denna fråga inte har någon utrikespolitisk aspekt.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Anmälades utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 241, till Koningen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1958 och 1959 vid dess tionde ordinarie möte fattade beslut.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställa

i utlåtande nr 5 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.44.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 14 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet jämte motioner i atomvapenfrågor.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Alltsedan frågan om atomvapen i Sverige blev aktuell har jag haft min ståndpunkt klar, nämligen att om vi vill hålla vårt försvar starkt så måste vi följa med i den vapentekniska utvecklingen, vi måste med andra ord skaffa oss även kärnvapen. Eller för att använda den terminologi som försvarsministern begagnade före middagsrasten: vi har inget annat val.

Nu är det emellertid inte fråga om att anskaffa atomvapen. Jag skall därför inte här ange de för mig bestämmande argumenten därvidlag. Genom det beslut, som i dag skall fattas, tar vi ju ingen

ställning till frågan, om vi skall ha atomvapen eller inte. Frågan, om vi, såsom någon sade, nu skall hoppa in i atomklubben föreligger inte, utan i dag är endast frågan om forskningen aktuell.

I statsutskottets utlåtande nr 97 gör utskottets majoritet gällande att man genom ett beslut om forskning skulle binda statsmakterna i deras handlingsfrihet då det gäller att ta ställning till själva saksfrågan. Jag måste säga att jag har mycket svårt att förstå det resonemanget. Verklig handlingsfrihet får man väl först då man har olika alternativ att välja mellan. Dessa olika alternativ kan vi få först sedan vi har genomfört det forskningsprogram som det här är fråga om.

Det säges vidare i utskottets utlåtande att den avvaktande hållning, som vi hittills intagit, är ägnad att utåt understryka den vikt som vårt land fäster vid ansträngningarna att få till stånd internationella överenskommelser om kärnvapenprovens upphörande samt om begränsningar i produktionen av dessa vapen. Frågan är väl emellertid, om man kan fästa särskilt stor vikt vid de förhandlingar som förts om den saken. Hans excellens herr utrikesministern har visserligen nyss framhållit att de enligt hans förmenande kan vara av ett visst värde. För min del tror jag emellertid att de förhandlingar, som nu pågår, inte kan

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

komma att spela någon nämnvärd roll för frågan om hotet från kärnvapen i framtiden. Jag tror nämligen att så länge kärnvapen över huvud taget finns, så länge är också internationella överenskommelser rörande deras användning eller ett förbud mot användning helt värdelösa. En fullständig trygghet emot användningen av kärnvapen kan man enligt min uppfattning inte få förrän den dag då mänskligheten är mogen att helt avskaffa kriget såsom en metod att lösa tvister mellan nationerna. Då men inte förr kommer mänskligheten att kunna befrias från hotet från kärnvapnen. Internationella överenskommelser om att inte använda kärnvapen är däremot såvitt jag förstår värdelösa så länge kärnvapen finns på många olika håll i världen och så länge man riskerar att ett krig kan bryta ut.

Det har här sagts att ett uppskov nu med ett beslut om forskning inte skulle vara till någon skada. Men det gäller väl i detta fall liksom eljest att om man sätter i gång senare så blir man färdig senare, såvida man inte har möjlighet att i någon mån forcera arbetet. Det är klart att en viss fördröjning kan kompenseras genom ett forcerat arbete, men nog vore det väl bättre att sätta i gång så snart som möjligt och på det sättet få ett resultat färdigt så fort som möjligt.

Jag skulle därför för min del, herr talman, helst ha sett att vi i dag kunde ha fattat ett positivt beslut om att forskning skulle igångsättas. Emellertid anser jag också att det är ett viktigt önskemål att den enighet bevaras som hittills har rått mellan de fyra demokratiska partierna i fråga om försvaret. Det har sagts här av bl. a. försvarsministern att vi skulle ha haft kvar den enigheten, om inte från höger och folkpartiets håll hade framlagts nya förslag. Det kan väl ändå inte vara rimligt att ge den innebörden åt begreppet enighet att nya förslag eller nya idéer inte får läggas fram. I så fall skulle ju enigheten endast innebära att man konserverade det som man en gång bestämt sig för.

Mig förfaller det resonemanget vara i högsta grad reaktionärt. Enigheten får

naturligtvis sin betydelse av att det kan vara olika meningsriktningar, som har gjort sig gällande, men att man sedan genom förhandlingar och genom ömsesidiga eftergifter når fram till en enighet, precis som man gjorde då man åstadkom den enighet som nu vid flera tillfällen har åberopats.

Jag skulle därför, trots vad som här har sagts om svårigheterna att nu få till stånd förhandlingar mellan de demokratiska partierna i fråga om forskning rörande atomvapen, herr talman, likväl vilja vädja till försvarsministern att söka få till stånd sådana förhandlingar. Jag tror att detta skulle vara av största värde för det gemensamma arbetet för det, som i alla fall intresserar oss alla, nämligen att hålla vårt försvar starkt och effektivt efter måttet av våra krafter. Den som har möjligheterna att här kunna ta ett initiativ är främst herr försvarsministern, och jag tillåter mig, herr talman, att vädja till försvarsministern om att begagna dessa möjligheter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen nr 1.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! De som talat för de borgerliga partierna har upprepade gånger framhållit, att vi skulle ha enighet i försvarsfrågan och att denna enighet nu måste utvidgas till att omfatta även anskaffande av en svensk atombomb. Men fanns det och finns det alltså enighet om den senast träffade uppgörelsen i militärfrågan? Nej, det fanns ingen sådan enighet. För det första vände sig vårt parti emot denna uppgörelse, för det andra utlöste uppgörelsen i militärfrågan stort missnöje bl. a. inom socialdemokratien, vilket ju kommit till uttryck även i riksdagen i motioner från många socialdemokratiska riksdagsledamöter, som har hävdat att man måste riva upp den senast träffade uppgörelsen i militärfrågan. Så ligger det till i verkligheten med talet om enighet i militärfrågan. De som här talar om enighet i denna fråga bär givetvis falskt vittnesbörd.

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

I fråga om atombomben är splittringen ännu större. Det finns nämligen en förkrossande folkmajoritet i vårt land, som bestämt vänder sig mot planerna på att anskaffa en svensk atombomb. Detta vet de som här talar för de borgerliga partierna, och det är bl. a. utifrån denna vetenskap som de utformar sin strategi. Huvudelementen i den strategi man har utformat är för det första att överrumpla folket och genom odemokratiska metoder ställa det inför fullbordat faktum, för det andra att nu omedelbart vidtaga avgörande åtgärder i syfte att få fram en svensk atombomb och ställa riksdagen, regeringen och folket återigen inför fullbordat faktum. Den borgerliga atombombsstrategien fyller uppgiften att torpedera vårt lands alliansfria utrikespolitik, och i sammanhanget bör nämnas, att vad man anser vara avgörande för att övervinna folkmajoritetens motstånd är att splittra socialdemokratien och dela upp den i två läger i denna mycket viktiga fråga — märk väl, att även detta utgör ett element i den borgerliga strategien i den här frågan. Jag tyckte nog att försvarsministern i sitt tal gav uttryck för en viss vacklan, som naturligtvis underlättar för de borgerliga att uppnå vad de avser med sina spekulationer.

Man säger från borgerligt håll att vad vi skall ha i vårt land är en taktisk, för defensivt bruk användbar atombomb. Herr Boheman bland andra har talat om detta. Jag skulle vilja hemställa att herr Boheman, som under sin korta tid här i riksdagen hunnit hålla flera atombombstal, nu inför denna kammare skulle vilja förklara vad skillnaden är mellan en taktisk och en strategisk atombomb. Förklara vidare inför denna kammare, herr Boheman, var vi skall fälla dessa s. k. taktiska atombomber! Jag ber Er vidare ge besked om, var i detta land prov med atombomber skall verkställas. Det är upplysningar som svenska folket har rätt att kräva bl. a. från riksdagens talarstol.

Tidigare i dag röstade alla de borgerliga partierna mot trygghet för majoriteten av vårt folk på ålderdomens da-

gar. Och märk väl, att precis samma dag uppträder de tre borgerliga partierna på gemensam linje när det gäller atombomber. I verkligheten kräver de, att vi skall skaffa atombomber här i vårt land. Det innebär att man tidigare i dag har röstat mot trygghet på ålderns dagar och att man senare samma dag går fram på en linje, som avser att förgifta majoriteten av vårt folk. Ja, högern har i motionen och i reservationen framhållit, att riksdagen måste besluta om åtgärder att framställa atombomber. Nå, det heter ju inte precis så i reservationen, men sådan är den verkliga innebörden av det krav man har framfört.

Centerpartiet och folkpartiet menar att frågan skall avgöras genom förhandlingar mellan vad de kallar »de demokratiska partierna». Det innebär, märk väl, att dessa partier markerar hur de vill mörklägga denna stora fråga. Det innebär i verkligheten att man beträder vägar, där man trampar demokratien under fötterna. På tal om »de demokratiska partierna» vill jag göra ett litet påpekande. Jag vet ju inte vem som efter krigsåren hittade på dessa politiska floskler om »de fyra demokratiska partierna», men nog måste det väl när vi i dag behandlade tjänstepensionen framstå som klart, att de tre borgerliga partierna i denna elementära fråga inte höll måttet. Det har de bevisat i dag.

Nu åberopar de återigen demokratien, men samtidigt vill de inte att folk skall ha ett dugg att säga till om i denna avgörande fråga. Varför vill ni inte ha en folkomröstning i kärnvapenfrågan? Jo, därför att ni på förhand vet, att ni skulle lida ett förkrossande nederlag. Det var naturligtvis i känslan härav som herr Boheman i sitt anförande bl. a. undrade, varför det alls skulle behövas ett beslut av riksdagen i denna fråga och varför inte underordnade myndigheter kunde fatta beslutet.

Herr Boheman är ju en gamma diplomat. Men han söker likväl blunda för världspolitiska fakta. Han sade, att ingen skulle lägga sin näsa i blöt, om Sverige skaffar sig kärnvapen. Begriper inte herr Boheman, att vi är en del av

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

världen och att anskaffandet av atom-bomber i vårt land skulle vara en politisk manifestation, som automatiskt skulle utlösa kommentarer och reaktioner av skilda slag i andra länder? Man skall inte försöka inbilla svenska folket, att denna fråga kan slitas loss från sitt världspolitiska sammanhang. Herr Boheman försökte göra det, men detta försök är på förhand dömt att misslyckas.

Herr Boheman väntar sig inte några resultat av de pågående förhandlingarna i Genève. Han målade världen i mörka färger. Jag tror ju, att herr Boheman alltför mycket slukat det amerikanska utrikesdepartementets syn på dessa problem. Saken är ju nämligen den, att förhandlingar pågår, och folkens stora fredsoption har hittills kunnat hindra uppkomsten av ett storkrig. Den saken är obestridlig. Den kan inte heller herr Boheman förneka. Följaktligen — den pessimistiska syn han hade på dessa problem håller inte streck. Förhandlingar är en integrerande del i förhållandet mellan staterna, och att anslå sådana toner som herr Boheman gjorde är dömt att misslyckas.

Men hans framställning fyller ju en speciell uppgift. Herr Boheman behöver en mörk bakgrund för sin och de borgerliga partiernas atombombspolitik. Men herr Boheman och hans medbröder kommer att få uppleva många besvikelser! Nu kommer det inte längre att lyckas med taktiken att mörklägga frågan, och nu går det inte med metoden att låta frågan avgöras av fyra partiledare, ty nu är folket vaksamt, och man vet att det gäller liv eller död.

Herr Osvald talade före mig. Jag erinrar mig klart, att han var den förste i denna kammare som mycket kavat steg upp och hävdade att vårt land skulle överge den alliansfria utrikespolitiken och ansluta sig till atlantpakten. I dag sade han här i talarstolen, att i fråga om atombomben har vi inget annat val än att skaffa den. Eftersom han tidigare sade, att vi inte har något annat val än att gå in i atlantpakten, bevisar det att det finns ett intimt samband mellan

anhängarna av att vi skall ansluta oss till atlantpakten och anhängarna av att vårt land skall skaffa egna atombomber.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr BRANTING (s):

Herr talman! Det kan ju vara sant att mycket är sagt i denna debatt. Det återstår dock kanske några frågor att beröra litet närmare.

Jag kan inte underlåta att — liksom den föregående talaren för övrigt — återkomma till herr Bohemans yttrande här, särskilt med tanke på den pessimism som han utvecklade. Vi hörde ju nyss i kvällsnyheterna uppgifter från testförhandlingarna mellan makterna, som gav vid handen att viktiga framsteg syntes ha gjorts. Kommentatorn anförde givetvis alla naturliga och kloka reservationer, men man kan inte bortse från att saken ändå har rört sig framåt på ett mycket glädjande sätt. Jag tror att det sammanhänger med att införandet av atomvapnen har lett till en stark fruktan inom de stora makterna för ett nytt krig, en fruktan som blivit en ny faktor i den internationella politiken. Man har givetvis alltid haft en sådan fruktan, men jag tror att den aldrig har varit så stark som nu.

Beträffande de internationella faktorer, som också är att beakta i detta sammanhang, vill jag för min del hänvisa till att *arbetarrörelsen* i flera stora länder har intagit en sådan hållning, att man kan se hur dess krafter mobiliserar sig för att göra motstånd mot atomvapnen och för att försöka komma till rätta med det fruktansvärda hot mot hela mänskligheten som dessa vapen innebär.

Det är för övrigt inte bara de pågående diplomatiska förhandlingarna på högt plan, som man har att räkna med. Jag tänker t. ex. också på en sådan framtida möjlighet som att labourpartiet i England skulle vinna en valseger vid de inte alltför långt avlägsna nyvalen där, vilket jag för min del tror måste kom-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

ma att medföra ett nytt, mera hopp-
ingivande läge också på atomvapenom-
rådet.

För min del har jag redan vid flera
föregående tillfällen sökt klargöra min
inställning till atomvapenfrågorna. Jag
menar, att det skulle vara en *dårlig*
och *brottslig* åtgärd att utrusta vårt
försvarsväsende med atomvapen. Därför
vill jag inte heller vara med om några
förhandlingar eller någon tanke på att
anslå medel till förberedelser för an-
skaffande av atomvapen.

Varför skulle det enligt min mening
vara dårligt ur ren försvarssynpunkt
att vidta en sådan åtgärd? Jo, åtgärden
skulle ju icke på något sätt medföra en
ökad trygghet, enligt mitt sätt att se,
utan tvärtom utsätta land och folk för
oöverskådliga faror. Jag tänker därvid-
lag inte i första hand på det naturliga
resonemang, som en eventuell fiende
skulle kunna föra, nämligen att den som
griper till atomvapen må med atomvapen
förgöras. Jag tänker mera på det ansvar
som vi ådrar oss själva och de faror
som vi därvidlag utsätter oss för genom
att komma i det fruktansvärda läget att
med hjälp av dessa nya vapen åstad-
komma ohygglig ödeläggelse av vårt
 eget land.

Jag tycker att man i den föregående
debatten inte tillräckligt tagit upp den
synpunkten, att när det gäller ett litet
land som vårt skall dess försvar ju föras
väsentligen inom det egna landets grän-
ser. Det blir ju i detta sammanhang
en mängd problem, som man måste över-
väga. För mig förefaller det fullkom-
ligt orimligt, att vi skulle kunna begagna
oss av atomvapen exempelvis för att
fördriva en fiende, som har ockuperat en
svensk stad eller ett svenskt samhälle.
Det skulle vara en fullkomlig orimlighet
och ett brott att göra någonting sådant.
Över huvud taget är det väl på det sätt-
et, att denna problematik gestaltar sig
på ett helt annat sätt när det gäller
stormakterna, som tänker sig att föra
sina krig och lägger upp sin strategi
på det sättet, att man skall begagna de
stora avstånden.

När Truman på sin tid anbefallde att

atombomber skulle fällas över de ja-
panska städerna — ja, det gick väl an
på den tiden, då det inte fanns några fa-
ror för repressalier och framför allt då
det gällde att fälla dessa bomber tusen-
tals mil från det egna landet, borta på
andra sidan av Stilla oceanen. Det är
väl ingen som tror att Truman eller nå-
gon annan amerikansk president skulle
ha anbefallt fällande av atombomber,
om händelserna utvecklat sig på det sätt-
et, att japanerna hade ockuperat vissa
delar av Kalifornien. Är det någon män-
niska som tror att Truman i ett sånt
läge skulle ha anbefallt fällande av Hi-
roshimabomber över San Francisco? Na-
turligtvis inte!

Det är därför som problemen ställer
sig helt annorlunda för de små makter-
na, som bara har att försvara sitt eget
område, som inte avser att göra någon-
ting annat och inte bygger upp sitt för-
svarsväsen på annat sätt, än för de stora
makterna, som har medel och möjlighe-
ter att planlägga och hittills också plan-
lagt sin strategi på det sättet, att man
skall försöka slå hårt långt borta från
hemlandet.

Det kanske finns de som säger: »Ja,
men vi kan använda dessa atomvapen
i sjökriget; vi skall försöka skjuta ut
över Östersjön så långt vi kan, när
fienden befinner sig där.»

Jag återkommer i så fall till en sak,
som jag från denna talarstol förut be-
rört, nämligen att vi måste tänka på
effekterna av ett atomkrig i Östersjön.
Det är fullständigt livsnödvändigt för
vårt land och för övrigt för alla de län-
der, som ligger kring detta inhav med
sin grunda botten och med sina små
möjligheter att få in friskt vatten från
de stora världshaven, att något atom-
krig där icke kommer till stånd. Det är
tyvärr att befara, att ett krig i våra ba-
liska nejder skulle kunna förvandla vår
Östersjö till *ett dött hav*. Jag efterlyser
för övrigt närmare studier över hela det-
ta problem, som är av sådan enorm be-
tydelse.

Jag sade i början av mitt anförande
att jag anser atomvapnen för opraktiska,
ja, dårliga försvarsvapen, icke läm-

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

pade för oss, och jag menade också att det skulle vara *brottsligt* — jag tvekar inte för det stora ordet — att använda dem över huvud taget, och att använda dem också inom vårt försvar.

Det har inte talats mycket i dag om effekten av atombombardemang. Jag skall inte ingå på detta ämne, ty det skulle kunna synas vara att måla sådana bilder, som ligger utanför den s. k. sakliga debatten. Å andra sidan förefaller det mig att vara ett bedrägeri mot befolkningen att bagatellisera verkningarna av atomvapnen, sådana vi känner dem från vad som skedde i Japan. Jag vill för övrigt erinra om den förklaring, som nyligen har kommit från japanskt håll, enligt vilken man, efter vad man har varit med om, *aldrig* kommer att införliva sådana vapen med sitt försvar.

Jag yttrade att det skulle vara brottsligt att använda A-vapen. Ur vilka synpunkter? Ja, det skulle väl vara brottsligt av samma skäl, som man förut ansåg det vara ett brott mot folkrätten att använda giftgaser — bara med den skillnaden att effekten av den radioaktiva strålningen och de radioaktiva partiklarna är mycket större, mycket fruktansvärdare än de gifter vi hittills har känt till med hänsyn till att deras verkningar sträcker sig över generationer. Det skulle nu vara en krigsförbrytelse att återigen använda atomvapen, det skulle också vara brott mot mänskligheten med hänsyn till vapnets verkningar mot icke-krigförande, mot barn och civilbefolkning, allt i en omfattning som vi väl känner till.

Man kanske kan tala överlägset om denna karakteristik av atomvapnen såsom någonting brottsligt, därför att man menar att där det inte finns någon åklagare, där behöver man inte bry sig om denna invändning. Men det kommer väl kanske — om den stora olycka skulle inträffa att allt detta skulle bli verklighet — också en *dag efter*, försävt det inte går så som professor Osvald här har förutspått, nämligen att allt liv på jorden utplånas. Men jag antar ändå, att det kanske kan bli så många över-

levande, att man får möjligheter att anställa ett räfst- och rättarting med dem, som då blir hållna för skyldiga härtill på ett eller annat sätt. Jag är övertygad om att det då *icke* kommer att finnas några skyddsrum för dem.

Det är här fråga om, herr talman, ett anslag till viss atomforskning. Det vore väl oändligt mycket riktigare och klokare — om man nu vill tänka sig ett speciellt anslag i detta sammanhang — att inrikta forskningen på hur vi skall undgå farorna och oskadliggöra effekten av avfallsprodukterna vid atomkraftens fredliga användning. Det vore en insats till förmån inte bara för oss själva utan för hela mänskligheten.

Herr talman! Jag ansluter mig till utskottets yttrande. Jag kan ju inte precis finna, att dess motivering sammankommer med den motivering jag här anfört, men jag ansluter mig som sagt likväl till utskottets slutsatser.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten I a, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i denna punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svärd* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 97 punkten I a, röstar

Ang. ökad forskningsverksamhet inom atomområdet, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 18.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i punkten I b hemställt.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen enligt de beträffande punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Pålsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Pålsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 97 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Pålsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Pålsson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 40.

Därjämte hade 17 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende på punkten III, yttrade nu vidare herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Därpå gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svärd* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 97 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att

Ang. personalvårdsorganisationen inom försvaret

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 194;

Nej — 15.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1959/60 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Ang. personalvårdsorganisationen inom försvaret**

I propositionen nr 110 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels fastställa av departementschefen förordad personalförteckning för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med nämnda budgetår, dels ock till Försvarets personalvård: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 980 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Kronstrand* och *Nord* (I: 443) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II: 549), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 110 under punkt 1 c, Försvarets personalvård: Avlöningar, med avslag på de i propositionen föreslagna nya befattningarna, måtte anvisa ett häremot svarande lägre belopp än som föreslagits av Kungl. Maj:t,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sigfrid Larsson m. fl.* (I: 444) och den andra inom andra kammaren av herr *Onsjö m. fl.* (II: 550), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 110 måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag angående personalförteckning och avlöningsstat för försvarets personalvård samt det äskade särskilda förslagsanslaget av 980 000 kronor till Försvarets personalvård: Avlöningar,

2) besluta, att nuvarande personalvårdsorganisation inom försvaret måtte bibehållas samt härför anvisa för budgetåret 1959/60 ett förslagsanslag av 738 000 kronor med bemyndigande för Kungl. Maj:t att enligt gällande principer fördela detsamma på fjärde huvudtitelns avlöningsanslag,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wachtmeister* väckt motion (II: 534).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 443 och II: 549, I: 444 och II: 550 samt II: 534, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga,

a) fastställa i punkten införd personalförteckning för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

b) fastställa under punkten införd avlöningsstat för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 980 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Pålsson*, *Axel Johannes Andersson*, *Aastrup*, *Jacobsson*, *Sundin*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg*, *Rubbestad*, *Ståhl*, *Svensson* i *Stenkyrka*, *Nihlfors*, *Heckscher* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservatio-

Ang. personalvårdsorganisationen inom försvaret

nen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 443 och II: 549, I: 444 och II: 550 samt II: 534, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 742 000 kronor.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! I denna första punkt behandlas personalvårdsorganisationen, och i samband med denna har utskottet och avdelningen haft att behandla en del motioner — ett motionspar från centerpartiet, ett från folkpartiet och därutöver en särmotion i andra kammaren, som emellertid inte tycks vara väckt i denna kammare. Dessa motioner går ut på ett direkt avslag i denna del. Utskottet har i sitt utlåtande hemställt om avslag på de nämnda motionerna. Emellertid finns en reservation till förmån för de två motionspar jag först nämnde.

Liksom utskottet är vi reservanter helt på det klara med att personalvården inom försvaret har en betydande uppgift att fylla. Vi tror att det är av stort värde för såväl värnpliktiga som anställda. Det är ju delvis särpräglade förhållanden, som dessa kategorier lever under.

Vi har emellertid sett dels på kostnaden och dels på frågan om denna utökning verkligen behöver göras just nu. Kungl. Maj:ts förslag innebär en kostnadsökning på i runt tal 240 000 kronor, och det är ingen liten ökning av ett anslag som har ett utgångsläge på 738 000 kronor. En så stor anslagshöjning till ett så begränsat ändamål väcker betänksamhet, särskilt under de finansieringssvårigheter som vi nu har att brottas med.

Detta är den ena saken, som har givit anledning till en viss eftertanke ifrån reservanternas sida. Det finns också en del andra omständigheter, som påkallar eftertanke, synes det mig. Man bör hålla i minnet, att enligt beslut av 1958 års B-riksdag skulle fältförbanden reduce-

ras och antalet utbildningsenheter minskas. Detta är också ett förhållande, som gör att man kan fråga sig om det verkligen är alldeles oundgängligen nödvändigt att nu utöka denna organisation, samtidigt som fältförbanden reduceras och antalet enheter minskas.

För närvarande pågår också utredning rörande försvarets högsta ledning. Denna utredning kan ju förväntas medföra förändringar för bland annat försvarsstabens vidkommande.

Även om vi delar departementschefens uppfattning att en förstärkning av försvarets personalvård är ett naturligt led i den pågående moderniseringen av försvarsorganisationen, så menar vi likväl att den föreslagna utbyggnaden inte bör genomföras i nuvarande trängda statsfinansiella läge.

Ehuru utskottets majoritet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, synes dock majoriteten ha varit rätt tveksam. Beträffande den nya ordning, som föreslås enligt Kungl. Maj:ts förslag genom införande i fredsorganisationen av värnpliktiga personalvårdsassistenter, heter det i utskottet: »Det kan ifrågasättas, om dessa ur bl. a. ålders- och erfarenhetssynpunkt i allmänhet ha tillräckliga förutsättningar för att kunna verksamt bidra till en effektiviserad personalvård.»

Utskottsmajoriteten menar att det kan vara av betydelse att pröva denna anordning. Utskottet tröstar sig då med att enligt förslaget skall personalvårds-officerare kvarstå i organisationen vid förbanden samt särskilda tjänster inrättas för konsulenter. Ja, jag delar utskottsmajoritetens tveksamhet när det gäller möjligheten för dessa unga personalvårdsassistenter att svara för personalvården. Jag tror inte mycket på det. Dess värre är jag rädd för att även de konsulenter, som jämte personalvårds-officerarna skulle utgöra styrkan i organisationen, kommer att bli av relativt ungdomlig årgång och kanhända inte har så värst mycket att ge de unga värnpliktiga rent erfarenhetsmässigt. Vad de kan stå till tjänst med blir väl närmast en del inläst teori.

Ang. personalvårdsorganisationen inom försvaret

Sedan är det klart, att någon skall kunna ringa till anhöriga och kommunala myndigheter i hemorten, om man nu tror att de värnpliktiga själva inte har förmågan att knyta den förbindelsen. Jag tror dock att ett sådant arrangemang för närvarande är ganska onödigt. Man kan gott invänta indragningarna och avvakta och se vilken inverkan den pågående utredningen om försvarets högsta ledning kan få på detta avsnitt.

Såvitt jag vet har det inte varit några mera allvarliga klagomål på den personalvård, som man hittills har bestått. Jag tror säkert att vi kan vara ganska lugna för att den nuvarande organisationen skall fungera bra, om den får fortsätta på det sätt som den hittills har gjort, tills att den nya organisationen har tagit fastare former.

Det är för övrigt också i detta sammanhang ett annat spörsmål, som jag gärna vill föra in i bilden. Genom dessa förbandsindragningar lär man inte kunna undgå, att en del underofficerare — och måhända också officerare — kommer att få lov att avgå i förtid. Jag undrar ändå, om det inte vore värt att undersöka, om inte de litet äldre underofficerarna och kanske även officerarna på arvodestjänst måhända hade åtskilligt mycket mer att ge de unga värnpliktiga då det gäller hjälp och stöd i personalvården än vad jämnåriga kan lämna. Beträffande de sistnämnda blir det väl närmast fråga om utbyte av tankar, medan däremot en äldre, erfaren man i dessa tjänster kanske ändå har samlat åtskilligt med erfarenhet, som han kan delge de yngre.

Jag vill sammanfatta mitt anförande så, att personalvården enligt min mening hittills i varje fall i stort sett har fungerat bra. Jag är medveten om att det kan finnas undantag, men exempel härpå kan säkert komma att ges i minst samma omfattning i fortsättningen. Med hänvisning till pågående utredningar och till den omständigheten, att personalvården, som jag förut sade, hittills har fungerat i stort sett bra samt med hänsyn till det mycket hårt pressade

ekonomiska läget ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avser denna punkt och är betecknad med 1) samt avgiven av fröken Andersson m. fl.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tillåter mig att summariskt sammanfatta de motiveringar, som utskottet haft för sin tillstyrkan av den kungliga propositionen.

Vad först gäller det nu föreliggande förslaget, går detta inte så långt som det förslag ÖB lade fram. Det går inte heller så långt som utredningsmannens förslag. ÖB föreslog en kostnadsökning på ca en halv miljon kronor, medan regeringsförslaget ökar kostnaderna med endast 240 000. Samtidigt som ÖB lämnade detta sitt förslag, föreslog han de indragningar i organisationen, vilka herr Pålsson nyss har talat om.

Denna fråga har utretts mycket länge. Den är alltså inte något nytt, framforcerat påfund utan har varit föremål för mycket ingående överväganden. Det förslag, som ÖB lade fram och som försvarsministern inte fullt ut har vågat acceptera, har såvitt jag vet tillstyrkts av alla de politiska ungdomsförbunden. Försvarsministerns förslag har över huvud taget ansetts vara en hygglig avvägning av vad ÖB begärt. Det kan inplaceras i organisationen, även om man företar förändringar i den högsta ledningen, varom utredning pågår.

Vad som är väsentligast här är emellertid, enligt min mening, att man kan bortse från alla statsfinansiella skäl. Det finns över huvud taget inga sådana skäl i detta sammanhang! Här föreligger ingen möjlighet att spara 240 000 kronor genom att bifalla reservationen. Denna summa ligger nämligen inom den kostnadsram, som vi alla är överens om skall hållas beträffande försvarsbudgeten. Stryker vi summan för detta ändamål,

Ang. personalvårdsorganisationen inom försvaret

som avser att ägna någon större omsorg åt människan i krigsmaskineriet, får vi lov att lägga summan på någonting annat inom budgetens ram. Vi kanske kan få någon kanon i stället.

Det är alltså inte fråga om att spara pengar. Det är inte någon statsfinansiell fråga, utan det gäller en avvägning inom försvarsbudgetens kostnadsram av ändamål, som man kan finna mer eller mindre viktiga. Utskottet håller före, att det steg som nu tas till förbättring av personalvårdsorganisationen är nödvändigt. Det gäller ett ändamål, som bör gå före många andra inom försvarsbudgetens kostnadsram.

Jag vill därför, herr talman, för min del yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Larsson, Lars*, (s) och fru *Wallentheim* (s).

Herr PÅLSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi reserverar oss givetvis medvetna om kostnadsramen. Vi tror nog också att det säkerligen kan föreligga brister på andra områden inom försvaret än just beträffande kanoner m/ä — och förvisso kommer det att finnas användning för de 238 000 kronor, som sparas på detta avsnitt, utan att man köper den där kanonen för dem.

Vi kan givetvis säga, att vi med detta anslag ökar vården om människorna. Men det gör vi även om vi behåller kostnadsramen när vi minskar antalet människor som behöver personalvård, vilket nu har gjorts. Även detta bör leda till en ökad personalvård. Jag har litet svårt att förstå varför det är så bråttom just nu, att vi inte kan vänta och se vad den pågående utredningen leder till.

Ja, herr talman, jag vidhåller mitt tidigare yrkande om bifall till reservationen.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! Den som i likhet med mig deltog redan vid 1925 års riksdags behandling av försvarsfrågan, då utgifterna för försvaret var omkring 130 mil-

joner kronor om året, kan förvåna sig över den förändrade inställning, som opinionen både inom riksdagen och hos allmänheten nu intar till frågan om det militära försvaret. Intresset för försvaret har undergått en total omvandling. Det är ytterst sällan och i mycket fåtaliga kretsar, som man hör några vad man skulle kunna kalla försvarsnihilistiska tongångar. De allra flesta av oss är övertygade om att vårt militära försvar måste uppehållas och göras effektivt.

Då man frågar efter anledningen till denna förändring har naturligtvis de historiska händelserna under de gångna åren bidragit till att vi har förändrat vår inställning till försvarsväsendet. En viktig faktor är också att den svenska allmänheten nu har fått klart för sig att det svenska försvaret har ett mål genom att vi vill uppehålla neutraliteten i vårt land. Våra statsmakter har under de senaste decennierna klart och målmedvetet fört en svensk neutralitetspolitik. För varje vettig människa är det alldeles uppenbart, att denna neutralitet inte går att upprätthålla gratis, utan vi måste skydda och försvara den genom en organiserad och välutrustad försvarsapparat. Detta har medfört att många i likhet med mig numera är ivriga förespråkare för att vårt försvar skall vara välutrustat, även om det vapen som vi nyss diskuterade i en föregående punkt, för dagen förefaller vara mindre lämpligt att nu aktualisera och påkalla.

Det som betingade de värnpliktigas uppenbara motvilja år 1925 och åren däromkring mot de militära övningarna var den anda av preusseri, kaserngårds-militarism och meningslöshet över huvud taget, som gjorde att de inte förstod varför de skulle inkallas för att använda en hel rad av dyrbara månader till militärtjänst. Även detta har förändrats. Vårt försvarsväsende ledes nu i en både demokratisk och humanitär anda, som är synnerligen påfallande för den som ger sig ut på förbanden och verkligen ser det arbete som uträttas. Det gäller inte längre endast att göra noggrann marsch, utan det militära övningsarbetet liknar mera en montörs uppgifter än en

Anslag till anskaffning av luftförsvarsrobotar

marscherande och saluterande soldats. Vi återfinner på de militära övningsplatserna ungefär samma program, som träder en till mötes ute i det civila livet. Tänker vi då på att industrien och andra civila anställningar numera just i personalvårdande hänseende brukar utrustas med goda och välskolade personer, så är det uppenbart att vi även i fråga om det militära systemet måste ha välutbildade personalvårdare, som verkligen kan sin sak och förmår göra det militära livet drägligt och något så när likt det civila livet för soldaten. Det är ju detta som här åsyftas.

Försvarsministern säger mycket tydligt och klart — och jag tror att envar som själv har sett denna personalvårdande verksamhet på nära håll är av samma mening — att en viss utbyggnad av just denna verksamhet är ett naturligt led i utvecklingen av ett mera modernt och effektivt försvar, och verksamheten måste utformas på ett sådant sätt, att den kan fungera effektivt och rationellt. För närvarande är den endast provisoriskt ordnad. Den organisation, som nu föreslås och som departementschefen skurit ned högst väsentligt i förhållande till utredningsmannens förslag, måste sägas vara ett minimum, om man verkligen vill få upp personalvärden inom det militära området på en effektiv nivå.

Därför kan jag inte förstå, att de kretsar inom riksdagen, som annars brukar vara kända för en ivrig och varm försvarsvänlighet, just på denna punkt vill pruta, jag tror det är, 242 000 kronor. Både vår högsta militära ledning och de som sysslar med denna angelägenhet — jag skulle tro också de värnpliktiga själva — förstår att vi behöver en organisation av denna, som jag anser, minimi-omfattning när det gäller den viktiga personalvärden.

Det är därför för mig angeläget att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall

till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pålsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pålsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 56.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9**Anslag till anskaffning av luftförsvarsrobotar**

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

Om utredning rörande ett neutralitetsförsvar

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar för anskaffning av luftförsvarsrobotar m. m. inom en kostnadsram av 86 000 000 kronor;

b) till Flygvapnet: Luftförsvarsrobot för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 61 000 000 kronor.

Vid punkten hade reservation anförts av, utom annan, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Heckscher* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte till Flygvapnet: Luftförsvarsrobot för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 58 200 000 kronor.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att yrka bifall till reservationen vid denna punkt. Förutsättningen för denna reservation och den anslagsminskning, som där begäres då det gäller luftförsvarsroboten, är nämligen att vårt yrkande om ett höjt anslag till förswarets forskningsanstalt hade bifallits av kammaren.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker nog att det i detta sammanhang bör konstateras, att talet om att det finns pengar för atomvapen inom förswarets kostnadsram inte håller. Här hade man för avsikt att ta dessa 2,8 milj. kr. från ett annat betydelsefullt ändamål. Nu behöver detta inte ske.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Jag måste säga att jag inte förstod någonting av vad herr Gillström sade, och det är så sensationellt när det gäller honom, att jag vill ha anmält det till protokollet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågakörande punkten hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsförändringar inom försvaret jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utredning rörande ett neutralitetsförsvar

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ett neutralitetsförsvar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 196) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 151), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning av ett neutralitetsförsvar och att därvid nödvändigheten av en bättre och rimligare anpassning till skattemässiga betingelser och det finanspolitiska läget måtte iakttas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 196 och II: 151 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till vad jag sade här i kammaren för någon vecka sedan om denna motion och vad som förevarit vid utskottsbehandlingen av den. Nu ber jag endast att få yrka bifall till motion nr 151 i andra kammaren och nr 196 i denna kammare.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag sade vid samma tillfälle ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av väckt motion angående rikshemvärnschefens tjänstegrad;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordningar för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 104, i anledning av väckta motioner om vissa tilläggsdirektiv för socialpolitiska kommittén; och

nr 105, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska livräddnings-sällskapet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av väckta motioner om anslag till Riksförbundet mot tobaken.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 275) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Tvärålund och *Rimmerfors* (II: 342), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Riksförbundet mot tobaken skulle för sin verksamhet erhålla ett anslag av 25 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 275 och II: 342 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *Jacobsson*, *Nestrup* och *Malmberg*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 342 till Bidrag till Riksförbundet mot tobaken för budgetåret 1959/60 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! Den fråga vi behandlar i denna punkt på dagordningen gäller ett anslag av 25 000 kronor till Riksförbundet mot tobaken. Det grundar sig på ett motionsyrkande framställt i denna kammare av herr Bengtson och i andra kammaren av herr Nilsson i Tvärålund och herr Rimmerfors.

Jag föreställer mig att det är åtskilliga här i kammaren som menar att denna fråga inte alls har sådan storleksordning att den borde behöva föranleda någon egentlig debatt efter de stora frågor som vi nu haft att behandla. Jag medger gärna att det ekonomiskt inte gäller någon direkt stor fråga — anslagsbeloppet är ju ganska blygsamt — men jag hävdar bestämt att frågan ur andra synpunkter är av utomordentlig betydelse och att det alltmer tilltagande tobaksbruket speciellt bland ungdomen är någonting som vi även från riksdagens sida har anledning att observera.

Det finns ingen anledning att här fördjupa sig i frågan angående tobaksbrukets skadeverkningar. Det är väl en sak som man i stort sett är enig om. I utskottsutlåtandet heter det: »Som motionärerna anför har en livlig diskussion pågått under senare år om tobakens skadeverkningar. Full klarhet om dessas omfattning har emellertid ännu inte vunnits.» Man är väl dock i stort sett enig om att tobaksbruket innebär medicinska vådor. Omfattningen och beskaffenheten av dessa vådor har kanske inte helt klarlagts, så på den punkten kan det ju i någon mån råda delade meningar. Utskottet fortsätter också: »Ett uttryck här för finner utskottet bl. a. däri att sta-

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

tens medicinska forskningsråd förra året hos Kungl. Maj:t hemställt, att ca en milj. kronor måtte för de närmaste åren anvisas för en intensifierad forskning rörande tobaksrökens sammansättning och medicinska verkningar.»

Utskottet säger sig ha full förståelse för motionärernas framställning. Emellertid anser utskottet att en med statsmedel bekostad upplysningsverksamhet rörande tobaksbrukets skadeverkningar i första hand bör avse att ge spridning åt vunna forskningsresultat. Utskottet finner det både naturligt och lämpligt att denna information, såsom statens institut för folkhälsan framhållit, främst bör ankomma på de myndigheter eller institutioner som normalt har att ta befattning med frågor rörande undervisnings- och informationsverksamhet på hälsoområdet.

Jag har ingenting att invända mot detta resonemang i och för sig. Det är säkerligen riktigt — borde vara riktigt i varje fall — att denna informations- och upplysningsverksamhet bör omhändertas av dessa organ, men jag tror man har anledning säga att denna verksamhet, hittills åtminstone, inte har gett så särskilt stora resultat. Jag tror inte man kan säga att menige man möter någon mera påtaglig propaganda av det slaget från de offentliga organen.

Man skulle ju kunna tänka sig att informationen och upplysningsverksamheten på det här området exempelvis skulle kunna omhändertas av Tobaksmonopolet. Jag måste säga att jag för min del har en utomordentlig respekt för Tobaksmonopolets reklamtekniska resurser. När det gäller att sprida kännedom om olika tobakssorter och över huvud taget att driva propaganda för tobaksbruket så har Tobaksmonopolet nått mycket betydande resultat — tyvärr. Den propagandan möter vi överallt. Vi möter den på de stora tidningarnas annonssidor, i veckotidningarnas helsidesannonser, på tunnelbanans anslagstavlor, över huvud taget överallt där man med hjälp av den moderna reklamens kommunikationsmedel har möjlighet att nå en större publik.

Det vore önskvärt att även andra or-

gan får möjlighet att syssla med dessa frågor, och jag vågar nog säga att det krävs en friare och formellt mera obunden form, en populärare form, för propagandan än vad statliga och vetenskapliga organ mäktar åstadkomma i det här avseendet. Det behövs en folkrörelse för att möta den oroväckande utvecklingen på detta område.

Tyvärr är det nog så att även om forskningen bedrivs på ett mycket förtjänstfullt sätt, så stannar kännedomen om forskningens resultat till stor del inom den exklusiva krets som sysslar med densamma.

Jag är för övrigt övertygad om att det klientel som man framför allt vill nå med denna propaganda inte är särskilt mottagligt för de medicinska synpunkterna. Jag tror att det finns andra synpunkter som man i sammanhanget har anledning att trycka på. Om vi ser problemet ur andra synpunkter, skall vi finna att det framför allt är ett ungdomsproblem av stor och väsentlig betydelse. Vi diskuterar ju ofta ungdomsproblemen, inte minst här i riksdagen, och vi diskuterar dem med allvar. Jag tycker att vi bland dessa problem har anledning att ta upp det tilltagande tobaksmissbruket bland tonåringarna.

Det finns förmodligen inte särskilt stora möjligheter att mera varaktigt påverka de gamla vanerökarna. Man bör enligt min mening i stället satsa på att försöka påverka det uppväxande släktet. Det gäller att påverka ungdomens vanor, modeinriktning och beteendemönster, och den uppgiften torde inte vara alldeles hopplös.

Jag kan tänka mig att vi här har en målsättning som vi skulle kunna samlas omkring, alldeles oberoende av om vi själva är rökare eller inte rökare. Vi är säkerligen alla överens om att tobaksbruket bland de allra yngsta årsklasserna är en fara som vi allesammans har anledning att observera.

I Riksförbundet mot tobaken har vi ett organ som har tagit till sin uppgift att sprida upplysning i dessa frågor. Förbundet är ett frivilligt organ, till vilket många framstående personer har an-

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

slutit sig. Det är ett organ, där frivilliga krafter osjälviskt arbetar, och jag tror att om vi ger detta organ ett stöd, även om det inte kan innebära en mera varaktig hjälp, så ger vi det ändå en möjlighet att utvidga sin verksamhet och åstadkomma större effektivitet. Om vi offrade denna begränsade summa på den här uppgiften hade vi åtminstone gjort en liten insats på ett område där utvecklingen som sagt är i allra högsta grad oroväckande och där en insats från samhällets sida alltså är påkallad. Ingen kan väl på allvar göra gällande att det inte vore motiverat att vi tog vara också på de frivilliga krafter som här är redo att göra en insats vid sidan av de officiella statliga organ som sysslar med dessa spörsmål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Bo-man* (fp), *Eric Carlsson* (cp), *Sundelin* (fp), *Åkesson* (fp), *Nils Elowsson* (s) och *Uno Olofsson* (fp).

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Statsutskottet har inte velat tillstyrka vår motion om ett anslag på 25 000 kronor till Riksförbundet mot tobaken. Såsom herr Jacobsson nyss sade kan detta kanske inte förefalla vara en så stor sak. Jag tycker dock att det har en väsentlig betydelse att man ger ett stöd åt en opinion som är så välbehövlig som den mot tobaksbruket. Jag kan helt instämma i vad herr Jacobsson sade, men det finns vissa uttalanden i utskottets utlåtande som jag tycker borde bemötas.

Det heter i utskottets utlåtande: »Som motionärerna anförut har en livlig diskussion pågått under senare år om tobakens skadeverkningar. Full klarhet om dessas omfattning har emellertid ännu inte vunnits.» Ja, hur stor klarhet begär man egentligen för att man skall kunna säga någonting bestämt om tobakens skadeverkningar? Jag har här ett uttalande av Radiumhemmets chef, professor *Sven Hultberg*, där han säger att »bland alla de cancerforskare med kli-

nisk erfarenhet, som jag känner personligen eller genom deras skrifter, har jag inte funnit en enda som inte är övertygad om tobakens cancerframkallande egenskaper». Han fortsätter vidare: »För oss som dagligen ser exempel på otvetydig tobakskräfta råder ingen tvekan! Och glädjande nog anser såväl Public Health Service i USA som Medical Research Council och Ministry of Health i Storbritannien i offentliga kungörelser från juni och juli 1957 det vara 'utan varje tvivel' bevisat att det finns ett klart samband mellan lungcancer och cigarrettrökning.»

Ja, det är ett av de uttalanden i denna riktning som gjorts.

Utskottet återoppar statens medicinska forskningsråd till stöd för sin ståndpunkt. Jag vill då påpeka att forskningsrådet har avgivit ett utlåtande där det bland annat meddelas i sammanställningar av professorerna *Ringertz* och *Stenhagen* vilken litteratur som finns utgiven på området. Som en sammanfattning säger forskningsrådet: »Rörande sambandet mellan tobaksrökning och lungcancer har visserligen motstridande meningar framkommit, men enligt rådets mening visar de utförda undersökningarna tillsammans, att ämnen i tobaksrök med största sannolikhet utgör en väsentlig faktor vid uppkomsten av vissa former av lungcancer. Den fortgående ökningen av antalet fall av lungcancer synes främst sammanhånga med den ökande cigarrettkonsumtionen. Enligt utförda undersökningar är nämligen lungcancerfrekvensen avsevärt högre hos grupper av cigarrettrökare än hos cigarr- och piprökare, som röker samma tobaksmängd.»

Jag skulle kunna anföra flera sådana uttalanden just beträffande cancer, men det finns också andra sjukdomar som står i samband med tobaksbruket. Medicinska forskningsrådet förklarar sålunda bl. a.: »Med säkerhet är känt, att tobaksrökningen har en starkt försämrande verkan vid vissa perifera kärlsjukdomar, vilka uppkommer av annan orsak.» Jag kan därvidlag hänvisa till en aftontidning för i dag, där en av våra

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

främsta hjärtspecialister har påvisat tobaksrökningens samband med hjärtskadorna.

Det bör också observeras — vilket redan har framhållits här i dag — att den alltmer tilltagande rökningen bland barnen är någonting ganska förfärande. Det har gjorts en undersökning i Malmö, där man sände ut 23 500 frågeformulär till ungdomar mellan 9 och 20 års ålder angående deras förhållande till tobaken. Man fick tillbaka så många som 18 373 av dessa formulär, och det var verkligen skrämmande uppgifter som kom fram genom den undersökningen. Man fann sålunda bl. a. att 11 procent av pojkarna och 3 procent av flickorna, som var 9 år gamla, rökte. Det är ju en rätt anmärkningsvärd uppgift. Av 16-åringarna var 47 procent eller nära hälften vanerökare. Av 19-åringarna var 67 procent vanerökare. Undersökningen visar också att föräldrarnas, de äldres, exempel givetvis är något som påverkar ungdomen, vilket jag haft tillfälle att yttra mig om i andra sammanhang. Det är inte lätt att säga till barnen att de skall låta bli det och det, om föräldrarna själva gör det. Undersökningen visar att bland pojkarna hade 71 procent föräldrar som rökte och flickorna 75 procent. Om man frågade barnen, när de börjat röka, svarade pojkarna att det var vid 5—10 års ålder och flickorna något senare, vid 7—13 års ålder. Detta är bara några exempel som jag har velat ge. Man skulle kunna ge massor med andra exempel från olika undersökningar som företagits. Liknande undersökningar kan åberopas från andra länder. Man har påvisat inte mindre än 17 stora statistiska undersökningar från olika länder, vilka berör dessa förhållanden och i stort sett gett samma resultat. Dessa undersökningar har företagits i USA, England, Danmark, Finland, Norge, Schweiz och flera andra länder. Man är fullständigt överens om att de gjorda undersökningarna otvetydigt visar hän på ett samband mellan den katastrofala ökningen av lungcancer och den ökade cigarrettkonsumtionen.

Jag tycker att utskottet behöver inte

vara tveksamt när man har otaliga bevis för de stora faror för lungcancer och andra skadeverkningar, som tobaken har. Då hade man väl kunnat kosta på sig att komma med en liten reaktion mot tobaksbruket.

Sedan har man ur de yttranden som är fogade till utskottets utlåtande dragit fram bl. a. det från Svenska tobaksmonopolet och faktiskt åberopat dem i utskottets utlåtande. Svenska tobaksmonopolet har bl. a. sagt att Tobaksmonopolet bedriver upplysningsverksamhet rörande tobaken, bl. a. i samarbete med skolmyndigheterna. Jag måste säga som herr Jacobsson, att Svenska tobaksmonopolets upplysningsverksamhet i fråga om tobaken gör sig mest märkbar i ett helt annat avseende. Att ett statligt monopolföretag skall kunna bedriva en sådan intensiv, säljande reklam som Tobaksmonopolet gör för en vara som är så bevisligen skadlig för svenska folket som tobaken är anmärkningsvärt. Trots interpellationer och påpekanden från andra håll o. s. v. fortsätter Tobaksmonopolet att i veckotidningarna och på annat sätt driva en intensiv och säljande — det är inte bara upplysning om diverse märken utan en direkt säljande — propaganda för olika märken. Se på dessa insmickrande affischer som lockar ungdomen att se en tjusning i det där med röken som singlar så vackert uppåt! Svenska tobaksmonopolet skall man inte åberopa, om man skall göra något emot tobaksrökningen utan endast om man skall öka den ytterligare.

Det är också att observera, att i det yttrande som avgivits av en annan institution, som nog har litet bättre förutsättningar än Tobaksmonopolet att bedöma den här saken, nämligen statens institut för folkhälsan, har man velat gå ganska långt. Där har man talat om institutioner, som skulle kunna bedriva upplysning, men man har inte nämnt Svenska tobaksmonopolet, och det förstår jag helt och fullt. Yttrandet från statens institut för folkhälsan är väl det viktigaste yttrande som gjorts i denna fråga. Institutet har inte velat motsätta sig att dessa 25 000 kronor utgår,

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

trots att man egentligen vill gå ett steg längre, i det man vill driva en mycket intensiv upplysningsverksamhet, t. ex. genom medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen och institutet för folkhälsan.

Jag tycker att allt detta dock talar för att man skulle kunna göra den lilla opinionsyttring som ett anslag på 25 000 kronor skulle innebära. Det skäl som anförts för avslag är att man helst vill ha denna verksamhet i mera officiella former. Jag vet inte om man kan säga att detta skäl är så särskilt bärande. Riksförbundet mot tobaken bildades 1954, och till förbundet är anslutna många av landets främsta medicinska auktoriteter på området, inte bara dem som jag citerat här utan många andra. Detta är också ett stöd för reaktionen mot tobaksbruket. Man har ju med mycket gott resultat gett anslag till andra frivilliga organisationer, t. ex. nykterhetsrörelsen.

Jag skall sluta, herr talman, även om det vore mycket mer att anföra, med att säga att när staten kan ta in 850 miljoner kronor som det nu är beräknat för nästa budgetår — och det bör väl innebära en kostnad på mer än 1 miljard för svenska folket — för en sak som dock är så äventyrlig för folkhälsan, tycker jag att det skulle vara på sin plats att offra de här 25 000 kronorna på sätt som begärts. Jag ber därför att få förena mig med herr Jacobssons yrkande om bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Branting* (s).

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Efter den sakkunskap som den föregående talaren har mobiliserat, är det inte så lätt att komma med något nytt, särskilt för den som inte är rökare och vars smaknerver inte är fuktade med nikotin.

Vi har emellertid i utskottet inte sett denna fråga ur medicinsk synpunkt i andra avseenden än att vi har tytt oss till vad institutet för folkhälsan sagt. Det behöver jag inte läsa upp, ty det har redan de båda föregående talarna åbe-

ropat, nämligen att vissa myndigheter som sysslar med medicinska ting skulle inkopplas i denna angelägenhet.

Nu säger herr Bengtson att det kanske inte är förutsatt, att man för detta anslag skulle kunna åstadkomma så mycket, utan det skulle närmast bli fråga om ett slags opinionsyttring. Ja, så har vi också uppfattat saken. Vi menade, att så som tobaksbruket är utbrett, kan man ej med en förenings hjälp åstadkomma så förfärligt mycket. Dessa 25 000 kronor kan inte tjäna det ändamål som man tydligen tror sig kunna tjäna.

När jag hörde herr Bengtson kom jag att erinra mig en liten episod från min ungdom. Jag besökte en småländsk stad, och där läste jag i varje gathörn en skylt med texten »Du skall icke svära». Jag råkade sannolikt hamna på fel plats, ty jag har nästan aldrig hört människor svära så mycket som där. Sådana förbud eller uppmaningar gagnar förfärligt litet.

Här skulle man tro, att om den medicinska sakkunskapen — medicinalstyrelsen, institutet för folkhälsan och andra som har till uppgift att syssla med dessa ting — kommer med någon ting, kan det åstadkommas resultat. Vi har ibland läst i tidningarna, att det har kommit uppgifter från Amerika om att lungcancer uppstår på grund av cigarrettrökning. Då har cigarrettkonsumtionen gått ned den ena veckan, men veckan därpå har uppgifterna från Amerika dementerats, och så har folk börjat röka som vanligt.

Jag tror inte man kan vinna några särskilt märkvärdiga resultat med 25 000 kronor, och när vi nu har hört hela denna värriksdag, att vi skall vara sparsamma med statens medel, har utskottet velat hålla igen på denna utgift. Det är den motivering som statsutskottet har haft. Vi inom utskottet vill inte alls ge oss ut för att vara någon medicinsk auktoritet. Vi har uteslutande handlat som statsutskottsmän.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror, att om man ser frågan ur ekonomiska synpunkter, kommer man att finna att man bör ge anslag, ty den skada som tobaken åstadkommer är mycket oekonomisk.

Jag vill säga till herr Birger Andersson, att den propaganda som Riksförbundet mot tobaken bedriver är just upplysning av det slag som herr Andersson vill ha. Det är de största auktoriteterna på området som Riksförbundet åberopar. Många av de citat jag gjort i dag var hämtade från förbundets upplysningsverksamhet.

Så talade herr Andersson om yttrandet från institutet för folkhälsan. Jag skall inte läsa upp vad där står. Jag vill bara framhålla, att yttrandet slutar på följande sätt: »Även med dessa synpunkter för ögonen anser sig styrelsen dock icke vilja motsätta sig, att Riksförbundet — i avvaktan på en ordning som nyss sagts — erhåller visst bidrag för sin verksamhet.»

Över huvud taget nedlägges inom förbundet ett omfattande ideellt arbete, och därför kan förbundets verksamhet få stor betydelse.

Resultaten från Amerika får man ta med rätt stor skepsis. Vi bör komma ihåg propogandan för filtercigarretter, som sedan avslöjades som ett skoj. Man använder filtret för att det inte skulle märkas, att det var en sämre tobakssort.

Allt vad herr Birger Andersson sade talar för att vi bör bifalla reservationen.

de, att jag inbillat mig att den skulle ha påverkat t. o. m. herr Birger Andersson.

Herr Andersson åberopar vad statens institut för folkhälsan sagt. Det är riktigt, att institutet framhållit, att behovet av information »bäst skulle tillgodoses genom att lämplig myndighet erhöles i uppdrag att planlägga och samordna en saklig upplysningsverksamhet på längre sikt i här ifrågavarande hänseende, varvid även lämpligen frågan om statsbidrag till Riksförbundet mot tobaken borde närmare prövas». Men sedan fortsätter styrelsen för förbundet: »Även med dessa synpunkter för ögonen anser sig styrelsen dock icke vilja motsätta sig, att Riksförbundet — i avvaktan på en ordning som nyss sagts — erhåller visst bidrag för sin verksamhet». Det är uppenbart, att styrelsen finner, att det för närvarande inte sker någon samordning av denna upplysningsverksamhet och att det därför är av behovet påkallat att verksamheten så långt möjligt handhas av den frivilliga organisation som finns.

Sedan tycker herr Birger Andersson att anslaget är så obetydligt att det inte kan tjäna det syfte man avser att främja. Det är säkert inte det enda område, där man kan säga att resurserna är otillräckliga. Men det är *en* sak att säga detta och en annan sak att diskutera ändamålet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **JACOBSSON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson säger med en viss ironi, att vi här har uttalat oss med mycken sakkunskap i denna fråga. Jag har inte gjort anspråk på att ha uttalat mig med någon sakkunskap om tobakens skadeverkningar, men jag tror inte heller att det är behövt att besitta så stor personlig sakkunskap för att här kunna konstatera, att vi rör oss på ett område, där skadeverkningarna är utomordentliga och riskerna är mycket stora. Den sakkunskap som man har att tillgå är så förkrossan-

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte beskyllt herr Jacobsson för att vara så där överdrivet sakkunnig. Det var närmast herr Bengtson jag tänkte på. Herr Bengtson har med en sådan fruktansvärd sakkunskap målat upp alla de faror som tobaksbruket medför, att man häpnar över att en person som inte röker kan veta så mycket därom. Jag har för övrigt sagt, att institutet för folkhälsan har hänvisat till vissa myndigheter. Nu åberopar både herr Bengtson och herr Ja-

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

cobsson, att institutet inte vill motsätta sig anslaget. Men med det språk som vi använder i sådana sammanhang är det ingen helhjärtad tillstyrkan. Institutet vill inte gå emot det hela, men det är inte stort mer.

Jag vill inte här gå in på en debatt om vilka skador tobaksbruket kan medföra. Det är jag inte kompetent att göra, men jag vill berätta en sak. I min barn-dom kom jag och några andra pojkar över en bit rotting, som vi rökte. Det gick att röka den, och det var billigt. Men det var en fruktansvärd historia, och från den dagen blev i varje fall jag frälst från bruket att röka. Jag vill dock inte rekommendera att vi inköper rottingar för att dela ut och låter svenska folket röka dem. Men lika effektivt som det vore, lika ineffektivt skulle det vara om vi för att verkligen pressa ned tobakskonsumtionen anslag 25 000 kronor till en förening som inte kan göra annat än att vidarebefordra de erfarenheter som våra medicinska myndigheter har insamlat och själva är beredda att delge den svenska ungdomen.

Herr BENGTSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Sin plikt likmätigt får ju herr Andersson försvara utskottet utan någon särskild entusiasm, och jag skall inte polemisera mot honom. Jag vill bara säga, att den sakkunskap, som jag åberopat, inte är min personliga utan jag har tagit den, som jag sade, från högsta medicinska auktoriteter och vetenskapliga institutioner. Jag är angelägen att understryka att det är därifrån som den sakkunskap jag åberopar kommer.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om överseende för att jag återkommer, men jag vill beträffande sakkunskapen tala om att statsutskottets tredje avdelning i fjol var ute på statens institut för folkhäl-san och bland annat fick se en apparat, med vilken man kunde mäta hur män-

niskorna påverkas av tobaksrökning. Tre av avdelningens ledamöter lät sig bli undersökta med hjälp av denna apparat, som gav ett visst utslag när det gällde den som rökte något så när måttligt och ett kraftigare utslag för den som rökte mera. Och den tredje personen skulle enligt all den tillgängliga sakkunskap, som var där församlad, ha varit död för längesedan, men vederbörande lever ändå. Det gör att man blir en smula fundersam inför viss s. k. sakkunskap.

Under detta anförande hade herr tal-mannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KAUJSER (h):

Herr talman! Det har talats om den förkrossande sakkunskap, som yttrat sig i denna fråga, men jag tar mig friheten ändå att säga några ord.

Jag känner mig alltid en smula illa berörd när man talar i en så säker ton om dessa saker. Herr Bengtson nämnde själv, att statens medicinska forsknings-råd hade omtalat att det fanns motstri-dande uppgifter i denna fråga. Jag är för min del övertygad om att tobaks-rökningen har en skadlig effekt. Jag vill inte på något sätt bestrida möjlig-heten att framför allt cigarrettrökning-en är *en* av orsakerna till att lungcan-cerfallen har ökat.

Men det finns också andra faktorer som säkerligen spelar en avsevärd roll. Redan innan det blev aktuellt här i landet att tala om att lungcancerfallen ökat på grund av den stegrade tobaks-åtgången, fanns det betydligt mera lungcancer i England, framför allt i London, än som fanns här i landet. Om man undersöker förhållandena här i landet under senare år, kan man finna sådana saker som att oljeeldning in-förts i en mängd fastigheter. Genom oljeeldningen kommer ett mycket fint sot ut, som kan tränga ned i lungorna, och att det är tjärprodukter, antingen de kommer från cigarrettrökningen el-ler från annat håll, som kan förorsaka

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

lungcancer, är ganska säkert. Från detta fina sot, som härrör från oljeeldning, från alla dieselmotorer och från allt möjligt annat liknande, kommer luftföroreningar som kan ha sin betydelse för uppkomsten av denna cancerform.

Jag vill bara påpekat detta. Jag vill inte på något sätt opponera mig emot att cigarrettrökningen kan vara av betydelse för uppkomsten av lungcancer. Men jag vill gärna framhålla att det också finns andra moment som kan spela en viss roll i detta avseende och att man kanske inte bör uttrycka sig med alltför stor säkerhet, även om man är en mycket stor auktoritet.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Ett belopp av 25 000 kronor verkar inte särskilt avskräckande för den händelse man kunde utgå ifrån att det hade någon betydelse för att minska på tobaksförbrukningen. Såsom ordförande i Sveriges tobaksodlareförening vill jag bara säga att vi har ansökningar inne om anslag till forskning för att söka vinna klarhet om tobaksbruket har någon skadlig inverkan. Det är klart att vi från föreningen står i ständig förbindelse med Tobaksmonopolet, och man säger där att varje gång det i tidningarna kommer en uppgift från Amerika om att rökningen skadar och att det blir lungcancer och sådant, ökar tobaksförsäljningen mycket starkt. Jag menar att detta visar att propaganda inte har någon betydelse förrän det finns några bestämda faktorer att ta fasta på. Jag tror inte att någon läkare ännu kunnat påvisa att cancer har uppkommit genom användandet av tobak. Som exempel kan vi ju bara ta att för åtta år sedan åts det upp 6 milj. kg snus årligen. Förbrukningen är nu nere vid 3 milj. kg. Snuset går ju ner i magen eller var det nu blir av, och nog har det en större effekt på människan än om man röker en cigarrett.

Jag skulle kunna vara med om att tillstyrka ett anslag, om jag kunde få klart för mig att det vore någon nytta med det. Jag tror inte, att det skulle

vara förenat med någon nytta förrän vi får klart utsagt från läkarvetenskapen, att cancer orsakas av tobaksrökning. Det har vi inte fått ännu. Om en säger att så är fallet, är det en annan som säger motsatsen. Så länge orsaken inte är utredd, anser jag att ett anslag är onödigt. För en sådan utredning bör man vända sig till cancerforskare, som kan ge utlåtanden som verkligen är något att ta på.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl och är nog överens med herr Kaijser i det avseendet att man inte bör uttrycka sig i så säker ton i dessa frågor, såsom herr Kaijser uttryckte det, och jag skall minst av allt göra det. Jag försökte i mitt första anförande betona, att forskningen på detta område kanske inte är slutförd. Men i stort sett är man överens om att tobaksbruket medför betydande vådor.

Jag skulle vilja återkomma till en annan sak. Jag ser problemet på det sättet, att det framför allt är ett ungdomsproblem, ett ekonomiskt problem för ungdomen och ett problem ur många andra synpunkter, som just sammanhänger med de svåra ungdomsvårdsfrågor, som vi brukar diskutera. Jag tror att även om vetenskapen skulle mycket bestämt fastslå att de medicinska vådorna är avskräckande, så skulle inte ungdomen därför, herr Elofsson, omedelbart sluta röka. Jag har nämligen den uppfattningen, att ungdomar i de tidiga åldrarna påverkas mycket litet av vad den medicinska sakkunskapen har att säga. Det är nog andra faktorer, som påverkar deras modeinriktning och beteendemönster. Jag kan därför inte se annat än att all propaganda — givetvis en vetenskapligt grundad propaganda men också en mera etiskt inriktad propaganda — har sin betydelse i detta sammanhang. Jag tror att inte minst på det området skulle en organisation av det slag det här gäller kunna fylla en uppgift.

Om anslag till Riksförbundet mot tobaken

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Jag har ju fått ett starkt intryck av att det behövs ytterligare upplysning på detta område. Herr Birger Andersson själv anförde först, att man begärt en miljon för ytterligare undersökningar. Sedan refererade han ett besök, som statsutskottets tredje avdelning gjort på folkhälsainstitutet, där det finns en apparat, med vars hjälp man utan vidare kunde fastslå — om utslaget varit riktigt — att en av utskottets ledamöter med den mängd av tobak han använde skulle ha varit död för länge sedan. Vad var det för en undersökning man gjorde? Det var något av det mest inkonsekventa jag hört, när man diskuterar rökningen.

Herr Kaijser var betydligt försiktigare. Jag förstår hans uppfattning, att man på många håll menar att man inte kan säga i vilken utsträckning tobaksrökningen är skadlig. Men det är dock åtskilliga auktoriteter, som har en klar uppfattning i frågan. Jag skall inte räkna upp dessa auktoriteter. De står i riksdagens protokoll, och vem som helst kan se, vilka det är jag har åberopat.

Jag vill vidare säga till herr Kaijser att beträffande luftföroreningarna, så gör man allt tänkbart för att skydda sig mot dem. Jag tycker att logiken då bjuder, att man också gör allt tänkbart för att skydda sig mot tobaksskadorna. Man är inte mer säker på att kolröken i London gör mer skada än tobaksrökningen. Man bör väl då försöka skydda sig i båda fallen.

Herr Elofsson var också inne på samma sak, nämligen att det inte är till punkt och pricka bevisat att tobaken kan vara skadlig. Jag tycker nog att det redan har förebragts mycken bevisning.

Vad beträffar det herr Elofsson yttrade om konsumtionen i Amerika så förhåller det sig i själva verket tvärtom. Då man fick uppgifter om sambandet mellan cancer och rökning, sjönk tobakskonsumtionen våldsamt. Men så steg den igen, då man hittade på ett filter, som skulle ta bort de skadliga verkningarna. Men efter det obarmhärtiga avslöjandet vid en undersökning av

filtrens verkan, blev det svårare för de människor, som bedriver cigarettillverkningen som en renodlad affär och bara tänker på att tjäna så mycket pengar som möjligt. De auktoriteter, som bara försöker göra pengar på denna verksamhet, har jag ingen respekt för i detta fall.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Bengtson, att det är riktigt att man gör vad man kan för att skydda sig mot luftföroreningarna. Men hur det än är, så gör man den ena oljeeldningsinstallationen efter den andra i villor och hus, man kör allt fler dieselmotorer. Det blir alltså allt fler föroreningskällor, oavsett om man försöker skydda sig eller inte. Jag vill inte ha sagt, att luftföroreningarna är orsaken till lungcancrarna, men både föroreningarna och rökningen kan vara faktorer, som har betydelse. Jag har bara velat ha sagt detta och att jag är inte så alldeles övertygad om att man skall skylla allt på cigarettroknigen.

Till herr Elofsson vill jag säga, att med snuset förhåller det sig inte på samma sätt. Man har velat göra gällande, att i samband med cigarettroknigen alstras hetta, som är anledningen till att det bildas sådana tjärprodukter som går ner i lungorna och där vållar retningar som kan vara orsak till cancer. Snuset blir ju aldrig uppellad, det tuggar man ju bara.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Om utredning angående en central för paraplegivård

Herr *Jacobsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 106, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herrar *Jacobsson* och *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 41.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om utredning angående en central för paraplegivård

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av väckt motion om utredning angående en central för paraplegivård.

I en inom första kammaren av herr *Kajser* väckt motion (I: 146) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att frågan om anordnande av en central för paraplegivård måtte utbrytas ur den mera långsiktiga regionsjukvårdsplaneringen och göras till föremål för en särskild utredning, som kunde möjliggöra ett realiserande av detta trängande behov inom en så nära framtid som möjligt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

motionen I: 146 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *KAIJSER* (h):

Herr talman! Bara några ord i samband med behandlingen av denna motion, som utskottet med hänvisning till bl. a. ett utlåtande av medicinalstyrelsen föreslagit riksdagen att avslå. Det gäller här sådana personer, som genom en sjukdom eller vanligare genom en olycksfallsskada fått en tvärsnittsläsion på ryggmärgen med fullständig eller partiell förlamning av kroppens nedre del, den del som försörjes av nerver som utgår från ryggmärgen nedan skadan. Är en sådan tvärsnittsläsion fullständig, kan ryggmärgsskadan aldrig gå tillbaka. Förlamningen är total och förblir bestående. Genom uppövning av funktionen inom den kvarvarande oskadade delen kan många av dessa patienter dock återkomma till ett verksamt liv och många av dem kan till och med återgå till ett lämpligt yrkesarbete. Den ökande biltrafiken för med sig, att antalet skador av den här aktuella typen ökar.

Medicinalstyrelsens utlåtande är i sin helhet återgivet i utskottsutlåtandet. Jag kan dela medicinalstyrelsens uppfattning i denna fråga huvudsakligen i så måtto, att frågan inte behöver göras till föremål för en utredning, om man därmed menar utredning genom en kungl. kommitté. Det är dock inte möjligt att utan vidare undersökningar klara ut hur saken inom en rimlig tid skall kunna ordnas.

Om man inom departementet vill ta något initiativ till saken eller om huvudmannaaorganisationerna för den slutna kroppssjukvården, Landstingsförbundet och Stadsförbundet, alldeles ensamma tar upp frågan — som utskottet i avslutning till ett uttalande år 1956 anser att de bör göra — är mig mindre betydelsefullt. Jag anser det dock angeläget, att det snart kan åstadkommas något i frågan.

Följer man medicinalstyrelsens förslag betyder detta endast, att saken ytterligare förhalas. Redan år 1955 kom styrelsen i en skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag om en sådan avdelning så-

Om utredning angående en central för paraplegivård

som en försöksverksamhet vid karolinska sjukhuset. Hittills har emellertid endast inrättats dels en avdelning om sex platser vid serafimerlasarettet och en avdelning om åtta platser i Göteborg för, som det heter, neurologisk rehabilitering. Begreppet neurologisk rehabilitering omfattar en betydligt större grupp av klientel än enbart de paraplegifall, som motionen närmast avser att tillgodose. Jag vet emellertid, att man vid avdelningen i Göteborg framför allt ägnat sig åt vården av dessa paraplegifall. Jag tror att man gör det också i Stockholm.

Man har i Göteborg möjlighet att ha kvar patienterna länge, ett år eller mer om det behövs, och man har nått mycket goda resultat. Jag har nyligen erhållit en rapport över verksamheten där, som utan vidare bestyrker värdet av dessa rehabiliteringsavdelningar.

De avdelningar, som hittills inrättats, täcker dock inte alls behovet. Detta har av medicinalstyrelsen beräknats till 90 platser. Medicinalstyrelsen föreslår, att frågan ordnas i samband med regionsjukvårdens uppordnande. Skall man vänta till dess regionsjukvårdens förslag genomförts, dröjer det länge innan man kommer till något resultat. Även om den slutliga organisationen av vården måhända bör inordnas i regionsjukvårdsplanen, vill jag se ytterligare åtgärder utöver vad som hittills åstadkommits genomförda snart.

Jag delar emellertid inte riktigt medicinalstyrelsens uppfattning, att en paraplegibehandlingscentral behöver ligga i anslutning till ett stort sjukhus. Med den långa vårdtid som dessa fall kräver, tycker jag man bör lägga den eller de anstalter det här gäller på platser som är mer ägnade att bereda den skadade eller sjuke en angenäm vistelse. I motionen har jag framhållit att ett kustsanatorium förefallit mig vara den lämpligaste platsen. Bl. a. talar för detta den omständigheten att paraplegivården har många drag gemensamt med den vård för vilken dessa sanatorier ursprungligen inrättats.

Naturligtvis kan man också tänka sig

möjligheten att använda ett annat sanatorium — tuberkulosen har gått tillbaka och även andra sanatorier än kustsanatorierna har frigjorts från sina ursprungliga uppgifter — men dessa är vanligen icke utformade på ett sådant sätt att de så lätt som kustsanatorierna kan apteras för denna nya uppgift. När det gäller kustsanatorierna blir det egentligen endast en organisations- och personalfråga. Belägenheten på ett kustsanatorium utesluter inte de konsultationer av specialister som kan anses vara erforderliga och inte heller överförandet till relativt närbelägna specialavdelningar om så skulle önskas.

Kronprinsessan Viktorias kustsanatorium vid Vejbystrand, där man redan nu behandlar ett tiotal fall av denna typ, hade enligt min mening passat bra. Där har man nära till Ängelholms väl differentierade lasarett för den mera vanliga specialistvården, och man har inte heller så långt till Lund eller Malmö för den ännu mera specialiserade vården.

Nu har som bekant Kronprinsessan Viktorias sanatorium enligt riksdagens beslut disponerats för andra ändamål; det kan dock säkerligen även finnas andra möjligheter.

Ja, herr talman, man kan ju ha olika uppfattningar om hur denna fråga lämpligen bör lösas. Jag tycker att man i alla fall bör göra något för den och göra det snart. Jag vill gärna lägga den inrikesministern på hjärtat. Jag ser att han är här inne. Han brukar ju ha en stor förmåga att finna goda lösningar, och han är inte heller främmande för huvudmannaorganisationerna.

När jag har motionerat och nu talar i denna angelägenhet beror det på framför allt tre omständigheter. För det första har jag med avund läst om de framgångar man haft i andra länder, där man haft sådana behandlingscentra. På de små avdelningarna här i Sverige, i Göteborg och Stockholm, har man nog kommit lika långt, åtminstone vet jag att man gjort det i Göteborg, men platserna är tillgängliga för så få. För det andra har också svenska patienter, som

haft tillfälle att jämföra den nuvarande i allmänhet tillgängliga svenska vården, som varit den vård som de haft möjlighet att få här i landet, med den vid dylika centra utomlands, även ofentligt uttalat sin förhoppning att vi snart skall få någonting motsvarande den vård de fått i utlandet även här. För det tredje har jag motionerat om saken och talar om den nu, därför att jag haft icke så få patienter med dessa svåra skador och därför att jag inför dessa haft en stor känsla av hjälplöshet och gärna skulle ha velat kunna göra något mer än jag hittills kunnat.

Saken är inte alldeles utan aktualitet. En av kamraterna här i riksdagen lämnade på förmiddagen till mig ett kort, som visade att man på Socialförsäkringsbolagens förenings årsmöte, som ägde rum på Jernkontoret i dag, torsdagen den 14 maj 1959 kl. 14.00, skulle ha ett föredrag av docenterna vid karolinska institutet Gustav Giertz och Olle Höök över ämnet »Paraplegivård».

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1959/60, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående villkoren för postbefordran av tidningar (tidningsförordning) jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 14 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

**Ang. ökning av de svenska insatserna i
Internationella valutafonden och
Världsbanken**

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 20 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 126, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med propositionen bilagda resolutionstexter, godkänna en höjning av den svenska kvoten i Internationella valutafonden med 50 procent samt en ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond med 100 procent ävensom att lämna riksbanken garanti för täckning av de eventuella förluster, som hänförde sig till de ökade insatserna och vilka fullmäktige i riksbanken icke ansåge böra belasta banken,

dels ock bemyndiga riksbanken att tillskjuta det erforderliga kapitalet samt påtaga sig de förpliktelser, som följde med teckning av 1 000 andelar, var och en med ett nominellt värde av 100 000 dollar, i Världsbankens grundfond.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nämligen inom första kammaren nr 465, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och inom andra kammaren nr 569, av herr *Rubbestad m. fl.*

I motionerna hade föreslagits, att riksdagen skulle avslå propositionen nr 126.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 465 och II: 569, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber till en början att få säga, att jag inte vill försöka på något vis rulla upp de ekonomiska aspekter, som man kan anlägga på upprustningen av underutvecklade eller kapital-

Ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

svagare länder, med de konsekvenser det i framtiden kan få för svensk industri och svensk export. Det är klart att med den billiga arbetskraft de har och om de förses med kapital i erforderlig utsträckning, kan det uppstå problem som jag här inte vill gå in på. Inte heller, herr talman, vill jag nämnvärt beröra vad det innebär, att vårt land med sin gamla klara neutralitetspolitik engagerar sig i nordamerikansk kapitalexport till ifrågavarande länder och är med att dela risker, där sådana kan föreligga. Jag vill inte gå in på dessa synpunkter, inte därför att de inte kan vara betydelsefulla, inte därför att de kan ha sin stora betydelse vid en bedömning av denna fråga utan därför att jag vill något beröra saker och ting som ligger en smula närmare.

Jag har frågat mig: Hur kommer det sig att medan tidningarna behandlar och kamrarna diskuterar små belopp, små anslag och små ekonomiska risker, sägs det mycket litet om en så stor företeelse som ett kreditengagemang på 257 miljoner kronor och en borgensförbindelse på 517 miljoner kronor. Såvitt jag kan bedöma är det mycket dåliga proportioner mellan hur man behandlar dessa frågor. I detta fall är det dock fråga om stora engagemang, och varför skulle vi då inte kunna uppta till behandling de problem som därmed sammanhänger. Vi vet att vi befinner oss i en situation, som inte ur alla synpunkter är så angenäm. Vi vet att finansministern förelade en budget, som inte var helt klar i början, och vi vet att det råder en tämligen allmän uppfattning om att läget är så pass osäkert och svårbedömbart, att det låg vissa fördelar i att uppskjuta reglerandet till hösten.

Det sägs att vårt ekonomiska läge inte är så särskilt bra. Små belopp som 257 miljoner och små borgensförbindelser på 517 miljoner nu, och 517 miljoner förra gången, har väl dock en viss betydelse då vi behandlar den svenska budgeten.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 150 påtalas vissa saker. Jag citerar inte orda-

grant utan tar ut lösryckta satser. Kamraren är väl tacksam för att jag inte läser upp allt. På sidan 6 sägs att man borde vänta med att ta ställning till dess den ekonomiska bedömningen ansåges kunna bli säkrare. Den internationella ekonomiska situationen var labil och svårbedömlig. På s. 7 sägs, att i konjunkturperspektivet låg risker av ett visst slag men även av närmast motsatt slag och att det hela framträdde såsom svårbedömligt.

Det sägs att den expansion som man hoppas på inte är påfallande snabb och att inga säkra tecken finns på att tempot skulle öka. Vidare att det anförda för Sveriges vidkommande innebär, att förutsättningar ännu inte tycks finnas för ett mera allmänt uppsving av vår export och att de sjunkande arbetslöshetstalen återspeglar ett reellt resultat av det allmännas åtgärder. Det är således konstlade resultat, en form av statskonst, som har dämpat de svårigheter som föreligger.

I propositionen talas också om Världsbanken och dess betydelse. Den internationella konjunkturen år 1960 kan inte nu med någon större säkerhet bedömas, sägs det. Detta tycker jag är mycket klokt och riktigt sagt. Då vi inte kan bedöma läget i vår utan flyttar den till hösten, är det mycket naturligt att man är försiktig med uttalanden om hur den internationella konjunkturen år 1960 skall gestalta sig.

Såsom det mest sannolika framhålles, anmärkningsvärt nog, att vi kanske kan få en relativt väl hävdad internationell konjunktur. Man blir förvånad över dessa slutsatser, man vill ju gärna hoppas det, när vi står inför ett budgetunderskott på 1 800 miljoner kronor.

Den proposition som här föreligger avser mycket stora kapitalinvesteringar. De kan betyda mycket även om de inte direkt påverka utgifter och inkomster. Men om man kommer därhän att besparingar inte hjälper så mycket, att beskattningen inte kan drivas upp hur mycket som helst och att den svenska upplåningen behöver ta våra kapitalre-

Ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

surser i anspråk i rätt stor utsträckning, är det väl klart att vi måste bedöma lånegivandet försiktigt.

Det ligger här nära till hands att man frågar sig, om det då i propositionen finns några förslag om hur vi skall klara eventuella förluster, om det blir sådana. Det är ju fråga om stora engagemang, en garantiförbindelse på över tusen miljoner kronor. I fonden förekommer också väldiga belopp, ungefär halva summan. Det påstås att de stora kapitalbelopp som Förenta staterna placerar genom Världsbanken i samband med fondernas placering, bedrivs bankmässigt. Det har till och med påståtts att det för närvarande inte skulle finnas några påtagliga risker. Jag hoppas detta påstående är riktigt, men det utrikespolitiska läget växlar ju kaleidoskopiskt mellan upprörda och litet lugnare tider. Det är, som finansministern förstådigt säger, svårt att bedöma detta, men om det är svårt att bedöma det, finns det väl risk, när man inlåter sig i dessa engagemang.

Då fråga jag mig, hur man har tänkt sig att göra, om det skulle bli förluster. Ja, riksbanken har tänkt på den saken, och det är klokt. Man har ifrån riksbanken sagt, att det får riksdagen klara, lika väl som riksdagen fick lov att klara det förra engagemanget. Men hur har man tänkt sig i riksdagen att handla i ett sådant fall? Jag har inte i utskottsutlåtandet kunnat finna, att man över huvud taget har velat tänka på något så otrevligt. Man tycker kanske att man har otrevligare saker på nära håll, och det kan ju vara. Men då frågar jag mig, varför man inte skjuter på denna sak. Det gör man inte, därför att vederbörande säger att den skall vara klar i september. Var så god och skynda på och teckna förbindelser!

Med den situation som vi för närvarande har, förefaller det som sagt, om det skulle vara avsevärda risker förknäpade med detta engagemang. Jag vill inte att vi på något sätt skall sätta oss på tvären ens när det gäller att bedriva den mest storartade internationella

hjälpverksamhet, om vi bara har de ekonomiska möjligheterna. Jag vill inte heller att inte vår exportindustri skall stödjas genom stora krediter, såsom är avsikten och såsom statsmakterna vill i detta fall. Men jag utgår ifrån, att man menar att de engagemang, som vi här har att ta ställning till, är allvarliga saker. Det är tanklösa ungdomar som säger, att det är ingen fara; det är bara att skriva på. Finansministern säger att det inte behövs några kontanter, det är bara garantier det gäller. Men det är just dessa garantier, som är så lätta att ikläda sig, men så svåra att infria, om så skulle behöva ske.

Det är fråga om garantier för det utlånade amerikanska kapitalet. Var placeras då detta? Det placeras i länder med svag ekonomi för att dessa skall få större möjlighet att utveckla sin industri. Under sådana förhållanden förefaller det mig som om det skulle vara fråga om ganska riskabla engagemang. Vi läste häromdagen i tidningarna, att världsbanken räknade med ett betydande engagemang i egyptiska värden. Det har sagts en hel del om de svårigheter, som stormakter haft beträffande penningplaceringar i Egypten. Det kan hända att vi inte har rönt samma svårigheter, då vi inte haft så stora belopp placerade där, men ju större engagemangen blir, desto större blir riskerna för Världsbanken, om vederbörande låntagare inte klarar sig.

Vi kan gå vidare och konstatera vilka svårigheter som vissa människor har i detta land, hur det är med möjligheterna att erhålla lån o. s. v. När man hör talas om engagemang i internationella krediter med en ränta på 4 procent, medan vi för stödlån till svenska jordbrukare, som drabbats av skördeskador, tillämpar en ränta på 5,75 procent, blir man litet beklämd.

Herr talman! Jag skall inte vidare ingå på dessa saker. Jag ber bara att få yrka bifall till den motion, som har väckts i denna kammare och som har beteckningen nr 465.

Ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Det föreföll mig som om önskemålen ifrån herr Ferdinand Nilssons sida närmast gick ut på att vi skulle skjuta på denna fråga till hösten. Jag vet inte hur han tänkt sig att vi genom ett uppskov till hösten skulle kunna bilda oss en mera säker uppfattning om de risker som kan vara förenade med det engagemang det här är fråga om. Jag kan lugna herr Ferdinand Nilsson med att frågan har ägnats all tänkbar utredning inom bankoutskottet, innan vi kom till det enhälliga resultatet att tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Vi skulle för egen del inte ha haft något att vinna på ett uppskov, då vi genom särskilda föredragningar i utskottet fick de upplysningar vi önskade och fick alla de frågor besvarade, vilka vi önskade framställa för att få klarhet i situationen.

Det åtagande som det här är fråga om innebär ju inte omedelbart något annat än en inbetalning av 12,5 miljoner dollar i guld för den ytterligare insats, som skulle göras till fonden. Därutöver är det fråga om att i riksbanken insätta motvärdet till 37,5 miljoner dollar, nämligen 194 miljoner kronor.

Vad beträffar Världsbanken är det fråga om en ny garanti på 100 miljoner dollar. Av det beloppet skall ingenting inbetalas, utan det är, som här sades, fråga om en garantiförbindelse för eventuella framtida förluster. Hittills har banken gått fram försiktigt och lyckats avsätta icke obetydliga säkerhetsfonder på de inkomster, som man hittills haft på sin lånerörelse. Anledningen till att man har velat få upp garantibeloppet så högt är framför allt att man den vägen önskat höjda insatser från U.S.A. Det är nämligen U.S.A. som betalar de väsentliga insatserna, och de lån som Världsbanken tar upp tas upp på den amerikanska marknaden. Denna marknad ser närmast till hur mycket dollarvaluta som står bakom banken i form av garantier. Därför har det varit angeläget att få upp dollarinsatserna och

låta de övriga förbindelserna följa med.

Naturligtvis är det omöjligt att här profetera om vilka eventuella risker, som i det långa loppet kan vara förenade med den garanti, som vi här skulle ikläda oss. Men hittillsvarande erfarenheter ger inte någon särskild anledning till farhågor. I alla händelser skulle vi inte genom ett uppskov till hösten få någon större säkerhet för vårt bedömande.

Vi har betraktat det som ett stort svenskt intresse att tillsammans med alla andra delägare i respektive fonden och banken vara med om den förstärkning som det nu gäller. Det beslöts redan vid ett möte med alla fondens och bankens delägare i Delhi, jag vill minnas i oktober 1958, att man skulle verka för att åstadkomma denna förstärkning. Detta arbete har nu fortskridit så långt, att det gäller för oss att ta vår ställning till denna fråga.

Vår delaktighet i fonden har sin stora betydelse dels därför att vi själva kan anlita den för den händelse vi i valutahänseende skulle anse det behövt, och dels därför att vi har fördel av att fonden, såsom den har gjort vid flera tillfällen, har kunnat träda in och hjälpa olika länder, däribland England och Frankrike ur valutasvårigheter. Det har varit av stor betydelse för den internationella likviditeten, att en sådan hjälp har kunnat ges.

Världsbankens betydelse ligger framför allt i dess utlåning för investeringsändamål i de underutvecklade länderna, och det framhålles ju gång efter annan i våra diskussioner, att det även ur svensk synpunkt är av mycket stort värde att man på detta sätt kan understödja de underutvecklade länderna med hänsyn till de möjligheter till export på dessa länders som därigenom uppstår. Det är därför i hög grad ett svenskt intresse att vara med i den förstärkning som här sker.

Bankoutskottet har som sagt efter en ingående behandling av ärendet enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag borde ju känna mig avsevärt lugnad i mina farhågor, när en så ekonomiskt förfaren man som herr Ewerlöf — en man som företräder en så sparsam linje där man begär vötering om expenser och småbelopp nästan på varenda huvudtitel — säger att det här inte rör sig om några större saker utan bara om så och så mycket i guld och andra smärre ting, att det bara är att skriva på o. s. v. Men såvitt jag kan se, herr talman, rör det sig dock om en placering av pengar av stor omfattning och om en avvägning mellan dollar och kronor. Vi vet av utskottsutlåtandet, och om jag inte missminner mig, står det också antytt i propositionen, att de i riksbanken stående pengarna har tagits i anspråk. Visst har det skett med vårt medgivande, men när pengarna en gång är anvisade, är det risk för att de blir tagna i anspråk på samma sätt även i framtiden. Vi får nog göra klart för oss att dessa 250 miljoner kronor kommer att användas. Varför kommer de att användas? Det framgår också av propositionen med all tydlighet, och det antydes även i utskottets utlåtande, att det beror på det beträngda ekonomiska läget i de underutvecklade länderna och i dessa kapitalfattiga industriländer. Lånebehovet har vuxit och vuxit, och därför måste man skaffa nya hypotek för att få garantier för det amerikanska kapitalet, som skall placeras i dessa länder, ty amerikanerna är tillräckligt kloka att inte placera pengarna utan att ha garantiförbindelser.

Väldiga belopp ligger redan ute. Jag vill minnas att utlåningen i propositionen redovisats till ett belopp av 3 500 miljoner dollar, och det är här fråga om en växande utveckling. Det gäller således stora belopp, och en fluktuation i världsläget kan alldeles förändra det bankmässiga värdet av dessa pengar. Det har vi fått erfara på den tiden då vi hade ett finansinstitut här i Sverige, som lånade pengar i Amerika och placerade dem i mer eller mindre under-

utvecklade länder. Det slutade med en väldig krasch, som vi alla minns. Det var en kreditagentur, som inte alls var av denna omfattning, men det gick inte riktigt bra, ty den råkade ut för ett konjunkturläge, som den inte kunde bemästra.

Hur konjunkturläget kommer att bli i framtiden, vet vi ingenting om. Vi hoppas med finansministern det bästa, men vi vet ingenting. Under sådana förhållanden, säger herr Ewerlöf, är det kortsynt att tro, att vi skall veta mera till hösten. Ja, det kan man säga, och jag kan ju bekänna att det i viss mån var ett vanetänkande från min sida. När det var så bra att skjuta frågan om ordnandet av de svenska finanserna till hösten, föreföll det mig som om det skulle vara möjligt att få en bättre bedömning även av dessa förhållanden genom att något skjuta på frågan. Nu vet jag, herr Ewerlöf, mycket bra att pengarna skall vara klara till september. Naturligtvis vill somliga vara med så fort det är fråga om dessa internationella engagemang. Vill man vara med här, får man skynda på menar man; annars får man inte vara med, och det är ett mycket stort straff att inte få skicka ut 257 miljoner kronor och att inte få skriva borgen på 517 miljoner kronor. Det är en risk som det svenska samhället naturligtvis inte bör utsätta sig för! Om saken ligger till på det sättet och vi ännu inte kan bedöma vårt eget läge, är det då rimligt — när vi inte vet vårt eget lånebehov i riksbanken och våra egna möjligheter till hösten — att ta dessa engagemang, som knappast har någon större betydelse för de svenska intressena. Herr Ewerlöf var försiktig och sade, att det kan bli... o. s. v. Hittills har ju inte detta engagemang varit till någon särskild nytta, det kan vi väl vara överens om, men det kan ju tänkas att vi kommer i knipa och blir salta i klass med dessa underutvecklade och kapitalfattiga länder, som skall hjälpas av Förenta staterna. Jag hoppas att vi aldrig kommer i den situationen,

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna

men om vi utgår från att vår egen ekonomi är så svag, är det sannerligen inte något argument för ett sådant engagemang som detta. Så som jag bedömer ekonomi, bör vi — om vi står inför sådana vanskligheter — vara ytterligt försiktiga.

Jag har inte yrkat på uppskov med denna fråga — det visste jag var lönlöst — utan jag har i stället yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen, eftersom jag misströstar om möjligheterna att göra klart för herr Ferdinand Nilsson hur vi har sett på denna fråga. Jag ville bara korrigera hans citat av vad jag skulle ha sagt, då han talade om att jag var mycket försiktig och att vi kunde vara överens om att vi inte haft någon nytta av våra tidigare insatser i dessa sammanhang. Jag försökte ju tvärtom göra klart, att även om vi inte har direkt utnyttjat vare sig det ena eller det andra, så har vi indirekt haft stor nytta av att dessa institutioner tillkommit och att vi har anledning att vara tillfredsställda med att vi deltagit i den utomordentligt betydelsefulla internationella verksamhet som på detta vis bedrives.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag konstaterar att vi således är överens om att vi tills vidare inte haft någon direkt nytta av detta. Den indirekta nyttan är svårbedömlig, och jag skall inte diskutera så subtila problem med herr Ewerlöf.

Till sist vill jag bara slå fast, att det är fråga om ett mycket stort engagemang och att jag icke har sett i Kungl. Maj:ts proposition eller utskottets utlåtande och ej heller hört av utskottets talesman, hur man tänkt sig att klara riskerna av detta engagemang.

När enskilda människor engagerar sig i borgen, överväger de ju vilka möjligheter de kan ha att klara saken; men här sägs det bara att eftersom man inte behöver betala pengar, är det bara att skriva på, att Förenta staterna vill ha

vår borgen för att låna ut pengar o. s. v. Att amerikanerna vill ha vår borgen, det är bara en formalitet, den saken skall vi förstå allihop.

Men om det vore en formalitet, varför vill de då höja garantibeloppet? Nej, mina herrar, det rör sig här om realiteter och om ett risktagande i internationella sammanhang, svårbedömligt men innebärande att vi ikläder oss betydande risker.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med bifall till den i ämnet väckta motionen I:465 avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom dels ock i ämnet väckta motioner även som motioner om vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten.

Genom en den 10 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 146, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

I propositionen hade föreslagits — i avbiden på resultatet av det genomgripande reformarbete på strafflagstiftningens område som påginge inom justitiedepartementet — att i lagen om villkorlig dom skulle införas dels möjlighet att kombinera sådan dom med ovillkor-

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna
ligt bötesstraff och dels befogenhet att Utskottet hade i det nu ifrågavarande
tillfälligt omhändertaga den som erhållit utlåtandet på åberopade grunder hemställt,
villkorlig dom men som hölle sig undan eller eljest misskötte sig.

I berörda lagförslag var 14 a § så lydande:

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter provotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 472 i första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Alexanderson* samt nr 577 i andra kammaren av herr *Munktell m. fl.*

Motionerna, vilka voro likalydande, utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget med den ändringen däri, att sista stycket i 14 a § utginge.

Utskottet hade vidare i anslutning till propositionen behandlat följande fem inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 13, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, samt
nr 36, av herr *Aastrup m. fl.*,
inom andra kammaren
nr 11, av herr *Fröding m. fl.*,
nr 49, av herr *Ohlin m. fl.*, samt
nr 424, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Fälldin*.

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 472 och II: 577 och med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen däri, att 14 a § erhöles under punkten angiven lydelse;

B. att motionerna I: 13 och II: 11, I: 36 och II: 49 samt II: 424, i vad de avsåge frågan om kombination av villkorlig dom och böter samt tagande i förvar av villkorligt dömd, måtte anses besvarad genom vad utskottet under A hemställt;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 samt II: 424 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört under rubriken »Begränsning av åtalseftergift»;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört under rubriken »Polisbötessystem beträffande parkeringsförseelser»;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning av förutsättningarna att på viss plats åstadkomma en försöksvis förstärkning av de kriminalvårdande och socialvårdande institutionerna;

F. att motionerna I: 36 och II: 49 samt II: 424, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A—E hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Den av utskottet förordade ändringen i 14 a § innebar, att sista stycket i nämnda paragraf skulle utgå.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting*, *Lindgren* och *Erik Svedberg*,

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna fröken Mattson, fru Johansson, fru Löfqvist samt fröken Bergegren, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 472 och II: 577 måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Första lagutskottets utlåtande nr 25 berör en hel rad av frågor i samband med ungdomsbrottsligheten, som tyvärr är ett mycket stort problem i dagens samhälle. Utskottet har tagit ställning i anknytning till proposition nr 146 och en rad motioner, som går ut på åtgärder i syfte att minska brottsligheten. Vi har bl. a. diskuterat åttelseftergift, och vi har med anledning av propositionen diskuterat möjligheterna att kombinera villkorlig dom med böter. Det hela har utmynnat i ett förslag om en punktundersökning av vad samhällets samlade resurser mot ungdomsbrottsligheten kan innebära, en fråga som vi tyvärr vet mycket litet om och som vetenskapen ännu inte fått tillfälle att riktigt penetrera.

Vi har i utskottet varit ense på alla punkter utom en, och eftersom mitt namn återfinnes under reservationen må det vara mig tillåtet, herr talman, att i allra största korthet redogöra för orsakerna till att sju reservanter i utskottet ansett att det icke skall vara tillåtet att tillfälligt omhänderta ungdomar under 18 år som är villkorligt dömda.

Propositionen föreslår i avbidan på resultatet av det genomgripande reformarbete på strafflagstiftningens område, som just nu pågår inom justitiedepartementet, att domstol skall få befogenhet att tillfälligt omhänderta den, som erhållit villkorlig dom men som håller sig undan eller eljest missköter sig. Lagutskottet har ställt sig tvekan till en undantagsbestämmelse i detta förslag. Departementschefen har föreslagit att befogenheten skall gälla ungdomar över

18 år, men lagrådet har gått längre än departementschefen, och även majoriteten inom första lagutskottet har ansett att sista stycket i 14 a § i det nya lagförslaget om villkorlig dom skall utgå, m. a. o. att domstol skall kunna omhänderta också ungdomar mellan 15 och 18 år. Sådana ungdomar skall alltså kunna förvaras i polisarrest en vecka och genom nytt beslut av domstolen kunna kvarhållas ytterligare en vecka, alltså sammanlagt 14 dagar.

Det är på denna punkt som vi reservanter har sagt ett spontant nej. Det gäller ändå barn, och det kan inte vara riktigt att så utan vidare införa dem i polisarrest. Men vi har inte bara spontant gått emot förslaget, utan vi har också resonerat igenom problemet, och det är, tror jag, av tre anledningar som vi anmält reservation.

Vi har först och främst sagt oss att det här gäller en mycket liten grupp, dessutom en grupp ungdomar, ja, man kan nästan säga barn, som inte har gjort sig skyldiga till någon alltför svår brottslighet. Villkorlig dom beslutas ju i sådana fall då brottets beskaffenhet och den dömdes karaktär enligt utredningen ger vid handen att man inte behöver tro sig befara någon återgång till brottslighet. Ärligen avkunnas ungefär 5 000 villkorliga domar, av vilka ungefär 100 gäller ungdom under 18 år. Statistiken visar att av cirka 5 000 villkorligt dömda år 1955 var 98 under 18 år och av cirka 5 300 villkorligt dömda år 1956 var 116 ungdomar under 18 år. Det gäller alltså en ganska liten grupp. Vi har frågat oss, om det är riktigt att för denna lilla grupp — den uppgår till knappa 2 procent av alla villkorligt dömda — frångå den princip som hittills tillämpats i vårt land, nämligen att ungdomar upp till 18 år skall omhändertagas av socialvården. Med vår humana syn på ungdomskriminaliteten vill vi numera att ungdomar under 18 års ålder skall tagas om hand av socialvården, om de begår brott. Redan av det skälet tycker vi att lagrådet och motionerna nr 472 i denna kammare och 577 i andra kammaren har gått litet för långt.

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna

Det finns emellertid även andra omständigheter att beakta i det sammanhanget. Man måste också se på frågan ur rent praktiska synpunkter. Jag medger gärna att när det gäller något äldre ungdomar av ifrågavarande kategori, vilka dragit sig undan övervakaren och visat tendenser att komma in i gängbildning, kanske att missbruka narkotika och sprit, kan det vara oerhört värdefullt med ett chockingripande, att omhänderta dem för att under tiden kunna ordna upp deras förhållanden. Vi har emellertid sagt oss att med tanke på hur det för närvarande i allmänhet ser ut i de flesta polisarresterna är det ytterligt tveksamt — det skulle rent av kunna vara direkt skadligt — att placera ungdomar på 15, 16, 17 år där. Denna tveksamhet delas av alla socialvårdare och alla andra som haft med sådan ungdom att göra och som sett hur polisarresterna tar sig ut. Det må tillåtas mig, som under en veckas tid har vikarierat som polissyster i min hemstad, att säga att polisarresternas tillstånd var en chock för en journalist, som ändå har verkat i 20 år och sett åtskilligt.

Det är omöjligt att tänka sig annat än att det skulle vara en mycket skadlig erfarenhet för ifrågavarande ungdomar att bli insatta i sådana arrester. Förhållandena är ju ungefär desamma på andra håll i landet, vilket ju också har påtalats. Skyddskonsulenter är av precis samma uppfattning. De förklarar att sätter man in ungdomar eller barn i polisarresterna, så som dessa ser ut i dag, kan det göra ont värre. Detta är kanske främst ett storstadsproblem, men liknande förhållanden förekommer i ganska många städer. Ungdomarna får inte sitta i ensam cell, utan får dela cell med andra. De får sitta i polisarrester, där det är en unken doft; ibland svävar doften av spyor genom lokalen. De får många gånger dela cell med förhårdade brottslingar. De hör ljud av fyllerister, män och kvinnor, som förs in. Det kan inte vara någon särskilt nyttig miljö för en ungdom, som visserligen kan verka tuff när den befinner sig i gänget, men som ändå är ganska försvarslös när den

är ensam och kastas in i sådana här förhållanden.

Enbart av den anledningen är vi tvungna att slå vakt om den här lilla gruppen. Polisarresterna är som sagt i dag inte vad de borde vara. I en proposition i fjol talades om en upprustning av polisarresterna, som snabbt skulle byggas ut och förbättras. Somliga utskottsledamöter har ansett att denna förbättring kommer att vidtas så snabbt, att vi av den anledningen skulle kunna gå med på motionärernas förslag att även ungdomar under 18 år tillfälligt skall kunna omhändertas i polisarrester. Vi å vår sida menar emellertid, att man inte vet hur lång tid det kommer att ta. Man vet inte heller riktigt hur starkt intryck ungdomar kommer att ta av vistelsen i arresterna under den tid det dröjer innan de iståndsatts.

Vid detta års riksdag har vi behandlat frågan om en utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna i enlighet med proposition nr 88. I denna talas ju om mottagningshem och mottagningsavdelningar, avsedda just för att detta klientel, lätt kriminella ungdomar, skall kunna tas om hand. Vi anser för vår del att ungdomsvårdsskolorna kommer att få dessa utredningsavdelningar i gång i lika snabb takt som upprustningen av polisarresterna är att motse. Även barnavårdsnämnderna har på sitt håll planer på att få till stånd utredningshem, där sådana ungdomar kan tas om hand. Vi tror att det är mycket bättre att slå in på den väg som propositionen nr 88 vid årets riksdag anvisar, nämligen att låta ungdomsvårdsskolorna ta hand om dessa lätt kriminella ungdomar, än att införa en lagbestämmelse som går stick i stäv mot de humana principer vi tidigare tillämpat för minderåriga. Vi tror att utskottets förslag inte kan verka i förebyggande syfte utan tvärtom skada genom att dessa ungdomar kommer att konfronteras med någonting ganska otäckt, som vi enligt våra principer i andra fall inte vill låta ungdomar under 18 år se. Vi tror att det är bättre att låta dessa ungdomar vänta på ungdomsvårdsskolornas utbyggnad.

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Branting* (s).

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag inte uppehålla mig vid något annat i detta utlåtande än just det avsnitt som är berört i den till utlåtandet fogade reservationen.

Det är alldeles riktigt, som den föregående ärade talarinnan sade, att det här gäller en mycket liten grupp, och man kan ju fråga sig huruvida det finns anledning att göra en sådan här utvidgning i förhållande till Kungl. Maj:ts proposition, som motionärerna och utskottsmajoriteten har velat göra, d. v. s. bereda en möjlighet att i nödfall tillfälligt omhändertaga också villkorligt dömda i åldern 15—17 år.

Jag vill emellertid på en punkt korrigera fröken Mattson. Det är ju inte så att strafflagarna inte är tillämpliga på sådana som är under 18 år, utan man har ju gränsen vid 15 år. En annan sak är att vi har en överlappning mellan strafflagarna och barnavårdslagarna och att man där har en kompetenstvist mellan två olika förvaltningsområden.

Nå, vad gäller det nu här? Man skall inte överdriva frågan, bl. a. därför att det gäller så få, men det inträffar ju nu och då, att ungdomar i den här åldern underlåter att hålla kontakt med sina övervakare av olika skäl. Man vet inte vad det är som händer, men i de allra flesta fall är det väl inte fråga om några allvarligare saker. Det kan vara helt enkelt ungdomligt slarv. Men det finns fall då det gäller i verklig mening »ungdom på glid», som vägrar att ha kontakt med sina övervakare. De vill inte ha någon kontakt, helt enkelt därför att de är ute på det sluttande planet i så hög grad att de vill vara befriade från all slags kontroll.

Vad har man då att göra? Ja, går man till vad reservanterna föreslår, så blir det verkligen inte mycket. Man konstaterar att det riktiga vore — och det är en uppfattning som utskottsmajoriteten de-

lar — att barnavårdsmyndigheterna fick ta hand om dessa ungdomar. Samtidigt konstaterar dock reservanterna i sitt yttrande, att det finns mycket små möjligheter för barnavården att ta hand om det ifrågavarande klientelet. Man har med andra ord ingen möjlighet att anvisa någonting.

Då frågar jag: Vilket alternativ har man i denna situation? Ja, det alternativ som reservanterna anvisar innebär ju att man lämnar dessa ungdomar åt sitt öde. Kan inte barnavården ta hand om dem, får övervakaren kämpa en hopplös kamp, och ungdomarna trasslar till det för sig ytterligare och blir kanske omöjliga fall så småningom.

Det är inte lustigt att tänka sig att ta in dem tillfälligt i en polisarrest för att få möjligheter till kontroll medan man ordnar upp saken, kommer underfund med hur det egentligen är ställt och tar kontakt med barnavårdsmyndigheterna för att om möjligt skaffa ett fosterhem eller en plats på en ungdomsskola. Det är klart att det är olustigt att ta in dessa ungdomar i en polisarrest, men är det inte bättre att ha denna utväg rent praktiskt och som ett påtryckningsmedel, vilket väl också skulle ha sitt värde, än att låta dem driva vind för våg utan att man vet vad som händer?

Jag tycker att departementschefen på ett mycket starkt sätt har motiverat varför man bör skapa en möjlighet för dem som är över 18 år för ett sådant här omhändertagande. Man blir då litet överraskad, när man finner att departementschefen gör stopp för gruppen mellan 15 och 17 år. Jag kan inte finna annat än att det är litet onödigt att göra det. Lagrådet har på ett mycket eftertryckligt sätt framhållit i sitt yttrande att det kanske är väl så stor anledning att intressera sig för dessa synpunkter även i fråga om 15—17-åringar, därför att de kanske ändå är mera påverkbara än de äldre årsklasserna och att man därför borde ta vara på denna möjlighet.

Nåja, jag skall inte uppehålla mig längre vid detta. Jag bara konstaterar, att det alternativ som reservanterna ställer upp är att inte göra någonting, såvi-

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna da inte barnavårdsnämnden kan ingripa. Men detta är vad också utskottsmajoriteten vill. Man har ju tänkt sig och också uttryckligen sagt i utlåtandet, att vad det gäller är möjligheten för domstolen att kunna göra detta omhändertagande i en nödsituation och under tiden ta kontakt med de barnavårdande myndigheterna för att kunna ordna till det hela och se till att inte 15 till 17-åringarna trasslar till sin situation ytterligare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Jag skall be att något ytterligare få motivera, varför jag anser att man nu bör undanta denna den yngsta ungdomsgruppen från de nya bestämmelserna om provisoriskt omhändertagande av villkorligt dömda. Ett sådant tillfälligt omhändertagande kommer nog regelmässigt att göras genom polisens försorg, och det kommer i allmänhet att ske genom placering i polisarrest. Det är givet att omhändertagandet kan ske på annat sätt, om det finns möjlighet därtill. Det blir domstolens sak att avgöra, om annan placering än i polisarrest lämpligen kan ske, t. ex. av en ung person på ungdomsvårdsanstalt.

Om den dömdes vistelseort är okänd — han har kanske gett sig i väg just för att komma ifrån övervakningen — är det emellertid ofta inte möjligt för domstolen att förbereda någon speciell placering. Domstolen vet ju inte då när och var man kommer att anträffa den dömda. Det blir därför i sådana fall ofta oundvikligt att den dömda åtminstone under någon eller några dagar placeras i polisarrest, och som fröken Mattson här framhöll och som kammaren torde känna till är polisarresternas beskaffenhet ännu inte tillfredsställande. Man kan visserligen hoppas på en förbättring av standarden som resultat av den lagstiftning, som vi genomförde förra året, men det dröjer nog någon tid innan allt blir bra. Det är klart att det lämpligaste vore att omhändertagandet av det yngsta

klientelet alltid skedde på en barnavårdande institution, men som jag sade är det ofta inte möjligt att ordna en sådan placering, eftersom domstolen inte vet var man kommer att anträffa den dömda. Därtill kommer den nuvarande platsbristen i ungdomsvårdsskolorna. Det är osäkert, om plats över huvud taget kan beredas den dömda omedelbart efter det han gripits.

Lagrådet anser att bedömandet av frågan, om villkorligt dömda under 18 år bör undantas från den nya bestämmelsen, i varje fall bör anstå i avbidan på den slutliga utformningen av reglerna för samhällets behandling av de unga lagöverträdarna. Min mening är den rakt motsatta. För mig talar övervägande skäl för att man skall avvakta erfarenheterna av den nya bestämmelsen, innan man överväger omhändertagandet också av den yngsta åldersgruppen. Frågan kan då tas upp i samband med den stora strafflagsreform, som vi nu förbereder i justitiedepartementet, och vi kan då även räkna med att resurserna inom ungdomsvården har hunnit byggas ut i enlighet med statsmakternas beslut, samt också med att polisarresternas standard skall ha hunnit förbättras.

Det är riktigt som den siste ärade talarén sade, att detta problem är en ganska liten fråga, så till vida som det gäller en till antalet liten grupp, men därför tycker jag inte att man skall anse att det är mindre allvarligt. Jag tycker det är onödigt att nu ta några risker i fråga om behandlingen av dessa ungdomar. Det är ju, som fröken Mattson också påpekade, egentligen fråga om barn, som borde tas om hand av socialvården. Jag vill därför rekommendera kammaren att inte frångå propositionen på denna punkt, och det sker genom att kammaren bifaller reservationen.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte säga så mycket till, men när statsrådet och chefen för justitiedepartementet säger, att

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna

vi inte skall ta några risker, när det gäller behandlingen av dessa 15—17-åringar, så vill jag instämma i det. Men jag måste ju säga, att det är väl ändå en risk, herr justitieminister, att riskera ingen behandling alls! Motivet till att lagrådet föreslagit en möjlighet att omhänderta även ungdom i åldersklasserna 15—17 år och till att utskottsmajoriteten gått på samma linje är ju det förhållandet, att man kan stå i den situationen, att en ungdom här glider undan övervakarens kontroll, och då kan man inte göra något särskilt under nuvarande tillstånd. Det är klart att omhändertagandet i polisarrest är ett ultima ratio, en utväg i väntan på att man skall kunna åstadkomma något bättre. Men är det, herr justitieminister, bättre att låta dessa ungdomar i en sådan situation driva vidare och utan någon kontroll trassla till det ännu värre för sig? Det är ju detta, som är det faktiska läget, och så till den grad rädd för ett omhändertagande under några dagar i en polisarrest skall man väl inte vara, att man väljer ett alternativ som innebär att ingenting sker, vilket skulle vara mycket ödesdigert. Jag erinrar om det välbekanta faktum att ungdomar i dessa åldersklasser ofta råkar trassla till det för sig mycket eftertryckligt på mycket kort tid.

Herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Det är ju inte några principiella skäl som jag anför mot att denna lagstiftning blir tillämplig även på den yngsta åldersgruppen. Det är riktigt, som herr Hanson säger, att meningen med omhändertagandet är att förebygga ett större ont — att den villkorliga domen förklaras förverkad och att straffet skall avtjänas. Men jag anser att försiktigheten bjuder, att vi i dag vilar på hanen, och det bör man göra, inte ur principiella synpunkter utan med hänsyn till de rent praktiska omständigheterna, med hänsyn till de bristfälliga resurser som i dag finns för ett lämpligt omhändertagande av de yngsta brottslingarna.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bristen på resurser möter man överallt, och det är trist med dessa bristande resurser inom barnavården. Om resurserna där vore tillräckliga, vore uppenbarligen betänkligheterna inför det av utskottet förordade arrangemanget mindre än nu. Men att därav dra den slutsatsen, att man över huvud taget inte skulle ha några möjligheter att verksamt ingripa, när det håller på att gå på sned för en ungdom i denna ålder, tycker jag är orimligt. Jag tror inte, ärligt talat, på att det är så stor risk för psykiska skador, om man tar hand om ungdomarna på detta sätt. Det får väl ändå förutsättas ske under hyggliga former, och dessutom rör det sig säkerligen om mycket kort tid. Alternativet är ju att ingenting göra.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Vi har redan en lag, som riksdagen beslöt år 1952 och som trädde i kraft 1954. Enligt denna lag skall den som ej fyllt 18 år inte dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, för så vitt det inte finns särskilda skäl som talar för att så skall ske. Därmed har riksdagen uttalat sig för att det inte är en lämplig behandlingsform att sätta in dessa unga människor i fängelse eller döma dem till straff. Den villkorliga domen avser, att man skall i frihet försöka återföra vederbörande till ett rättsskaffens liv. Det förslag som nu föreligger innebär en utbyggnad av den villkorliga domen, som gör den strängare.

Vad är då skillnaden? Om ungdomar, som fått villkorlig dom, inte följer de föreskrifter som är givna eller om de, som herr Hanson sade, inte håller kontakt med övervakaren — det kan också vara övervakaren, som inte håller tillräcklig kontakt med dem han skall övervaka — skall man försöka vinna rättelse. Då har här kommit in, att man skall kunna omhänderta dem och sätta in dem i polisarrest.

Det finns ett undantag i Kungl. Maj:ts

Ang. tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda i de yngsta åldersgrupperna förslag, och det gäller dem som är under 18 år. Jag har arbetat som skyddskonsulent och, efter den förändring som gjordes, som skyddsassistent i inte mindre än 17 år. Min erfarenhet är, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om man skulle tillgripa ett sådant tillvägagångssätt. Jag tror inte att det kommer att leda till något gott. Under dessa år har jag inte i något fall för ungdomar under 18 år behövt begära, att den villkorliga domen skulle förverkas, utan har på annat sätt försökt klara dessa unga människor. Jag tror att det är bättre än att använda polis-arrester. Det kan lätt bli på det sättet, att många mänsikor tyvärr kommer att använda de hårdaste medlen, som de tror kan föra ungdomarna till rätta men som kanske leder till att det blir betydligt svårare att återföra de unga till ett rättskaffens liv.

Som motivering har utskottsmajoriteten anført, att ungdomsvården inte skulle ha resurser nog. Det kan vara sant, men vi får erinra oss att riksdagen bara för ett par veckor sedan beslöt att bygga ut ungdomsvården med inte mindre än 215 nya platser. Man beslöt också att bygga utrednings- och mottagningsavdelningar, och dessa håller redan på att färdigställas. Innan året är till ända, kommer de att kunna stå till förfogande, så att man snabbt kan inom socialvården omhänderta de barn och ungdomar, som gör sig skyldiga till vanart eller kriminalitet. Riksdagen har ju tidigare sagt, att man bör förfara så.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Det har påpekats, att det rör sig om en ganska liten grupp och att det gäller en liten grupp -- det har sagts ett hundratal varje år -- som skulle dömas villkorligt inom denna åldersgrupp. Men då bör också påpekas anledningen till att gruppen är så liten. Det är just 1952 års lag, som stadgar att frihetsstraff inte skall användas

inom denna åldersgrupp annat än när särskilda skäl föreligger. Den regeln gäller även vid ådömande av villkorliga frihetsstraff, och det är därför sådana förekommer i så liten utsträckning. Men i de fall de förekommer är det något särskilt: då gäller det sådana som gjort sig skyldiga till rätt grov brottslighet, och det är inte, som den förste ärade talaren här sade, några särskilt gynnsamma fall. Emellertid kan vi reducera problemet ytterligare. Det är inte det här hundratalet som det är fråga om att sätta in i förvaring, utan det är bara det eventuellt förekommande fallet, att någon av dessa, innan de fyller 18 år, ånyo gör sig skyldiga till något som indicerar ett särskilt ingripande, t. ex. undandrar sig övervakning.

Det skäl som här är åberopat för att man inte skulle tillämpa institutet, som ju är till för att man skall undgå mera ingripande åtgärder, är att våra polis-arrester inte skulle vara lämpliga för ändamålet. Det råder ju enighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna om att polisarresterna inte är lämpliga för verkställande av sådana här ingripanden, men utskottsmajoriteten anser att det i varje fall i en del sådana här fall bör finnas möjligheter att verkställa ett omhändertagande av detta slag på annat sätt än i polisarrest. Både av justitieministern i propositionen och nu senast av herr Pettersson har här åberopats, att resurserna i fråga om utredningshem och i fråga om ungdomsvårdsskolor ökar. Ja, om man får möjlighet att verkställa ett sådant här kortvarigt omhändertagande på det sätt det bör ske, nämligen i ett utredningshem, i en ungdomsvårdsskola eller i en annan barnavårdande institution, varför skall man då fränsäga sig den möjligheten?

Jag kan också erinra om att det inte finns några direkta förbud mot att häkta ungdomar i den ålder det här gäller, men det har ansetts som en följd av 1952 års lag, att så inte bör ske annat än då det befinner sig alldeles ofrånkomligt. Detta har också under många år sedan år 1952 förekommit i mycket li-

Ang. domareedens lydelse

ten utsträckning, men under de senaste åren, särskilt under det allra senaste, har det tyvärr visat sig att brottsligheten tagit en sådan utveckling och att resurserna inom barnavården befunnits så små, att det varit nödvändigt att tillgripa häktningsåtgärder. Jag har själv haft erfarenhet av sådana fall, och jag har då kunnat konstatera, att man kunnat vidta sådana åtgärder och att man inte använt särskilt olämpliga arrestlokaler. Långholmens kronohäkte här i Stockholm är ju inte lämpligt för detta ändamål, men när sådana fall förekommit, har det gått att använda andra lokaler, som funnits tillgängliga och som i varje fall varit betydligt bättre. Jag anser att vi inte bör underskatta möjligheterna att även för det ändamål det här gäller använda lämpliga lokaler, och jag tycker inte att man därför bör fransäga sig möjligheten att i fall, där det är indicerat, använda denna snabba men mindre ingripande åtgärd och därigenom kanske kunna undgå en dom på förverkande av en tidigare villkorlig dom, en ny häktningsåtgärd eller ett nytt frihetsstraff.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående punkten A av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan och särskilt beträffande punkterna B—F.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Mattson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-

ven varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Hanson, Per-Olof*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 71.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i punkterna B—F hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. domareedens lydelse

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 143, vilken behandlats av förs-

ta lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i rättegångsbalken; och

Ang. domareedens lydelse
2) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

I förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken var 4 kap. 11 § så lydande:

(Nuvarande lydelse:)

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter *Guds och Sveriges lag* och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svägerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Med *Konungens* tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

Ed eller försäkran skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

(Föreslagen lydelse:)

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svägerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Ed skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande. Med *domstolens eller ordförandens* tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 471 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 576 i andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* Motionerna, vilka voro likalydande, utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte besluta, att domareeden skulle bibehållas vid sin nuvarande lydelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen med avslag å motionerna I:471 och II:576 måtte bifalla förevärande proposition, nr 143.

Reservation hade anförts av herrar *Lindgren, Robert Johansson, Arvidson* och *Onsjö*, fru *Boman* samt herr *Edlund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort

Ang. domareedens lydelse

hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 471 och II: 576 samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken — måtte för sin del antaga detta förslag med den ändringen däri, att 4 kap. 11 § erhöles den avfattning reservationen visade;

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

Den av reservanterna förordade ändringen i förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken innebar, att 4 kap. 11 § skulle bibehålla sin nuvarande lydelse.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Jag har i utskottet reserverat mig mot viss ändring i rättegångsbalken. Det gäller uttrycket »Guds lag» i 11 § 4 kap., som man vill utmönstra ur domareeden. Jag vill gärna redovisa mina synpunkter på frågan.

Först vill jag då frambålla, att orden »Guds och Sveriges lag» användes i edsformuläret redan vid slutet av 1600-talet och återfinnes i alla beträffande domareeden stadgade formulär. Det gäller således att borttaga en utfästelse i eden, som har en nära 300-årig hävd. Man måste väl ändå fråga sig: »Är detta verkligen nödvändigt; kan inte uttrycket »Guds lag», som inte bara äger traditionens helgd utan också i hög grad bidrar till edens högtidlighet, få bibehållas? Jag ifrågasätter om det verkligen kan, som en och annan menar, vara så påkostande att vid edsavläggelsen hänvisa till Guds lag, att detta verkligen motiverar uttryckets borttagande? Jag tror att envar, oavsett religiös uppfattning, med gott samvete kan avgiva detta löfte, utan att det på något sätt behöver kränka hans samvetsfrid. Jag förstår inte heller, varför det skall vara så be-

svärligt att åberopa Guds lag, när man tidigare i edsavläggelsen gjort en försäkran inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord.

Nu hänvisar man emellertid i utskottsutlåtandet beträffande den föreslagna ändringen till att den helt överensstämmer med ett enhälligt förslag i ämnet, som år 1949 framlades av dissenterlagskommittén. Det är nog riktigt, men vi skall också lägga märke till att samtliga åtta remissinstanser, som yttrade sig på denna punkt, avstyrkte förslaget, däribland Svea hovrätt, som helt enkelt ansåg att det saknades tillräckliga skäl för att borttaga orden Guds lag. Vidare får vi inte heller glömma bort, att i den proposition med förslag till religionfrihetslag, som på grundval av betänkandet förelades 1951 års riksdag, uttalade fördragande departementschefen, att han inte ansåg att avläggandet av eden kunde innebära något samvetstväng för den, som gjort sig underrättad om innebörden. Därför upptogs inte heller förslag härom i propositionen.

Men nu anser man tydligen, att tiden är mogen för en förändring. Man ändrar ju så mycket annat för all del, och då tycker kanske någon, att också edsformuläret kan bli föremål för ändring, även om man tidigare ansett att en ändring inte varit befogad. Man ställer sig väl då frågan: Vad har egentligen inträffat, som ger anledning till ett ändrat ståndpunktstagande? Det har inte gjorts någon ytterligare utredning. Inte heller har det varit fråga om något nytt remissförfarande. Över huvud taget har det inte framförts några omständigheter, som på något sätt framkallar ett nytt bedömande. Om nu någon ändring tvunget skall göras, borde väl åtminstone våra domstolar få yttra sig i saken, innan vi fattar ett sådant beslut, som det här är fråga om. Det är väl närmast de, som kan ha ett intresse av att vårda sig om traditioner på domstolsväsendets område, liksom de också kan uttala sig om det praktiska behovet av ändringen.

Jag vill också, herr talman, understryka lagrådets synpunkter i denna fråga. Två av lagrådets ledamöter har klart och

Ang. domareedens lydelse

tydligt sagt ifrån att de icke anser sig kunna tillstyrka ändringen. De har därvid påpekat remissvarens klara avstyrkande och de meningsmotsättningar som framträtt i denna fråga. De två övriga ledamöterna av lagrådet uttrycker att de förklarat sig inte vilja motsätta sig ifrågavarande uteslutning av uttrycket Guds lag.

Jag vill slutligen också erinra om att första lagutskottet avlog en motion vid 1948 års riksdag, varuti berördes frågan om edens utbytande mot en högtidlig försäkran. I utskottsutlåtandet förekommer, såvitt jag kan förstå, inte heller någon ting, som kan föranleda förslag till lag om ändring under denna punkt.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till det anförda och ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr HANSON, PER-OLOF (fp):

Herr talman! Tillåt mig allra först få rätta till ett missförstånd från herr Arvidsons sida. Det missförståndet försökte vi förgäves rätta till också inom utskottet. Det är nämligen det, att när det gäller edsförsäkran, har man inte i formuläret i de första raderna kvar uttrycket »inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord», utan det är ersatt med en annan fras. Det som är stötande för de människor, som avlägger eden med edsförsäkran, är ju att de slipper använda dessa högtidliga ord i början, medan de längre ned måste ta i sin mun uttrycken »Guds och Sveriges lag». Det är sålunda för att komma ifrån denna inkonsekvens i formuläret som den föreslagna ändringen här har förts fram.

Det är riktigt att uttrycket »Guds lag» har funnits i formuläret sedan mycket länge, men det är också ett gammalt önskemål att få bort det. I själva verket restes det redan i första hälften av 1800-talet flera gånger krav på att få bort uttrycket *Guds lag* ur edsformuläret, och dessa krav har ständigt återkommit. Såvitt jag förstår har

det snarast vuxit i styrka under tidens lopp.

Det är inte bara så, att uttrycket i och för sig i det sammanhang det står har en mycket oklar innebörd. Det har ju förts en nog så omfattande debatt i andra sammanhang om vad det egentligen kan innebära, och därtill kommer att uttrycket naturligtvis saknar varje som helst mening för den människa, som över huvud taget inte erkänner Guds existens. Det är otvivelaktigt också på det viset, att åtskilliga känner obehag, ett slags samvetstvång, när de är tvungna att ta dessa högtidliga ord i sin mun i detta sammanhang.

Den dissenterlagskommitté som arbetade länge under 1940-talet och vars arbete ledde fram till vår nuvarande religionsfrihetslag föreslog, jag vill särskilt erinra om det, *enhälligt* att uttrycket »Guds lag» skulle tas bort ur edsformuläret. Denna enhällighet är av intresse att framhålla mot bakgrund av den oro, som här talade ur herr Arvidsons anförande. I denna dissenterlagskommitté fanns framstående företrädare både för den svenska kyrkan och för de frikyrkliga samfundet. Jag kan inte tänka mig att några av dem som arbetade i denna kommitté velat medverka till någonting, som skulle ha uttunnat eller försvagat den kristna trosåskådningens ställning inom det svenska samhället.

När motionärerna och i någon mån reservanterna här hänvisar till de remissinstanser, som uttalade sig med anledning av dissenterlagskommitténs betänkande, och säger att samtliga de som särskilt uttalade sig på denna punkt ville ha uttrycket »Guds lag» kvar — alltså tvärtemot vad dissenterlagskommittén föreslog — är detta påstående riktigt i den mån det gäller de instanser, som särskilt tog upp just detta avsnitt. Jag vill emellertid erinra om att dessa åtta remissinstanser inte ens utgjorde 10 procent av alla hörda remissinstanser; det var nämligen ett hundratal remissinstanser som yttrade sig. Alla de andra, som inte fann något skäl att bibehålla detta uttryck, tillstyrkte

Ang. domareedens lydelse

dissenterlagskommitténs betänkande, och man får anta att de var införstådda med att uttrycket »Guds lag» borde mönstras ut ur edsformuläret. Så förhåller det sig med remissinstansernas ställningstagande.

Detta är inte någon särskilt stor fråga, men den har ändå en viss betydelse. Låt mig gärna till slut, herr talman, få lägga ett litet personligt tonfall till det hela. Näst efter Guds evangelium, menar jag, är Guds lag den största gåva, som Skaparen har givit mänskligheten. Jag tycker att om man har insett detta bör man inte, allra minst från deras sida som uppfattar dessa saker på samma sätt som jag, medverka till att man brukar dessa stora ord och dessa stora begrepp som skiljemynt i de mänskliga tvistigheterna. Brukar man dessa ord på det sättet, nöter man myntet så att man slutligen inte längre urskiljer Konungens bild på det.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottet hemställan.

Herr ARVIDSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Om man vid edens början kan använda uttrycket »inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord», kan man väl också använda uttrycket »Guds lag». Det var så jag menade.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte klargöra att detta är ett misstag från herr Arvidsons sida. I formuläret för sanningsförsäkran har man inte kvar uttrycket »inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord». Det är i konsekvens därmed som man nu också bör ta bort uttrycket »Guds lag» i detta formulär. Då får man det hela så att säga befriat ifrån religiösa inslag i de fall då edsavläggaren icke vill begå eden i den vanliga formen.

Detta har vållat en del missförstånd i utskottet, och herr Arvidson framhärdar här i att missförstå. Jag tycker att saken nu borde vara alldeles klar. Ingetdera av dessa två uttryck blir kvar om

man följer propositionen och utskottsmajoriteten.

Herr LINDGREN (s):

Herr talman! Såsom en av reservanterna vill jag med hänsyn till den långt framskridna tiden endast säga: Låt de gamla orden *Guds lag* vara kvar i domareden. De motsvarar vad vi vanliga människor nu känner och vad folket i detta land känt i hundratals år.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON, ROBERT, (cp):

Herr talman! Jag skulle i denna fråga vilja göra en personlig deklaration. Jag trodde verkligen inte att jag med min liberala inställning till samvetsfrid och liknande begrepp skulle komma att ta den ställning som jag här intagit i en sådan fråga som denna. Samvetsfriden för den enskilda människan bör vi bevara och akta synnerligen väl. Inget offer borde vara för stort för att värja den.

Den fråga det här gäller ligger dock på ett helt annat plan. Jag vill ge herr Hanson rätt i att den som anser sig för sitt samvetes skull ej vilja avlägga domareden han får slippa med en försäkran. Det föreligger inget missförstånd på den punkten från min sida. Men jag vill fästa uppmärksamheten på samma sak som herr Arvidson, nämligen att vid remissen av dissenterlagskommitténs förslag avstyrktes ett borttagande av de ord det här gäller av sådana juridiska remissinstanser som Svea hovrätt och juridiska fakulteten i Uppsala.

Herr Hanson säger nu, att många remissinstanser gick förbi detta avsnitt och inte sade någonting alls om uttrycket »Guds lag» i domareden. Men dessa strängt juridiska remissinstanser hade givetvis stor erfarenhet av vad detta uttryck i domareden hade för betydelse i detta sammanhang. Juridiska fakulteten sade, att med hänvisning till den tolkning, som uttrycket Guds lag har fått, var det osannolikt att uttrycket på allvar kränkte samvetsfriden för någon

som gjort sig underkunnig om ordens mening, och någon annans uppfattning syntes inte förtjäna avseende.

Denna remissbehandling skedde år 1951. Efter vad jag kan finna har riksdagen ingen anledning att ta en annan ställning i dag. Riksdagens första lagutskott yttrade år 1948, som här citerats av herr Arvidson, att den blivande domaren i och med att han svor detta om »Guds och Sveriges rikets lag» åtog sig att utöver lagens uttryckliga föreskrift iaktta de allmänt humanitära moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande. Detta är en fundamental grundsten i bedömningen av samlevnadsproblemen i vårt samhälle. Jag anser att vi här rör oss med en grundprincip, som vi inte i onödan skall rucka på. Som jag sade nyss har riksdagen tidigare genom första lagutskottet formulerat detta, och jag tycker att ingenting har hänt sedan dess som kan föranleda en ändring av ståndpunkten. Jag tycker inte heller att erfarenheten från andra länder och områden, där man gjort försök att ta bort väsentliga grundsatser i samlevnadsregler, ger oss anledning att ta efter sådana åtgärder i vårt land.

Att ersätta dessa grundregler med någonting annat är inte lätt. Också detta har man försökt på andra håll. Genom den formulering, som tidigare har citerats, har vi gjort en formulering av en grundprincip, som jag anser att alla kan acceptera. Det finns vissa kulturradikala kretsar, som hyser den uppfattningen att vi inte skall bevara några föråldrade regler i denna de frigjorda människornas tidsålder och på det sättet göra samhället och människorna lyckligare, men jag tror att de exempel vi sett ute i världen inte ger oss anledning att följa efter dem.

Jag vill säga sammanfattningsvis, att det inte har framförts något hållbart motiv för att ta bort den formulering det här gäller. Jag anser, att om vi tar bort den formuleringen, så har vi också underkänt den hörnsten, som första lagutskottet tidigare genom denna hänvisning till den kristna etiken har givit åt en do-

mares kail. En domares uppgift är så utomordentligt stor och hans uppdrag så ansvarsfullt, att de betänkligheter som anförts rörande denna lilla detalj inte får avskräcka.

Jag vill till sist säga, att försvaret av denna formulering inte endast är ett försvar för en gammal väl hävdad formulering, utan den utgör, som jag förut sade, med den tolkning som riksdagen har givit den en etisk hörnsten vid bedömningen av sammanlevnadsproblem i vårt land. Oavsett religiöst intresse bör riksdagen inte ge upp kampen för det goda. Jag anser att det är detta, som en blivande domare vid sidan av Sveriges lag ständigt måste iaktta. Jag är rädd att vi förlorar något väsentligt, om vi i onödan börjar fingra på dessa saker.

I detta anförande instämde herr *Bengtson* (cp).

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort!

Det är alldeles påtagligt att försvaret för att ha uttrycket »Guds lag» kvar bygger praktiskt taget helt och hållet på en långt gången uttunning av begreppets innebörd, där man reducerar detta koncentrerat religiösa begrepp till något slags allmän moral. Jag anser att detta verkligen är att på ett skadligt och farligt sätt nöta på begreppets höghet och innebörd. Det är detta som jag anser att riksdagen skall ta sig i akt för och inte ge sig in på. Vi skall inte tvinga människor att använda ord och uttryck, som de inte vill utnyttja i sådana här sammanhang.

Jag är mycket orolig för att de, som här vill slå vakt om dessa gamla värden — det vill jag gärna göra själv — med sin åtgärd i själva verket gör en björntjänst åt det ändamål de vill tjäna.

Ingenting av vad som sagts här tidigare har förmått mig att på något sätt ändra ståndpunkt. Argumenteringen från motsidan har snarare stärkt mig i min hållning.

Ang. domareedens lydelse

Herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Hanson nyss sade, att begreppet »Guds lag» har uttunnats och fått den mera allmänna innebörden, att en domare skall iakttaga sådana allmänna moraliska normer och en sådan allmän etik vars ursprung kan härledas ur kristna trossatser. Något liknande finns emellertid — och det vill jag säga till den talare som yttrade sig dessförinnan — också på ett annat ställe i edsformuläret, ett ställe som man inte tänker föreslå någon ändring av. Där sägs, att en domare alltid skall döma efter »bästa förstånd och samvete».

Nu är det emellertid så att den tolkning av innebörden av orden Guds lag, som första lagutskottet gjorde härom året, inte accepteras av alla. Det finns de som icke vill godta en sådan tolkning. De tycker att den uppenbarligen strider mot ordalagen — »Guds lag» har för dem ett innehåll av religiös karaktär.

Jag kan omtala att det i praktiken inte har saknats tillbud till olösliga samvetskonflikter. För några månader sedan fick jag ett meddelande om att en nyutsedd domare — det gällde en suppleant i en specialdomstol — vägrade att avge försäkran att tillämpa »Guds lag». Den gången löstes problemet genom att den ordinarie domaren, som tillfälligt fanns till hands, hastigt fick rycka in. Jag har hört att liknande händelser skall ha inträffat vid andra domstolar, särskilt i år i samband med utökandet av nämndemannakåren.

Jag vill fråga reservanterna: Hur skall vi göra då den stunden kommer att en person, som åtnjuter väljarnas förtroende och enligt demokratisk ordning utsetts till domare, t. ex. en nämndeman, definitivt förklarar det omöjligt för sitt samvete att avlägga försäkran att tillämpa Guds lag? Han kan då tydligen aldrig tillträda det ämbete, för vilket han utsetts.

Jag vill även tillägga att de domaraspiranter, som anser att ordet »Guds lag» trots allt har en kristlig religiös innebörd, nu väl bör ha stärkts i denna

sin uppfattning, när de ser hurusom en stor del av den kristna gruppen i riksdagen träder fram och motionerar om bibehållande av uttrycket.

Herr Johansson talade om att det var särskilt viktiga instanser, som hade avstyrkt dissenterlagskommitténs förslag om borttagande av uttrycket ur eden. Han nämnde hovrätten i Stockholm. Då kan jag säga, att förslaget godtogs av hovrätten i Göteborg. Han nämnde vidare juridiska fakulteten i Uppsala. Då kan jag säga att förslaget godtogs av juridiska fakulteten i Lund, liksom av de teologiska fakulteterna i både Uppsala och Lund. Förslaget avstyrktes av fem domkapitel men godtogs av sju. Förslaget avstyrktes vidare av en länsstyrelse, men godtogs av sju.

För dem som säger att inte denna sak är tillräckligt utredd vill jag understryka, att det här inte gäller en teknisk fråga, en fråga om rättegångsordningen vid våra domstolar. Vad vi har här framför oss är i stället en rent allmänmännisklig fråga, en allmän demokratisk princip med religionsfriheten och samvetsfriheten som den allvarliga bakgrunden. Den mest sakkunniga instansen i en sådan fråga är utan någon som helst tvekan Sveriges riksdag.

Slutligen vill jag säga några ord i anledning av förmodanden att detta uttryck »Guds lag», som ju har funnits mycket länge, skulle ha ett särskilt stort värde ur traditionssynpunkt. Uttrycket fanns inte i våra allra äldsta lagar. Första gången som domare ålades att döma på detta sätt, alltså inte bara efter Sveriges lag utan också efter Guds lag, tycks ha varit i en processförordning till några krigsartiklar från 1683. Man skall då tänka på att under 1600-talet och början av 1700-talet tillämpades många av de mosaiska straffbuden i all sin stränghet. I företalet till den nya upplaga av landslagen, som Karl IX utgav 1608, förklarade han sig vilja att domarna i grova brottmål, såsom mened, Guds lastande, svärjande, dråp, hor och annat sådant, skulle rätta sig efter »Guds lag, som i den heliga skrift är författad». Därjämte fanns till lageditionen ett

Ang. domareedens lydelse

bihang — ett appendix — som innehöll en sammanställning av lagbud, hämtade ur Gamla testamentet. De flesta av dessa brott straffades enligt budorden med döden, och appendixet avslutades med citat av regeln i 5 Mosebok 19:21 om »öga för öga och tand för tand». Detta appendix kom att förbli gällande svensk lag ända fram till 1734. »Guds lag» kom alltså i praktiken att i mer än 100 år identifieras med Mose lag.

Även om, såsom jag förut nämnt, uttrycket »Guds lag» numera icke anses innebära mer än en allmän moralisk förpliktelse, kan jag inte hjälpa, att jag har litet svårt att frigöra mig från känslan av att vi här har en relik från en tid, då rättskipningen präglades av omänsklig grymhet och intolerans, en tid då vedergällningen var högsta lag — lagen i dess allra grällaste motsats till evangeliet.

Jag kan, herr talman, inte finna det särskilt angeläget att vårda en sådan tradition.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i herr Hansons yttrande, att den ändring, som här föreslås i edsformuläret för domare, egentligen inte är någon stor sak. Jag har svårt att förstå herr Robert Johanssons tankegångar och de vida aspekter, som han lägger på detta förslag.

Herr Arvidson framhöll att man bör vårda traditionerna i vårt rättsväsende. Visst bör man göra det, men det finns väl ändå andra väsentliga ting, som man bör vårda, exempelvis allas likhet inför lagen, att ingen döms utan att hans sak blivit prövad inför domstol och att det inte bör finnas ekonomiska hinder för medborgarna att få sin sak rättsligt prövad. Det är väsentliga saker, medan ändringen i edsformuläret knappast har denna stora räckvidd, som man här velat framhålla.

Justitieministern har även nyss antytt att denna passus »Guds lag» närmast för tanken på den mosaiska lagens »öga för öga och tand för tand».

Skall nu en domare samtidigt döma efter Guds lag och Mose lag, så tycker jag att han skulle komma i alltför svåra konflikter.

För min del tror jag, att denna passus är en reminiscens från den tid, då även prästerskapet hade en dömande funktion i samhället och dömde efter den kanoniska lagen. I varje fall är det här inte fråga om något tidsenligt, och det händer ingen stor olycka, om uttrycket tas bort. Jag tycker att det är begreppsmässigt och språkligt angeläget, att man inför den formulering som här föreslås.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON, ROBERT, (cp):

Herr talman! Chefen för justitiedepartementet räknade nyss upp ett flertal remissinstanser, som hade tillstyrkt förslaget om borttagande av ifrågavarande hänvisning. Det är i så fall remissmyndigheter, som icke har redovisats i utskottsutlåtandet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om vad lagrådet anfört i denna fråga. Lagrådet hänvisar till proposition nr 100 år 1951 med förslag till religionsfrihetslag, där det framhölls att samtliga remissinstanser, som yttrade sig om dissenteringslagskommitténs förslag till ändring i domareden, avstyrkte förslaget, nämligen Svea hovrätt, länsstyrelsen i Stockholms län, domkapitlen i Västerås, Göteborg, Härnösand, Luleå och Visby samt juridiska fakulteten i Uppsala. Det är vad som redovisats i utlåtandet.

Till herr Svedberg skulle jag vilja säga, att dåvarande chefen för justitiedepartementet för egen del erinrade om att med gängse tolkning av det i domareden ingående uttrycket »Guds lag», enligt vilken detta uttryck syftade på ett allmänt rättsmedvetande, kunde avläggandet av denna ed icke innebära något samvelslvång för den, som gjort sig underrättad om innebörden. I vissa äldre processlagförslag hade försök

Ang. domareedens lydelse

gjorts att omformulera domareden på ett mera genomgripande sätt.

Enligt vad vi har blivit underrättade om i utskottet har det alltså inte skett någonting väsentligt efter år 1951. Denna fråga har inte heller undergått någon remissbehandling sedan dess. Vi har stött oss på det förhållandet.

Till herr Per-Olof Hanson skulle jag vilja säga, att jag utgår från att vi strävar efter samma mål i detta fall. Vi har emellertid olika uppfattningar. Min uppfattning är den, att vi genom att fingra på sådana här erkända och, som jag förut sade, fundamentala principer kan riskera att förlora någonting väsentligt. Det talar ändock erfarenheterna utifrån världen om.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Herr Johansson har förekommit mig. Jag begärde nämligen ordet just för att efterlysa, om det inte var riktigt som lagrådet säger, att samtliga remissinstanser hade avstyrkt förslaget.

Till herr Per-Olof Hanson vill jag säga, att vi tydligen talade om olika saker. Herr Hanson nämnde edsformuläret, och jag talade om försäkran. Vi kan väl därför säga, att vi båda hade rätt.

Herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Det står i proposition nr 100 av år 1951 med förslag till religionsfrihetslag, att beträffande denna punkt om Guds lag samtliga remissinstanser, som yttrade sig i ärendet, avstyrkte ändringsförslaget. Det uttrycket var nog något vilseledande, och under denna debatt har framgått att det också har missförståtts.

Saken är den, att här förelåg ett betänkande med en mängd olika lagförslag, kanske 25 stycken. Ett stort antal remissinstanser yttrade sig över betänkandet, men flertalet av dem begränsade sig till att yttra sig över andra delar av lagkomplexet och yttrade sig alltså inte om just denna punkt. De

sade möjligen någonting sådant som: »I övrigt föranleder betänkandet icke någon erinran.» Kanske uttrycktes det på andra sätt — man sade till exempel att det och det lagförslaget önskar vi få ändrat så och så, men mot övriga lagförslag — däribland det här föreliggande — har vi ingen erinran att göra.

Man kan alltså säga att förslaget lämnades utan erinran eller godtogs av samtliga remissinstanser utom åtta. Hälften av dessa åtta remissinstanser avstyrkte med stor tvekan, de ifrågasatte lämpligheten av ändringen eller uttryckte sig på något annat mera vagt sätt.

En av dessa instanser sade till och med: Vi tycker att uttrycket Guds lag skall bibehållas i eden, men däremot har vi ingenting att erinra mot att det utgår ur försäkran. Emellertid är det väl uppenbart, att man inte kan ha olika innehåll i eden och försäkran. En domares plikter skall ju vara desamma oberoende av hans inställning till religiösa ting.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp):

Herr talman! Jag tycker att herr Per-Olof Hanson har klarat ut denna sak mycket bra. Vi skall vara glada för att vi har religionsfrihet här i landet, och jag tror inte att Kristus, när han gick här på jorden, på något sätt ville påtvinga rättskipningens handhavare vare sig sitt namn eller den lära han predikade. Jag föreställer mig också att de, som verkligen har fattat religionsfrihetens innebörd och som är verkligt kristna, delar dessa synpunkter och är mycket glada åt att man — precis som herr Hanson sagt — slipper blanda in detta uttryck och tvinga personer att ta det på sin tunga fastän de inte tror ett dugg på det utan tar hänsyn bara till de straffbestämmelser som enligt svensk lag finns.

Jag ber att få instämma i utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet

Ang. domareedens lydelse

i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Arvidson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 44.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om lagfäst rätt till arbete, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.56.

In fidem

K.-G. Lindelöw